

مهم ترین چالش های پیش روی سیاستگذاری در حوزه نوجوان

بهار ۱۴۰۱

چکیده

علی رغم اینکه دوره نوجوانی از حساسیت ویژه ای برخوردار است، اما عوامل متعددی مانع از شناخت درست و دقیق آن شده اند. در اغلب مطالعات، فرد نوجوان یا در کنار کودکان قرار می گیرد و یا در کنار جوانان و موجودیت مستقل او کمتر شناخته شده است. این مسئله که ریشه در عدم شناخت درست از مفهوم و ماهیت نوجوانی دارد، در تمام سطوح اعم از رفتاری، مطالعاتی و سیاست گذاری نیز خود را نشان می دهد. پژوهش حاضر با تمرکز بر مفهوم نوجوانی و مواجهه با نوجوان به عنوان فردی مستقل، تلاش دارد تا به این سوال پاسخ دهد که مهم ترین چالش های پیش روی سیاستگذاری حوزه نوجوان در ایران کدامند؟ این پژوهش از دو بخش اصلی تشکیل شده که بخش اول آن به مرور مطالعات انجام شده و بخش دوم به شناسایی چالش های حوزه نوجوان اختصاص دارد. روش مورد استفاده در پژوهش برای بخش اول روش فراترکیب و برای بخش دوم روش دلفی بوده است و تلاش شده تا در کنار مطالعات انجام شده، وجوهی از مسائل که در مطالعات کمتر مورد توجه قرار گرفته اند اما اهمیت دارند نیز شناخته و مورد بررسی قرار گیرند.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۲
بیان مسئله	۱۳
روش پژوهش	۱۶
بخش اول: مسئله شناسی ادبیات پژوهشی	۱۹
مقدمه	۲۰
۱- بررسی آماری مقالات علمی-پژوهشی در حوزه نوجوان	۲۰
۲- بررسی آماری پایان نامه ها و رساله های دانشگاهی در حوزه نوجوان	۲۵
۳- بررسی مسائل مورد توجه در پژوهش های حوزه نوجوان	۳۰
۳-۱- مفاهیم اولیه مرتبط با نوجوان	۳۰
۳-۲- ابعاد رفتاری نوجوان	۳۱
۳-۳- هویت نوجوان	۳۳
۳-۴- ارتباط والدین و نوجوان	۳۴
۳-۵- محیط اجتماعی نوجوان	۳۵
۳-۶- فیزیولوژی نوجوان	۳۶
۳-۷- خود آسیب رسانی نوجوان	۳۷
۳-۸- حقوق و دادرسی	۳۸
۳-۹- بزهکاری نوجوان	۳۹
۳-۱۰- فضای مجازی و نوجوان	۴۰
۳-۱۱- هنر نوجوان	۴۱
۳-۱۲- رفتار جنسی نوجوان	۴۲
۳-۱۳- مسائل دختران نوجوان	۴۳
۳-۱۴- اضطراب نوجوان	۴۴
۳-۱۵- فلسفه برای نوجوانان	۴۵
۳-۱۶- مسائل نوجوان در دوران کرونا	۴۶
۴- مهم ترین کتاب های حوزه نوجوان	۴۷

۴۹	۵- حوزه نشر در دوران کرونا
۵۷	۶- کتابخانه ملی دیجیتال کودکان و نوجوانان
۵۷	اهداف کتابخانه دیجیتال
۵۷	امکانات کتابخانه دیجیتال
۵۸	بخش های کتابخانه دیجیتال
۵۸	۷- نشریات و مطبوعات نوجوان
۵۸	عدم اطلاع رسانی درباره نشریات کودک و نوجوان
۶۵	۸- تصویر نوجوان در پژوهش های خارجی
۶۵	مهم ترین رشته های دانشگاهی در ارتباط با نوجوان
۶۶	دوره های دانشگاهی مرتبط با نوجوان در خارج از کشور
۶۶	فاصله میان پژوهش و سیاستگذاری
۶۷	۸-۱- مروری بر چند مطالعه خارجی نظام مند
۶۷	افسردگی نوجوانان و پیامدهای روانی
۶۷	تجربه افسردگی در نوجوانی
۶۷	ارتباط رسانه های اجتماعی و علائم افسردگی
۶۸	ارتباط افسردگی و عملکرد تحصیلی
۶۸	تغییرات هویت در دوران نوجوانی
۶۸	تغییر الگوهای هویتی و رشد در نوجوانی
۶۸	مرور ترکیبی مطالعات برحسب دهه
۶۸	سلامت جسمانی نوجوانان
۶۸	بیماری های منطقه ای مشترک
۶۹	رهاشدگی در روابط جنسی
۶۹	وضعیت روانی نوجوانان در دوران کرونا
۶۹	افزایش بیماری های روانی نوجوانان در کرونا
۶۹	پرخاشگری و خودکشی نوجوانان
۶۹	نسبت پرخاشگری و خودکشی

برنامه های سلامت روان نوجوانان	۶۹
شیوع جهانی اختلالات روانی در نوجوانان	۷۰
ارتباط والدین و نوجوان	۷۰
ارتباط زندگی زناشویی با بهزیستی نوجوان	۷۰
نقش والدین در شکوفایی استعداد های نوجوان	۷۰
هیجان خواهی نوجوانان	۷۱
مداخلات خودتنظیمی اولیه نوجوانان	۷۱
به رسمیت شناختن موجودیت مستقل نوجوان	۷۱
خودآسیب زنی و خود مراقبتی	۷۱
جمع بندی	۷۲
بخش دوم: شناسایی مهم ترین چالش های حوزه نوجوان	۷۴
مقدمه	۷۵
۱- مسئله شناسی زمانمند	۷۵
مسئله شناسی پیشینی	۷۵
مسئله شناسی پسینی	۷۵
مقایسه مسئله شناسی پسینی و پیشینی	۷۵
۲- مسئله شناسی غیر زمانمند	۷۶
مسئله شناسی از دیدگاه نوجوان	۷۶
مسئله شناسی از دیدگاه غیر نوجوان	۷۷
اهمیت مسئله شناسی از دیدگاه نوجوان	۷۷
تفاوت نگاه نوجوان و غیر نوجوان	۷۷
اهمیت مسئله شناسی از دیدگاه غیر نوجوان	۷۸
۳- چالش های مفهومی مرتبط با نوجوان	۷۸
ابهام در تعریف مفاهیم بنیادین	۷۸
ادغام نوجوانی و جوانی	۷۸
واژه شناسی نوجوان	۷۹

نوجوانی سنی و نوجوان روانی	۷۹
۴- تعریف مفهوم نوجوان	۷۹
تقسیم بندی دوره های نوجوانی	۷۹
مشکل تعیین غیروبومی تعریف نوجوانی	۸۰
ضرورت مطالعات مستمر و پیوسته درباره نوجوان	۸۰
۵- مشکل تعریف رده سنی نوجوان	۸۰
مسئله سن نوجوانی در کشورهای مختلف	۸۱
دیدگاه سازمان بهداشت جهانی	۸۱
چالش های نظام رده بندی سنی	۸۱
۶- متغیرهای مهم در تعریف نوجوانی	۸۲
۶-۱- تغییرات جسمانی	۸۳
۶-۲- تغییرات عصبی رشدی	۸۴
۶-۳- تغییرات روانی-اجتماعی	۸۴
استقلال خواهی و مسئولیت خواهی نوجوان	۸۵
حساسیت دوره نوجوانی	۸۵
نوجوان در میانه تغییرات بیرونی و تغییرات درونی	۸۵
۷- بازتاب چالش های مفهومی در عرصه حکمرانی	۸۵
مشکل تعریف پارامترها بر اساس نظام غیروبومی	۸۶
سلطه رژیم های سنجش بین المللی	۸۶
۸- گذرگاه های مسئله یابی نوجوان	۸۷
۸-۱- استناد به مطالعات و پژوهش ها	۸۷
بهره گیری از انباشت تجربه	۸۷
۸-۲- سنجش دیدگاه خود نوجوان	۸۸
ضرورت پیمایش های کوتاه مدت	۸۸
نگاهی به یک پیمایش انجام شده	۸۸
۸-۳- جوامع پیرامونی ثابت و هدفمند	۹۱

اهمیت خانواده و مدرسه	۹۱
اهمیت مشاوران و مربیان	۹۱
اهمیت گروه همسالان	۹۱
۸-۴- جوامع پیرامونی متغیر و غیر هدفمند	۹۲
۹- برخی آسیب های مرتبط با فرآیند مسئله یابی	۹۲
۹-۱- رسانه زدگی در مسئله یابی	۹۳
۹-۲- رویکرد غیربومی به مسائل نوجوان	۹۴
۹-۳- عدم وزن دهی متناسب به مسائل نوجوان	۹۴
۹-۴- فقدان مطالعات میان رشته ای	۹۵
ضرورت همگرایی و هم افزایی محققان در رشته های مختلف	۹۵
شیوه مواجهه با علم غربی درباره نوجوان	۹۵
۱۰- مختصات نظام آگاهی جمعی	۹۶
شکل گیری ادراک نوجوان	۹۶
مرگ آگاهی؛ نمونه ای از یک درک بنیادین	۹۶
علت انجام خودکشی در بین نوجوانان	۹۶
ضرورت شکل گیری نهادهای مهارت افزای جدید	۹۷
ضرورت شناسایی مفاهیم کلیدی بومی در نظام ادراکی نوجوان	۹۷
مواجهه نوجوان با سوالات بنیادین	۹۸
نقش فرهنگ در ادراک از مفاهیم بنیادین	۹۸
۱۱- جامعه پذیری سیاسی نوجوان	۹۹
مفهوم جامعه پذیری سیاسی	۹۹
شکل گیری ادراک نوجوان از مسائل سیاسی	۹۹
اهمیت جامعه پذیری سیاسی در ایران	۹۹
جامعه پذیری سیاسی و تغییرات نسلی	۹۹
ادراک نوجوانان از وقایع مهم سیاسی	۱۰۰
تغییر ارزش های سیاسی در نگاه نسل های جدید	۱۰۰

- ذهنیت آفرینی برای مشارکت سیاسی ۱۰۰
- ۱۲- طراحی سبد محصول ویژه نوجوان ۱۰۱
- اقتصاد نوجوان ۱۰۱
- الگوهای مصرف ۱۰۱
- ۱۳- مسئله فاصله سنی در سیاست گذاری نوجوان ۱۰۱
- شکاف های میان نوجوان و سیاستگذار ۱۰۱
- فاصله سنی نوجوان و سیاستگذار ۱۰۲
- ۱۴- نوجوان و مسئله والدگری ۱۰۲
- تحمیل ارزش ها از سوی والدین ۱۰۲
- پایین بودن سطح ارتباطی میان نوجوان و والدین ۱۰۲
- کاهش احساس تعلق و وابستگی به فضای اجتماعی و خانواده ۱۰۳
- آسیب های نگاه کنترلگر به نوجوان ۱۰۳
- چالش های استقلال خواهی نوجوان با کنترل گرایی والدین ۱۰۴
- ضرورت فراهم بودن محیط شاد ۱۰۴
- دوگانه اقتناع - تحمیل ۱۰۵
- رابطه تحمیل و تزلزل شخصیت در نوجوان ۱۰۵
- نقش خانواده در سلامت روحی نوجوان ۱۰۵
- قرارگیری کانون اعتماد در خانواده ۱۰۵
- بالا رفتن سرعت تحولات محیطی ۱۰۵
- ۱۵- ضرورت سیاستگذاری غیر متمرکز در امر نوجوان ۱۰۶
- ضرورت توجه به تنوعات فرهنگی بومی ۱۰۶
- آسیب های نگاه کل نگر به افراد ۱۰۶
- آسیب های سیاستگذاری متمرکز بر سبک زندگی ۱۰۷
- اهمیت سیاستگذاری غیر متمرکز ۱۰۷
- ۱۶- اهمیت شناخت تاریخ برای نوجوان ۱۰۸
- ضرورت شناخت نوجوان از تاریخ ۱۰۸

نقش هویت ساز و هویت بخش تاریخ.....	۱۰۸
آسیب های مداخله رسانه ها در شناخت نوجوان از تاریخ.....	۱۰۸
۱۷- اهمیت تولیدات هنری برای نوجوان	۱۰۹
موجودیت مستقل نوجوان در آثار هنری	۱۰۹
پیچیدگی های کار هنری برای نوجوان.....	۱۰۹
آسیب های مواجهه کودکان با نوجوان.....	۱۱۰
بیگانگی فعالان حوزه هنر با نوجوان امروز	۱۱۰
ضرورت توجه به پویایی های زمانه در هنر نوجوان	۱۱۰
تاسیس سینمای کودک و نوجوان	۱۱۱
شناسایی ظرفیت های اقتصاد هنر نوجوان.....	۱۱۱
۱۸- حوزه نشر نوجوان	۱۱۱
معضل ترجمه در حوزه آثار نوجوان.....	۱۱۱
آمار ترجمه در حوزه نشر	۱۱۲
ژانرهای حوزه نشر نوجوان	۱۱۲
ژانر واقع گرا	۱۱۳
ژانر فانتزی	۱۱۴
ژانر کهن و کلاسیک	۱۱۵
آسیب شناسی ترجمه در حوزه نشر کودک و نوجوان	۱۱۵
ساده انگاری در مواجهه با آثار کودک و نوجوان	۱۱۶
ترجمه های بی کیفیت به دلیل سود اقتصادی	۱۱۶
کیفیت پایین تصویرسازی در آثار داخلی	۱۱۷
نابسامانی حوزه مدیریت و نظارت محتوایی	۱۱۷
اتلاف منابع در ترجمه های چندگانه	۱۱۷
فقدان نظارت رسمی بر محتوا	۱۱۸
نابسامانی در مدیریت انتخاب و ترجمه ژانر	۱۱۸
عدم احساس مسئله در حوزه نشر نوجوان	۱۱۸

کیفیت پایین ترجمه های انجام شده	۱۱۸
کمبود نویسنده در حوزه نوجوان.....	۱۱۸
کیفیت پایین ساختار محتوایی در کتاب های داخلی	۱۱۹
دسترسی آسان و گسترده به کتاب های خارجی.....	۱۱۹
عدم مرزبندی شفاف میان مخاطبین	۱۱۹
۱۹- تصویرسازی از هویت اجتماعی نوجوان	۱۲۰
هویت یابی نوجوانان	۱۲۰
موجودیت رسانه ای مستقل نوجوان	۱۲۱
مسئله کیفی شدن ملاک های تشخیص نوجوانی	۱۲۱
سیاستگذاری بر حسب اشتراکات و افتراقات	۱۲۱
ضرورت مواجهه پیوستاری با مسئله تربیت نوجوان.....	۱۲۱
سردرگمی سیاستی و اختلال هویتی	۱۲۲
آینده مبهم و نامشخص بودن چارچوب هویت	۱۲۲
۲۰- نوجوان و گروه های مرجع	۱۲۳
ویژگی های نسل های گذشته نوجوانان ایرانی.....	۱۲۳
تغییر هویت پیرو به هویت مستقل	۱۲۳
عدم وجود پیوند میان تحقیقات نوجوان و مراجع تصمیم ساز.....	۱۲۴
فضای مجازی و گروه های مرجع جدید	۱۲۴
۲۱- تحلیل نقادانه رویکردهای حاکم بر سیاستگذاری	۱۲۵
تغییر بازه سنی و فقدان نگاه کلان نگر	۱۲۵
تجویزهای مشترک برای افراد غیرهمسان	۱۲۵
۲۱-۱- نگاه حداقلی به مسائل نوجوان.....	۱۲۶
قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست (۱۳۹۲).....	۱۲۶
قانون حمایت از اطفال و نوجوانان (۱۳۹۹).....	۱۲۶
۲۱-۲- معضل بروکراتیزه شدن نهادهای اجتماعی	۱۲۷
معضل فرآیندهای تربیتی بخشنامه محور	۱۲۷

۱۲۸	..... عدم درک ظرافت ها و پیچیدگی های وجودی نوجوان
۱۲۸	..... مشکل حاکم بودن نگاه سازمانی به مقوله های فرهنگی
۱۲۸	..... ۲۱-۳- عدم استقلال نوجوان در امر سیاستگذاری
۱۲۸	..... جای خالی نوجوان در قوانین
۱۲۹	..... نگاهی به برخی مصادیق
۱۳۰	..... جمع بندی مباحث طرح شده
۱۳۴	..... نظام مسائل مستخرج
۱۳۸	..... برخی سوالات پیشنهادی برای پژوهش های تکمیلی
۱۳۹	..... منابع

مقدمه

دوره نوجوانی یکی از حساس‌ترین و پیچیده‌ترین دوره‌های زندگی انسان است. اگرچه معمولاً به فردی که در بازه سنی مشخص قرار داشته باشد عنوان نوجوان اطلاق می‌شود، اما هم تجربه و هم مطالعات عمیق نشان می‌دهند که تشخیص دوره نوجوانی و ویژگی‌های فرد نوجوان کار چندان ساده‌ای نیست. در حقیقت نوجوانی بیشتر از آنکه بازه سنی باشد، مجموعه‌ای از ویژگی‌های روانی است که در مقطع زمانی معینی از زندگی فرد بروز پیدا می‌کنند و ممکن است در آینده نیز یا عیناً و یا به واسطه تاثیرگذاری روی ویژگی‌های دیگر تداوم داشته باشند. بنابراین بروز این ویژگی‌های روانی و شکل‌گیری آنها است که دوره نوجوانی را به وجود می‌آورد. روشن است که این ویژگی‌ها به اندازه‌ای پیچیده هستند که نتوان زمان و مختصات دقیق از شیوه به وجود آمدن آنها ارائه داد؛ با این وجود نمی‌توان از کنار آنها به سادگی و با بی‌تفاوتی عبور کرد. در هر حال سیاست‌گذار باید نسبت به نوجوان و ماهیت نوجوانی تا حدی آگاه باشد و بتواند برنامه‌ریزی‌های لازم را برای بهبود هرچه بهتر شرایط زندگی فرد نوجوان ترتیب دهد. علیرغم مطالعاتی که درباره نوجوانی و مسائل نوجوانان انجام شده، هنوز بخش اعظمی از مسائل این حوزه یا ناشناخته باقی مانده‌اند و یا چندان مورد توجه قرار نگرفته‌اند. همچنین موضوعاتی که مورد مطالعه قرار گرفته‌اند نسبت مشخصی با عرصه سیاست‌گذاری ندارند و عمدتاً مطالعاتی دانشگاهی بوده‌اند که صرفاً بر اساس انگیزه شخصی محقق تدوین شده‌اند. این عوامل به همراه مجموعه‌ای از عوامل دیگر دست به دست هم داده‌اند تا حوزه نوجوان در کشور چندان غنی نباشد و جایگاه مستقلی در سیاست‌گذاری و تنظیم اسناد کلان راهبردی نداشته باشد. در عرصه مسائل نوجوان پروسس‌های مهمی وجود دارد که باید مورد توجه قرار گیرند؛ اینکه براساس چه تعریفی از نوجوان قرار است سیاست‌گذاری انجام شود؟ مشخصه‌های تعریفی و مفهومی نوجوان کدامند؟ آیا نوجوان با مشخصه‌های اقتصادی نظیر شغل، کار و آموزش و تحصیلات تعریف می‌شود و یا با مشخصه‌های فرهنگی یا سنی و یا مشخصه‌های ارزشی و مذهبی؟ به نظر می‌رسد که هنوز تعریف درست و دقیقی از مفهوم نوجوان برای سیاست‌گذاران وجود ندارد و تعاریف موجود هم موجب سردرگمی بیشتر شده‌اند. این مسئله البته اختصاصی به ایران ندارد و این سردرگمی در مطالعات خارج از کشور و سیاست‌گذاری کشورهای دیگر نیز مشهود است.

در سالیان اخیر که زندگی شهری ارتباط مستمر و گسترده افراد و خانوارها با یکدیگر را دشوار کرده، بخشی از این ارتباط به گردن نهادهای حامی اجتماعی گذاشته شده است؛ نهادهایی که در جامعه ایران وجود نداشته یا به‌رغم وجودشان، کارکرد چندانی ندارند. پس نوجوان سرشار از مسئله و در دوران بلوغ، با فضایی خالی مواجه شده و نیازهای اولیه‌اش را بی‌پاسخ می‌بیند. نوجوان‌ها با بحران‌های تعلق، هویت و ... روبه‌رو شده اما مرجع تامی برای پاسخ به این سؤالات و حمایت از خود نمی‌بینند. این اتفاق، ضرورت تمرکز ویژه روی مسائل خاص نوجوان را بیشتر می‌کند و به تبع، به دنبال مطالعه این مسائل، چالش‌ها باید شناسایی شوند و پس از اتخاذ راهکار، در عرصه سیاست‌گذاری مورد توجه قرار گیرند.

ارائه اطلاعات مورد نیاز برای رشد و پرورش نوجوان نیازمند طی یک مسیر درست و البته دقیق است. در حال حاضر به نظر می‌رسد که درک جامع و کاملی از تحولات اجتماعی که بسیار سریع هم رقم می‌خورند، وجود ندارد؛ پس باید رصد تام و تمامی از این فضا داشته و حاصل آن به حوزه‌های دیگر نیز پیوند داده شود. رصدی که مبتنی بر استفاده از امکانات روز بوده و در آن از تمام فرصت‌ها استفاده شده باشد. تحولات این حوزه باید از زوایای مختلف رصد شده و مسائل پیش رو از قبل پیش‌بینی شود؛ در این صورت است که پیش از رسوخ بحران‌هایی همچون بی‌اعتمادی و فقدان احساس تعلق در میان قشر نوجوان، برنامه‌های مناسبی برای مواجهه ترتیب داده و دست به اقداماتی نامتوازی از جنس انتظامی زده نمی‌شود. این همان هدفی است که پژوهش حاضر سعی کرده به سهم خود به آن نزدیک شود.

بیان مسئله

با وجود اهمیت موضوع نوجوان، شمار زیادی از مسائل مرتبط با این دسته از افراد نه تنها مورد مطالعه قرار نگرفته‌اند، بلکه حتی شناسایی نیز نشده‌اند. عوامل متعددی در این امر دخیل بوده‌اند؛ مفهوم نوجوان و شیوه تعریف آن، پارامترها و سطح بررسی مسائل نوجوان، تنوع فرهنگ‌های بومی و جغرافیایی، نامشخص بودن اصول حاکم بر رویکردهای سیاستگذاری و چالش‌های سیاست‌گذاری آموزشی و دانشگاهی از جمله عللی هستند که سبب شده‌اند تا بخش قابل توجهی از مسائل نوجوان همچنان دست‌نخورده باقی بماند.

علی‌رغم اینکه دوره نوجوانی از حساسیت ویژه‌ای برخوردار است، اما عوامل متعددی مانع از شناخت درست و دقیق آن شده‌اند. در اغلب مطالعات، فرد نوجوان یا در کنار کودکان قرار می‌گیرد و یا در کنار جوانان و موجودیت مستقل او کمتر شناخته شده است. این مسئله که ریشه در عدم شناخت درست از مفهوم و ماهیت نوجوانی دارد، در تمام سطوح اعم از رفتاری، مطالعاتی و سیاست‌گذاری نیز خود را نشان می‌دهد.

پژوهش حاضر با تمرکز بر مفهوم نوجوانی و مواجهه با نوجوان به عنوان فردی مستقل، تلاش دارد تا به این سوال پاسخ دهد که مهم‌ترین چالش‌های پیش روی سیاستگذاری حوزه نوجوان در ایران کدامند؟ این پژوهش از دو بخش اصلی تشکیل شده که بخش اول آن به مرور مطالعات انجام شده و بخش دوم به شناسایی چالش‌های حوزه نوجوان اختصاص دارد. روش مورد استفاده در پژوهش برای بخش اول روش فراترکیب و برای بخش دوم روش دلفی بوده است و تلاش شده تا در کنار مطالعات انجام شده، وجوهی از مسائل که در مطالعات کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند اما اهمیت دارند نیز شناخته و مورد بررسی قرار گیرند. این پژوهش قصد ندارد احصای کاملی از نظام مسائل مرتبط با نوجوان را به دست دهد؛ زیرا چنین کاری نیاز به مقدمات زیادی دارد و در کوتاه مدت قابل انجام نیست؛ اما مهم‌ترین ویژگی‌های پژوهش حاضر که می‌توانند به نوعی برای آن امتیاز محسوب شوند، به عبارت زیر هستند:

گستره اسنادی: منظور از گستره اسنادی، دامنه مجموعه اسناد و مطالعاتی است که در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته اند؛ این دامنه به گونه ای گسترده بوده که تقریباً تمام مطالعات و پژوهش های مهم در حوزه نوجوان را دربر گرفته است و از آنها به طور مستقیم یا غیرمستقیم استفاده شده است. بنابراین مخاطبانی که این پژوهش را مطالعه می کنند، تقریباً در جریان مهم ترین پژوهش های انجام شده در این حوزه قرار می گیرند.

گستره مطالعاتی: منظور از گستره مطالعاتی، چارچوب پژوهشی مورد توجه محققان در این پژوهش است. گستره مطالعاتی، دامنه موضوعی را نشان می دهد و بر این اساس این پژوهش تک جانبه نیست و فاکتورهایی که مورد بررسی قرار گرفته اند، نسبتاً جامع هستند. اگرچه جامعیت مسائل به دلیل محدودیت حوصله پژوهش و سطح استفاده مخاطبان، به طور طبیعی مانع از پرداخت تفصیلی به آنها می شود، اما سعی شده تا این اجمال به گونه ای نباشد که مخاطبان پژوهش نتوانند بهره لازم را بگیرند. بنابراین در عین اجمال، سعی شده تا مطالب اصلی و مهم بیان شوند و از مطالب زائد، حاشیه ای و موضوعات رایج در پژوهش های علمی که بیشتر جنبه طرح مباحث کلی دارند، پرهیز پرد.

رویکرد نخبگانی: اگرچه در پژوهش حاضر از مجموعه غنی از اسناد مطالعاتی نظیر مقالات علمی-پژوهشی، پایان نامه و کتاب بهره گرفته شده، اما پژوهشگران تنها به این دسته از اسناد خود را محدود نکرده اند و در ارتباط مستمر با اساتید، صاحب نظران و نخبگان سعی داشته اند تا ابعادی را که پژوهش های کتابخانه ای مورد بررسی قرار نداده اند، پوشش دهند. بر این اساس می توان اطمینان نسبی حاصل کرد که مهم ترین مسائلی که در ارتباط با نوجوان، مدنظر نخبگان بوده در این پژوهش منعکس شده و مورد توجه قرار گرفته است.

رویکرد سیاستگذاری: منظور از رویکرد سیاستگذاری مطالعه مسئله به شیوه ای است که بتوان بین عرصه نظر و عمل ارتباط برقرار کرد و ضمن توصیف چیست ها به چگونگی ها نیز پرداخت. بسیاری از پژوهش های علمی تنها با رویکرد توصیفی انجام می شوند و این رویکرد به ویژه در پوزیتیویسم بسیار مورد تاکید است؛ اما سیاستگذار به عنوان مرجعی که قرار است در مسئله معینی مداخله کند و متغیرهایی را برای هدایت مسئله به سمت مطلوب طراحی و اجرا کند، نیاز دارد تا در هر حال تصمیم بگیرد و از سردرگمی انتزاع بیرون بیاید. به همین خاطر گاه در برخی کشورها مطالعات کاربردی در دانشگاه ها در طول دهه های گذشته پررنگ تر شده اند. اما در کشورهایی که نهاد دانشگاه هنوز نتوانسته ارتباط درستی با عرصه عمل برقرار کند، نهادهای واسطه ای نظیر پژوهشکده ها و یا موسسات سیاستی این وظیفه را انجام می دهند. در هر حال در پژوهش حاضر تلاش بر آن بوده تا مسائل در نسبت با عمل مورد مطالعه قرار گیرند به طوری که سیاستگذار بتواند از خلال مباحث، نقاط کلیدی را شناسایی کند.

به روز بودن: با توجه به اینکه مسائل نوجوان از پویایی زیادی برخوردار است، تلاش بر آن بوده تا جدیدترین منابع مورد مطالعه قرار گیرند. البته به دلیل جامعیت، به منابع متقدم تر نیز مراجعه شده که این امر دو دلیل داشته است؛ یکی آن که مباحث

مورد استفاده از این دست منابع، مباحثی نبوده اند که با گذر زمان ارزش و اهمیت و اصالت خود را از دست بدهند؛ (برای مثال مباحث بنیادین درباره ماهیت نوجوانی)؛ دلیل دوم هم باقی ماندن مسئله ای معین به صورت حل نشده بوده است به طوری که آن مسئله از گذشته تا حال وجود داشته و در عین حال چندان مورد توجه قرار نگرفته است. با این وجود، نکته اصلی در ارتباط با جدید بودن منابع آن است که در مجموع، مخاطبان پژوهش را به سوی مجموعه ای مسائل که در حال حاضر در ارتباط با نوجوان وجود دارند، رهنمون می سازد.

سوالات اصلی پژوهش حاضر و سوالات فرعی که در راستای ساختارمند نمودن پژوهش سوالات فرعی طرح شده اند، در جدول زیر آمده اند.

دسته		سوال ها
۱	۱	مهم ترین چالش های پیش روی سیاستگذاری حوزه نوجوان در ایران کدامند؟
۲	۲	مهم ترین مسائل مرتبط با نوجوان که در پژوهش های خارجی مورد توجه قرار گرفته اند، کدامند؟
	۳	مهم ترین مسائل مرتبط با نوجوان که در پژوهش های داخل کشور مورد توجه قرار گرفته اند، کدامند؟
	۴	کدام مسائل نوجوان در نسبت با عرصه سیاستگذاری از اولویت بالا برخوردارند؟

تلاش شده تا پاسخ سوال اصلی پژوهش، قدم به قدم از طریق پاسخ به سوال های فرعی مشخص گردد به طوری که در نهایت مخاطب، با دریافتن اینکه کدام مسائل نوجوان در نسبت با عرصه سیاستگذاری از اولویت بالا برخوردارند، چالش های موجود در این زمینه را بشناسد. در پاسخ به این سوال که اولویت مسائل، چگونه تعیین شده است، می توان به نکات زیر اشاره کرد؛ اول) با بررسی پژوهش ها و مطالعات موجود در زمینه نوجوان، این موضوع مشخص شد که کدام مسائل تاکنون مورد توجه قرار گرفته اند؛ از دیدگاه پژوهشگران، میزان تکرار تحقیقات درباره یک مسئله معین و یا تعداد زیاد تحقیقات انجام شده درباره مسئله ای معین به خودی خود معیاری برای اهمیت و اولویت آن مسئله نیست، اما از این جهت که می تواند نشانه ای ترغیب کننده برای تامل بیشتر در مسائل مورد مطالعه باشد، لازم است که مورد توجه قرار گیرند. درست به همین دلیل که میزان تکرار و یا تعداد مطالعات به تنهایی، دلیلی برای اولویت مسائل نیست، رویکرد پژوهش، کمی نبوده و تلاش بر این نبوده تا «تعداد» احصا شود و صرفاً بر اساس آنها اولویت مشخص گردد.

دوم) توضیح شیوه اولویت بندی مسائل، ذیل انتخاب روش پژوهش مشخص می گردد. روش پژوهش همان گونه که در ادامه توضیح داده خواهد شد، فراترکیب بوده است. بنابراین مطالعات انجام شده در حوزه نوجوان به شیوه فراترکیب مورد شناسایی و پالایش قرار گرفته اند.

سوم) با توجه به اینکه مسئله اصلی پژوهش تنها انجام یک فراترکیب از مطالعات انجام شده درباره نوجوان نبوده، به این روش اکتفا نشده است و به منظور غنابخشی به حوزه مسائل نوجوان و کشف مسائلی که در پژوهش‌ها چندان و یا اصلاً مورد توجه قرار نگرفته‌اند، مجموعه مصاحبه‌هایی با کارشناسان و متخصصان این حوزه انجام شده که از مجموع محتوای این مصاحبه‌ها به طور مستقیم و یا غیرمستقیم در پژوهش حاضر استفاده شده است.

چهارم) گفتنی است رایج‌ترین و پرکاربردترین روش تحقیق فراترکیب، الگوی هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو است. با توجه به اینکه مسئله اصلی پژوهش تنها انجام یک فراترکیب از مطالعات انجام شده درباره نوجوان نبوده، از طراحی چارچوب پژوهش بر مبنای چارچوب روش فراترکیب و تطبیق این دو بر هم خودداری شده است. بلکه در بخشی از پژوهش ذیل عنوان «مسئله‌شناسی ادبیات پژوهشی» از روش فراترکیب بهره گرفته و بخش دیگر که به مسئله‌شناسی چالش‌های حوزه نوجوان پرداخته، از مطالعات انجام شده و مصاحبه‌های صورت گرفته به طور ترکیبی بهره گرفته است.

روش پژوهش

روش مورد استفاده در بخش اول این پژوهش فراترکیب است؛ فراترکیب روشی برای تحلیلی مطالعات کیفی است و با استفاده از آن می‌توان پژوهش‌هایی را که در یک حوزه مشترک انجام شده‌اند، مورد تحلیل قرار داد و از مطالعه مشترک پژوهش‌هایی با مسائل خردتر، به پژوهش‌هایی با مسائل کلان‌تر رسید. گفتنی است روش فراترکیب برای مطالعه مشترک مجموعه مطالعاتی به کار می‌رود که به روش کمی انجام شده‌اند؛ گفتنی است در میان مطالعات حوزه علوم انسانی و اجتماعی، تعداد پژوهشهایی که برای بررسی و تفسیر پدیده‌ها از روش‌های کیفی بهره می‌برند رو به افزایش است؛ از آنجایی که اولاً موضوع نوجوان به دلیل پیچیدگی‌های خاص خود قابل تقلیل به پژوهش‌های کمی صرف نیست و ثانیاً آثار انجام شده کیفی در این حوزه بسیار قابل توجه‌اند، از روش فراترکیب در این پژوهش استفاده شده است.

تعدد مطالعات کیفی در مورد یک پدیده واحد، این امکان را فراهم آورده تا با سنتز این مطالعات، امکان ایجاد تفسیری جدید از پدیده‌های انسانی و یا اجتماعی حاصل گردد. روش فراترکیب از روشهای نوظهور در مطالعات کیفی است که استفاده از آن در تحقیقات علوم اجتماعی رو به گسترش است. این روش جهت تفسیر سیستماتیک نتایج مطالعات کیفی برای تبیینی جدید از پدیده مشترک مورد مطالعه، استفاده می‌شود.

الگوی هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو یکی از پرکاربردترین روش‌های تحقیق فراترکیب است. در این روش ابتدا کل مقالات یافت شده در حوزه معین‌شناسایی می‌شوند؛ سپس مقاله‌های نامرتبط و یا دور از مسئله، حذف شده و مقاله‌های مرتبط پالایش می‌شوند. هفت مرحله این فرآیند به صورت زیر نشان داده شده‌اند.

با توجه به کاربردی بودن پژوهش و اهمیت بخش مسئله شناسی، از گنجاندن ریز مطالب مرتبط با کنترل کیفیت که اغلب در مطالعه موضوعات مدیریت و سازمان به کار می آیند، صرف نظر شده است.

اطلاعات مورد نیاز در این پژوهش به دو شیوه به دست آمده اند؛ اول، از طریق مطالعه اسناد کتابخانه ای و به شیوه فیش برداری جمع آوری شده اند. مجموعه ای از متون مکتوب در قالب کتاب، مقاله علمی-پژوهشی، پایان نامه و رساله مورد استفاده قرار گرفته اند و در جمع آوری اطلاعات سعی شده تا رویکردی جامع در مراجعه به منابع اتخاذ شود. بر این اساس منابع موجود در زبان فارسی و انگلیسی مورد استفاده قرار گرفته اند. این منابع به دو شیوه به موضوع تحقیق ارتباط پیدا می کنند؛ یا به طور مستقیم به بخشی از موضوع مورد نظر پژوهش پرداخته اند و نتایج آنها از تحقیق حاضر پشتیبانی می کند؛ و یا مستقیماً به موضوع ارتباط ندارند اما با طرح مسائل و نکات جدید می توانند محقق را در رسیدن به اطلاعات کلیدی راهنمایی کنند. بر این اساس هم منابع داخلی به زبان فارسی و هم منابع خارجی به زبان های دیگر مورد مطالعه محقق قرار گرفته اند که در صورت لزوم، خلاء اطلاعاتی با مصاحبه هایی از صاحب نظران اعم از اساتید، نخبگان و کارشناسان تکمیل خواهد شد. با توجه به شناسنامه دار بودن منابع انتخاب شده از سوی محقق نزد نهادها و انتشارات معتبر، این منابع از اعتبار اولیه لازم برخوردارند. لازم به توضیح است در بخش هایی که نیاز به اطلاعات دقیق تر و کامل تر وجود داشته و در این باره در گذشته تحقیقی صورت نگرفته، با مراجعه به صاحب نظران اعم از اساتید، نخبگان و کارشناسان به روش مصاحبه اطلاعات تکمیلی به دست آمده است. به طور کلی انواع مصاحبه در تحقیق کیفی عبارتند از:

مصاحبه ساختارمند: در مصاحبه ساختارمند پرسش ها از قبل طراحی و مشخص می شوند. محقق فهرستی از پرسش ها و پاسخ ها را به صورت هدفمند در اختیار دارد و در پاسخنامه بر مبنای پاسخ های فرد مورد مصاحبه، پاسخ ها علامت زده می شوند. این نوع مصاحبه در پژوهش های کمی مورد استفاده قرار می گیرد. همچنین انعطاف ندارد و قابلیت تغییر بسیار کمی دارد اما کاملاً استاندارد است و پژوهشگره موضوعیتی در تحقیق ندارد و هدف، دریافت پاسخ های منطقی و غیرهیجانی است.

مصاحبه نیمه ساختارمند: در مصاحبه نیمه ساختارمند اگرچه پرسش ها از قبل مشخص هستند اما انعطاف نیز وجود دارد و محقق در طول فرآیند مصاحبه می تواند سوالاتی را اضافه کند.

مصاحبه غیرساختارمند: در این شیوه از مصاحبه، پرسش‌ها به طور دقیق و از قبل مشخص نمی شوند اما به طور کلی در راستای اهداف پژوهش هستند. برای پاسخ‌ها نیز چارچوب مشخصی از قبل تعیین نمی شود. بیشتر مصاحبه‌هایی که صورت می گیرند، بدین شیوه انجام می شوند و چارچوب کلی را سؤالاتی کلی مشخص می کنند تا مسیر اصلی پژوهش برقرار بماند. این شیوه در تحقیقات کیفی و به طور وسیع در پژوهش‌های اجتماعی و حوزه‌های دیگر مورد استفاده قرار می گیرد و گنجایش تولید داده‌های غنی و ارزشمند را دارد. با توجه به توضیحات داده شده و متناسب با موضوع تحقیق، مصاحبه‌های مورد نیاز پژوهش حاضر به شیوه غیرساختارمند انجام شده اند.

روش مورد استفاده در بخش دوم پژوهش دلفی است؛ برای مواجهه با مسائل نوجوان با رویکرد سیاستگذارانه، لازم است تا از چارچوب مطالعات موجود فراتر رفت و در عین توجه به مسائل مورد تمرکز آنها، حیطه وسیع تری را برای این دسته از مسائل در نظر گرفت؛ حیطه‌ای که در عین برقراری نسبت معین با هر کدام از مسائل مطالعات انجام شده، در آنها محدود نباشد و بتواند افق وسیع تری را که مدنظر سیاستگذار است، تعیین کند. به همین دلیل و برای پوشش دادن حیطه‌های کمتر مورد توجه قرار گرفته در مطالعات و در عین بسیار مهم، از روش دلفی در کنار روش فراترکیب برای روشمند نمودن شیوه بهره‌گیری از نظرات کارشناسان نیز استفاده شده است. بخش بعدی پژوهش به شناسایی مسائل مرتبط با نوجوان می پردازد که بخشی از این مسائل در مطالعات انجام شده مورد پرداخت قرار گرفته اند، اما بخش دیگری از مسائل با وجود برخورداری از اهمیت و اولویت، کمتر مورد پژوهش قرار گرفته اند. در ارتباط با این دسته از مسائل به این دلیل که پژوهش‌های انجام شده درباره آنها یا وجود نداشته و یا از اعتبار کافی برخوردار نبوده اند، سعی شده تا ابعاد موضوع و مسئله، از کارشناسان مرتبط پرسیده شود و سپس مورد مباحثه علمی قرار گیرد.

بخش اول:

مسئله شناسی ادبیات پژوهشی

مقدمه

برای شناخت درست نوجوان و نظام مسائل او چهار دسته محتوا باید مورد بررسی قرار گیرند؛ (۱) مقالات علمی و پژوهشی دانشگاهی (۲) پایان نامه‌های دانشگاهی (۳) کتاب‌های منتشر شده درباره نوجوان و کتاب‌های منتشر شده ویژه نوجوان و همچنین (۴) نشریات و مطبوعات ویژه نوجوان. بنابراین روشن است که میان محتواهای منتشر شده درباره نوجوان و محتواهای منتشر شده ویژه نوجوان باید تفکیک قائل شد؛ دسته اول محتواهایی هستند که به توصیف مسائل نوجوان می پردازند و لزوماً مخاطب آنها نوجوانان نیستند؛ اما محتواهای ویژه نوجوان محتواهایی هستند که مخاطبشان نوجوانان است. اما هر کدام از این دسته محصولات، کارکردهای ویژه و خاصی دارند. مطالعه مقالات علمی و پژوهشی، این فایده را دارد که مواجهه ای با مسائل عمیق و گسترده نوجوانان به دست می دهد؛ عمده‌تاً مسائل این دسته، مسائلی هستند که ناظر به واقعیت‌های اتفاق افتاده اند؛ یعنی رویکرد پسینی دارند و پس از وقوع مسئله به آن می پردازند. در این میان دو دسته پایان نامه ها و مقالات از اهمیت بیشتری برخوردارند؛

پایان نامه‌های دانشگاهی: پایان نامه‌های دانشگاهی این خاصیت را دارند که تصویری را از نظام مسائلی که دانشگاه به عنوان مسائل مهم تشخیص می دهد منعکس می کند. تفاوت بین مقاله و پایان نامه آن است که پایان نامه اولاً به صورت مفصل به موضوعات می پردازد و پیشینه یک موضوع را به طور کامل و علمی بررسی می کند، اما مقالات عمده‌تاً ناظر به مسائل موجود هستند و ممکن است برخی از این مسائل مهم و برخی غیرمهم باشند.

مقالات علمی پژوهشی: مسئله مورد پرداخت مقالات ضرورتاً مسئله ای گسترده و فراگیر نیست؛ اما معمولاً پایان نامه های دانشگاهی پیرامون مسائلی نوشته می شوند که مفصل و گسترده اند و نیاز به مطالعه عمیق دارند. عمده‌تاً مسائلی که در پایان نامه ها انعکاس می یابند مسائل مهمتر و عمیق تری هستند اما مقالات از این جهت که سرعت تولید بالاتری دارند و نسبت به مسائل روز واکنش پررنگ تری دارند، بیشتر قابل اعتنا هستند. به ویژه می توان ارزیابی ویژه ای را از مقالات علمی تولید شده طی دهه های مختلف به دست آورد و روند انعکاس نظام مسائل موضوعات معین را برحسب بازه های زمانی معین در آنها پیگیری نمود. برای نمونه با بررسی مقالاتی که در دهه های شصت تا نود تولید شده، می توان به درک نسبتاً واقعی تری از نظام مسائل نوجوان و تغییرات آن در طول زمان دست پیدا کرد.

۱- بررسی آماری مقالات علمی-پژوهشی در حوزه نوجوان

در این بخش مهم ترین سرفصل های پژوهشی مقالات و پایان نامه های دانشگاهی آورده شده است. لازم به ذکر است موضوعاتی که در جداول ذیل هر سرفصل آورده شده اند، لزوماً نه عناوین پژوهش های انجام شده که فصل مشترک پژوهش

های انجام شده هستند؛ بنابراین این بخش، بیشتر از آن که مسئله شناسی باشد، کارکرد موضوع شناسی نوجوان را دارد. نتایج بررسی توزیع فراوانی مقالات علمی-پژوهشی درباره نوجوان را می توان به صورت جدول زیر نشان داد.

سال انتشار	تعداد مقاله	به تفکیک موضوع (تعداد)	کلیدواژه های خاص (تکرار)
۱	۱۴۰۰-۱۳۹۹	۵۱۹	دانش آموزان (۲۳) پرخاشگری (۸) عزت نفس (۸) اضطراب (۷) آموزش (۷) میان رشته ای (۹۲) ادبیات و زبانها (۵۸) علوم اجتماعی (۴۹) علوم تربیتی (۴۲) تربیت بدنی (۳۶) حقوق (۲۰) حوزه سلامت (۱۸) فقه و اصول (۱۵) روانشناسی (۱۳)
۲	۱۳۹۹-۱۳۹۸	۷۲۶	دانش آموزان (۲۹) خانواده (۱۴) فضای مجازی (۱۴) افسردگی (۱۱) والدین (۱۱) علوم اجتماعی (۱۱۹) روانشناسی (۱۱۴) میان رشته ای (۱۱۴) ادبیات و زبانها (۷۵) علوم تربیتی (۷۴) حقوق (۵۴) تربیت بدنی (۳۹) اخلاق (۱۶) مدیریت (۱۴)
۳	۱۳۹۸-۱۳۹۷	۷۸۵	دانش آموزان (۲۹) خانواده (۱۷) فضای مجازی (۱۱) افسردگی (۸) آموزش (۸) روانشناسی (۱۲۹) علوم اجتماعی (۱۵۱) ادبیات و زبانها (۱۰۴) علوم تربیتی (۹۶) میان رشته ای (۵۷) تربیت بدنی (۵۲) حقوق (۳۲)

	علوم سیاسی (۳۲) فقه و اصول (۲۳)			
۴	۱۳۹۷-۱۳۹۶	۹۲۸	علوم اجتماعی (۱۶۲) روانشناسی (۱۳۹) میان رشته ای (۹۶) ادبیات و زبانها (۹۱) تربیت بدنی (۶۱) حقوق (۴۹) فلسفه و کلام (۳۷) علوم سیاسی (۱۹)	دانش آموزان (۲۰) خانواده (۱۹) فضای مجازی (۱۳) اعتیاد (۱۱) بزهکاری (۱۰) زنان (۹)
۵	۱۳۹۶-۱۳۹۵	۹۶۹	روانشناسی (۱۵۲) میان رشته ای (۹۱) ادبیات و زبانها (۱۰۰) علوم اجتماعی (۲۰۳) علوم تربیتی (۱۶۵) تربیت بدنی (۵۴) حقوق (۲۵) اطلاع رسانی و کتابداری (۲۱)	دانش آموزان (۳۰) تاب آوری (۱۸) خانواده (۱۴) دانشجویان (۱۴) اعتیاد (۱۰) ادبیات کودک (۸)
۶	۱۳۹۵-۱۳۹۴	۹۸۱	روانشناسی (۱۸۵) ادبیات و زبانها (۱۱۲) علوم اجتماعی (۲۱۹) علوم تربیتی (۱۷۷) تربیت بدنی (۴۹) علوم سیاسی (۲۹) فلسفه و کلام (۲۵) تاریخ (۲۳) اطلاع رسانی و کتابداری (۲۱)	خانواده (۲۳) دانش آموزان (۱۶) عزت نفس (۱۲) افسردگی (۱۱) دانشجویان (۱۰) جوانان (۸) خودکارآمدی (۸)
۷	۱۳۹۴-۱۳۹۳	۹۴۸	علوم اجتماعی (۱۸۳)	خانواده (۱۶)

			علوم تربیتی (۱۶۲) روانشناسی (۱۴۴) ادبیات و زبانها (۱۴۰) اطلاع رسانی و کتابداری (۵۴) تربیت بدنی (۵۳) علوم سیاسی (۳۶) فلسفه و کلام (۳۶) حقوق (۲۰)	رسانه (۱۱) ایران (۹) عزت نفس (۹) اعتیاد (۸) جوانان (۸) دختران نوجوان (۸)
۸	۱۳۹۳-۱۳۹۲	۷۶۳	علوم اجتماعی (۱۸۳) ادبیات و زبانها (۱۳۴) روانشناسی (۱۱۳) اطلاع رسانی و کتابداری (۸۳) علوم تربیتی (۸۷) تربیت بدنی (۴۳) علوم سیاسی (۲۱) فقه و اصول (۲۰) فلسفه و کلام (۱۶)	خانواده (۱۵) عزت نفس (۱۰) تهذیب نفس (۸) دانش آموزان (۷) رسانه (۷) افسردگی (۶) جوانان (۶)
۹	۱۳۹۲-۱۳۹۱	۹۴۵	اطلاع رسانی و کتابداری (۲۳۵) علوم اجتماعی (۱۶۴) ادبیات و زبانها (۱۳۹) روانشناسی (۱۲۸) علوم تربیتی (۶۳) تربیت بدنی (۴۷) علوم قرآن و حدیث (۲۰) میان رشته ای (۲۰) علوم سیاسی (۱۸)	خانواده (۱۲) کودک (۱۰) افسردگی (۹) دانش آموزان (۹) دانشجویان (۹) عزت نفس (۸) هویت (۷)
۱۰	۱۳۹۱-۱۳۹۰	۸۹۳	223 اطلاع رسانی و کتابداری (۲۲۳) علوم اجتماعی (۱۶۵)	دانش آموزان (۱۲) خانواده (۱۱) سلامت روان (۱۰)

عزت نفس (۱۰)	روانشناسی (۱۱۰)			
کودک (۶)	ادبیات و زبانها (۷۶)			
اعتبار (۵)	علوم تربیتی (۷۴)			
اعتیاد (۵)	تربیت بدنی (۳۹)			
	هنر و معماری (۳۱)			
	علوم سیاسی (۲۵)			
	تاریخ (۲۴)			
خانواده (۱۹)	اطلاع رسانی و کتابداری (۲۴۶)	۹۰۴	۱۳۹۰-۱۳۸۹	۱۱
عزت نفس (۸)	علوم اجتماعی (۱۱۵)			
نوجوانان (۸)	علوم تربیتی (۱۰۴)			
تاب اوری (۸)	روانشناسی (۸۷)			
دانش آموزان (۶)	ادبیات و زبانها (۷۲)			
ادبیات کودک (۴)	میان رشته ای (۶۴)			
خودکارآمدی (۴)	تربیت بدنی (۳۳)			
	تاریخ (۳۲)			
	علوم سیاسی (۲۹)			

۲- بررسی آماری پایان نامه ها و رساله های دانشگاهی در حوزه نوجوان

نتایج بررسی توزیع فراوانی پایان نامه ها و رساله ها درباره نوجوان را می توان به صورت جدول زیر نشان داد.

سال انتشار	تعداد	به تفکیک موضوع (تعداد)	کلیدواژه های خاص (تکرار)
۱	۱۴۰۰	۲۰	نوجوانی (۳) اضطراب (۲) خودپنداره (۲) نوجوانان (۲) تنظیم هیجان (۲) افسردگی (۲)
۲	۱۳۹۹	۴۱	اضطراب (۴) دختران نوجوان (۲) بلوغ عاطفی (۲) ارزش های شخصی (۲)
۳	۱۳۹۸	۶۱	افسردگی (۲) هوش هیجانی (۲) اضطراب (۲) شرم (۲) نوجوانی (۲) صمیمیت (۲) پرخاشگری (۲)
۴	۱۳۹۷	۶۸	افسردگی (۳) پیشرفت تحصیلی (۳)

		دکتری (۴)	زبان و ادبیات فارسی (۵) علوم تربیتی (۴) علوم اجتماعی (۳) الهیات و معارف اسلامی (۲) حقوق (۲) پرستاری (۲) معماری (۲) علوم شناختی (۲) هنر (۱) شیمی (۱)	ذهن آگاهی (۳) سازگاری اجتماعی (۳) هیجان (۳) عزت نفس (۲) تنظیم هیجان (۲) سلامت روان (۲) پر خاشگری (۲) احساس تنهایی (۲) تاب آوری (۲)
۵	۱۳۹۶	۴۳ کارشناسی ارشد (۳۸) دکتری (۵)	روان شناسی (۱۸) علوم تربیتی (۵) علوم انسانی (۳) تربیت بدنی علوم ورزشی (۳) حقوق (۳) زبان و ادبیات فارسی (۲) معماری (۲) الهیات و معارف اسلامی (۱) علوم اجتماعی (۱) پرستاری (۱) هنرهای نمایشی (۱) پزشکی عمومی (۱)	اضطراب (۳) هویت (۲) افسردگی (۲) هوش هیجانی (۲) پر خاشگری (۲) پیشگیری (۲)
۶	۱۳۹۵	۳۳ کارشناسی ارشد (۳۱) دکتری (۲)	روان شناسی ۱۲ تربیت بدنی و علوم ورزشی ۳ زبان و ادبیات فارسی ۳ علوم انسانی (۲) حقوق (۲) علوم تربیتی (۲) معماری (۲)	ادبیات نوجوانان (۲) افسردگی (۲) هویت دینی (۲)

				زبان و ادبیات خارجی (۱) علوم اجتماعی (۱) مدیریت (۱) بهداشت (۱) پژوهش هنر (۱)
۷	۱۳۹۴	۲۳	روان‌شناسی (۷) علوم انسانی (۴) حقوق (۳) زبان و ادبیات فارسی (۲) علوم تربیتی (۲) الهیات و معارف اسلامی (۱) تربیت بدنی علوم ورزشی (۱) علوم اجتماعی (۱) مدیریت (۱) دیپلماسی (۱)	مدیریت بحران (۱۲) اضطراب (۳) افسردگی (۳) گروه درمانی شناختی-رفتاری (۲) دانش آموز (۲) افسردگی (۲) خانواده (۲) دختر (۲) اضطراب (۲)
۸	۱۳۹۳	۲۱	روان‌شناسی (۶) حقوق (۳) علوم انسانی (۲) علوم اجتماعی (۲) علوم تربیتی (۲) علوم پزشکی (۱) الهیات و معارف اسلامی (۱) زبان و ادبیات فارسی (۱) بهداشت (۱) مددکاری اجتماعی (۱) هنرهای تجسمی (۱)	گروه درمانی شناختی-رفتاری (۲) مدیریت بحران (۲) افسردگی (۲) جامعه‌پذیری (۲) گروه سنی مدیریت بحران (۲) پرخاشگری (۲) افسردگی (۲)
۹	۱۳۹۲	۱۷	روانشناسی بالینی (۴) میان رشته ای (۳) روانشناسی تربیتی (۲)	مدیریت بحران (۹) صفت شخصیتی (۲) سبک دلبستگی (۲)

آموزش و پرورش (۱) حقوق (۱) زبان‌شناسی (۱) علوم اجتماعی (۱) میان رشته ای (۱) بهداشت پیشگیری (۱) علوم ورزشی (۱) معماری (۱)	خودتنظیمی هیجانی (۲) هویت (۲) پرخاشگری (۲) رابطه والدین - کودک (۲) خشونت (۲)			
علوم تربیتی (۳) علوم انسانی (۲) تربیت بدنی علوم ورزشی (۲) زبان و ادبیات فارسی (۲) روان‌شناسی (۱) علوم اجتماعی (۱)	اثر بخشی (ارتقای بهداشت) (۲) مدیریت بحران (۲)	۱۲	۱۳۹۱	۱۰
مدیریت بحران (۶) شهر تهران (۲) گروه سنی؛ مدیریت بحران (۴) مهارت زندگی بهداشتی (۲)	روانشناسی تربیتی (۳) علوم ورزشی (۳) میان رشته ای (۲) تحقیقات تربیتی (۱) علوم ارتباطات (۱) توانبخشی و بازپروری (۱) بهداشت عمومی و حرفه ای (۱)	۱۴	۱۳۹۰	۱۱
کارشناسی ارشد (۱۲) دکتری (-)				
کارشناسی ارشد (۱۳) دکتری (۱)				

همچنین آمار پایان نامه ها و رساله ها در یک دهه اخیر به طور تجمیعی به صورت جدول زیر است:

دهه	تعداد	به تفکیک موضوع (تعداد)	کلیدواژه های خاص (تکرار)
۱۳۹۹-۱۴۰۱	۳۶۹۶	علوم ورزشی (۱۵۳)	مدیریت بحران نوجوان (۴۰۳)
		روانشناسی تربیتی (۱۴۰)	نوجوان ارتقای بهداشت (۶۴)
	(۳۴۳۷)	روانشناسی عمومی (۱۴۰)	ادبیات کودکان و نوجوانان (۶۱)
	دکتری (۲۵۷)	ادبیات فارسی (۱۲۷)	سلامت دختران (۱۱۱)
	سایر (۲)	روانشناسی بالینی (۱۰۱)	
		حقوق (۶۲)	
		آموزش و پرورش (۵۷)	
		ادبیات انگلیسی (۳۹)	
		میان رشته ای (۲۳)	
		علوم ارتباطات (۲۱)	
		جامعه شناسی (۲۱)	
		روانشناسی (۲)	

با مشاهده آمار بالا هم درباره مقالات و هم درباره پایان نامه ها و رساله های دانشگاهی می توان سوال هایی را طرح کرد که لازم است مورد توجه محققان و سیاستگذاران قرار گیرد؛ این سوالات عبارتند از:

- چرا آمار انجام مطالعات در چند سال اخیر روند کاهشی داشته است؟
- چرا برخی موضوعات در برخی سال ها بیشتر مورد توجه قرار گرفته اند و در برخی سال ها کمتر؟
- چرا موضوع نوجوان در مقطع کارشناسی ارشد بسشیار بیشتر از مقطع دکتری مورد توجه محققان قرار داشته است؟
- چرا در برخی رشته ها تعداد مقالات، رساله و پایان نامه های انجام شده درباره نوجوان بیشتر بوده است؟ آیا این بیشتر بودن ناظر به اهمیت مسئله بوده یا عوامل دیگری (نظیر تعداد زیاد دانشجو یا رشته) موثر بوده است؟

پاسخ به این سوالات خود نیاز به پژوهش های تفصیلی دیگری دارد که در این پژوهش نمی گنجد. اما پاسخ این سوال ها اگر روشن شوند، تا حدودی می توان بر مبنای آنها نظام آموزشی را در راستای غنی سازی مطالعات نوجوان هدایت نمود.

۳- بررسی مسائل مورد توجه در پژوهش های حوزه نوجوان

در ادامه مهم ترین حوزه هایی که ذیل هر کدام از رشته های ذکر شده در مقالات علمی-پژوهشی و در رساله ها و پایان نامه ها مورد بررسی و پژوهش قرار گرفته اند آورده می شوند. این حوزه ها عبارتند از: حقوق، مفاهیم اولیه، محیط اجتماعی، فیزیولوژی، خود آسیب رسانی، بزهکاری، فلسفه برای نوجوان، مسائل دختران، هنر، ابعاد رفتاری، هویت، فضای مجازی، رفتار جنسی، اضطراب و ارتباط والدین و نوجوان. در ادامه به این موارد به تفکیک پرداخته شده است.

۳-۱- مفاهیم اولیه مرتبط با نوجوان

بخشی از پژوهش های انجام شده بر تدقیق مفهوم نوجوان و ضرورت تبیین آن به منظور گام های بعدی اعم از پژوهش های تکمیلی، سیاستگذاری و مطالعات اجرایی تمرکز دارند. مهم ترین مسائلی که در این حوزه مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

مسائل مرتبط با مفاهیم اولیه نوجوان	
مفهوم نوجوان	۱
شناسایی مصداق نوجوان	۲
شاخصه های نوجوانی	۳
تمایزات نوجوان از سایر گروه های سنی	۴
مفهوم نوجوان در فرهنگ عمومی	۵
نشانه شناسی نوجوان در آثار مختلف	۶
جهانی شدن مفهوم نوجوانی و چالش های پیش رو	۷
نقد شیوه های مواجهه با نوجوان و نوجوانی در جامعه ایران	۸
(جلالی، ۱۳۹۰) (حسین خانی، ۱۳۸۵)	

۳-۲- ابعاد رفتاری نوجوان

ابعاد رفتاری نوجوان ناظر به ویژگی هایی هستند که خاص دوره نوجوانی اند و عمدتاً نوجوانان با آنها شناخته می شوند. این سرفصل جزو غنی ترین سرفصل های پژوهشی در مطالعات انجام شده داخلی است و مسائل متنوع و متعددی را دربرمی گیرد. رفتارهای پرخطر، فصل مشترک مطالعات در این زمینه است که وجوه اجتماعی آن در آسیب رساندن به دیگران و یا گرایش های وندالیستی نمود دارد. وندالیسم یا تخریب اموال عمومی، هرچند مسئله ای نوظهور و نوپایی است، اما همه ساله در جهان مبالغ زیادی جهت ترمیم این تخریب ها پرداخت می گردد. بنابراین شناسایی رفتارهای تخریبی در محیط های آموزشی و اقدام پیشگیرانه از بروز این گونه رفتارها، تا حدودی می تواند مشکلات مکان های آموزشی را رفع کند و از نظر آموزشی محیط های سالمی را برای تربیت نوجوانان و نسل آینده به وجود آورد، لذا مطالعه وندالیسم به عنوان یک آسیب جدی اجتماعی با توجه به آنکه قشر جوان، در سنین تحصیل به خصوص در مقطع متوسطه قرار دارند، و شناخت عوامل مؤثر بر بروز این گونه رفتارها در بین نوجوانان می تواند بستر مناسبی را برای کاهش این رفتارها را در بین آنها فراهم آورد. نگاهی به آمار و ارقام بزهکاری ها و جرائم چندساله اخیر مراکز قضایی ایران، ما را به این واقعیت رهنمون می سازد که بزهکاری و رفتار خرابکارانه در بین نوجوانان، جوانان و دانش آموزان کشور، روند غیرطبیعی و فزاینده ای داشته است که آثار و نتایج آن بر سلامت عمومی جامعه تأثیر منفی دارد. مهم ترین مسائلی که در حوزه ابعاد رفتاری نوجوان مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

ابعاد رفتاری نوجوان	
خودباوری، خلاقیت و هوش هیجانی نوجوانان	۱
علل گرایش به رفتارهای پرخطر در نوجوانان	۲
الگوهای یکپارچه نگر مبتنی بر آموزه های اسلامی-روان شناختی	۳
الگوهای رفتاری نوجوانان در نسبت با مقوله عشق	۴
الزامات تربیتی شخصیت نوجوان	۵
الگوهای شخصیتی و رفتاری نوجوانان دارای آسیب های خانوادگی	۶
علل و عوامل مؤثر پرخاشگری نوجوانان	۷
مسئله عزت نفس در نوجوان؛ ماهیت و راه های تقویت آن	۸
شیوه های تقویت باورهای معنوی در نوجوانان	۹
عوامل اجتماعی رفتارهای وندالیستی نوجوانان	۱۰
سنخ شناسی رفتارهای پر خطر در بین دختران و پسران نوجوان	۱۱

(اسدی، ۱۴۰۰) (اکبری، ۱۳۹۹) (آهنگر قربانی، ۱۴۰۰) (اکبرنژاد، ۱۴۰۰) (پرتوی،
۱۴۰۰) (پرزور، ۱۴۰۰) (ثالث موید، ۱۳۹۹) (جعفرپور، ۱۴۰۰) (جوهری فرد، ۱۴۰۰)
(جوهری، ۱۴۰۰) (حافظی، ۱۴۰۰) (خانی، ۱۴۰۰) (رجبی دهکی، ۱۳۹۹)
(رشید، ۱۳۹۴) (زمانی، ۱۴۰۰) (سام مهر، ۱۴۰۱) (سجادیان، ۱۴۰۰) (سهرابی، ۱۴۰۰)
(صفارپور، ۱۴۰۰) (محمودیان، ۱۴۰۰) (طاهرزاده قهفرخی، ۱۴۰۰) (عبدزاده، ۱۳۹۹)
(قاسمی، ۱۴۰۰) (گودینی، ۱۴۰۰) (مشایخ، ۱۴۰۰) (معروفی، ۱۴۰۰) (طیبی، ۱۳۹۵)
(کدخدایی، ۱۳۹۸)

۳-۳- هویت نوجوان

مسئله «هویت» در ارتباط با نوجوان از اهمیت ویژه ای برخوردار است؛ زیرا موجودیت نوجوان به عنوان فردی که شخصیتش در حال شکل گیری است، در نسبت با هویت عینیت پیدا می کند و نوجوان بی هویت مانند فردی است که وجود ندارد و یا حداقل وجودی موثر ندارد. مطالعات هویت درباره نوجوان دربردارنده ابعادی هستند که اولاً نوجوان در نسبت با خود معنا پیدا می کند و ثانياً نوجوان در نسبت با اجتماعی که در آن قرار دارد، ارتباطات اجتماعی اش را شکل می دهد. در بین این مطالعات، هویت بدنی نوجوان چه در بین پسران و چه در بین دختران بیش از هویت فرهنگی فرد، مورد توجه واقع شده است. مهم ترین مسائلی که در حوزه هویت نوجوان مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

هویت نوجوان	
نقش هویت در سلامت روانی نوجوانان	۱
مطالعه کیفی بر ساخت هویت بدنی نوجوانان	۲
مطالعه نگرش نسلی بدنمندی نوجوانان	۳
هویت نوجوانان ایرانی در بستر کلان روایت زندگی	۴
رابطه بین سبک های هویت و رفتارهای خودآسیب رسان نوجوانان	۵
ابعاد هویت یابی دختران بر اساس عزت نفس و ابعاد تصویر بدنی آنها	۶
چالش های زندگی اجتماعی نوجوانان با هویت اجتماعی خود	۷
مطالعه کیفیت و پیامدهای مرگ آگاهی در زندگی نوجوانان	۸
بازنمایی مفاهیم بنیادین برای نوجوان در رسانه های رسمی و غیررسمی	۹
مطالعه مولفه های هویتی نوجوانان ایرانی در دهه های مختلف پس از انقلاب	۱۰
ضرورت های سواد بدنی در شکل گیری هویت فردی و جسمانی	۱۱
تاثیر پدیده های تکنولوژیک جدید بر تغییر هویت نوجوانان	۱۲
نقش خانواده در شکل گیری هویت نوجوان و الگوهای مختلف آن	۱۳
مسیر شغلی و آرزوهای نوجوان درباره آینده	۱۴
(اعتمادی فرد، ۱۴۰۰) (اکبرنژاد، ۱۴۰۰) (اکبری، ۱۳۹۹) (پوران، ۱۴۰۰) (جلالی، ۱۴۰۰) (جوهری فرد، ۱۴۰۰) (خزایی، ۱۴۰۰) (میرخانی، ۱۳۹۰) (مهدی زاده، ۱۳۹۱) (رحیمی، ۱۴۰۰) (زندى، ۱۳۹۹) (سمیعی، ۱۴۰۰) (سونا بهلکه، ۱۴۰۰) (شباهنگ، ۱۴۰۰) (صفارپور، ۱۴۰۰) (طهماسبی پور، ۱۴۰۰) (غلامی، ۱۳۹۹) (قایدامینی هارونی، ۱۴۰۰) (محمدزاده، ۱۴۰۰) (میرجهانیان، ۱۴۰۱)	

(میرگل، ۱۴۰۱) (نظیف، ۱۳۹۹) (امامی پور، ۱۳۹۱) (پیرانی، ۱۳۸۹) (خانیکی، ۱۳۹۵)
 (سیف، ۱۳۸۷) (شموسی، ۱۳۹۹) (علیزاده خیاط، ۱۳۹۵) (فتحی، ۱۳۹۶)
 (قنبری هاشم آبادی، ۱۳۹۱) (مسعودی، ۱۳۹۴) (ملکیان، ۱۳۹۵)

۳-۴- ارتباط والدین و نوجوان

از جمله منابع مهم تغییر و تاثیر بر نوجوان والدین هستند که در بستر خانواده ارتباط میان آنها و فرزندان شکل می گیرد. به نظر می رسد که با توجه به تغییرات نسلی و به وجود آمدن بسترها و پدیده های جدید، فاصله میان والدین و فرزندان نوجوان در ایران در گذر دهه ها افزایش یافته است و این مسئله در پژوهش ها انعکاس یافته است. مهم ترین مسائلی که در حوزه ارتباط والدین و نوجوان مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

ارتباط والدین و نوجوان	
تاثیر سبک های تربیتی والدین بر التزام عملی نوجوانان به اعتقادات مذهبی	۱
سبک فرزندپروری والدین و بهداشت روانی نوجوان	۲
بررسی علل فرار فیزیکی نوجوانان از خانواده	۳
بررسی علل و عوامل موثر بر ایجاد شکاف میان نوجوان و خانواده	۴
تاثیر خانواده بر گرایش های روحی و فکری نوجوانان	۵
تاثیر خانواده بر شکوفایی استعداد های نوجوان	۶
تاثیر خانواده بر سوق دادن نوجوان به سمت بزهکاری	۷
تاثیرات منفی طلاق و فروپاشی خانواده بر زندگی نوجوان	۸
(احمدی، ۱۳۹۵) (احمدیان، ۱۴۰۰) (استاد رحیمی، ۱۴۰۰) (استواری، ۱۴۰۰) (اقتصادی، ۱۳۹۴) (بنی مهد رانکوهی، ۱۴۰۰) (پوربختیار، ۱۳۷۲) (تمیزی، ۱۴۰۰) (نظری، ۱۳۹۱) (نظری، ۱۳۸۹) (سونا بهلکه، ۱۴۰۰) (فتحی، ۱۳۹۹) (قایمی، ۱۳۷۸) (قره داغی، ۱۴۰۰) (کریمی، ۱۴۰۰) (لطفی، ۱۴۰۰) (مختارنیا، ۱۴۰۰) (معروفی، ۱۴۰۰) (میرکمالی، ۱۴۰۰) (میرگل، ۱۴۰۱) (یعقوبی دوست، ۱۳۹۰) (امامی پور، ۱۳۹۱) (چشمه، ۱۳۸۹) (داودی، ۱۳۹۵) (رحمتی، ۱۳۹۱) (صادق زاده، ۱۳۸۵)	

۳-۵- محیط اجتماعی نوجوان

وجه دیگری از مطالعات مرتبط با نوجوان به جامعه پذیری نوجوان، شکل گیری الگوهای اجتماعی وی، شیوه های برقراری ارتباط با همسالان و غیرهمسالان و مسائل مرتبط با فضای اجتماعی زیست نوجوان می پردازند. مهم ترین مسائلی که در این حوزه مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

محیط اجتماعی نوجوان	
مسئولیت پذیری نوجوان	۱
تعامل اجتماعی نوجوان	۲
سنجش مولفه های جامعه پذیری نوجوان	۳
شکل گیری ادراک اجتماعی نوجوان	۴
فرآیندهای اجتماعی شدن نوجوان و عوامل موثر بر آنها	۵
کهن الگوهای اجتماعی در نوجوان	۶
مطالعه تطبیقی مسائل نوجوان در ایران و سایر کشورها	۷
(رهگذر، ۱۴۰۰) (زندى، ۱۳۹۹) (سجادیان، ۱۴۰۰) (سلیمی، ۱۳۸۸) (شباهنگ، ۱۴۰۰) (غلامی، ۱۳۹۹) (غلامی، ۱۴۰۱) (معروفی، ۱۴۰۰) (چشمه، ۱۳۸۹) (صمدی، ۱۳۸۹)	

۳-۶- فیزیولوژی نوجوان

همانند پژوهش های خارجی، در پژوهش های داخلی انجام شده نیز وجوه مادی و روانی نوجوانان بیشتر از سایر موضوعات مورد توجه قرار گرفته اند. در علم فیزیولوژی که دانش مطالعه حیات می باشد، چگونگی فعالیت اندام ها و سیستم های داخلی بدن مورد مطالعه قرار می گیرد. نحوه ارتباط فیزیکی فرد با دنیای اطراف و شرایط مطلوب و مناسب رشد و ادامه حیات از مهم ترین موضوعاتی هستند که در شاخه فیزیولوژی مورد بررسی و مطالعه قرار می گیرند. مهم ترین مسائلی که در این حوزه مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

فیزیولوژی نوجوان	
مسئله فعالیت بدنی و پیشگیری از چاقی نوجوانان	۱
الگوهای تغذیه ای نوجوان	۲
تاثیر محصولات غذایی و نوشیدنی ها بر الگوهای رفتاری نوجوانان	۳
ناهنجاری های اسکلتی و عضلانی نوجوانان	۴
عوامل موثر بر کاهش/افزایش فعالیت نوجوانان	۵
کهن الگوهای اجتماعی در نوجوان	۶
مطالعه تطبیقی مسائل نوجوان در ایران و سایر کشورها	۷
عوامل موثر بر ورزش نوجوانان	۸
مطالعه تطبیقی تفریحات نوجوان در کشورهای مختلف	۹
(بابایی زارچ، ۱۳۹۹) (بهرامی، ۱۴۰۰) (بهنامی فرد، ۱۳۹۷) (جمشیدی عینی، ۱۴۰۰)	
(حسینی، ۱۴۰۰) (ندائی فرد، ۱۳۹۵) (رامز، ۱۴۰۰) (زارعی، ۱۳۹۹)	
(طاهرزاده قهفرخی، ۱۴۰۰) (فاطمه، ۱۴۰۰) (میرجهانیان، ۱۴۰۱)	

۳-۷- خود آسیب رسانی نوجوان

نگاهی به پژوهش های انجام شده نشان می دهد که موضوع خودآسیب زنی در مطالعات نوجوان از سوی محققان ایرانی نسبتاً مورد توجه قرار گرفته است؛ مشخص نیست که آیا میان میزان خودآسیب زنی در جامعه ایران با سایر جوامع رابطه مشخصی برقرار است یا خیر و یا اینکه کدام عوامل محیطی در ایران باعث برجسته شدن این موضوع در پژوهش ها شده اند. اما در هر صورت میزان مطالعات انجام شده به گونه ای است که می توان آن را یکی از مسائل مبتلابه بخشی از نوجوانان ایرانی به ویژه در مناطق دورافتاده به حساب آورد. زیرا در این مناطق فضای اجتماعی بسته تر و فشارهای اجتماعی روی نوجوان بیشتر است. الگوی رفتارهای خودآسیب رسان دختران نسبت به پسران غیرقابل مشاهده تر و نامنظم تر بوده است. از جمله رفتارهای خودآسیب رسان در میان نوجوانان می توان به زخمی کردن عمدی خود، بریدن عمدی قسمت هایی از بدن خود، انجام رفتارهای خودشکست دهنده و خودکوبی های آزاردهنده اشاره کرد. رفتارهای خودآسیب رسان دختران در مقایسه با پسران بیشتر دارای کارکرد درون فردی بوده است و به نظر می رسد که دختران نوجوان در مقایسه با پسران رفتارهای خودآسیب رسان بیشتری را تجربه می کنند. همچنین این دسته پژوهش ها بیان می کنند که نرخ همه گیری رفتارهای خودآسیب رسان در نوجوانان رو به افزایش است و باید به آن توجه جدی نمود. مهم ترین مسائلی که در این حوزه مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

خود آسیب رسانی نوجوان	
شیوع شناسی و کارکردهای رفتارهای خودآسیب رسان نوجوان	۱
رابطه عزت نفس نوجوان با رفتارهای خود آسیب رسان	۲
علل و عوامل موثر بر خود آسیب رسانی در دختران	۳
شناسایی علل و عوامل خودآسیب رسانی / خودزنی در پسران	۴
رابطه جهان بینی نوجوان با رفتارهای خود آسیب رسان	۵
خودآسیب رسانی در جامعه دانش آموزان نوجوان	۶
(صفاریپور، ۱۴۰۰) (طاهری خوشدونی، ۱۴۰۰) (قره داغی، ۱۴۰۰) (قمری گیوی، ۱۴۰۰) (کریمی، ۱۴۰۰) (مظفری، ۱۴۰۰)	

۳-۸- حقوق و دادرسی

بخش قابل توجهی از پژوهش های انجام شده به مسائل حقوقی و کیفری نوجوان پرداخته اند. به این دلیل که نوجوان سن آغازین برای اجتماعی شدن فرد و به تبع، رشد رفتار اجتماعی است، حجم پژوهش های انجام شده در این حیطه در نسبت با سایر موضوعات قابل توجه است. مهم ترین مسائلی که در حوزه حقوقی و کیفری نوجوان مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

موضوع	
حدود و قصاص در جرائم نوجوان	۱
سازوکار صدور حکم در دادگاه اطفال و نوجوانان	۲
شیوه اجرایی دادرسی در دادگاه اطفال و نوجوانان	۳
نهادهای مشاوره و اهمیت آنها در دادرسی اطفال و نوجوان	۴
نقد و بررسی سیاست های تقنینی در جرائم مرتبط با بزهکاری نوجوانان	۵
ضرورت نوآوری در قوانین رسیدگی به جرایم اطفال و نوجوانان	۶
چالش های مفهوم نوجوان در پیاده سازی احکام حقوقی	۷
ابتکارات حقوقی و کیفری در رسیدگی به جرائم نوجوانان	۸
(ابروشن، ۱۴۰۰) (ابهرزنجانی، ۱۴۰۰) (پاک سیرت، ۱۳۹۹) (پورعیسی، ۱۴۰۰)	
(تقی زاده زانوقی، ۱۳۹۹) (جلالیان، ۱۳۹۹) (صادقی نیارکی، ۱۴۰۰)	
(صادقی، ۱۴۰۰) (صباحی گراغانی، ۱۴۰۰) (قاسمی، ۱۳۹۹) (محمد کوره پز، ۱۴۰۰)	

۳-۹- بزهکاری نوجوان

از جمله موضوعات برجسته هم در پژوهش های خارجی و هم در پژوهش های داخلی مسئله بزهکاری نوجوانان است که به دلیل شرایط حساس سنی آنها نیاز به مواجهه متفاوتی با بزهکاران بزرگسال دارد. نکته مهمی که در ارتباط با بزهکاری و به طور کلی انحرافات نوجوانان وجود دارد، شناخت انگیزه های نوجوان است؛ انگیزه های نوجوانان به دلیل حساسیت های سنی و روانی شان برای ارتکاب بزه بسیار متفاوت و متنوع است و به همین خاطر ضرورت دارد تا روی این حوزه تمرکز اساسی صورت گرفته و مطالعات به ویژه مطالعات پیمایشی و میدانی انجام گیرد. مهم ترین مسائلی که در این حوزه مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

بزهکاری نوجوان	
عوامل موثر بر اعتیاد نوجوانان به مواد مخدر	۱
دلایل، زمینه ها و پیامدهای مصرف مواد مخدر در بین نوجوانان	۲
بررسی سیاست های پیشگیری اولیه در بین نوجوانان	۳
تاثیر کژ کارکردهای نظام آموزش و پرورش بر بزهکاری اطفال و نوجوانان	۴
نقش رسانه در سوق دادن نوجوان به سمت بزه	۵
ضرورت مواجهه ویژه با بزه اطفال در نظام قضایی ایران	۶
نقش آگاهی و نگرش نوجوانان در پیشگیری از ارتکاب بزه	۷
نقش خانواده در پیشگیری از انحرافات اطفال و نوجوانان	۸
ارزیابی تکالیف نهادهای حاکمیتی و قوانین موضوعه	۹
بررسی فرایندهای بزهکارشدن نوجوانان در مناطق فرودست و غیر پایتخت	۱۰
(استاد رحیمی، ۱۴۰۰) (براتی، ۱۳۹۹) (پرزور، ۱۴۰۰) (ترکارانی، ۱۳۹۹) (جلالیان، ۱۳۹۹) (رهبرپور، ۱۴۰۰) (طارمیان، ۱۳۸۷) (ممیز، ۱۴۰۰) (طاهری خوشدونی، ۱۴۰۰) (فیض اللهی، ۱۴۰۰) (میرکمالی، ۱۴۰۰) (ناطق، ۱۴۰۰) (حاج بابایی، ۱۳۸۴) (داودی مازندرانی، ۱۳۹۵) (لعل علیزاده، ۱۳۹۵)	

۳-۱۰- فضای مجازی و نوجوان

با توجه به نوپا بودن گسترش فضای مجازی در ایران به نظر می رسد که مطالعه این حوزه از اهمیت زیادی برخوردار است؛ علیرغم آن که در این حوزه پژوهش های متعددی صورت گرفته اما به نظر می رسد همچنان به دلیل عمیق بودن تاثیرات این فضا بر زندگی نوجوان و به تبع بر تمام مسیر پیش روی وی این مطالعات ناکافی هستند. مهم ترین مسائلی که در حوزه فضای مجازی و نوجوان مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

فضای مجازی و نوجوان	
۱	هیجان خواهی و اعتیاد به اینترنت نوجوانان
۲	تغییر سبک تعامل گفتاری و نوشتاری نوجوانان در اثر فضای مجازی
۳	نقش والدین در سلامت روان نوجوانان در استفاده از فضای مجازی
۴	ارائه الگوی سواد رسانه ای برای دختران و پسران نوجوان
۵	ترس از جاماندن و افسردگی در میان نوجوانان
۶	نقش آموزش و پرورش در مقابله با آسیب های فضای مجازی
۷	نقش مثبت و منفی بازی های رایانه ای در عملکردهای اجرایی نوجوانان
۸	بررسی اثرات اینترنت بر خانواده های ایرانی دارای فرزند نوجوان
۹	روانشناسی رسانه های اینترنتی در نسبت با نوجوان
۱۰	تاثیر شبکه های مجازی در راستای انحرافات و آسیب های اجتماعی نوجوانان
۱۱	اعتیاد به گوشی هوشمند در نوجوانان و تاثیر آن بر احساس تنهایی
۱۲	تاثیر فضای مجازی و شبکه های اجتماعی بر رفتارهای پرخطر نوجوان
(ابراهیمی، ۱۴۰۰) (بنی مهد رانکوهی، ۱۴۰۰) (چابکی، ۱۴۰۰) (حسینی بافقی، ۱۴۰۰) (مهرداد، ۱۳۸۵) (رهگذر، ۱۴۰۰) (محمدزاده، ۱۳۸۵) (سعدی پور، ۱۳۹۲) (غلامی، ۱۴۰۰) (فرامرزی فر، ۱۴۰۰) (ملکیان، ۱۳۹۵) (فلاح، ۱۴۰۰) (قادری، ۱۳۹۹) (قاسمی، ۱۴۰۰) (قایدامینی هارونی، ۱۴۰۰) (محبت بهار، ۱۴۰۰) (مهربان، ۱۴۰۰) (نوروزی، ۱۴۰۰) (برادر، ۱۳۸۶)	

۳-۱۱- هنر نوجوان

از جمله حوزه های پر مخاطب و پررنگ در حوزه پژوهش های داخلی پیرامون نوجوان، حوزه هنر نوجوان است که در میان آنها ادبیات پررنگ است. مطالعات زیادی درباره ابعاد مختلف و متنوع هنر و ادبیات نوجوان صورت گرفته است که می تواند به عنوان یک فرصت، ذیل مسائل نوجوان مورد توجه قرار گیرد. مهم ترین مسائلی که در این حوزه مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

هنر نوجوان	
سیاست گذاری های فرهنگی در حوزه کتاب کودک و نوجوان	۱
مفهوم شناسی و کارکردشناسی هنر کودک و نوجوان	۲
بررسی و تحلیل محتوای ادبی مطبوعات کودک و نوجوان ایران	۳
بررسی و تحلیل تطبیقی محتوای ادبی مطبوعات نوجوان در کشورهای مختلف	۴
آسیب شناسی رمان کودک و نوجوان	۵
شعر نوجوان، جذابیت ها، الزامات و کارکردها	۶
بررسی و تولید گونه های ادبی آثار نوجوان (نمایشنامه، فیلمنامه، رمان و...)	۷
نقد تصویرسازی کتاب های کودک و نوجوان	۸
سیر تحول ادبیات کودک و نوجوان در ایران و سایر کشورها	۹
بررسی نوجوان در آثار سینمایی ویژه نوجوانان و غیر آن	
ادبیات انقلاب اسلامی و پایداری برای نوجوان	
(حکیم آرا، ۱۳۸۸) (خوشنویس، ۱۳۹۱) (رجایی هرندی، ۱۴۰۰) (زنجانی، ۱۴۰۰) (سیدآبادی، ۱۳۹۲) (سیدآبادی، ۱۳۹۱) (فردی، ۱۳۷۶) (قربانی ابراهیمی، ۱۳۹۶) (کاشفی خوانساری، ۱۳۸۲) (کرمانی، ۱۳۸۲) (کسمایی، ۱۳۹۹) (گودرزی دهریزی، ۱۳۹۵) (محقق، ۱۳۸۵) (میرکیانی، ۱۳۷۸) (اسعدی، ۱۳۹۴) (اقبال، ۱۳۸۹) (البرزی، ۱۳۹۲) (بیگ زاده، ۱۳۹۳) (پیرانی، ۱۳۸۹) (جمالی، ۱۳۹۴) (حسام پور، ۱۳۹۲) (حسینی شکیب، ۱۳۹۳) (خسرونژاد، ۱۳۹۵) (ذبیح نیا، ۱۳۹۶) (رنجبر، ۱۳۹۴) (ستاری، ۱۳۹۵) (سلاجقه، ۱۳۹۱) (شجری، ۱۳۹۵) (شیخ مونس، ۱۳۹۰) (صفری، ۱۳۸۸) (طاهری، ۱۳۹۰) (علیزاده خیاط، ۱۳۹۵) (فرخ نیا، ۱۳۹۲) (فقیه ملک مرزبان، ۱۳۹۶) (کاتب، ۱۳۹۵) (ملائنظر، ۱۳۹۴)	

۳-۱۲- رفتار جنسی نوجوان

با توجه به اینکه نوجوان در سنی قرار دارد که ابتدای مواجهه او با مسائل جنسی و کسب آگاهی جنسی و جنسیتی است و با توجه به نقش آفرینی غریزه جنسی به عنوان یک غریزه طبیعی در سایر روحيات و خلیات فرد، میزان پژوهش های انجام گرفته در این حوزه نیز قابل توجه بوده است. در ایران وقتی موضوع مسائل جنسی برای نوجوان مطرح می شود، بلافاصله سند ۲۰۳۰ برجسته می شود؛ در صورتی که نباید با مسائل بدین مهمی، چنین تقلیل گرایانه مواجه شد. روشن است که بی بندوباری جنسی در هیچ دوره سنی در جامعه ایران مورد تایید نیست. اما موضوع آموزش با موضوع بی بند و باری متفاوت است. در جامعه ایران به دلیل ویژگی های فرهنگی و دینی، هرج و مرج جنسی خط به درستی خط قرمز است. واقعیت این است که افراد وقتی وارد سنین نوجوانی می شوند بیشترین دغدغه را در حوزه مسائل جنسی دارند؛ لذا تربیت جنسی و دادن اطلاعات درست به فرزندان در دین هم مباحث زیادی دارد و موضوعی بسیار جدی است. با این حال، نه خانواده ها می دانند باید در این زمینه چه کاری انجام بدهند، نه آموزش و پرورش که ارتباط بیشتری با این گروه ها دارد. لذا نه رسانه پردازش خوبی در این حوزه دارد و نه شبکه مجازی تخصصی وجود دارد که افراد عضو باشند و اطلاعات لازم در این زمینه را دریافت کنند. به همین دلیل است که افراد از هر فضایی برای یادگیری استفاده می کنند که طبعاً آسیب های خاص خود را دارد. در حوزه مسائل جنسی یک برداشت اشتباه وجود دارد که در پژوهش ها به درستی این تمایز روشن است؛ اینکه هر موضوعی که به حوزه جنسی برگردد، ضرورتاً ارتباطی با رابطه جنسی ندارد و نباید با آن یکی انگاشته شود. مهم ترین مسائلی که در حوزه رفتار جنسی نوجوان مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

رفتار جنسی نوجوان	
رفتارهای پرخطر جنسی در نوجوانان	۱
سیاستگذاری سلامت جنسی ایران؛ چالش ها و فرصت ها	۲
علل و عوامل موثر بر رواج محتوای پورنوگرافیک در بین نوجوانان	۳
نقش و تاثیر والدین در تربیت جنسی نوجوانان	۴
خودارضایی و انگیزه های انجام آن در بین نوجوانان دختر و پسر ایرانی	۵
آسیب های خودارضایی و عدم آگاهی نسبت به شیوه های صحیح رفع نیاز	۶
فرآیندهای کسب هویت جنسی نوجوانان در ایران	۷
مختصات هویت جنسی نوجوانان در ایران	۸
(اقتصادی، ۱۳۹۴) (باقری، ۱۳۹۹) (خلج آبادی فراهانی، ۱۴۰۰) (مهران پور، ۱۳۴۷)	
(دمازی، ۱۴۰۰) (طهماسب زاده، ۱۴۰۰) (قاسمی، ۱۴۰۰) (نریمیسایی، ۱۴۰۱)	

۳-۱۳- مسائل دختران نوجوان

تفکیک پژوهش ها میان پسران و دختران نوجوان به چند دلیل صورت می گیرد؛ دسته اول تفکیکی است که بر اساس آموزه های فمینیستی به مطالعه مسائل دختران می پردازد و روی آنها متمرکز است. اما دسته دوم که بیشتر برجسته هستند به خاطر تفاوت ویژگی های فیزیولوژیکی، روانی و اجتماعی است که نوجوانان و پسر و دختر هر کدام به شیوه های متفاوتی با آنها مواجه هستند. به نظر می رسد در جامعه ایران به دلیل شرایط خاص فرهنگی، اجتماعی و مذهبی پژوهش های متمرکز بر نوجوانان دختر هم اهمیت ویژه ای دارند و هم از نظر کمیت، نسبتاً قابل توجه بوده اند. مهم ترین مسائلی که در این حوزه مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

مسائل دختران نوجوان	
عوامل مؤثر خشونت خانوادگی نسبت به دختران نوجوان	۱
الگوهای تعاملات کلامی دختران نوجوان	۲
علل اعتیاد به اینترنت و فضای مجازی در بین دانش آموزان دختر	۳
نیازها، علایق و اولویت های دختران نوجوان	۴
تاثیر رفتار خانواده بر آسیب به خود در بین دختران نوجوان	۵
مطالعه شخصیت دختران نوجوان دارای اختلال شخصیت مرزی	۶
تاثیر نابرابری های اجتماعی بر رشد و بروز خلاقیت دختران نوجوان	۷
انگیزه های ارتکاب جرم و رفتارهای پرخطر در دختران نوجوان	۸
عوامل موثر بر اختلالات جنسیتی در دختران نوجوان	۹
(خزایی، ۱۴۰۰) (میرخانی، ۱۳۹۰) (زمانی، ۱۴۰۰) (مهربان، ۱۴۰۰) (شادی، ۱۳۸۳) (طهماسبی پور، ۱۴۰۰) (فرامرزی فر، ۱۴۰۰) (قایدامینی هارونی، ۱۴۰۰) (قمری گیوی، ۱۴۰۰) (کریمی، ۱۴۰۰) (هزار جریبی، ۱۳۹۳) (یعقوبی دوست، ۱۳۹۰) (افشارمقدم، ۱۳۷۹) (امامی پور، ۱۳۹۱) (برجعلی، ۱۳۹۰) (حاج بابایی، ۱۳۸۴) (ذاکر، ۱۳۸۰) (فتی، ۱۳۸۷) (کدخدایی، ۱۳۹۸)	

۳-۱۴- اضطراب نوجوان

یکی از خصیصه های روانی نوجوان «اضطراب» است که ابتدا در پژوهش های خارجی نمود داشته و سپس به پژوهش های ایرانی نیز منتقل شده است. اما به نظر می رسد مقوله اضطراب در پژوهش ها بسیار مورد توجه محققان قرار داشته و در دیدگاه محققانی که نظریات غربی را مبنای تحلیل خود قرار می دهند، نوجوانی یک دوره اضطراب است. مهم ترین مسائلی که در حوزه اضطراب نوجوان مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

اضطراب نوجوان	
احساس شرم و احساس گناه در نوجوان	۱
نسبت اضطراب و نافرمانی در نوجوان	۲
نسبت اضطراب نهادینه شده با آینده روانی نوجوان	۳
علل و عوامل موثر در تشدید یا کاهش اضطراب نوجوان	۴
نشانه های بروز اضطراب نوجوان و شیوه هدایت آن	۵
(طاهرزاده قهفرخی، ۱۴۰۰) (غفرانی، ۱۳۵۸) (فلاح، ۱۴۰۰) (هاشمی گلپایگانی، ۱۴۰۱) (قره داغی، ۱۴۰۰) (قمری گیوی، ۱۴۰۰) (لطفی، ۱۴۰۰) (محببت بهار، ۱۴۰۰)	

۳-۱۵- فلسفه برای نوجوانان

این سرفصل اگرچه در ایران بیشتر تحت عنوان «فبک» که مخفف «فلسفه برای کودکان» است (P4C) شناخته می شود و به تازگی در برخی دانشگاه های ایران از جمله دانشگاه خوارزمی دنبال می شود، اما در عمل اختصاص به کودکان ندارد و حوزه کودک و نوجوان را دربرمی گیرد. استخوانبندی برنامه «فلسفه برای کودکان و نوجوانان» به تدریج در دانشگاه مونکتیر شکل گرفت و یا علاوه بر فراهم آوردن کتاب های درسی متحدالشکل (داستان های فلسفی برای کودکان)، طرح آموزشی واحدی پیدا کرد که در آن دانش آموزان سطوح مختلف با قرائت بخشی از داستان با صدای بلند، کلاس را آغاز می کنند. به این نحو که بچه های یک کلاس، به همراه معلمشان حلقه وار دور هم می نشینند و رودرروی هم با یکدیگر به مباحثه می پردازند. مهم ترین مسائلی که در این حوزه مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

فلسفه برای نوجوانان	
۱	ضرورت ها و زمینه های فبک
۲	نقد و بررسی بومی سازی فبک
۳	الزامات بومی سازی فبک
۴	پیامدهای اجرای فبک در عرصه عمل
۵	نقد و بررسی آثار نوجوان در نسبت با سرفصل های فبک
۶	مطالعه تطبیقی سرفصل های فبک در کشورهای مختلف
۷	طراحی کتب کودک و نوجوان با درنظر گرفتن محتوای فبک
(حمیده، ۱۴۰۰) (زندى، ۱۳۹۹) (خسرونژاد، ۱۳۹۵)	

۳-۱۶- مسائل نوجوان در دوران کرونا

بخش دیگری از پژوهش های انجام شده به پیامدهای شیوع ویروس کووید ۱۹ برای نوجوانان پرداخته اند. به طور خاص در دوران کرونا به دلیل تغییر سبک زندگی و تاثیرپذیری ارکان مهم زندگی تمام گروه های سنی به ویژه نوجوان از این تغییر، عناوین جدیدی به عنوان «مسئله» نوجوان شناسایی و در اولویت قرار می گیرند؛ شیوع بیماری کووید ۱۹ از یک سو اولویت میان مسائل موجود را جابجا کرده و از سوی دیگر مسائل جدیدی به وجود آورده و یا مسائل پیشین را دچار تغییراتی کرده است. از جمله مهم ترین مسائلی که تحت الشعاع دوران کرونا قرار گرفته اند می توان به وضعیت روانی نوجوان، مسئله رشد اجتماعی، اختلالات هویتی و تغییر در الگوهای ارتباطی و تربیتی خانواده اشاره کرد. مهم ترین مسائلی که در حوزه ابعاد رفتاری نوجوان مورد پژوهش و مطالعه قرار گرفته اند در جدول زیر آورده شده اند.

مسائل نوجوان در دوران کرونا	
تجربه زیسته نوجوانان از شیوع بیماری کووید-۱۹	۱
تجربه زیسته نوجوانان از قرنطینه خانگی	۲
تغذیه کودکان و نوجوانان در دوران قرنطینه خانگی در بیماری کووید ۱۹	۳
تعارضات عمده نوجوانان ایرانی با والدین در پاندمی کووید ۱۹	۴
اختلالات تغذیه ای و زیستی نوجوانان در پاندمی کووید ۱۹	۵
تأثیر تعطیلی مدارس ناشی از کرونا ویروس بر کودکان و نوجوانان	۶
اثرات شیوع کرونا ویروس بر افزایش ارتباط نوجوانان با فضای مجازی	۷
آموزش مجازی و چالش های آن برای دانش آموزان	۸
تغییرات رفتارهای نوجوانان در دوران کرونا	۹
(رهبر کرباسدهی، ۱۴۰۰) (زارعی، ۱۳۹۹) (سهرابی، ۱۴۰۰) (غلامی حسنارودی، ۱۴۰۰) (غلامی، ۱۴۰۱) (گلی زاده، ۱۴۰۰) (مختارنیا، ۱۴۰۰)	

۴- مهم ترین کتاب های حوزه نوجوان

در کنار پژوهش های انجام شده برخی از مهم ترین کتبی که در حوزه نوجوان منتشر شده اند و برای سیاستگذاران، مربیان، والدین، صاحب نظران و محققان قابل استفاده اند، در جدول زیر آورده شده اند.

فهرست کتاب های منتشره درباره نوجوان

نام کتاب	نویسنده / تهیه کننده	ناشر	سال نشر
۱ نوجوانی	استواری، محمدحسین	تهران: موجک	۱۳۹۶
۲ نوجوان و جوان کیست و بدنبال چیست؟	ساداتیان، سیدحسن و دیگران	تهران: با هدف	۱۳۹۶
۳ نوجوان من، و همه دنیای او...: بررسی تحلیلی روانشناختی نوجوانان در عرصه های مختلف زندگی: ویژگی ها، نیازها، واکنشها و...	جعفری نیا، محمدرضا	قم: شایستگان	۱۳۹۶
۴ ویژگیها و نیازهای نوجوانان	بنویدی، هاجر	تهران: گوهر دانش	۱۳۹۲
۵ نوجوانی	خرمی، محمد و یاسر محمد نیا	بجنورد: آذرین مهر	۱۳۹۲
۶ دنیای نوجوان	شرفی، محمدرضا	منادی تربیت	۱۳۹۱
۷ با دخترتم: ویژه والدین و مربیان دختران نوجوان	احمد پناهی، علی و داود حسینی	قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)	۱۳۸۹
۸ شکفتن سهم توست: راهکارهای عملی برای موفقیت و بالندگی پسران نوجوان	احمد پناهی، علی	قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)	۱۳۸۸
۹ نوجوانی: روان شناسی نوجوانی برای والدین و مربیان	اصلانی، ابراهیم	تهران: مدرسه	۱۳۸۸
۱۰ شناخت نوجوانان و کلیدهای طلایی برخورد با مشکلات آنان	احمدی دارانی، امیر	تهران: وراي دانش	۱۳۸۸
۱۱ دختران حوا (ویژه دوران بلوغ دختران)	کاظمی، علی اصغر	قم: ابتکار دانش	۱۳۸۸

۱۳۸۶	تهران، انجمن اولیاء و مربیان	جهانگرد، یدالله	نحوه رفتار والدین با فرزندان	۱۲
۱۳۸۶	تهران: انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی	سهرابی محمدرضا و ثریا سهرابی	دوران شکفتگی (راهنمای بلوغ پسران نوجوان)	۱۳
۱۳۸۵	تهران: انجمن اولیاء و مربیان	افروز، غلامعلی	مباحثی در: روانشناسی و تربیت کودکان و نوجوانان	۱۴
۱۳۸۰	تهران: سمت	لطف آبادی، حسین	روانشناسی رشد (۲) نوجوانی، جوانی و بزرگسالی	۱۵
۱۳۷۸	تهران: فتح	اصغریان جویباری، علی اصغر	شناخت نوجوان و مسائل آن	۱۶
۱۳۷۷	تهران: انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی	سهرابی محمدرضا و ثریا سهرابی	دوران شکفتگی (راهنمای بلوغ دختران نوجوان)	۱۷
۱۳۷۴	تهران: انجمن اولیا و مربیان	سادات، محمدعلی	رفتار والدین با فرزندان	۱۸
۱۳۷۰	قم: شفق	قائمی، علی	خانواده و مسائل نوجوانان و جوانان	۱۹
۱۳۶۷	تهران: ابتکار	نوابی نژاد، شکوه	رفتارهای بهنجار و ناهنجار کودکان و نوجوانان و راههای پیشگیری و درمان ناهنجاریها	۲۰

با نگاهی به فهرست کتاب هایی که درباره نوجوان نوشته شده اند، این نکته برجسته می شود که در طول سال های اخیر تعداد این کتاب ها بسیار کم بوده است و روند رو کاهش انتشار این دسته از کتاب ها کاملاً مشخص است. به نظر می رسد که اصلی ترین عامل این اتفاق، عدم مسئله سازی در ارتباط با نوجوان است و به این دلیل که نوجوان به عنوان فردی مستقل و نوجوانی به عنوان دوره ای مستقل کمتر مورد توجه قرار گرفته، کتاب های علمی منتشره نیز چندان از فراوانی برخوردار نبوده اند.

۵- حوزه نشر در دوران کرونا

اگرچه نمی توان به طور مشخص کتاب های رده سنی کودکان و نوجوانان را به صورت سیستماتیک از یکدیگر تفکیک کرد، اما نگاهی اجمالی به آثار منتشره در دوران کرونا برای این رده های سنی می تواند تا حدی نسبت به وضعیت این حوزه آگاهی بخش باشد. فهرست زیر در برگیرنده کتاب هایی است که ویژه گروه سنی کودکان و نوجوانان نوشته شده و به چاپ رسیده اند. کتاب های این دسته با فرم و زبان کودکان در قالب شعر، داستان، طنز و نقاشی چاپ شده اند. نکته مهمی که درباره این کتابها وجود دارد آن است که بخش زیادی از آنها برخلاف رویه غالب بر ادبیات کودک و نوجوان، ترجمه ای نبوده و توسط نویسندگان داخلی تالیف شده اند. این کتاب ها در ایام کرونا و با توجه به به شرایط جامعه ایران نوشته شده اند و معرفی این دسته از کتاب ها نوجوانان ایرانی می تواند سهم بسزایی در فرهنگ سازی و درک درست آنها از کرونا داشته باشد. فهرست زیر کتاب هایی هستند که در دوران کرونا و تا پایان سال ۱۴۰۰ در حوزه کودک و نوجوان منتشر شده اند که به دلیل عدم امکان تفکیک دقیق میان کودک و نوجوان، با هم دیده شده اند. این کتاب ها به سه دسته کتاب های منتشره برای کودک و نوجوان در دوران کرونا، کتاب های منتشره پیرامون سیاستگذاری در دوران کرونا و کتاب های منتشره حوزه آموزش، سلامت و پزشکی در دوران کرونا تقسیم شده اند که دسته اول به طور مستقیم با کودک و نوجوان مرتبط است و دو دسته دیگر مشترک با مسائل نوجوان هستند.

فهرست کتاب های منتشره برای کودک و نوجوان در دوران کرونا

نام کتاب	نویسنده / تهیه کننده	سال نشر
۱ یه ویروس ناقلا اسمش چیه کرونا	حبیبی، کلثوم	۱۴۰۰
۲ امیر کوچولو و کرونا	باقری، افسانه	۱۴۰۰
۳ درخت تو باغچه ما از کرونا می ترسه	جشنواره داستان های کروناپی ۹۹	۱۳۹۹
۴ شعر کرونا	بوکانی حیق، سلیمان	۱۳۹۹
۵ مهزیار، پرسید: مامان کرونا چیه؟!	چوبچیان، شیوا	۱۳۹۹
۶ کرونا چیه؟	والی فر، سعید	۱۴۰۰
۷ مومو و کرونا	سلمانی، سمانه	۱۳۹۹
۸ قهرمانان کرونا، سهیل و سارا	نجار، زهرا	۱۴۰۰
۹ ماجراهای شنگول و منگول و کرونا (کی پشت دره؟)	امیدخدا، مریم	۱۴۰۰
۱۰ کرونا غول کوچک	بلقان آبادی، محدثه	۱۴۰۰
۱۱ شعر کرونا	مسعودی پور، بهرام	۱۳۹۹
۱۲ آشوب گر کوچک	سیدطاهرالدینی، زهراسادات	۱۴۰۰

۱۴۰۰	فتاح راوندی، بنفشه	ای کرونا ساکتو بردارو برو	۱۳
۱۳۹۹	هلالی، زهرا	شکست خورده	۱۴
۱۳۹۹	محمودزاده، عادلہ	آش ماش کرونا کنار باش	۱۵
۱۳۹۹	میرسلیمانی، زهرا	تپلک و کرونا	۱۶
۱۴۰۰	میتره، جید	لی لی در خانه می ماند	۱۷
۱۳۹۹	اشتاین دام، کونتستانسه	کرونا و رنگین کمان آرزوها	۱۸
۱۳۹۹	شیانگ جن، مو	ویروس ویروس، من نمی ترسم!	۱۹
۱۳۹۹	اسکندری، مهرداد	ابعاد و پیامدهای شیوع کرونا	۲۰
۱۳۹۹	اقبالنسب، حسین	واکسن ذهنی ویروس ها (کرونا)	۲۱
۱۳۹۸	داداشی امین، سپیده	حسنی و ماهی قرمز کوچولو	۲۲
۱۳۹۹	کوزه فروش، کوثر	بابادکتر و کرونا	۲۳
۱۳۹۹	کروز، مانوئلا مولینا	من کرونا هستم!	۲۴
۱۴۰۰	نجفی شاهکوهی، آرمان	ویروس بدجنس (کرونا)	۲۵
۱۳۹۹	جمالی، پروین	جهانگردی آقای کرونا	۲۶
۱۳۹۹	رحیمی، قربانعلی	کرونا آمده در شهر (مجموعه شعر)	۲۷
۱۳۹۹	کیانی، آرتمن	آرش و ویروس کرونا	۲۸
۱۳۹۹	باقری آرائی، سمانه	ب مثل بهداشت ک مثل کرونا	۲۹
۱۳۹۹	دهقان دهنوی، ماندانا	زنبوری کرونا شکست میدہ	۳۰
۱۳۹۹	هیل، شانون	شاهزاده سیاهپوش و ویروس کرونا	۳۱
۱۴۰۰	ملت پرست، آذرمیدخت	هاجر خانم و آقای ناظری (کرونا)	۳۲
۱۳۹۹	شیرازی پور، پریا	کرونا من ماطی را خیلی دوست داشتم	۳۳
۱۳۹۹	اسماعیلی راد، سایه	خرس قهوه ای کرونا را شکست می دهد	۳۴
۱۳۹۹	طوفان، فروغ	پانی و سانی به جنگ کرونا می روند	۳۵
۱۳۹۹	صالحی کماوردخی، سیده سمیه	من از این غول کوچولو (کرونا) نمی ترسم	۳۶
۱۳۹۹	ایمانی، حسن	تق! تق! تق کرونا هستم	۳۷
۱۴۰۰	عابدی آذر، مریم	ای ویروس بیچاره کسی دوست نداره	۳۸
۱۳۹۹	بنی اسدی، آذر	آرزوی پرستش کوچولو	۳۹
۱۴۰۰	ابوالخیریان، نازنین	بهارک و قهرمانان کوچک	۴۰
۱۴۰۰	آلاریبه، کالبث چیکا	مادر بزرگ جادویی و ویروس کرونایی ناقلا	۴۱

۴۲	ماجرای روشنا و نوروز کرونایی	یداله‌ی، فرخ‌رو	۱۴۰۰
۴۳	کدو قلقله‌زن	سلطان‌زاده، محبوبه	۱۴۰۰
۴۴	من کوید ۱۹ هستم	مرادی، فریده	۱۳۹۹
۴۵	سارا سه ماه در فضا	ملتجی، حانیه	۱۳۹۹
۴۶	کرونا شد فراری	عزیزی، محمد	۱۳۹۹
۴۷	عروس داماد ماسکی	موسوی، زهرا	۱۳۹۹
۴۸	فر و فر و فر صدا میاد	هاشمی، منیره	۱۳۹۹
۴۹	من از کرونا قوی‌ترم	شاه‌محمدی، طاهره	۱۴۰۰
۵۰	کودکان کرونا	عاشوری، نبی‌الله	۱۳۹۹
۵۱	وقتی کرونا آمد	ابوئی حجت‌آبادی، فاطمه	۱۳۹۹
۵۲	کلاغه به خونه‌ش نرسید	موسوی، زهرا	۱۳۹۹
۵۳	مراقب باشید کوویج تان نوزده نشود!	فتحی، نسترن	۱۳۹۹
۵۴	کیمیا و کرونا	اسلامی، فهیمه	۱۳۹۹
۵۵	شعر کرونا	مسعودی‌پور، بهرام	۱۳۹۹
۵۶	بچه‌ها کرونا	یزدانی، حبیب	۱۴۰۰
۵۷	راه شکست کرونا تمیزیه آی بچه‌ها	سلطان‌زاده، عزیزالله	۱۴۰۰

آثار منتشره در حوزه حکمرانی و سیاستگذاری، در برگیرنده کتاب‌هایی هستند که هر کدام از زاویه متفاوتی موضوعات مورد توجه در حکمرانی را بررسی نموده‌اند. این دسته از کتاب‌ها یا الگویی برای مواجهه با کرونا و مسائل مرتبط با آن ارائه داده‌اند و یا به مسائلی پرداخته‌اند که مطالعه و آگاهی درباره آنها می‌تواند برای سیاستمداران و حکمرانان در ارتباط با مسائل نوجوان مفید واقع شود. این دسته از کتاب‌ها اگرچه ممکن است مخاطبان سیاستگذار و بزرگسال را هم پوشش دهند، اما به طور مستقیم یا غیرمستقیم، مسائل نوجوانان را نیز دربرمی‌گیرند.

فهرست کتاب های منتشره پیرامون سیاستگذاری در دوران کرونا (مشترک با مسائل نوجوان)

نام کتاب	نویسنده / تهیه کننده	سال نشر
۱ آموزش و پرورش استثنایی در زیست بوم کرونا	-	۱۴۰۰
۲ مسائل فرهنگی - اجتماعی کرونا و پیامدهای آن در عرصه حکمرانی: گفتگوهای تحلیلی	مولائی آرانی، مهدی	۱۳۹۹
۳ کرونا در آینه سواد رسانه‌ای و علوم شناختی	نصیری، معصومه	۱۳۹۹
۴ تدریس آنلاین در دوران کرونا	پن، کوستاس	۱۳۹۹
۵ اثرات اقتصادی - اجتماعی کرونا	شبگرد، اله‌داد	۱۴۰۰
۶ جستارهایی در آموزش عالی، علم و بحران کرونا در ایران	میرزایی، حسین	۱۳۹۹
۷ مواجهه با کرونا در ایران	محمدزاده، حمیدرضا	۱۴۰۰
۸ مدیریت آموزش پس از پدیده کرونا	رضایی، صارم	۱۳۹۹
۹ کرونا؛ [چالش نظام سلامت]	راجی، سیدمحمدحسین	۱۳۹۹
۱۰ کرونا و پاسخ به شبهات	حوزه علمیه قم مرکز مطالعات و پاسخگویی به شبهات	۱۳۹۹
۱۱ رسانه‌ها در بحران کرونا	جزی زاده کریمی، مژگان	۱۴۰۰
۱۲ پیامدهای روانی و اجتماعی کرونا ویروس	جوادیان، سیمین	۱۴۰۰
۱۳ فرهنگ و کرونا	رحمانی، جبار	۱۳۹۹
۱۴ آموزش در دوران کرونا	خلیلیان، رقیه	۱۴۰۰
۱۵ تاثیر کرونا بر آموزش	معافی، حسین	۱۴۰۰
۱۶ بحران کرونا و مسئله حکمرانی	قلی پور، مجتبی	۱۳۹۹
۱۷ نقش، مزیت و محدودیت‌های آموزش مجازی در شرایط بحرانی (کرونا)	اسدی ملردی، مهدی	۱۳۹۹
۱۸ تاب‌آوری از نظریه تا عمل با تاکید بر کرونا	-	۱۴۰۰
۱۹ تحلیل جامع بر همه‌گیری کرونا در ایران و جهان	دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی مشهد معاونت بهداشت	۱۴۰۰
۲۰ تجربه‌نگاری مدیران مدارس در عصر کرونا	امین افشار، مریم	۱۴۰۰
۲۱ رسانه ملی و رفتار کاربران در پاندمی کرونا	رفیعی پور علوی، سیدمحسن	۱۴۰۰

۲۲	عملکرد دولت دوازدهم در مدیریت و مقابله با ویروس کرونا	ایران ریاست جمهوری مرکز بررسیهای استراتژیک	۱۴۰۰
۲۳	شبکه‌های اجتماعی در عصر پسا کرونا	زائری اصفهانی، صفیه	۱۴۰۰
۲۴	سیاست‌های مقابله با بیماری کرونا در ایران و جهان	دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تربت جام	۱۴۰۰
۲۵	بحران کرونا و اقتصاد سلامت	فتح‌الهی، جمال	۱۳۹۹
۲۶	کرونا، همه‌گیری و پیامدهای آتی	عصفوری، ابراهیم	۱۳۹۹
۲۷	پیامدها و چالش‌های بحران کرونا در مدیریت شهری	شهرداری تهران مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران	۱۴۰۰
۲۸	آسیب‌شناسی و مداخلات روانشناختی و اجتماعی کرونا و پسا کرونا	حاتمی، محمد	۱۳۹۹
۲۹	حقوق شهروندی؛ از حق بر سلامت تا پاندمی کرونا: مجموعه مقالات	ایران وزارت دادگستری معاونت حقوق بشر و امور بین‌الملل	۱۴۰۰
۳۰	مستندسازی اقدامات و دانش تجربی مقابله با ویروس کرونا	سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (کرمانشاه) سپاه نبی اکرم (ص) معاونت دانش و پژوهش	۱۳۹۹
۳۱	تجربه‌نگاری فرماندهان، مدیران و کارکنان (حوزه کرونا)	شهریاری، غلامرضا	۱۳۹۹
۳۲	مستند تجارب کارکنان نزاجا (در کنترل بحران کرونا سال ۹۹-۹۸)	دولتشاه، بهروز	۱۳۹۹
۳۳	کرونا ویروس و تاثیر آن بر اکوسیستم جهانی	نوحه گر، احمد	۱۳۹۹
۳۴	ایده‌های برتر تعلیم و تربیت در دوران کرونا	جشنواره علمی پژوهشی فرهنگیان بسیجی	۱۳۹۹
۳۵	تکنولوژی و تاثیر آن بر مدیریت آموزشی در دوران کرونا و پسا کرونا	صادقیان، منوچهر	۱۳۹۹
۳۶	تدریس در دوران کرونا	کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان کانون زبان ایران معاونت پژوهشی	۱۳۹۹
۳۷	گذری به تجارب دیگر کشورها و ایده‌های اجرایی تعلیم و تربیت در دوران کرونا	جشنواره علمی پژوهشی فرهنگیان بسیجی (شانزدهمین)	۱۴۰۰

۳۸	کالبدشناسی آموزش ابتدایی در دوران پاندمی کرونا(ضرورت‌ها و چالش‌ها)	آزادی، محبت	۱۴۰۰
۳۹	کرونا و ترس و امید: برای دوره دوم ابتدایی تا دوره اول دبیرستان‌ها	صادق‌پور، رادین	۱۴۰۰
۴۰	درآمدی بر آموزش عالی در دوران کرونا و پسا کرونا (با تاکید بر دروس معارف اسلامی)	قوی، نیره	۱۴۰۰
۴۱	سیاستگذاری اقتصادی در عصر ویروس کرونا	عبدالملکی، حجت‌الله	۱۳۹۹
۴۲	جرایم در دنیای پسا کرونا: «مجموعه گزارش‌های اینترنتی و یورو»	شهبازی، مهدی	۱۴۰۰
۴۳	آموزش تفکر واگرا، همگرا و مدارس	مومنی سروستانی، فاطمه	۱۴۰۰
۴۴	تدریس در دوران کرونا	پن، کوستاس	۱۳۹۹
۴۵	یه شروع تازه: کتاب راهنمای بازگشت به مدرسه در دوران همه گیری	او کوئندو، امیلی	۱۴۰۰

آثار منتشره در حوزه آموزش، سلامت و پزشکی دربرگیرنده کتاب‌هایی هستند که بیماری کرونا و مسائل مرتبط با آن را از نظر علمی و پزشکی مورد بررسی قرار داده اند. همچنین در این دسته کتاب‌هایی با موضوع مشاوره در حوزه‌های مختلف اعم از مشاوره‌های روانشناسانه، مشاوره‌های خانوادگی، مشاوره‌های تربیتی و مشاوره‌های آموزشی نیز وجود دارد. وجه مشترک تمامی کتاب‌های این دسته جنبه علمی، پزشکی و آموزشی درباره کرونا است. این دسته از کتاب‌ها اگرچه ممکن است مخاطبان بزرگسال را هم پوشش دهند، اما به طور مستقیم یا غیرمستقیم، مسائل نوجوانان را نیز دربرمی گیرند. در ادامه فهرست این کتاب‌ها آمده است.

فهرست کتاب های منتشره حوزه آموزش، سلامت و پزشکی در دوران کرونا (مشترک با مسائل نوجوان)

سال نشر	نویسنده / تهیه کننده	نام کتاب	
۱۳۹۹	-	لطفا ناقل توصیه های کرونا باش!	۱
۱۴۰۰	گرو، ربکا	راهنمای کودکان برای مقابله با کرونا	۲
۱۴۰۰	قربانی فریاد، زینب	زندگی با کرونا (ویژه دانش آموزان)	۳
۱۴۰۰	ساندرز، ریچل	بازگشت به مدرسه در زمان ویروس کرونا	۴
۱۳۹۹	ناصر مقدسی، عبدالرضا	دل نوشته های یک پزشک و بیمارانش در زمانه کرونا	۵
۱۳۹۹	جنر، الیزابت	کرونا ویروس: کتابی برای کودکان	۶
۱۴۰۰	تمیزکار، سارا	باران و پیشگیری از کرونا	۷
۱۴۰۰	-	کرونا ویروس (تشخیص، پیشگیری، روش های درمانی و کنترل استرس)	۸
۱۴۰۰	مظهری، محمدمهدی	اضطراب و وسواس در سایه ی کرونا ویروس	۹
۱۴۰۰	صفاء، سحر	تاب آوری کودکان در دوران کرونا و پسا کرونا	۱۰
۱۴۰۰	نمکی، علی	راهنمای جامع پیشگیری از بیماری کرونا	۱۱
۱۴۰۰	فروردین، راهله	نمایش درمانی و کرونا	۱۲
۱۳۹۹	فرزان فر، هانیه	نگاه روانشناختی به کرونا	۱۳
۱۳۹۹	حیاتلو، سحر	سایه کرونا بر سلامت روان	۱۴
۱۳۹۹		راهنمای ویروس کرونا و اضطراب	۱۵
۱۳۹۹	دانشگاه تهران کرسی یونسکو در سلامت اجتماعی و توسعه کمیته علمی روان شناسی و سلامت اجتماعی	ویروس کرونا تاب آوری و سلامت روان	۱۶
۱۴۰۰	جزی زاده کریمی، مژگان	کرونا از نگاه بیماران	۱۷
۱۴۰۰	جوادی بازرگانی، محبوبه	ابعاد روانشناختی پاندمی کرونا	۱۸
۱۴۰۰	رده، فرشته	سلامت روان و کرونا	۱۹
۱۴۰۰	روشنک، محمدحسین	مقاومت مردم در مقابله با کرونا	۲۰
۱۴۰۰	روشن، زیبا	اثرات روانشناختی کرونا در مدافعان سلامت	۲۱
۱۴۰۰	فرهادی، سجاد	اضطراب ویروس کرونا در مادران شاغل	۲۲
۱۴۰۰	گرو، ربکا	راهنمای کودکان درباره کرونا ویروس	۲۳
۱۴۰۰	جنر، الیزابت	ویروس کرونا: کتابی برای کودکان	۲۴

۲۵	پیشگیری و مقابله با کرونا	۱۳۹۸	-
۲۶	چگونه با اضطراب کرونا کنار بیاییم؟	۱۳۹۹	کرمی، احمد
۲۷	ویروس کرونا و کودکان	۱۳۹۹	احمدی، شهناز
۲۸	کرونا ویروس: یک کتاب برای کودکان	۱۳۹۹	جنر، الیزابت
۲۹	کرونا ویروس (تشخیص، پیشگیری، درمان و کنترل استرس و اضطراب)	۱۴۰۰	-
۳۰	روابط در لبه پرتگاه: بقای روابط در بحران کرونا	۱۳۹۹	ریگن، استفانی
۳۱	بهداشت عمومی در همه گیری کرونا	۱۴۰۰	افضلی هرسینی، پویان
۳۲	خانواده کارآمد، کودک سالم در بحران کرونا	۱۴۰۰	بلیاد، محمدرضا
۳۳	ک مثل کرونا: ویژه دوره دوم متوسطه پسران	۱۴۰۰	بحرانی، لقمان
۳۴	خانواده و سلامت روان در دوران کرونا و پساکرونا	۱۴۰۰	ربانی، حدیث
۳۵	تاب آوری کودکان در کرونا و پساکرونا	۱۴۰۰	قره خان بکلو کنگرلو، حمیده
۳۶	بهداشت روان کودکان در زمان بحران همه گیری بیماری کرونا	۱۳۹۸	صالحی، مهدیه
۳۷	راهنمای کرونا ویروس برای بچه ها	۱۳۹۹	گرو، ربکا
۳۸	آموزش طناب زنی ویژه دانش آموزان در شرایط بیماری کرونا	۱۴۰۰	-
۳۹	مجموعه راهنمای جامع پیشگیری و مقابله با بیماری کووید-۱۹	۱۳۹۹	ابراهیمی، محسن
۴۰	اوتیسم پس از همه گیری (کرونا): راهنمای گام به گام بازگشت به مدرسه و کار	۱۴۰۰	بال، جیمز
۴۱	میزان تفاوت اضطراب کرونا، احساس تنهایی و نشخوار فکری در دانش آموزان دختر و پسر	۱۴۰۰	طباطبایی، ریحانه
۴۲	مبانی و مولفه های تاب آوری کودکان در دوران پسا کرونا	۱۴۰۰	عباسی شاه کرم، زینب
۴۳	تدریس درس تربیت بدنی در ایام کرونا (با تاکید بر سبک زندگی سالم)	۱۴۰۰	زمانی، اکرم
۴۴	راهنمای کودکان برای ویروس کرونا	۱۴۰۰	گرو، ربکا
۴۵	آسیب شناسی و مدیریت پیامدهای روانشناختی ناشی از ویروس کرونا (با تمرکز بر کودکان)	۱۳۹۹	مقدم فر، نصیره

۴۶	اضطراب کرونا (مدرسه، معلم، دانش آموزان در اوضاع کروناویروس)	مومنی، فاطمه	۱۴۰۰
۴۷	پیشگیری و درمان	حسینی، سیداسماعیل	۱۳۹۹
۴۸	مبانی ویروس شناسی	میرمحمدصادقی، سیده نگین	۱۳۹۹
۴۹	تنقیح قوانین و مقررات کرونا و سایر بیماری های واگیردار مشمول بر بخشنامه ها، شیوه نامه ها و دستورالعمل های دستگاه ها در مورد کرونا	-	۱۳۹۹
۵۰	تاب آوری کودکان در دوران کرونا	صالحی، زهرا	۱۴۰۰

۶- کتابخانه ملی دیجیتال کودکان و نوجوانان

یکی از اتفاقات مثبتی که در دوران کرونا روی داد، راه اندازی کتابخانه ملی دیجیتال با بیش از ۲۳ هزار کتاب برای مطالعه کودکان و نوجوانان در انتهای سال ۱۳۹۸ بود. البته سیاستگذاری این اقدام از مدت ها قبل صورت گرفته بود، اما همزمانی آن با شیوع بیماری کرونا سبب شد تا به مرجعی جذاب برای مطالعه نوجوان تبدیل شود. این وب سایت به آدرس icnl.nlai.ir برای خدمات رسانی به کودکان و نوجوانان با رعایت حق مولف و در عین حال با امکان مطالعه کامل کتاب ها در دسترس علاقه مندان قرار گرفته است. کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران. مجموعه ای دیجیتال در وب است که در محل کتابخانه ملی ایران نگهداری و مدیریت می شود.

اهداف کتابخانه دیجیتال: کتابخانه کودکان و نوجوانان با هدف ایجاد کتابخانه ای استاندارد و نمونه برای ارائه خدمات به گروه سنی ۷ تا ۱۴ سال ایجاد شده است که امکان کتابخوانی در موضوعات مختلف وجود دارد و کتاب ها به صورت کامل اسکن شده و متن آن ها روی سایت قرار گرفته است. در این پورتال علاوه بر کتاب، مجلات، کتاب صوتی و پادکست هایی مخصوص کودکان و نوجوانان تهیه شده است و اخبار حوزه کودک نیز در این سایت قابل مشاهده و استفاده است. گردآوری، حفاظت و سازماندهی آثار مکتوب و غیر مکتوب ادبیات کودک و نوجوان در ایران و یا متعلق به ایرانیان و اشاعه آنها در فضای مجازی از دیگر اهداف این اقدام بوده است. جامعه استفاده کننده این کتابخانه کودکان و نوجوانان فارسی زبان، پدیدآوران، پژوهشگران، کتابداران، مربیان، معلمان، والدین و سرپرستان کودکان و نوجوانان هستند.

امکانات کتابخانه دیجیتال: در حال حاضر ۲۳ هزار و ۳۸۱ کتاب تمام متن و ۵۷ کتاب گویا در سایت کتابخانه کودکان و نوجوانان وجود دارد و علاقه مندان می توانند در صورت عضو شدن در سایت، کتابخانه شخصی ایجاد کرده و کتاب های مورد علاقه را به صورت مجازی کنار هم قرار دهند.

بخش های کتابخانه دیجیتال: کتابخانه ملی دیجیتال کودکان و نوجوانان ایران دارای چند بخش است. در بخش کتابخوانی، امکان مطالعه متن کامل برای گروه‌های سنی مختلف فراهم شده است. در بخش بچه خوانی‌ها، نسخه‌های خطی و چاپ سنگی، نشریه‌های قدیمی و آثاری از این دست در دسترس است. در بخش کتاب‌های برگزیده کوشش می‌شود آرشیو کاملی از آثاری که جایزه به آنها تعلق گرفته است، و آثار پدیدآوران برگزیده ارائه شود. در بخش ایران-شناسی آثار مرتبط به اقوام ایرانی، فرهنگ، تمدن، ادیان، تاریخ و جغرافیای ایران گردآوری می‌شود. یک امکان دیگر، کتابخانه شخصی است. با عضویت در این بخش، کاربران می‌توانند قفسه‌های مجازی از منابع مورد علاقه خود درست کنند. اعضای کتابخانه می‌توانند نظر خود را درباره هر کتاب با دیگران در میان بگذارند. نمایش آخرین نظرها، پربازدیدترین و پرنظرترین کتاب‌ها در کنار تازه‌های کتاب، با هدف مرور آثار و افزایش نقاط دسترسی صورت گرفته است.

۷- نشریات و مطبوعات نوجوان

عدم اطلاع رسانی درباره نشریات کودک و نوجوان: علیرغم انتشار نشریات و مطبوعات کودک و نوجوان، اما خانواده‌های ایرانی کمتر درباره این نشریات اطلاعی دارند و در رسانه‌های رسمی نیز اطلاع رسانی چندانی پیرامون آنها صورت نمی‌گیرد. از یک سو تعدد مطبوعات به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه فرهنگی و از سوی دیگر کودکان و نوجوانان به عنوان مهترین و حساس‌ترین گروه از مخاطبان رسانه‌های گروهی، ضرورت توجه به کمیت و کیفیت مطبوعات کودک و نوجوان را ایجاب می‌کند. (گرانمایه پور، ۱۳۸۹) گسترش رسانه‌های الکترونیک و سرعت بالای یادگیری کودکان و نوجوانان در استفاده از این رسانه‌ها، نقش مطبوعات کودک و نوجوان را به عنوان یک رسانه کمرنگ کرده و این موضوع در کنار بی‌توجهی به کیفیت و محتوای نشریات، جایگاه مطبوعات کودک و نوجوان را زیر سایه نشریات بزرگسال نگه داشته و همین یکی دیگر از دلایل تعطیلی نشریات کودک و نوجوان بوده است. به ویژه آن که نشریات در حال انتشار نیز همچون نشریات دوران قاجار، محتوای تعلیمی دارند و کارکرد آموزشی آنها بیش از سایر کارکردهاست. بررسی دلایل غلبه برخی موضوعات خاص در نشریات کودکان و نوجوانان، شمارگان پایین برخی و شمارگان بالای تعداد دیگری از این نشریات و مهتر از همه بی‌توجهی کودکان و نوجوانان به نشریات و توجه بیش از حد به سایر رسانه‌های جمعی از موارد دیگری است که اهمیت بررسی چالش‌های رشد و توسعه مطبوعات کودک و نوجوان را نشان می‌دهد. (پدرام، ۱۳۸۹) (خانیک، ۱۳۸۷)

برخی از مهم‌ترین نشریات حوزه نوجوان در جدول زیر آمده‌اند. لازم به ذکر است که اگرچه سعی شده نشریات نوجوان از سایر نشریات تفکیک شوند و در این جدول آورده شوند، اما به دلیل همپوشانی طیف مخاطبان کودک و نوجوان، برخی نشریات که مخاطب مشترک نیز داشته‌اند، در فهرست گنجانده شده‌اند.

فهرست نشریات و مطبوعات ویژه کودک و نوجوان^۱

نام	توضیحات	اولین انتشار
۱	هدهد سفید (مجموعه کتاب)	۱۳۹۸ هدهد سفید کتابی است که برای نوجوانان عضو کتابخانه‌های عمومی منتشر شده است. کته جالب درمورد کتاب هدهد سفید این است که پیش از یک سوم مطالب کتاب توسط نوجوانان و کودکان نوشته شده است.
۲	ماهنامه تیزهوش	۱۳۸۴ «ماهنامه تیزهوش» (با نام سابق تیزهوشان) مجله‌ای غیر دولتی ویژه کودکان و نوجوانان شاد، خلاق و هوشمند ایرانی است که برای اولین بار در کشور، با رویکردی روحیه بخش، خلاقانه و علمی پا بر عرصه مطبوعات گذاشت و یکی از محصولات مجتمع فرهنگی تیزهوشان است. این نشریه در حال حاضر مخاطبان زیادی را در داخل و خارج کشور پیش روی خود دارد چنانچه علاوه بر جمعیت چند هزار نفری مشترکین مؤسسه تیزهوشان، مهمان بسیاری از خانواده‌های ایرانی در داخل و خارج کشور از طریق کیوسک‌های توزیع مطبوعات و نمایندگی‌های خود است.
۳	ماهنامه داروگ	۱۳۹۴ ماهنامه «داروگ» نخستین نشریه‌ی محیط‌زیستی است که برای مخاطبان نوجوان منتشر می‌شود. داروگ ماهنامه‌ی اختصاصی اطلاعات و آموزش حفاظت محیط‌زیست برای نوجوانان علاقمند به محیط‌زیست است که در ۶۴ صفحه در قطع ۱۶ در ۲۱ سانتی‌متر مربع منتشر می‌شود. محتوای این نشریه‌ی تمام‌رنگی شامل گزارش، خبر، مصاحبه، مقاله، معرفی کتاب، فیلم و مطالب تولیدشده از سوی نوجوانان است.

۱. وضعیت آخرین انتشار نشریات نیاز به پیگیری دارد.

۴	ماهنامه قلک	<p>ماهنامه «قلک» نخستین نشریه‌ای است که سبک زندگی اقتصادی خردسالان را بهبود می‌دهد. ماهنامه «قلک» نشریه‌ای تمام رنگی است که در ۳۶ صفحه در قطع ۲۱ در ۲۴ سانتی‌متر برای گروه سنی ۳ تا ۷ سال منتشر می‌شود. ماهنامه قلک، نخستین نشریه‌ای است که با هدف بهبود سبک زندگی اقتصادی خردسالان و آموزش مفاهیم این حوزه به آن‌ها از مردادماه ۱۳۹۳ منتشر می‌شود. مفاهیم اقتصادی که در این نشریه به آن پرداخته می‌شود شامل توجه به محیط‌زیست، کارگروهی، خلاقیت، استفاده صحیح از انرژی، حمل‌ونقل عمومی، آشنایی با شغل‌ها و... است. محتوای این نشریه را مطالبی مانند شعر، داستان‌هایی در قالب‌های گوناگون، بازی، کاردستی و سرگرمی تشکیل می‌دهد.</p>
۵	ماهنامه بچه‌ها بشری	<p>ماه نامه بچه‌ها بشری، نخستین نشریه ویژه کودکان نابینا و کم بینا است. نشریه در قطع ۲۴ در ۲۴ و ۲۶ صفحه با درشت نویسی و خط بریل به چاپ می‌رسد. مطالب آن شامل سرمقاله، داستان، شعر، سرگرمی و دانستنی‌ها می‌تواند اوقات فراغت این کودکان را پر کند.</p>
-	دو هفته نامه همشهری بچه‌ها	<p>صاحب امتیاز دو هفته نامه همشهری بچه‌ها موسسه همشهری است. این نشریه برای کودکان ۷ تا ۱۲ سال و با رویکرد فرهنگی، ادبی منتشر می‌شود. این نشریه با قطع ۲۰ در ۲۷ سانتی متر به همراه ضمیمه‌ای برای پدر و مادرها و هدیه‌ای برای مخاطبان در ۵۲ صفحه به چاپ می‌رسد. سرمقاله، خبر، نقاشی و دست نوشته‌های کودکان، گزارش، داستان، شعر، سرگرمی، علمی، ورزشی، معرفی کتاب، محیط زیست، سینما و آگاهی بخش‌های گوناگون این نشریه است. به دلیل</p>

	سادگی زبان و لحن صمیمی، توجه به شادی و محیط زیست مخاطبان زیادی را با سلیقه های گوناگون پوشش می دهد. نشریه ارتباط دو سویه ای با مخاطب خود دارد.		
ماه نامه نبات	نشریه تمام رنگی است که در ۶۸ صفحه با قطع ۲۱ در ۲۸ منتشر می شود. نشریه با تنوع موضوعی شامل شعر، داستان، بازی، سرگرمی، معرفی کتاب، کاردستی، دانستی مناسب کودکان ۷ تا ۱۲ سال است.	-	
دو ماه نامه Ladder	دو ماه نامه Ladder مجله ای به زبان انگلیسی است. Ladder کوشیده است با ارائه مطالب آموزشی در قالب شعر، داستان و سرگرمی آموزش زبان انگلیسی را غیرمستقیم و جذاب کند. نشریه دارای بخش های شعر، داستان، سرگرمی، آموزشی، ارتباطی و دانستی های علمی است. داستان ها با گونه های فانتزی و افسانه با درون مایه های روانشناختی، تفریحی، اخلاقی، تربیتی، اجتماعی و دینی به چاپ می رسند و دانستی های علمی با موضوعات متنوع با ارائه تصاویر مستند همراه است. بخش آموزشی مجله شامل دو بخش فرهنگ انگلیسی به انگلیسی و واژه نامه تصویری است و بخش ارتباطی شامل نقاشی ها و نامه های بچه ها است. این نشریه در ۳۲ صفحه تمام رنگی، روی کاغذ گلاسه در قطع ۲۰ در ۲۶ سانتی متر به چاپ می رسد.	-	
دو ماه نامه عروسک سخنگو	دو ماه نامه عروسک سخنگو نشریه مستقل ادبیات مدرن کودکان ایران، با رویکرد هنری، ادبی و فرهنگی است. در این نشریه بخش های گوناگونی مانند سر مقاله، شعر، آشنایی با نویسندگان امروز و داستان در دو حوزه تالیف و ترجمه به چاپ می رسد. شعرها از دست اندرکاران نشریه یا شاعران جوان است. معرفی نویسندگان امروز با هدف آشنایی مخاطب کودک و	-	

	<p>نوجوان با نویسندگان موفق، با عنوان های گوناگون "روشنفکران کوچک دانش آموز"، "کودکی نویسندگان امروز"، مصاحبه با نویسنده و "کلاس" به چاپ می رسد. آثار و دست نوشته های مخاطبان شامل نقاشی، داستان، شعر ترجمه و نامه است. صفحه های پشت جلد این نشریه به نقاشی کودکان اختصاص دارد. نشریه در قطع رقعی، با جلد مقوایی، حدود ۱۴۵ صفحه به صورت سیاه و سفید به چاپ می رسد.</p>	
ماه نامه رشد کودک	<p>صاحب امتیاز ماه نامه رشد کودک سازمان پژوهشی و برنامه ریزی آموزشی و انتشارات کمک آموزشی است. این نشریه تمام رنگی در ۱۶ صفحه، با قطع ۲۰ در ۲۸ و به چاپ می رسد. مطالب آن شامل سرمقاله، شعر، داستان، دانستنی هاست. نشریه به سبب خلاقیت در ارائه مطالب در جذب مخاطبش موثر است. رویکرد این نشریه آموزشی، تحلیلی و اطلاع رسانی است. این نشریه در مدرسه ها در اختیار دانش آموزان پیش دبستان و پایه اول دبستان قرار می گیرد.</p>	-
ماهنامه رشد دانش آموز	<p>ماهنامه رشد دانش آموز از سوی سازمان پژوهشی و برنامه ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش به چاپ می رسد. این نشریه که محتوای آن مناسب دانش آموزان سال های پایان دبستان است، با رویکرد آموزشی، تحلیلی، اطلاع رسانی منتشر می شود و دارای بخش های سرمقاله، شعر، داستان، علمی، هنری، مهارت های زندگی و سرگرمی است. ماهنامه رشد دانش آموز در قطع ۲۰ در ۲۸ سانتی متر، چهار رنگ در ۳۲ صفحه در مدرسه ها توزیع می شود.</p>	-
رشد نوجوان	<p>رشد نوجوان از سوی سازمان پژوهشی و برنامه ریزی آموزشی منتشر می شود. این ماهنامه شامل بخش های گوناگون سرمقاله، شعر، داستان، علمی، گزارش،</p>	-

	سرگرمی، ایران شناسی، ورزشی، محیط زیست است. این گوناگونی به جذب مخاطبان بیشتر کمک می کند و نوجوانان بیشتری به مطالعه علاقه مند کند. رویکرد نشریه آموزشی، تحلیلی، اطلاع رسانی است و محتوای آن برای کودکان دوره راهنمایی مناسب است. رشد نوجوان به شکل چهار رنگ در ۲۰ در ۲۸ سانتی متر، ۴۰ صفحه در مدرسه های کشور توزیع می شود.	
ماه نامه رشد نوآموز	صاحب امتیاز ماه نامه رشد نوآموز سازمان پژوهشی و برنامه ریزی آموزشی و انتشارات کمک آموزشی است. این نشریه تمام رنگی در ۳۲ صفحه در قطع ۲۰ در ۲۸ منتشر می شود. رویکرد این نشریه آموزشی، تحلیلی، اطلاع رسانی است و شامل بخش های سرمقاله، شعر، داستان، دانستنی ها، هنری، مهارت های زندگی و سرگرمی است. نشریه در اختیار دانش آموزان پایه دوم و سوم دبستان در مدرسه ها قرار می گیرد.	-
هفته نامه دوچرخه	هفته نامه تمام رنگی دوچرخه برای نوجوانان منتشر می شود. این نشریه در قطع روزنامه ای ۲۲ در ۲۴ سانتی متر در ۱۶ صفحه با رویکرد اطلاع رسانی، فرهنگی، اجتماعی پنجشنبه ها به چاپ می رسد. این نشریه ضمیمه رایگان روزنامه همشهری است و شامل مطالب گوناگون از جمله سرمقاله، خبر، گزارش، داستان، شعر، مصاحبه، علمی، اجتماعی، سرگرمی، ورزشی و آثار و دست نوشته مخاطبان است. به دلیل گوناگونی موضوعی نشریه توانسته در جذب مخاطب موفق بوده است.	

در رابطه با مطبوعات نوجوان چند نکته حائز اهمیت است؛ روزنامه نگاران حوزه مطبوعات کودک و نوجوان را اغلب نویسندگان، شاعران و مترجمان کتاب های کودکان و نوجوانان هستند که بدون گذراندن دوره های آموزشی مرتبط با روزنامه نگاری مسئولیت انتشار نشریات را به عهده گرفته و ماهیت نشریات کودکان و نوجوانان را تغییر داده اند. به

همین دلیل است که محتوای این نشریات گاه حتی منطبق بر آموزه های متناسب با نوجوانان ممکن است نباشد و یا از نظر تاثیری که بر نوجوان دارند، قابل نقد باشد.

۸- تصویر نوجوان در پژوهش های خارجی

ممکن است در نگاه اول این گونه به نظر برسد که نوجوان در پژوهش های خارجی بسیار مورد توجه قرار گرفته و حجم مطالعات انجام شده نیز در نسبت با پژوهش های داخلی بسیار بیشتر است؛ اما پس از یک بررسی اولیه می توان دریافت که موضوع نوجوان در پژوهش های خارجی نیز چندان مورد توجه قرار نگرفته است و از نظر حجم مطالعات، با در نظر گرفتن نسبت جمعیت محققان داخل و خارج از کشور و نیز گستره نظام مسائل نوجوان، چندان تفاوت قابل ملاحظه ای وجود ندارد. نشریات علمی که به طور تخصصی به مسائل نوجوان می پردازند، در خارج از کشور متعدد نیستند و شاید تعداد نشریاتی که به طور تخصصی و جامع رروی مسائل نوجوان متمرکز هستند، از شمار انگشتان یک دست نیز فراتر نرود. تفاوت ها و شباهت هایی میان پژوهش های داخلی و خارجی درباره نوجوان وجود دارد که در ادامه به برخی از آنها اشاره خواهد شد. تفاوت قابل ملاحظه ای که میان پژوهش های داخلی و خارجی وجود دارد، تفاوت در رویکردها و افق های پژوهشی انتخاب مسئله است. در پژوهش های خارجی عمده مسائلی که در ارتباط با نوجوان مورد مطالعه قرار گرفته اند، جنبه مادی و روانی داشته و سیاستگذاری فرهنگی برای نوجوان کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

مهم ترین رشته های دانشگاهی در ارتباط با نوجوان در خارج از کشور عبارتند از:

- **سلامت و تندرستی نوجوانان (Adolescent Health and Wellbeing):** در طول دو دهه گذشته، جهان پیشرفت چشمگیری در بهبود سلامت و رفاه کودکان و نوجوانان داشته است؛ اما چالش ها پابرجاست. بیماری های واگیر همچنان کودکان و نوجوانان را در سرتاسر جهان به خطر می اندازد و مشکلات بهداشتی جدید به ویژه در مناطقی که تحت تأثیر فقر قرار دارند در حال افزایش است. شرایط سلامت روان، تأخیرها و ناتوانی های رشدی، آسیب ها و بیماری های غیرواگیر - از جمله بیماری های قلبی عروقی، دیابت، سرطان های قابل پیشگیری و بیماری های مزمن تنفسی - تهدیدی برای کودکان و نوجوانان در سراسر جهان است. رژیم غذایی ناسالم، سبک زندگی غیرفعال، استفاده از مواد و خطرات زیست محیطی مانند آلودگی هوا نیز مانع از بقا و شکوفایی میلیون ها کودک و نوجوان می شود. این رشته به مطالعات مرتبط با این حوزه ها می پردازد.
- **روانشناسی کودک و نوجوان (Child and Adolescent Psychology):** روانشناسی بالینی کودک و نوجوان شامل تحقیق و ارائه خدمات برای نوزادان، کودکان نوپا، کودکان و نوجوانان است که انواع مشکلات روانشناختی، رفتاری، رشدی، تحصیلی، خانوادگی، همسالان و مشکلات مرتبط با سلامت را در محیط های مختلف نشان می دهند.
- **سلامت روان کودک و نوجوان (Child and Adolescent Mental Health):** سلامت روان کودک و نوجوان، آموزش با کیفیت بالا را با یادگیری مبتنی بر کار عملی دنبال می کند. این حوزه در تلاش است تا به پیشرفت حرفه ای نوجوان کمک کرده و مسیری را برای اشتغال یا تحصیل بیشتر در این باره فراهم کند.

- **مطالعات نوجوان (Adolescent Studies) و مطالعات کودک و نوجوان (Childhood and Youth Studies):** این حوزه دربرگیرنده حوزه های متعددی است که با نوجوان و مسائل وی ارتباط پیدا می کنند. رشد روانی اجتماعی از کودکی تا بزرگسالی و بسیاری از عواملی که تفاوت های فردی در مسیرهای رشد را توضیح می دهند، در این رشته مورد مطالعه قرار می گیرد. همچنین بررسی تعامل بین ویژگی های فردی کودکان و بزرگسالان جوان، دنیای خانواده، محله و مدرسه و بافت اجتماعی-فرهنگی گسترده تر در این حوزه صورت می گیرد.

- **رشد کودک و نوجوان (Child And Adolescent Development):** این رشته برای رشد دانش

آموزانی در نظر گرفته می شود که اهداف شغلی در حوزه های تدریس، آموزش، تحقیقات توسعه ای، سیاست عمومی، مددکاری اجتماعی، روانشناسی مدرسه، حمایت از خانواده و زمینه های مشابه را دارند.

- **ادبیات نوجوان (Adolescent literature):** متمرکز بر مرور، بازخوانی، تفسیر، تولید و بازتولید متون ادبی

مرتبط با نوجوان و برای نوجوان در ژانرهای مختلف است.

دوره های دانشگاهی مرتبط با نوجوان در خارج از کشور: عمدتاً دوره های تکمیلی هستند و افرادی از رشته های مرتبط و مادر در مقاطع بعدی تحصیل خود به طور تخصصی می توانند وارد رشته های مرتبط با مطالعات نوجوان شوند؛ برای فارغ التحصیلان رشته های مرتبط با سلامت، علوم انسانی و اجتماعی از جمله رشته هایی مانند مراقبت اجتماعی، مددکاری اجتماعی، پرستاری، روانشناسی، مشاوره، روان درمانی، برنامه هایی در زمینه های مرتبط با نوجوان طراحی شده است تا کسانی که به دنبال کسب دانش تخصصی در مورد دوران کودکی و جوانی با هدف گسترش دانش و درک خود از کودکان و نوجوانان هستند، به آنها وارد شوند.

فاصله میان پژوهش و سیاستگذاری: به نظر می رسد که در کشورهای دیگر، این فاصله اول، با طراحی نهادها و مراکز و دوم، با افراد متخصص و کارشناس پر می شود. به عبارت دیگر سیاست گذاری در ارتباط با نوجوان به صورت متمرکز جز در موارد کلی و حداقلی نظیر فرصت های شغلی، آموزشی پیرامون شاخص های اقتصادی و تاسیس امکانات تفریحی انجام نمی شود؛ سیاست گذاری فرهنگی به صورت کاملاً شخص محور و مربی محور و غیرمتمرکز به پیش می رود و این گونه نیست که سیاست گذاری های فرهنگی مشخصی به طور مستقل طراحی شوند؛ ضمن آن که بخش قابل توجهی از محتوای آموزشی در نظر گرفته شده، در نسبت با فرهنگ جوامع تعریف می شوند؛ به عبارت روشن تر، عامل فرهنگ به عامل عاملی ذهنی و انتزاعی در نظر گرفته نمی شود؛ بلکه نتیجه عینی اتفاقاتی است که در بستر جامعه شکل می گیرد و فرهنگ نام نهاده می شود. در حالی که تعریف فرهنگ در ایران ممکن است با تعریف فرهنگ در خارج از کشور متفاوت باشد و به تبع، سیاست های فرهنگی و تربیتی این دو هم با هم متفاوت باشند. همچنین تنوع مدارس، نهادهای آموزشی و پرورشی در ارتباط با نوجوان در خارج از کشور زیاد است و نوجوانان بسته به مسیری که می خواهند برای آینده پیش روی خود انتخاب کنند، می توانند از فرصت ها و دوره های آموزشی متناسب برخوردار شوند.

یکی از وجوه مشترک پژوهش های داخلی و خارجی، غالب بودن مسائل پسینی در مطالعات است؛ به عبارت دیگر پژوهش های خارجی، به ویژه پژوهش های دانشگاهی کمتر به دنبال تصویری از نوجوان مطلوب یا ایده آل بوده اند و عمدتاً در چارچوب همان مسائل موجود و اتفاق افتاده محدود مانده اند.

چالش های مفهومی در ارتباط با نوجوان وجه مشترک دیگر است؛ چالش های مفهومی در ارتباط با نوجوان و چالش های موجود درباره عدم تمایز میان کودک و نوجوان همچنان در خارج از کشور نیز وجود دارد و سردرگمی در سیاستگذاری در نسبت با نوجوان نیز در برخی کشورها مشهود است. این موضوع را از تلاش برخی کشورها نظیر ایرلند به منظور تاسیس کرسی های تخصصی در ارتباط با نوجوان و ارائه بورس تحصیلی برای این حوزه می توان متوجه شد؛ زیرا چنین تلاشی در راستای برطرف کردن نیازهایی و پر کردن خلاء هایی صورت گرفته است. از آنجا که در این بخش قصد آن نیست که مطالعات انجام شده پیرامون نوجوان در خارج از کشور به طور تفصیلی مورد بررسی قرار گیرند، تنها به ذکر برخی سرفصل های مهم و مشترک میان مطالعات خارجی بسنده خواهد شد که در ذیل خواهد آمد.

۸-۱- مروری بر چند مطالعه خارجی نظام مند

به دلیل بالا بودن نسبی تعداد مطالعات خارجی انجام شده درباره نوجوان، در این بخش به برخی فرامطالعات انجام شده درباره نوجوان اشاره خواهد شد. مزیت این کار در آن است که حوزه های پر کاربرد و مسائلی که درباره آنها تحقیقات زیادی انجام شده و مورد توجه بوده اند، مشخص می شوند.

افسردگی نوجوانان و پیامدهای روانی

تجربه افسردگی در نوجوانی: افسردگی می تواند فرآیندهای مهم رشد را مختل کند، که می تواند اثرات طولانی مدتی بر وضعیت و روابط اجتماعی-اقتصادی داشته باشد. پژوهش های مرتبط با افسردگی نوجوان، در مطالعات خارجی بسیار پررنگ هستند و به نظر می رسد مسئله افسردگی بیشتر از آن که دلیل بومی داشته باشد، حالتی فراگیر و به دلیل حساسیت های سنی نوجوان باشد. ارتباط بین افسردگی نوجوانان و پیامدهای روانی آن در بزرگسالی (Clayborne ZM, 2019)

ارتباط رسانه های اجتماعی و علائم افسردگی: برخی پژوهش ها میان استفاده نوجوانان از رسانه های اجتماعی و علائم افسردگی ارتباطاتی را کشف کرده اند؛ ارتباط استفاده نوجوانان از رسانه های اجتماعی با علائم سلامت روان، به ویژه افسردگی، اخیراً توجه زیادی را در رسانه های عمومی و همچنین جامعه علمی به خود جلب کرده است. برخی از مطالعات ارتباط آماری معنی داری را بین استفاده نوجوانان از رسانه های اجتماعی و افسردگی ذکر کرده اند و پیشنهاد کرده اند که والدین باید شیوه و میزان استفاده از رسانه های اجتماعی نوجوانان خود را کنترل و تنظیم کنند تا از سلامت روان آنها محافظت کنند. (Ivie, 2020) و (Large, 2005)

ارتباط افسردگی و عملکرد تحصیلی: افسردگی در بین نوجوانان شایع است و کیفیت زندگی و عملکرد تحصیلی آنها را به طور جدی به خطر می اندازد. توسعه راهبردها برای افسردگی نوجوانان پیامدهای مهمی نه تنها برای نوجوان که برای سلامت عمومی دارد. فعالیت بدنی برای درمان افسردگی نوجوانان مفید تشخیصی داده شده است. دسته ای از مطالعات با هدف ارزیابی سیستماتیک تأثیر ورزش بدنی بر افسردگی نوجوانان به منظور توسعه برنامه‌های ورزشی بهینه انجام شده اند. (Wang, 2022) و (Max, 2020). ارتباط بین افسردگی نوجوان و پیشرفت تحصیلی بعدی نیز موضوع اثبات شده دیگری در پژوهش ها است. کیفیت این ارتباط نامشخص است. (Wickersham, 2020)

تغییرات هویت در دوران نوجوانی

تغییر الگوهای هویتی و رشد در نوجوانی: برخی مطالعات خارجی بر این موضوع متمرکز هستند که الگوهای رشدی تغییر وضعیت هویت در دوران نوجوانی و بزرگسالی چگونه و چه اندازه تغییر پیدا می کنند. بر این اساس، در اواخر نوجوانی و بزرگسالی جوان تغییرات هویتی قابل ملاحظه ای صورت می گیرد و این موضوع دلایل متعدد دارد. (Kroger, 2010)

مرور ترکیبی مطالعات برحسب دهه: مطالعات درباره هویت نوجوان به این دلیل در خارج از کشور مورد توجه است که یکی از وظایف اصلی رشد در نوجوانی، ایجاد هویت منسجم است. برای نمونه یک تحقیق، به پیشرفت در زمینه تحقیقات هویت بین سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۲۰ پرداخته است که در نوع خود کار مهمی به شمار می رود. با ترکیب تحقیقات در مورد توسعه هویت، دریافته می شود که رشد هویت در دوران نوجوانی و اوایل بزرگسالی با بلوغ سیستماتیک و ثبات اساسی مشخص می‌شود. این بررسی نقش رویدادهای زندگی و گذار برای هویت و نقش فرآیندهای خرد و فرآیندهای کلان را به عنوان مکانیزم‌های بالقوه تغییر رشد هویت شخصی مورد بحث قرار می‌دهد. این موضوع در حقیقت نمایی کلی از پیوندهای بین رشد هویت و پیامدهای آن، به ویژه توجه به فرآیندهای درون فردی را ارائه می‌دهد. علاوه بر این، چگونگی رشد هویت در چارچوب روابط نزدیک مورد بحث قرار گرفته است. (Branje, 2021). دسته دیگری از مطالعات مرتبط با هویت به نقش متقابل مهارت ها در شکل گیری هویت نوجوان پرداخته اند. (Barling, 1998) و (Murnane, 2000)

سلامت جسمانی نوجوانان

بیماری های منطقه ای مشترک: دسته ای از مطالعات به طور متمرکز نوجوانان یک منطقه جغرافیایی را از نظر برخی بیماری های جسمی مورد مطالعه قرار داده اند. این الگو البته برای بیماری های روانی و اختلالات مرتبط با رده سنی نوجوان نیز در تحقیقات دیگر به کار گرفته شده است. امتیاز مهم این تحقیقات، مواجهه بسیار جزئی و دقیق با جامعه هدف است که ساده تر منجر به رفع مشکل می شود. (Karlsson, 1999) و (Vennemann, 2004) و (Bhugra, 2003)

رهاشدگی در روابط جنسی: با توجه به وجود نوعی رهاشدگی در روابط جنسی نوجوانان در برخی کشورها، موضوع بارداری نوجوانان از جمله موضوعات پررنگ در مطالعات خارجی است. فعالیت جنسی، استفاده از وسایل پیشگیری از بارداری، و میزان بارداری یا زایمان محورهایی هستند که به طور جداگانه و مستقل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته اند. همچنین برخی مطالعات برنامه‌های پیشگیری از بارداری و تاثیرشان بر فعالیت جنسی نوجوانان را مورد بررسی قرار داده اند. (Franklin, 1997)

وضعیت روانی نوجوانان در دوران کرونا

افزایش بیماری های روانی نوجوانان در کرونا: تحقیقات جدید نشان می‌دهند که شیوع جهانی بیماری‌های روانی کودکان و نوجوانان در طول دوران به طور قابل توجهی افزایش یافته است. با این حال، تنوع قابل توجهی در میزان شیوع در سراسر ادبیات گزارش شده است و در همه جا به یک اندازه نبوده است. تعیین برآوردهای دقیق‌تر از شیوع جهانی علائم افسردگی و اضطراب بالینی بالا در کودکان و نوجوانان در دوران کرونا از جمله موضوعاتی بوده که درباره آنها مطالعات زیادی انجام شده است. این مطالعات به منظور مقایسه این نرخ‌ها با تخمین‌های پیش از همه‌گیری؛ و برای بررسی اینکه آیا عوامل جمعیت‌شناختی (به عنوان مثال، سن، جنس)، جغرافیایی (یعنی منطقه جهانی)، یا روش شناختی (به عنوان مثال، نقطه زمانی جمع‌آوری داده‌های بیماری همه گیر، اطلاع‌دهنده بیماری روانی، کیفیت مطالعه) تنوع در میزان شیوع، صورت گرفته اند. (Racine, 2021) همچنین طولانی شدن دوران کرونا و پیامدهای آن برای نوجوانان نیز موضوع برخی دیگر از تحقیقات بوده است. (Lopez-Leon, 2022) و (Gupta, 2022)

پرخاشگری و خودکشی نوجوانان

نسبت پرخاشگری و خودکشی: از دهه ۱۹۰۰ این نظریه مطرح شد که پرخاشگری و خودکشی با یکدیگر مرتبط هستند. تحقیقات برای چنین نظریه‌هایی، از جمله مکانیسم‌های خاصی که ممکن است ارتباط بین دو متغیر را توضیح دهد، پشتیبانی تجربی ارائه کرده است. برخی از محققان، بررسی ویژگی‌های خاص پرخاشگری و خودکشی را که به یکدیگر مرتبط هستند، مورد توجه قرار داده اند. بر مبنای مطالعات، همبستگی متوسطی بین پرخاشگری و خودکشی در بین نوجوانان وجود دارد، با این حال اندازه تأثیر ممکن است بسته به ویژگی‌های روش شناختی گزارش‌های تحقیقاتی، کمتر یا بیشتر باشد. (Detullio, 2022)

برنامه های سلامت روان نوجوانان: بخشی از مطالعات به بررسی برنامه سلامت روان نوجوانان که به منظور کاهش رفتارهای پرخطرشان طراحی و اجرا شده اند، می‌پردازند. اگرچه مداخلات سلامت روان نوجوانان در برخی کشورها به طور گسترده اجرا می‌شود، اما اجماع کمی در مورد اجزای مدل‌های موفق وجود دارد. شناسایی مؤلفه‌های برنامه مؤثر مداخلات برای ارتقای سلامت روان و پیشگیری از اختلالات روانی و رفتارهای پرخطر در دوران نوجوانی و تاثیرشان بر سلامت روان

آینده از دیگر موضوعات مورد بررسی است. مداخلات روانی-اجتماعی هم به طور خاص از سوی دولتی معین و هم به طور جهانی توسط نهادهای بین المللی صورت می گیرند. عمده تاثیر این مداخلات بر ارتقای مهارت های بین فردی، تنظیم هیجانی و آموزش های لازم در مواجهه با الکل و مواد مخدر بوده است. (Skeen, 2019)

شیوع جهانی اختلالات روانی در نوجوانان: شیوع اختلالات روانی در کودکان و نوجوانان جنبه جهانی داشته است. پیشینه ادبیات در مورد شیوع اختلالات روانی که کودکان و نوجوانان را تحت تاثیر قرار می دهد به طور قابل توجهی در طول سه دهه گذشته در سراسر جهان گسترش یافته است. علیرغم این مسئله هنوز هیچ ارزیابی دقیقی از ماهیت این شیوع و مختصات آن صورت نگرفته است. شیوع اختلالات روانی در سراسر جهان، شیوع جهانی اختلال اضطرابی، اختلال افسردگی، بیش فعالی و هر اختلال مخرب دیگر از جمله این موارد هستند. برآوردهای ترکیبی از شیوع و شناسایی منابع ناهمگونی، پیامدهای مثبت و مهمی برای برنامه ریزی خدمات، آموزش و تحقیقات در سراسر جهان دارد. (Polanczyk, 2015)

ارتباط والدین و نوجوان

ارتباط زندگی زناشویی با بهزیستی نوجوان: برخی تحقیقات از تاثیر کیفیت زناشویی والدین بر بهزیستی روانشناختی نوجوان حکایت دارند. برخی یافته ها در مورد رابطه بین کیفیت زناشویی والدین و بهزیستی روانشناختی نوجوانان متناقض هستند و نتایج متفاوتی دارند. اما میانگین نتایج مطالعات نشان می دهد که ارتباط معناداری بین کیفیت زناشویی مثبت والدین و بهزیستی روانشناختی بالا، کیفیت زناشویی مثبت والدین و رفاه روانی پایین، کیفیت زناشویی منفی والدین و رفاه روانی بالا و کیفیت زناشویی منفی والدین و رفاه روانی پایین وجود دارد. (Wahyuningsih, 2020). همچنین بر اساس بخش دیگری از مطالعات والدین نقش مهمی در کسب هویت نوجوان به ویژه هویت فیزیکی او از خود دارند. (Pugliese, 2016).

نقش والدین در شکوفایی استعدادها نوجوان: همچنین بخشی از مطالعات نشان می دهند که والدین نقش مهم و پررنگی در شکوفایی خلاقیت، استعدادها و ابتکار عمل نوجوان هم در مقطع نوجوانی و هم در ادامه زندگی دارند. (Roker, 2002) مهمترین نقشی که والدین در تربیت کودکان خود می توانند، ایفا نمایند پرورش توانایی خلاقیت در آنها است. خلاقیت در پرورش کودکان عامل بلامنازع کلیه پیشرفت های بشری است. بسیاری از اندیشمندان معتقدند خلاقیت و سلامت روح و روان در کودکان همراه و همگام هم هستند. مهمترین عامل ایجاد خلاقیت در کودکان انگیزه است. استعداد، ویژگی های شخصیتی، مهارت، به والدین و اطرافیان کودک نشان می دهد که کودک چه کاری می تواند انجام دهد ولی انگیزه به کودک نشان می دهد که چه کاری انجام خواهد داد. آنچه مهم است پرورش خلاقیت در کودکان انطباق انگیزه ها با استعداد و مهارت های کودکان است و پرورش انگیزه و مهارت در خلاقیت بسیار کارساز است.

هیجان خواهی نوجوانان

نظریه‌های مربوط به پویایی هیجانی کودکان و نوجوانان وجه مهمی از مطالعات نوجوان در خارج هستند. تفاوت‌های درجه‌بندی سنی در شدت عاطفی، تغییرپذیری، بی‌ثباتی، اینرسی و تمایز موثرند؛ این پیامدها شامل مقیاس‌های عاطفه مثبت در مقابل منفی، عواطف گسسته (خشم، غم، اضطراب و شادی) است. بی‌ثباتی احساسات مثبت و منفی از اوایل تا اواخر نوجوانی وجود دارد. (Reitsema, 2022) بخش دیگری از مطالعات به طور غیرمستقیم وجه هیجان خواهی نوجوان را نشان می‌دهند و با بررسی الگوهای مصرف در آنها (نظیر الگوهای تغذیه‌ای، الگوهای پوشش و...) وجوهی از این موضوع را نمایان می‌سازند. (Piacentini, 2004) و (Olsen, 2004)

مداخلات خودتنظیمی اولیه نوجوانان

خودتنظیمی به عنوان یک هدف بسیار امیدوارکننده برای مداخلات ارتقای رفاه گسترده در سراسر جهان شناسایی شده است. با این حال، به نظر می‌رسد محدودیت‌های قابل توجهی در اثربخشی به ویژه برای نوجوانان اولیه وجود دارد. یکی از دلایل احتمالی این است که نیازهای تنظیم هیجان جوانان به طور عمدی در بسیاری از مداخلات برای این گروه سنی هدف قرار نگرفته است. این موضوع مهم است که چگونه رویکردهای مداخله متفاوت تعریف شده از یک مدل نظری واضح، ممکن است بر انواع مختلف نتایج و با توجه به انواع مختلف اقدامات تأثیر بگذارد. (Desiree, 2022)

به رسمیت شناختن موجودیت مستقل نوجوان: برجسته سازی نقش مستقل نوجوان در مواجهه با چالش‌های زیستی و سیاستی در بخش دیگری از تحقیقات مورد توجه بوده است. این دسته از تحقیقات بر مبنای مختصاتی که از دیدگاه‌های شخصی نوجوانان مورد مطالعه به دست آورده اند، سعی کرده اند به شیوه ادراک او از مفاهیم و مسائل دست پیدا کنند. (Malinchoc, 1996) و (Ernestine, 2009) و (Agosto, 2006)

خودآسیب زنی و خود مراقبتی: آسیب زدن به خود، مراقبت از خود و پریشانی روانی در نوجوانان نیز موضوع مورد مطالعه بوده است. تحقیقات نشان می‌دهد که آسیب به خود با رفاه روانی نوجوانان مرتبط است و ممکن است به رشد سلامت روان و مداخلات رفاهی برای فرد کمک کند. بر این اساس فقدان خود مراقبتی ممکن است نقش مهمی در ایجاد و یا حفظ مشکلات عاطفی در نوجوانان داشته باشد. (Marsh, 2018)

جمع بندی

همان گونه که از مطالب این بخش مشخص است، در زمینه نوجوان و ویژگی های آن، پژوهش های گسترده و قابل توجهی در جامعه علمی کشور صورت گرفته اما نکته اصلی اینجاست که این پژوهش ها و محتواها چندان به بدنه سیاست گذار و برنامه ریز کشور سرایت نکرده است. چرایی این مسئله البته در جای خود قابل ریشه یابی است و می توان عوامل مختلفی را برای آن شناسایی کرد. اما به نظر می رسد که محور مشترک تمامی این عوامل آن است که اساساً نوجوانی هنوز از موضوع پژوهشی، تبدیل به «مسئله» نشده تا بتوان برای آن «سیاست» نوشت و به اجرا در آورد. البته که تلاش های پراکنده ای در راستای برخی اقدامات جسته و گریخته طی این سال های صورت گرفته اما این مسیر نیز نارساست چراکه بدنه اجرایی کشور نیز در امر نوجوان، به شدت دچار سوء مصرف (Overdose) نهادی است. پرسش کلیدی که پس از مطالعه حوزه های محتوایی ذکر شده در بالا باید طرح کرد آن است که آیا این مطالعات می توانند مبنایی برای مسئله شناسی نوجوان باشند؟ اگر پاسخ مثبت است، تا چه اندازه قابل اعتمادند و اگر پاسخ منفی است، پس چه باید کرد و این مسائل را چگونه باید شناسایی و احصا نمود؟ پیش فرض پژوهش حاضر آن است که مطالعات انجام شده در عین حال که از غنای نسبتاً قابل توجهی در حوزه خود برخوردارند و از ابعاد مختلفی به مسائل مورد پرداخت، توجه نموده اند، اما در سطح کلان تر، وقتی در کنار هم قرار می گیرند، نمی توانند دید جامعی نسبت به مسائل حوزه نوجوان به دست دهند؛ برخی از مهم ترین علل این مسئله در جدول زیر آورده شده اند.

مصادیق	علت
<p>محدودیت افق زمانی وقوع مسئله</p> <p>محدودیت افق مکانی وقوع مسئله</p>	<p>۱</p> <p>محدودیت افق پژوهش</p>
<p>عدم تعیین اهمیت مسئله</p> <p>عدم تعیین اولویت مسئله</p> <p>اشتباه گرفتن اهمیت و اولویت به جای یکدیگر</p> <p>نامشخص بودن نسبت مسئله با سیاستگذاری</p> <p>دخیل بودن عواملی غیر از ضرورت سیاستگذاری در تعیین مسئله</p>	<p>۲</p> <p>عدم وزن دهی مشخص به مسئله در بین نظام مسائل موجود</p>
<p>نامشخص بودن مراجع تعیین مسئله</p> <p>نامشخص بودن نسبت نظام دانشگاهی با عرصه سیاستگذاری</p> <p>متنوع بودن انگیزه های پژوهشی</p> <p>عدم ارتباط پژوهش های انجام شده در پیوستار موضوعی</p>	<p>۳</p> <p>ابهام در نسبت پژوهش و سیاستگذاری</p>
<p>سردرگمی روشی در مطالعات</p> <p>نامشخص بودن روش های متناسب برای انجام برخی مطالعات</p> <p>کمیت زدگی در انجام پژوهش های علوم انسانی</p> <p>تقلید روش شناختی محض از پژوهش های خارجی انجام شده بدون در نظر گرفتن پیچیدگی ها</p>	<p>۴</p> <p>تنوع روش شناختی پژوهش های انجام شده</p>
<p>نامشخص بودن رویه های گزینش مطالعات سیاستگذارانه به منظور اجرا</p> <p>فقدان یا ناهماهنگی میان مراجع پژوهشگر و سیاستگذار</p> <p>فقدان یا ناهماهنگی نهادهای مرتبط با حوزه سیاستگذاری نوجوان</p> <p>عدم تعریف مفاهیم بنیادین در حوزه سیاستگذاری و مشکل ساز بودن آنها در حوزه اجرا</p>	<p>۵</p> <p>عدم برقراری نسبت مشخص میان سیاستگذاری و</p>

بخش دوم:

شناسایی مهم ترین چالش های حوزه نوجوان

مقدمه

در رابطه با نوجوان دو گونه مسئله‌شناسی وجود دارد؛

۱) **مسئله شناسی زمانمند:** به این معنا که مسائل مرتبط با نوجوان مربوط به زمان مشخصی هستند و مسئله شناسی یا قبل و یا پس از وقوع مسئله صورت می گیرد.

۲) **مسئله شناسی غیر زمانمند:** این گونه از مسئله شناسی در نسبت با زاویه نگاه محقق و سیاستگذار تعریف می شود و بیان می کند که هر کدام از آنها از چه زاویه ای به مسائل می نگرند. در ادامه هر کدام از این موارد توضیح داده خواهند شد.

۱- مسئله شناسی زمانمند

مسئله شناسی پیشینی: مسئله شناسی زمانمند، دو دسته از مسائل را دربرمی گیرد؛ یکی مسئله‌شناسی پیشینی است که ناظر به بایدهاست، یعنی از نوجوان تصویر ایده‌آلی وجود دارد و ذیل آن تصویر ایده‌آل، ویژگی‌های معینی برای نوجوان در نظر گرفته شده است. در این گونه مسئله شناسی، طرح‌ریزی نظام مسائل نوجوان، در راستای رسیدن به نوجوان ایده‌آل صورت می گیرد و برای نیل به آن برنامه ریزی انجام می شود. به بیان ساده‌تر، در این گونه مسئله شناسی آنچه وضعیت موجود نامیده می شود، چندان مورد تمرکز قرار نمی گیرد؛ بلکه چشم‌اندازی که در آینده مدنظر است، مورد توجه قرار می گیرد. این آینده ممکن است زمانمند باشد و یا ممکن است انتزاعی و ذهنی باشد؛ در این گونه مسئله شناسی گفته می شود که قرار است سیاستگذار، به چشم‌انداز معینی دست پیدا کند؛ چشم‌اندازی که سعی می شود تا نوجوان را در آن مسیر پیش ببرد. بخشی از مسئله‌شناسی و سیاستگذاری در حوزه نوجوان پیشینی است که منبع تغذیه این نوع مسئله‌شناسی برای نوجوان جامعه ایرانی؛ مبانی دینی، اسلامی و انقلابی هستند.

مسئله‌شناسی پسینی: مسئله‌شناسی پسینی، ناظر به هست‌ها است. در این گونه مسئله شناسی گفته می شود که در حال حاضر در حوزه نوجوان وضعیت چگونه است و چه مشکلات، خلاءها و نیازهایی در این حوزه وجود دارد و با توجه به آنها برنامه‌ریزی و سیاستگذاری صورت می گیرد. پس بین دو گونه مسئله‌شناسی پیشینی و پسینی و برنامه‌ریزی مرتبط با آنها باید تفاوت قائل شد. معمولاً مسئله‌شناسی پسینی حالت انتزاعی کمتر دارد و ناظر بر عینیات موجود است.

مقایسه مسئله شناسی پسینی و پیشینی: نکته‌ای که باید مورد توجه قرار داد، این است که عمده مطالعات انجام شده در حوزه نوجوان، در حال حاضر ناظر بر مطالعات پسینی هستند. این امر از جهتی مطلوب و از جهتی نامطلوب است؛ مطلوبیت از

آن جهت که مبتنی بر واقعیت‌های موجود است؛ اما به این خاطر که در واقعیت‌های موجود محصور می‌شود نامطلوب است؛ آسیبی که عمده مطالعات پسینی به آن دچارند.

غالب مطالعات پسینی چشم‌انداز گسترده‌ای ندارند و صرفاً بر همان حیطه‌ای که رویدادها، واقعیت‌ها و زندگی نوجوان امروز رقم خورده، متمرکز هستند. بیشتر کسانی هم که به مسئله‌شناسی پیشینی در ارتباط با نوجوان پرداخته‌اند غالباً کسانی بوده‌اند که نگاه دینی و اخلاقی به موضوع نوجوان داشته‌اند؛ عالمان دینی، روحانیون و طلاب مهم‌ترین گروه این دسته هستند. علت هم این است که مبانی دینی و انقلابی همواره تصویر مشخصی از انسان کامل ارائه داده‌اند و این دسته محققان هم بر مبنای همان تصویری که دین از انسان کامل ارائه داده، مطالعات خودشان را به پیش برده‌اند.

اما در همین باره هم نکته‌ای وجود دارد و آن اینکه این دسته از مطالعات در گذشته بیشتر از امروز بوده‌اند. یعنی در دهه‌های اول انقلاب، طلاب و روحانیون بیشتر به مسائل نوجوان و کودک از نگاه پیشینی پرداخته‌اند، اما امروزه چندان درباره وضعیت موجود و وضعیت عینی اظهارنظری نداشته‌اند یا اگر تحقیقی صورت گرفته عمدتاً به جنبه‌های فرهنگی پرداخته است. پس به نظر می‌رسد که حوزه‌های علمیه از مسئله نوجوان فاصله گرفته‌اند و یا حداقل همانند قبل به این موضوع نمی‌پردازند.

شاید یکی از علل طبیعی این موضوع پیچیده شدن مسائل نوجوان باشد و شاید علت دیگر برای این قضیه، به وجود آمدن نهادهای تخصصی برای حل مسائل این رده است که طبیعتاً اولویت‌بندی مسائل برای حوزه علمیه را تغییر داده و صورت مسائل را متفاوت می‌کند. با این وجود اگر قائلیت به این مسئله وجود داشته باشد که دین تصویری از نوجوان مطلوب و تراز می‌تواند ارائه بدهد، لازم است که حوزه‌های علمیه هم از منظر خودشان به این موضوع به طور جدی وارد شوند؛ این که منظر دینی به نوجوان دقیقاً چه ویژگی‌هایی دارد و از کدام زوایا به او می‌نگرد. به نظر می‌رسد که پیچیده شدن نهادهای اجتماعی، نهادهای حکمرانی و نهادهای تعلیم و تربیت ضرورتاً تداخلی با کارکرد حوزه‌های علمیه در ارتباط با مسئله نوجوان ندارند و حوزه می‌تواند کارویژه تخصصی خودش را در این موضوع پیدا کند.

۲- مسئله شناسی غیرزمانمند

مسئله شناسی از دیدگاه نوجوان: گونه دیگری از مسئله‌شناسی مسئله شناسی غیرزمانمند است؛ این گونه، فراتر از رویکرد پیشینی و پسینی می‌رود و ناظر به آن است که مسئله از دیدگاه چه کسی به عنوان «مسئله» تشخیص داده می‌شود؟ آیا مسئله‌شناسی از دیدگاه نوجوان انجام می‌شود و یا از دیدگاه غیر از نوجوان؟ (اعم از بزرگسالان، سیاستگذاران، متخصصان، محققان، مربیان، والدین و...) مسئله‌شناسی از دیدگاه نوجوان به این معناست که خود نوجوان به عنوان کسی که در جامعه در حال زندگی کردن است، چه نظام مسائلی را برای خودش تشخیص می‌دهد؟ مهم است که در صورت‌بندی

نیازهای نوجوان، نیازهایی که او خود احساس می کند، گنجانده شوند؛ نوجوان چه چیزهایی را برای خود به عنوان مشکل تعریف می کند و انتظار دارد که چه چیزهایی برایش مهیا باشد؟

مسئله شناسی از دیدگاه غیرنوجوان: مسئله شناسی از دیدگاه غیر نوجوان به این موضوع اشاره دارد که دیگران چه تصویری از او دارند و می خواهند او را به چه سمتی هدایت کنند. هر کدام از این دو دسته مسئله شناسی، اهمیت ویژه خود را دارند. این که نوجوان خودش نظام مسائلش را تشخیص دهد و سیاست گذاران براساس تشخیص خود نوجوان عمل کنند، اهمیت دارد؛ زیرا بخشی از این مسئله به ویژگی های طبیعی نوجوان در سنی که در آن قرار دارد برمی گردد و اغلب نوجوانان در این ویژگی ها مشترک هستند. به علاوه هیچ کس به اندازه خود نوجوان نمی تواند نگاه خود را از مسائل پیرامونی اش بشناسد و توصیف کند. بنابراین لازم است که دید نوجوان نسبت به مسائل ابتدا روشن شود و تشخیص او توسط سیاست گذاران مورد مطالعه قرار گرفته و براساس آن نظام مسائل به دست آید.

اهمیت مسئله شناسی از دیدگاه نوجوان: نوجوانان دغدغه ها و نیازهایی دارند که اگر به درستی پاسخ داده نشود، آسیب زا شده و به مسئله تبدیل می شود؛ شاید بهترین راه برای شناخت این قشر، شنیدن سخنان آن ها درباره خودشان باشد؛ مدل موافقی که در کشورهای مختلف مورد آزمون واقع شده و البته نتیجه خوبی نیز داشته است. در این روش تأکید بر کیفیت بیشتر از کمیت بوده و ذهنیت نوجوانان بدون جهت دهی خاصی، ابعاد وجودی شان را به ما نشان می دهد. ارائه یک نظام مسئله یا مسئله شناسی نوجوان، تنها در صورتی درست و واقعی است که از زاویه او به موضوعات نگاه شود و معیارها و فاکتورهای ذهنی افراد غیر از نوجوان، به نام او متعین نشوند. در غالب مواقع، سیاست گذاران و جامعه پیرامونی نوجوان نگران اند که او تابوهای ذهنی شان را بشکند؛ بزرگسالان در هر جایگاهی عمدتاً نگران آن هستند که نوجوان قرائت شان را از زندگی نپذیرد و یا سعی دارند قرائت خود از زندگی را ضرورتاً به عنوان قرائت درست قلمداد کرده و متناسب با آن سیاست گذاری کنند؛ چه سیاست گذاری در سطح خرد (مانند خانواده) و چه سیاست گذاری در سطح کلان (در سطح ملی). این اتفاق باعث می شود که گاه محیط رشد نوجوان محیطی مملو از ترس و اضطراب باشد. آگاهی از تفاوت نسل ها و هم کلامی با نوجوانان نتایج به مراتب بهتری از غفلت و دوری از آن ها دارد. با نزدیکی به این قشر، می توان راهنمایی های راهگشا، سیاست گذاری های واقعی و درک متقابل را رقم زد.

تفاوت نگاه نوجوان و غیرنوجوان: نگاه یک بزرگسال در ارزیابی نظام مسائل و آگاهی نوجوانان امروز با نگاه خود نوجوان زاویه دارد. نوجوان امروز از شرایطش آگاه است، اما بیان این آگاهی را به شیوه مدنظر بزرگسالان صورت نداده و شاید به همین دلیل است که سیاست گذاران و مدیران اساس این نظام مسئله و آگاهی را زیر سؤال برده و آن را نادرست می دانند. آگاهی ناب نه در معنای تخصصی و به معنای عمومی واژه، همان احساس و درونیات نوجوان امروز است که در

کسوت ناظر بیرونی درکی از این احساس وجود ندارد؛ درست در همین نقطه است که باید از مفهوم همدلی صحبت کرد. (ابراهیمی، ۱۴۰۱)

اهمیت مسئله شناسی از دیدگاه غیرنوجوان: مسئله‌شناسی از دیدگاه نوجوان نمی‌تواند به تنهایی کافی باشد؛ زیرا نوجوان به اقتضای سن خودش ممکن است چارچوب‌های مشخصی را صرفاً پیش روی خودش ببیند و مسائل را به طور عمیق، کلان و یا بلندمدت نگاه نکند. پس لازم است که سیاستگذار به هر حال فراتر از چارچوب‌های دید نوجوان برود. در این وضعیت و برای رسیدن به یک نگاه بلندمدت و پایدار نسبت به مسائل نوجوان، لازم است که از دید غیر نوجوان هم به مسائل مرتبط با او پرداخته شود. شاخصه‌های این نگاه، افق بلندمدت، پایدار و مرحله به مرحله هستند که مراحل بعدی زندگی نوجوان را که قرار است پس از طی این دوره به آنها برسد، در برمی‌گیرند.

۳- چالش‌های مفهومی مرتبط با نوجوان

ابهام در تعریف مفاهیم بنیادین: یکی از مشکلات مهم در مطالعات نوجوانان و جوانان ابهام در تعریف مفاهیم است. وجود این خلأ در نظام مطالعات اجتماعی یا روان‌شناسی نشان از عدم دسترسی به روش‌های درست برای تعریف یا بازتعریف معیارها و مفاهیم از یک سو و بی‌توجهی به این وجوه مغفول از سوی دیگر است. به نظر می‌رسد تعریف مفاهیم کودک، نوجوان و جوان مهم‌ترین مقدمه و پیش‌فرض ورود به مسائل اجتماعی این اقشار است؛ مفاهیمی که هم‌پوشانی بالایی با یکدیگر دارند.

ادغام نوجوانی و جوانی: بر اساس یک الزام پنهان فرهنگی، تمایل زیادی به ادغام نوجوانی و جوانی وجود دارد. همواره این علاقه پنهان وجود داشته که کودکان هرچه زودتر به بزرگسالی برسند؛ درست به همین دلیل است که وقتی یک کودک نقش بزرگسال را ایفا می‌کند، اطرافیان او از این مسئله لذت برده و حتی گاه او را به صحنه رسانه ملی می‌آورند؛ درحالی‌که این رویکرد شاید بزرگ‌ترین اشتباه در مواجهه با دورانی به نام نوجوانی باشد. این نوعی غفلت از نوجوانی و اشتیاق به جوان شدن نوجوان‌ها است؛ این اشتیاق منجر به کاهش مسئولیت‌ها در برابر این قشر نیز می‌شود؛ زیرا از سیاست‌گذاری برای نوجوانان عبور می‌شود و تمایلات نوجوانان در قشر جوان ادغام می‌گردد؛ این نشان از عدم پذیرش نوجوانی به‌عنوان یک دوران رسمی و مهم در جامعه ایران است. نوجوانی فقط هنگامی دیده شده یا می‌شود که در آن سخن از بلوغ - آن هم به‌عنوان بخشی از هویت نوجوان و بحران زیستی - به میان آید. ماهیت و مسائل بلوغ برای محققان و سیاست‌گذاران این عرصه اهمیت چندانی ندارد. بخشی از نگرش‌های جنسیت‌زده موجود در جامعه ایران نیز رهاورد همین زاویه نگاه است. نوجوان با این مسئله مواجه می‌شود، اما تأکید و الزام بر غافل کردن او از بلوغ، منجر به بروز بحران‌های درونی شده که بخشی از آن در همین نگرش‌های جنسیتی عینی می‌شود. (ابراهیمی، ۱۴۰۱)

پس قبل از بحث درباره نوجوان، لازم است تا روی برخی مفاهیم مرتبط با او تأمل گردد؛ از جمله این مفاهیم، تعریف مفهوم نوجوانی و متغیرهای مهم آن، مسئله تعیین بازه سنی برای نوجوان، نگاهی به تعاریف موجود برای تعیین بخشی به فرد نوجوان هستند. در ادامه این موارد توضیح داده خواهند شد.

واژه شناسی نوجوان: از نظر لغوی، معادل واژه نوجوانی در زبان فرانسه Adolescence است که ریشه آن کلمه لاتین Adolenscens بوده است. این کلمه لاتین، خود شکلی از واژه Adolenscere به معنای رشد کردن است. این لغت در برابر شکل گذشته Adolenscere یعنی Adultus قرار دارد که به معنای توقف در رشد است. گفته می شود که این دو واژه در حوالی قرن شانزدهم مورد توجه قرار گرفته اند. در این زمان در طبقات ثروتمند جامعه مسئله وجود تفاوت بین رده های مختلف سنی عنوان شده بود. مفهوم نوجوانی در شرایطی که به عنوان رشد کردن در نظر گرفته شود به علم پزشکی مرتبط می شود که در حالت فیزیکی نشان دهنده بلوغ و در حالت روانی نشان دهنده ویژگی های روانی نوجوان و نوعی «بحران» است. البته کلمه بحران نه به معنای موقعیتی مشکل ساز و لاینحل که بیشتر به معنای موقعیتی پیش بینی نشده و پیچیده است که نیاز به توجه دارد. **نوجوانی سنی و نوجوان روانی:** تفاوت دو کلمه Teenager و Adolescent آن است که اولی، تنها ناظر به سن فرد است و به بازه سنی ۱۳-۱۹ سالگی اطلاق می شود، اما دومی اصطلاحی علمی است که به دوره رشد قبل از بزرگسالی اشاره دارد و ضرورتاً در سن خلاصه نمی شود و فاکتورهای بیشتری را در برمی گیرد؛ چون جنبه روانی نوجوانی را نشان می دهد. به نظر می رسد که عبارت «کودک و نوجوان» ترجمه ای است از عبارت انگلیسی «Child & Adolescent» و هم خود عبارت و هم ادبیات پژوهشی و به تبع، سیاستگذاری درباره آن در ایران تا اندازه زیادی دنباله رو آنچه در خارج از ایران اتفاق افتاده، بوده است.

۴- تعریف مفهوم نوجوان

تقسیم بندی دوره های نوجوانی: دوره های «پیش نوجوانی»، «نوجوانی اولیه»، «نوجوانی میانی» و «نوجوانی پایانی» سیر تطور نوجوانی هستند که هریک علائم متفاوتی را نشان می دهند. دوره پیش نوجوانی حدود نه یا ده سالگی است که فرد در آستانه ورود به مرحله جدیدی است؛ معمولاً این دوره مغفول می ماند و کمتر این نکته مورد توجه قرار می گیرد که باید به فرد آموزش داد که در حال وارد شدن به مرحله جدیدی است. وقتی فرد وارد نوجوانی اولیه می شود هنوز درک درستی از آنچه روی داده، ندارد، هنوز دغدغه هایش پیچیده نشده و در حال کشف خود است؛ به همین خاطر از تغییراتی در خود می بیند، شگفت زده می شود. معمولاً در این بازه در مورد جنس مخالف کنجکاوی هایی از سوی فرد صورت می گیرد، این در حالی است که در دوران کودکی، برای فرد تمایزی بین پسر و دختر وجود نداشته و بین آنها ارتباطات عادی برقرار بوده است. اما

گویی از سن معینی به بعد، این تفاوت‌ها برایشان محسوس می‌شود. در «نوجوانی میانی» دغدغه‌ها و چالش‌ها پیچیده‌تر می‌شوند؛ در این سن شاید مخالفت‌ها با والدین بیشتر شود و فرد نوجوان بخواهد آزادی‌های بیشتر و فضای بازتری را برای زندگی در دنیای خاص خود تجربه کند. گویی نوجوانان اولیه برای جمع‌آوری اطلاعات فقط در دنیای خود محصورند ولی در دوره نوجوانی میانی می‌خواهند به دل ماجراها بروند و هر چیزی را تجربه کنند. در نوجوانی پایانی نیز ویژگی‌های یک جوان را نشان می‌دهند. بر اساس نظر برخی کارشناسان در ایران این دوره بسط پیدا می‌کند و حتی در ۲۰ و ۲۱ سالگی نیز علائم نوجوانی در افراد مشهودند. (محمدی نسب، ۱۴۰۱)

مشکل تعیین غیربومی تعریف نوجوانی: به نظر می‌رسد که در وضعیت کنونی مسائل مشترک نوجوانان در ایران چندان مورد شناسایی قرار نگرفته و مسائلی هم که به عنوان مسائل نوجوانی مورد مطالعه و سیاستگذاری قرار می‌گیرند، عمدتاً براساس تعاریفی هستند که جوامع دیگر از مفهوم نوجوان ارائه داده‌اند. پس تعریف نوجوان در ایران که مبنای تحقیقات و تصمیمات بعدی قرار می‌گیرد، براساس مطالعات جوامع دیگر درباره نوجوان صورت گرفته است. اما نمی‌توان لزوماً براساس مطالعات خارجی درباره نوجوان و یا تعاریف سایر کشورها سیاستگذاری داخلی را انجام داد؛ گرچه نباید از دستاوردهای تجربی آنها غافل شد، اما نیاز است که به طور تخصصی و بومی روی نوجوان ایرانی مطالعات عمیقی هم صورت گیرد؛ این مطالعات باید بر این مبنا طراحی شوند که سایر کشورها براساس چه معیارهایی سن نوجوانی را برای خود تعریف کرده‌اند و آیا آن معیارها برای نوجوان ایرانی در بازه تعیین شده صدق می‌کند؟ یا اینکه آیا نیاز است بازه سنی را متناسب با شرایط داخلی کشور تغییر داد؟ به ویژه اینکه جامعه ایران در معرض تغییرات بزرگ جمعیتی قرار دارد و ارزش‌های فرهنگی در طول دهه‌های گذشته تغییرات عمیقی پیدا کرده‌اند.

ضرورت مطالعات مستمر و پیوسته درباره نوجوان: به همین خاطر حتی اگر درباره نوجوان ایرانی مطالعات قبلی متعددی هم صورت گرفته باشد، باز هم به طور مستمر و کوتاه‌مدت نیاز است تا این مطالعات تجدید و به روزرسانی شوند و همچنین بر مبنای مسائل جدیدی که حادث می‌شوند، غنی گردند؛ زیرا نوجوانی که در دهه هفتاد یا هشتاد شمسی در ایران زندگی کرده، همان نوجوانی نیست که در دهه شصت زندگی می‌کرده و نوجوانان دهه نود با نوجوانان دهه هشتاد بسیار متفاوت‌اند. بنابر این به نظر می‌رسد که با توجه به توضیح داده شده، مطالعات درباره ویژگی‌های نوجوان ایرانی بسیار اندک و ناچیز بوده است و نیاز است که از نظر پژوهشی این حوزه تقویت گردد. در ادامه درباره معنا و مفهوم نوجوان و چالش‌های آن نیز توضیحاتی ارائه خواهد شد.

۵- مشکل تعریف رده سنی نوجوان

مسئله سن نوجوانی در کشورهای مختلف: سن نوجوانی، سنی نیست که بتوان به طور قانونی آن را در همه جا یکسان تعریف کرد و در تمام دنیا وضعیت ثابتی ندارد. نوجوانی را شاید بتوان بیشتر وضعیت و حالتی روانی دانست که محدوده سنی آن در جوامع مختلف ممکن است تغییر پیدا کند. در یک جامعه ممکن است سن ۸ تا ۱۴ سال سن نوجوانی باشد و در جامعه دیگری ممکن است این بازه سن ۱۲ تا ۱۸ سال به عنوان سن نوجوانی در نظر گرفته شود. اگرچه نظام های سیاسی برای آنکه بتوانند در مورد نوجوان، امر سیاستگذاری را به پیش ببرند، بازه سنی معینی را برای تمام افراد به طور ثابت تعریف می کنند، اما واقعیت امر در بازه سنی تعریف شده خلاصه نمی شود؛ مسئله نوجوانی، پیچیده تر از آن است که بتوان با ویژگی های ثابتی آن را به دست آورد. رایج ترین شاخص برای شناسایی جوان و نوجوان شرایط سنی است و در تقسیم بندی های مختلف، افراد را بر اساس سن طبقه بندی کرده اند. مثلاً در برخی از قوانین و مقررات که کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان از آن الهام گرفته است، بر اساس قوانین بین المللی حتی تا سنین ۱۴-۱۳ سال را کودک نام گذاری کرده اند و نوجوان را تا ۱۸ سال در نظر گرفته اند؛ اما برخی دیگر متفاوت فکر کرده اند. بنابراین، کودک، نوجوان و جوان تعریفی قراردادی دارند و سن نوجوانی در قوانین کشورهای مختلف متفاوت است. (ادهم، ۱۴۰۱)

دیدگاه سازمان بهداشت جهانی: در ادامه مروری بر دیدگاه سازمان بهداشت جهانی (WHO) و تعریفش از نوجوان صورت خواهد گرفت؛ بر اساس تعریف سازمان بهداشت جهانی نوجوان فردی بین بازه سنی ۱۰ تا ۱۹ سال تعریف شده است. بنابراین، اکثریت قابل توجهی از نوجوانان در تعریف سنی «کودک» که توسط کنوانسیون حقوق کودک ارائه شده، نیز قرار می گیرند. بر اساس تعریف این کنوانسیون، کودک به کسی گفته می شود که زیر ۱۸ سال سن دارد؛ پس تعریف WHO از «نوجوان» با تعریف کنوانسیون حقوق کودک از «کودک» تداخل دارد و به همین خاطر مرز مشخصی میان آنها در تعریف و به تبع در سیاستگذاری وجود ندارد. به نظر می رسد که عدم وجود مرز دقیقی میان کودک و نوجوان در ایران و در بسیاری کشورهای دیگر نیز ریشه در همین موضوع داشته باشد. این موضوع البته تنها مربوط به نوجوانی نیست و حتی تعریف از جوانی را نیز در برمی گیرد؛ سن جوانی توسط سازمان ملل ۱۵ تا ۲۴ سال در نظر گرفته شده در حالی که افراد ۱۰ تا ۲۴ سال به عنوان افراد جوان دانسته می شوند و افراد جوان در گزارش سازمان ملل هم برای نوجوانان و جوانان به طور همزمان مورد استفاده قرار می گیرد. اما حقیقت آن است که این اصطلاحات گاهی اوقات به جای یکدیگر استفاده می شوند و ممکن است در کشورهای مختلف به طور متفاوتی تعریف شوند، مثلاً «نوجوانی» از ۱۲ سالگی شروع می شود یا «جوانی» تا اواسط دهه ۳۰ ادامه دارد. برای انطباق با مراحل مختلف رشد در دهه دوم زندگی، نوجوانی اغلب به نوجوانی اولیه (۱۰-۱۳ سالگی)، میانی (۱۴-۱۶ سالگی) و پایانی (۱۷-۱۹ سالگی) تقسیم می شود.

چالش های نظام رده بندی سنی: باید توجه داشت که نظام رده بندی سنی به خودی خود از ابتدا وجود نداشته و مسئله ای تازه و جدید محسوب می شود. سابقه تقسیم بندی سنی شاید به بیش از یک قرن پیش برسد و در طول این مدت هم بسیار مورد

مطالعات انتقادی قرار داشته است. به این معنا که نمی‌توان اساساً مرز مشخصی را بین رده‌های مختلف سنی از جمله کودک، نوجوان، جوان و بزرگسال و سالمندان در نظر گرفت. به ویژه این مسئله برای نوجوان بسیار برجسته‌تر است. زیرا نوجوان از یک سو دارای ویژگی‌های کودکانه است و از سوی دیگر در آستانه ورود به سن جوانی قرار دارد، و به همین خاطر در کنار هم دیدن این ویژگی‌ها کار چندان ساده‌ای نیست و اغلب مشکلاتی را به وجود می‌آورد. پس یکی از چالش‌های بزرگ در حوزه نوجوان آن است که جامعه مخاطب نوجوانان چندان متعین نیستند، یعنی اگر قرار باشد تعداد نوجوانان صرفاً براساس سن شمرده شوند، می‌توان این کار را در سطح گسترده و یا ملی انجام داد، اما به لحاظ ویژگی‌های روانی و به لحاظ مفهوم واقعی نوجوان چندان شاخص دقیق و منسجمی وجود ندارد. مشخص نبودن مرز دقیق میان رده‌های سنی، به ویژه رده‌های سنی قبل و پس از نوجوان، نه تنها برای خود نوجوان چالش‌هایی را ایجاد کرده است و برای سیاستگذاری در این حوزه مشکلاتی را به بار آورده، بلکه حتی برای گروه‌های سنی پیش و پس از آنها نیز دشواری‌هایی را به وجود آورده است. برای نمونه وقتی محصولاتی که باید مخاطب کودکانه داشته باشند تحت عنوان کودک و نوجوان تولید می‌شوند و ویژگی‌های کودکانه بودن این محصولات کمرنگ می‌شود و یا محصولاتی که قرار است برای جوانان تولید شوند، باز هم برخی از شاخصه‌های نوجوان را ممکن است داشته باشند و برای جوان قابل استفاده نباشد، بنا بر این به این کمرنگ بودن مرزهای رده‌های سنی باید توجه نمود و آن را به عنوان یک چالش مورد مطالعه قرار داد.

۶- متغیرهای مهم در تعریف نوجوانی

باید توجه داشت که موضوع نوجوانی در سن خلاصه نمی‌شود؛ سن روش حداقلی برای تعریف نوجوانی است. اما تنها یکی از ویژگی‌هایی است که دوره رشد را مشخص می‌کند و این ویژگی در حقیقت در نسبت با محیط فرهنگی و اجتماعی فرد تعریف می‌شود. این گونه نیست که تغییرات بیولوژیکی در دوران نوجوانی برای همه افراد از ۱۰ سالگی شروع شود و یا اینکه در ۲۰ سالگی متوقف شود؛ برخی از تغییرات مهم غدد درون ریز قبل از ۱۰ سالگی شروع می‌شوند؛ (برای مثال، تولید آندروژن‌های آدرنال) و برخی از تغییرات عصبی رشدی که در دوران نوجوانی رخ می‌دهد تا اوایل دهه ۲۰ زندگی فرد ادامه می‌یابد. البته یک جوان ۱۰ ساله با یک نوجوان ۱۹ ساله بسیار متفاوت است.

علاوه بر سن، متغیرهای مهم دیگر بر اساس انتظارات و هنجارهای اجتماعی مشخص می‌شوند که این موضوع نیز در هر جامعه‌ای با جامعه دیگر متفاوت است. برای نمونه در برخی جوامع سنتی، ممکن است فرد به دلیل سبک زندگی، از همان کودکی در کنار والدین کار کند که در این صورت بلافاصله از کودکی به بزرگسالی پرتاب می‌شود. اما در جوامع دیگری که دوره‌های تحصیلی شاخصی وجود دارد و تحصیلات، به عنوان ارزش شناخته می‌شود، دوره نوجوانی طولانی‌تر و شاخص‌تر خواهد بود.

بر اساس تعریف سازمان بهداشت جهانی (WHO) نوجوانی دوره ای از زندگی با نیازها و حقوق خاص بهداشتی و رشدی است. همچنین زمانی برای توسعه دانش و مهارت‌ها، یادگیری مدیریت احساسات و روابط، و کسب ویژگی‌ها و توانایی‌هایی است که برای لذت بردن از دوران نوجوانی و به عهده گرفتن نقش‌های بزرگسالی مهم هستند. متخصصان این سازمان تاکید دارند که همه جوامع تشخیص می دهند که بین کودکی و بزرگسالی تفاوت وجود دارد؛ اما نحوه تعریف و شناخت این انتقال از کودکی به بزرگسالی در فرهنگ‌ها و در طول زمان متفاوت است. در گذشته چنین انتقالی اغلب نسبتاً سریع بوده و در برخی جوامع هنوز هم همین طور است. با این حال، در بسیاری از کشورها، روند این انتقال در حال تغییر است. در تغییرات جدید، دوره بین کودکی و بزرگسالی طولانی تر و متمایزتر می شود و هرچه این تمایز بیشتر باشد، دوره نوجوانی بیشتر تعین پیدا می کند و هرچه میزان این تعین بیشتر باشد، لازم است که بیشتر مورد توجه قرار گیرد. در بسیاری از کشورها فرآیند بلوغ زودتر از سن خودش شروع می شود و فرآیند انتقال اجتماعی از کودکی به بزرگسالی به مدت طولانی پس از بلوغ بیولوژیکی به تعویق می افتد. امروزه نوجوانان سال‌های بیشتری را در آموزش و پرورش سپری می کنند و انتظارات آنها تغییر کرده است. شناخت درست سن نوجوانی عمدتاً در نسبت با ویژگی‌های هر جامعه صورت می گیرد؛ مولفه‌های مهم در تعیین سن نوجوانی عبارتند از:

(۱) تغییرات جسمانی

(۲) تغییرات سیستم عصبی

(۳) تغییرات روانی و اجتماعی

در ادامه این موارد به اختصار توضیح داده خواهند شد.

۶-۱- تغییرات جسمانی

نوجوانی یکی از سریع‌ترین مراحل رشد انسان است. اگرچه زمان‌بندی و سرعت تغییر در بین افراد و حتی درون افراد در نقاط مختلف جهان متفاوت است؛ زیرا هم ویژگی‌های ژنتیک فردی و هم عوامل خارجی (مانند تغذیه، محیط و...) بر این تغییرات تأثیر می گذارد. بسیاری از تغییرات بیولوژیکی در سالهای نوجوانی رخ می دهد. بارزترین تغییرات فیزیکی هستند، به عنوان مثال، افزایش قد، کسب توده عضلانی، توزیع چربی بدن و ایجاد ویژگی‌های جنسی ثانویه. زیربنای این تغییرات فیزیکی طیف وسیعی از تغییرات غدد درون ریز است. جهش رشد در اوایل و اواسط نوجوانی توسط سازوکار پیچیده هورمون‌ها تنظیم می شود. این جهش در پسران دیرتر و در مدت طولانی تری نسبت به دختران اتفاق می افتد. همه این تغییرات بیولوژیکی می تواند تحت تأثیر عوامل درونی نوجوان مانند بیماری‌های مزمن و سوء تغذیه و عوامل خارجی مانند استرس در خانواده یا محیط رشد وی قرار گیرد. تأثیر عوامل مشابه ممکن است بر دختران و پسران متفاوت باشد. برای مثال، شاخص توده بدنی بالا (BMI)

ممکن است با بلوغ زودرس در دختران مرتبط باشد، اما بلوغ تاخیری در پسران را به دنبال داشته باشد. همچنین بلوغ زودرس ممکن است بر میزان چاقی در دختران و پسران نوجوان تأثیر متفاوتی داشته باشد.

۶-۲- تغییرات عصبی رشدی

تحولات عصبی مهمی نیز در دوران نوجوانی در حال وقوع است. این پیشرفت‌ها با تغییرات هورمونی مرتبط هستند؛ اما همیشه به آن‌ها وابسته نیستند. تحولات در مناطقی از مغز، مانند سیستم لیمبیک، که مسئول لذت‌جویی و پردازش پاداش، پاسخ‌های احساسی و تنظیم خواب هستند، رخ می‌دهد. در همان زمان، تغییراتی در مغز در حال رخ دادن است، ناحیه‌ای که مسئول کارهای اجرایی نامیده می‌شود: تصمیم‌گیری، سازماندهی، کنترل تکانه و برنامه‌ریزی برای آینده. این بدان معنا نیست که نوجوانان قادر به تصمیم‌گیری یا برنامه‌ریزی برای آینده خود نیستند. در واقع، برخی از تغییرات در پردازش اجتماعی و عاطفی که در دوران نوجوانی رخ می‌دهد، ممکن است توانایی نوجوانان را برای سازگاری با زمینه‌های اجتماعی در حال تغییر افزایش دهد.

رشد عصبی برای کاوش و آزمایشی که در دوران نوجوانی انجام می‌شود، پیامدهایی دارد، زیرا بلوغ بیولوژیکی مقدم بر بلوغ روانی اجتماعی است و تا حدی، بین ظرفیت‌های فیزیکی نوجوانان، احساسات طلبی و ظرفیت آن‌ها برای خودکنترلی گسست وجود دارد. این قطع ارتباط، زمینه‌ساز برخی از رفتارهای مخاطره‌آمیز و مشکلات بهداشتی بعدی است. البته، بیشتر نوجوانان می‌توانند به روش‌هایی اکتشاف و آزمایش کنند که به رشد آن‌ها کمک کند و رفتارهایی که سلامت آن‌ها را تضعیف می‌کند، انجام ندهند. باید توجه داشت که مغز نوجوان دارای انعطاف‌پذیری عصبی قابل توجهی است، یعنی هنوز قادر به تغییر است. این به این معنی است که در نوجوانی این پتانسیل وجود دارد که تأثیر تجربیات منفی در اوایل زندگی، به عنوان مثال، کودک‌آزاری، بهبود یابد و پیشرفت‌های مثبتی که توانایی فکری و عملکرد عاطفی را افزایش می‌دهد، ارتقاء بخشد.

۶-۳- تغییرات روانی-اجتماعی

تغییرات روانی-اجتماعی با تغییرات هورمونی و رشد عصبی که در حال وقوع است، تغییرات روانی اجتماعی و عاطفی و افزایش ظرفیت‌های شناختی و فکری مرتبط است. در طول دهه دوم، مهارت‌های استدلالی قوی‌تر، تفکر منطقی و اخلاقی در نوجوان توسعه پیدا می‌کند و توانایی بیشتری در تفکر انتزاعی و قضاوت منطقی به دست می‌آورد. همچنین، آن‌ها بیشتر می‌توانند دیدگاه‌های دیگران را مدنظر قرار دهند و اغلب می‌خواهند در مورد مسائل اجتماعی که در زندگی با آن‌ها مواجه می‌شوند، کاری انجام دهند. در عین حال، نوجوانان در حال رشد و تقویت حس «خود» هستند. در نتیجه پررنگ شدن هویت «خود» که

در ابعاد مختلف شخصیت آنها از جمله رشد هویت جنسی شان موثر است، نگرانی فزاینده شان در مورد نظرات دیگران، به ویژه نظرات همسالان افزایش می یابد.

استقلال خواهی و مسئولیت خواهی نوجوان: همچنین نوجوانان خواهان استقلال و مسئولیت بیشتر هستند. آنها به طور فزاینده ای می خواهند استقلال بیشتری بر تصمیمات، احساسات و اعمال خود داشته باشند و از کنترل گری والدین فاصله می گیرند. محیط اجتماعی و فرهنگی آنها به طور قابل توجهی بر نحوه ابراز تمایل نوجوانان به خودمختاری تأثیر می گذارد. نوجوانانی که در بازه های اولیه سنین نوجوانی قرار داشته باشند، ممکن است به ویژه زمانی آسیب پذیر باشند که ظرفیت هایشان هنوز در حال رشد است؛ آنها در همان زمان شروع به فاصله گرفتن و حتی خارج شدن از محدوده خانواده شان کرده و می خواهند به طور مستقل برای خود تصمیم گیری کنند؛ از ساده ترین مسائل مانند غذا خوردن و انتخاب دایره دوستان گرفته تا مهم ترین مسائل که بر انتخاب ها و مسیر آینده آنها تأثیر می گذارد.

حساسیت دوره نوجوانی: یکی از دلایل حساسیت دوره نوجوانی آن است که فرد در آستانه مرحله جدیدی از زندگی است و خودش به دو عنصر «تفکر» و «انتخاب» می پردازد؛ یعنی اگر در دوره کودکی، دلیل انجام کاری از سوی وی، پدر و مادر یا معلم بوده اند، در دوره نوجوانی نمی خواهد به پدر یا مادر یا معلم استناد کند؛ می گوید خودم انتخاب می کنم یا خودم به این مسئله رسیده ام و این انتخاب هم به واسطه سطحی از اندیشه ای است که بدان دست پیدا کرده است. بنابراین، نوجوان در آستانه تفکر به معنای عمیق استدلالی و استنباطی و حتی نوعی آفرینشگری در اندیشه است؛ در آستانه انتخاب است و به «من» در خود می رسد و انتخاب می کند. این دوره بسیار حساس است، چون این تفکر و انتخاب در او کاملاً نهاده نشده و در حال شکل گرفتن است. (ذوعلم، ۱۴۰۱)

نوجوان در میانه تغییرات بیرونی و تغییرات درونی: تغییرات بیرونی که در محیط نوجوان رخ می دهد، بر تغییرات درونی او تأثیر می گذارد. این تأثیرات بیرونی که در بین فرهنگ ها و جوامع متفاوت است، شامل ارزش ها و هنجارهای اجتماعی و تغییر نقش ها، مسئولیت ها، روابط و انتظارات این دوره از زندگی است. این تغییرات که بر نوجوانان در محیط نزدیک خانواده، مدرسه و جامعه تأثیر می گذارد، بازتاب طیف وسیعی از تغییرات اجتماعی، از جمله افزایش شهرنشینی، جهانی شدن و دسترسی به رسانه های دیجیتال و شبکه های اجتماعی است. اگرچه نوجوانان فرآیندهای رشد بیولوژیکی، شناختی و روانی-اجتماعی مشابهی را تجربه می کنند، اما جزئیات دقیق این فرآیندها نظیر زمان و تأثیر این فرآیندها هم به ویژگی های فردی و هم به محیطی که در آن زندگی می کنند، یاد می گیرند، بازی می کنند و کار می کنند بستگی دارد.

۷- بازتاب چالش های مفهومی در عرصه حکمرانی

مشکل تعریف پارامترها بر اساس نظام غیربومی: نامشخص بودن تمایز مفهومی کودک و نوجوان در داخل کشور و حتی خارج از کشور تعارضاتی را در عرصه حکمرانی به وجود می آورد. اول اینکه در داخل کشور سیاستگذاری‌های جمعیتی به درستی انجام نمی‌شود و به جامعه هدف خود اصابت نمی‌کند. دوم اینکه نظام‌های سیاسی در هر کشور ناگزیر با نظام‌های بین‌المللی در ارتباط هستند که این ارتباط می‌تواند مستقیم یا غیرمستقیم باشد؛ ارتباط مستقیم به این معناست که نهادها و رژیم‌های سنجش مختص نوجوان در عرصه بین‌الملل بر نهادها و سازوکارهای سنجش مختص نوجوان در هر کشور نظارت دارند و شاخص‌های معینی را برای آنها تعریف کرده‌اند. بنابر این، این نهادها بر سیاستگذاری داخلی به طور مستقیم یا غیرمستقیم نفوذ دارند. اما به طور غیرمستقیم تأثیرگذاری عرصه بین‌الملل بر سیاستگذاری داخلی از طریق غلبه علمی و سیاسی صورت می‌گیرد؛ به این معنا که میزان تولید علم در برخی کشورها طبیعتاً بیشتر از تولید علم در ایران است و پژوهشگران ایرانی به سراغ مطالعه آثار خارجی می‌روند و از آنها آگاهانه یا ناآگاهانه تأثیر می‌پذیرند. همچنین سیاست‌گذاران و دولتمردان در هر کشور، به ویژه در ایران برای اینکه بخواهند عملکرد خود را در عرصه بین‌الملل مشروع جلوه دهند و یا دستاوردی در عرصه جهانی برای خود فراهم کنند و یا آمارهای بین‌المللی را درباره ایران ارتقاء دهند، ناچاراً تن به معیارهایی بدهند که در بیرون از کشور و در عرصه بین‌الملل تعریف شده است و خود را با آنها سنجش و مورد ارزیابی قرار دهند.

سلطه رژیم‌های سنجش بین‌المللی: رژیم‌های سنجش بین‌المللی مجموعه‌ای از سازمان‌ها و نهادها و موجودیت‌هایی هستند که به شکل رسمی یا غیررسمی و اندازه‌گیری عملکرد کشورها، واحدها، سازمان‌ها، آدم‌ها و به همین ترتیب هر موجودیتی که یک وجه سنجش و اندازه‌گیری داشته باشد، می‌پردازد. رژیم سنجش یعنی شیوه حکومت و نوعی از حاکمیت و حکمرانی که منظور از آن، یک کشور و یک دستگاه موجود نیست؛ بلکه خروجی مجموعه‌ای از نهادها، سازمان‌ها و دستگاه‌های دیگر است. مجموعه‌ای از نهادها و سازمان‌ها در سطح بین‌الملل وجود دارند که به اهداف و دلایلی عملکرد یا کنش بقیه کشورها را می‌سنجند؛ برای نمونه این سازمان‌های بین‌المللی هستند که مجموعه‌ای از عملکردها یا خروجی‌های دولت‌ها در هر کشور را می‌سنجند. ممکن است حتی این کار نه از سوی سازمان‌های بین‌المللی که سازمان‌های خصوصی جهانی انجام شود. برای نمونه می‌توان به موسسات نظرسنجی بین‌المللی یا اندیشکده‌ها اشاره کرد که گاه با انتشار محتوایی درباره برخی کشورها ادراک رسانه‌ای از آنها را مدیریت می‌کنند. پس رژیم‌های بین‌المللی سنجش شیوه‌ای از حکومت هستند که توسط گروهی نسبت به گروه دیگری اعمال می‌شود.

کار رژیم‌های سنجش همان طور که از اسم آنها بر می‌آید، سنجیدن و اندازه‌گیری است؛ انواع مختلفی از رژیم‌های عملکردی وجود دارد که برخی از آنها دقیقاً موضوعی را می‌سنجند و یک نمره یا عدد تولید می‌کنند. برای نمونه در موضوعاتی همچون فساد، خشونت، رفاه، موضوعاتی جنسیتی و... این کار صورت می‌گیرد؛ درباره گروه‌های مختلف سنی از جمله نوجوان هم چنین تعاریف و سنجش‌هایی وجود دارد و صورت می‌گیرد؛ اما نکته اصلی آن است که تعریف‌ها و

ادراکات متفاوتی از یک موضوع وجود دارد و نباید بر اساس معیارهای واحد و ثابت، تمام کشورهای جهان را مورد سنجش قرار داد.

۸- گذرگاه های مسئله یابی نوجوان

اینکه مسائل نوجوان از چه مدخل هایی و از چه گذرگاه هایی باید به دست آید و مورد تقاطع گیری قرار گیرند تا فهرستی از آنها استخراج شود، موضوع دیگری است که باید مورد توجه قرار گیرد. به نظر می رسد چند گذرگاه اصلی می توان برای این موضوع در نظر گرفت که عبارتند از:

(۱) استناد به مطالعات و پژوهش ها

(۲) مسئله یابی و تحقیق میدانی

(۳) سنجش دیدگاه نوجوان

(۴) جوامع پیرامونی ثابت و هدفمند (محیط های ثابت مانند خانواده، مدرسه)

(۵) جوامع پیرامونی متغیر و هدفمند (محیط های مختلف و متغیر غیر از مدرسه)

در ادامه این موارد به تفکیک توضیح داده خواهند شد.

۸-۱- استناد به مطالعات و پژوهش ها

بهره گیری از انباشت تجربه: از جمله گذرگاه های مسئله یابی نوجوان، مطالعات انجام شده داخلی و خارجی هستند. مطالعات خارجی اگرچه به خودی خود نمی توانند ملاکی برای مطالعات نوجوان و سیاست گذاری نوجوان در ایران باشند، اما از آن جهت که حیطه ای از مسائل را احصاء کرده اند و بر اساس انباشتی از تجربه جهانی شکل گرفته اند، قابل توجه اند. در عین حال نمی توان به تنهایی به آنها استناد کرد و یا یافته های آنها را یقینی دانست. در برخی مسائل مشترک بین تمام نوجوانان در سراسر جهان، می توان به مطالعات خارجی رجوع کرد و از آنها ایده گرفت، اما ملاحظه اصلی آن است که نتیجه مطالعات خارجی در ارتباط با سیاستگذاری برای نوجوان ایرانی به صورت خام کار گرفته نشود و یا به آن اکتفا نگردد؛ زیرا جامعه ایران ویژگی های خاص خود را دارد و نوجوان جامعه ایرانی لزوماً با نوجوانی که در جوامع دیگر زندگی می کند مشابه نیست. حالت مطلوب آن است که ابتدا درباره آن دسته مطالعات خارجی که قرار است مورد استناد قرار گیرند، پرسش های بومی طرح گردد؛ اگر توانستند به این پرسش ها پاسخ دهند، می توانند مورد استناد قرار گیرند، در غیر این صورت لازم است تا پیوست مطالعاتی ایرانی به منظور پوشش بخش های دارای ابهام و پاسخ به مسائل بومی برای آنها طراحی و اجرا شود.

۸-۲- سنجش دیدگاه خود نوجوان

ضرورت پیمایش های کوتاه مدت: در وهله اول مهم است که تشخیص داده شود که خود نوجوان چگونه نسبت به مسائل پیرامونی اش می نگرد و چه درکی از آنها دارد. سنجش دیدگاه های نوجوانان به این معنا است که آنها به عنوان کسی که در این جامعه زندگی می کنند، چه جایگاه ذهنی و عینی برای خود متصورند و ادراکات آنها از زندگی شان چه مختصاتی دارد. سنجش و به دست آوردن چنین مختصاتی در ساده ترین حالت می تواند از روش های کمی و پیمایشی به دست آید. اما نکته مهم آن است که این سنجش ها باید در بازه های زمانی کوتاه برای نمونه هر پنج سال یک بار و یا حتی هر سه سال یک بار صورت گیرد تا بتوان نسل های مختلف نوجوانان و تغییرات سریع آنها را مورد سنجش و پایش قرار داد. انجام چنین پایش ها و پیمایش هایی امروزه چندان کار دشواری نیست؛ زیرا اولاً ابزارهای ارتباطی الکترونیک برای انجام مجازی این کار موجودند و در دسترس عموم قرار دارند و ثانیاً نوجوانان پراکندگی بالایی ندارند و آنها را می توان در اجتماعات هدفمند مانند مدرسه به راحتی یافت و مورد سنجش قرار داد.

نگاهی به یک پیمایش انجام شده: یافته های یک پژوهش (بنیاد سپهر تبلیغ نوین، ۱۴۰۰) که به پرسش های دانش آموزان از دولت سیزدهم که قرار بوده در سال انجام پژوهش روی کار بیاید پرداخته، حاکی از آن است که بیشترین فراوانی سوالات دانش آموزان به ترتیب در زمینه تحصیل و اقتصاد بوده و کمترین فراوانی به موضوعات گردشگری، کشاورزی و دادگستری تعلق داشته است. باتوجه به اینکه نوجوانان دختر و پسر در این طرح مشارکت داشته اند؛ تعداد دختران و پسران تقریباً برابر بوده و دختران حدود یک و نیم برابر بیش از پسران سوال مطرح نموده و در تحلیل سؤالات به تفکیک موضوعات، تفاوت قابل توجهی بین فراوانی سوالات موضوعی دختران و پسران به نسبت تعداد سؤالات مشاهده نگردیده است. برخی نتایج این پژوهش عبارتند از:

الف) در حوزه تحصیل

تحلیل یافته ها از مجموع سؤالات دختران و پسران نشان می دهد که در سؤالات دانش آموزان، موضوع تحصیل، پرتکرارترین موضوع و ۲۳ درصد کل سؤالات را به خود اختصاص می دهد. این موضوع به ۲۲ زیر موضوع تقسیم می شود که زیر موضوعات: ۱) اصلاح و تقویت نظام آموزشی ۲) برنامه برای جوانان و نوجوانان ۳) کنکور و آزمون های ورودی ۴) مسائل مربوط به آموزش مجازی به ترتیب بیشترین فراوانی و به میزان ۶۳ درصد سؤالات را در بخش تحصیل به خود اختصاص داده است. مهم ترین سرفصل ها و مسائل عنوان شده عبارتند از:

موضوع	مسئله
۱ اصلاح و تقویت نظام آموزشی	تحول در نظام آموزشی
	اصلاح نظام آموزشی
	ارتقاء کیفیت نظام آموزشی
	برنامه دولت برای به روز کردن آموزش در کشور
	گذار از آموزش سنتی به آموزش های جدید
	عملی شدن آموزش های آموخته شده
۲ برنامه دولت برای نوجوانان و جوانان	برنامه داشتن برای نوجوانان و جوانان
	امید به آینده
	وضعیت معیشتی آتی نوجوانان
	نبود اوقات فراغت
	آموزش و توانمندی شغلی نوجوانان و جوانان
۳ کنکور و آزمون های ورودی دانشگاه ها	هزینه بالای کلاس های کنکوری
	استرس ناشی از کنکور و آزمون ها
	مافیای اقتصادی کنکور
	چند مرحله ای شدن کنکور
	حذف کنکور
	تغییر در شیوه های جذب و سنجش دانشگاه ها
۴ آموزش مجازی در دوران کرونا	کیفیت پایین آموزش های مجازی
	عدم مطلوبیت نرم افزار شاد
	عدم دسترسی مناسب به اینترنت
	عدم مطلوبیت نرم افزار شاد
	عدم دسترسی مناسب به اینترنت
	عدم دسترسی گوشی هوشمند

ب) در حوزه اقتصاد

دومین موضوعی که بیشترین فراوانی را در سؤالات دانش آموزان داشته، موضوع اقتصاد است و به میزان ۱۷ درصد کل سؤالات را به خود اختصاص داده است؛ موضوع اقتصاد به ۲۳ زیر موضوع تقسیم می شود که زیر موضوعات: (۱) تورم و گرانی (۲) برنامه برای بهبود وضعیت اقتصادی و معیشتی (۳) جلوگیری از رانت و فساد و مبارزه با مفسدین اقتصادی (۴) حمایت از کم درآمدها (زیر خط فقر) به ترتیب بیشترین فراوانی و به میزان ۵۸ درصد سؤالات را در بخش اقتصاد به خود اختصاص داده است. برخی از مهم ترین سرفصل های مطرح شده در سؤالات در زیر موضوعات تورم و گرانی و برنامه برای بهبود وضعیت اقتصادی و معیشتی عبارتند از:

موضوع	مسئله
۱ برنامه برای بهبود وضعیت اقتصادی و معیشتی	مقابله با گرانی و تورم بالا
	بی ثباتی قیمت ها
	قیمت کالاهای اساسی
	نرخ ارز و ارزش پول ملی
	رونق اقتصادی
	اشتغال و ایجاد کار
۲ جلوگیری از رانت و مبارزه با مفسدین اقتصادی	اختلاس
	شفافیت
	مقابله با فساد اقتصادی
	مبارزه با رانت خواری
حمایت از اقشار کم درآمد	حمایت از اقشار کم درآمد و زیر خط فقر
	حمایت از کارگران
	حمایت از مخارج افراد سالخورده
	حمایت از آسیب دیدگان اقتصادی

۸-۳- جوامع پیرامونی ثابت و هدفمند

اهمیت خانواده و مدرسه: منظور از جوامع پیرامونی نوجوان، اجتماعات و محیط‌هایی است که او به طور ثابت و دائم با آنها سروکار دارد؛ این اجتماعات و محیط‌ها به زودی و به یکباره عوض نمی‌شوند و به دلیل آن که فرد مدت زمان زیادی را در آنها سپری می‌کند، از آنها تاثیر بسیاری می‌پذیرد. همچنین صفت ثابت و هدفمند اشاره به دائمی بودن و قابلیت برنامه‌ریزی و سیاستگذاری داشتن این دسته از اجتماعات و محیط‌ها دارد. عمدتاً این دسته از محیط‌ها به طور مستقیم یا غیرمستقیم می‌توانند در معرض سیاستگذاری قرار گیرند و برای آنها برنامه‌ریزی شود. خانواده و مدرسه دو نمونه برجسته از این جوامع هستند که در شکل‌گیری شخصیت و هویت فرد نوجوان تاثیر بنیادین دارند. یک گذرگاه مهم مسئله‌یابی نوجوان خانواده او است. هر نوجوان در خانواده‌ای تربیت شده که ممکن است با آن خانواده همراستا یا غیرهمراستا باشد. هم‌همراستایی و هم‌غیرهمراستایی می‌توانند بر نظام مسائل نوجوان و به دنبال آن بر آینده او تاثیر بگذارند، پس سنجش خانواده‌ها، دیدگاه‌های خانواده‌ها و ارزش‌های تربیتی خانواده‌ها مسئله مهم دیگری است که باید مورد توجه قرار گیرد. (نقوی، ۱۴۰۰)

به نظر می‌رسد در جامعه ایران، مربیان نوجوان از اهمیت زیادی برخوردارند اما به این حوزه کمتر توجه شده است. معلمی که در کلاس‌های مدرسه با نوجوان ارتباط دارد ولی شناخت و توانمندی و قدرت مدیریت مورد نیاز را ندارد، مشکلات عدیده‌ای را در مسیر رشد نوجوان و شکل‌گیری شخصیت او و به تبع، در آینده او به وجود می‌آورد. اما این اجتهاد در مربیان شکل نگرفته است؛ آن‌ها اساساً رسالتی برای خود قائل نیستند، گاهی خود را تنها یک کارمند می‌دانند که باید کلاس را اداره کند. مدیریت مدارس نیز این مشکل را دارد. فضای فرهنگی و جو تربیتی و تعاملی که در مدارس وجود دارد در همین دوره نوجوانی قابل نقد است. آن چیزی که در مدارس غلبه دارد مواجهه با نوجوان خام، مخرب و نپخته است. فرض کنید نوجوان یک لباس متفاوت پوشیده و به مدرسه آمده است؛ بدترین نوع برخورد همین است که ناظم و مربی مدرسه، به جای برخورد تعاملی، برخورد تندی با نوجوان داشته باشد. این مسئله تاکنون فقط روی کاغذ مانده است و در عمل چندان پیگیری نشده است.

اهمیت مشاوران و مربیان: نوجوانان در این سن نیازمند مشاورینی امین، حاذق و کاردار هستند که در کنارشان قرار بگیرند تا آن‌ها با آرامش خاطر آنچه در فکر و اندیشه و باور خود دارند، عرضه کنند و مشاورین بتوانند همانند پزشکانی توانمند، آسیب‌های احتمالی نوجوان را درمان کنند. این نقش را والدینی که با بچه‌ها ارتباط مناسبی دارند، می‌توانند ایفا کنند؛ با هم حرف بزنند و یکدیگر را درک کنند. گاهی این مشاوران امین و حاذق، برادر و خواهر بزرگ‌تر فرد است (به ویژه اگر اختلاف سنی کم باشد و همدیگر را بهتر درک کنند)؛ گاهی یکی از اقوام با نوجوان ارتباط نزدیک برقرار می‌کند. اگر هیچ‌یک از این‌ها در خانواده که حلقه اول است، نباشد، باید به سراغ مدارس رفت. (ادهم، ۱۴۰۱)

اهمیت گروه همسالان: در بین اعضای جوامع پیرامونی، افرادی که گروه همسالان در نسبت با نوجوان نامیده می‌شوند، نقش اساسی در پیشرفت فرد ایفا می‌کنند. انتخاب دوستان از سوی نوجوان در مدرسه غالباً شخصیت نوجوان را اگر نه برای همیشه اما لاف‌ل‌اقل برای چند سال پیش رو شکل می‌دهد و چند سال پیش روی او هم سال‌های معمولی نیستند؛ بلکه آستانه ورود

به دوره جدید جوانی محسوب می شوند. مدیران مدارس و معلمان و مشاوران از جمله گروه هایی هستند که می توانند این مسئولیت را بر عهده بگیرند. در سند بنیادین تحول آموزش و پرورش به صراحت اشاره شده که نظام مشاوره نه به عنوان مشاوره تحصیلی در دوره متوسطه، بلکه به عنوان مشاوره تربیتی و روان شناختی حتی از دبستان مستقر شود و در مدارس دوره های دبستان و متوسطه اول و دوم مشاورانی توانمند و مطلع حاضر باشند که بتوانند ارتباط خوبی با بچه ها برقرار کنند و با آنها وارد گفت و گو شوند تا بسیاری از آسیب ها را شناسایی کرده و برای درمان آن اقدام کنند.

۸-۴- جوامع پیرامونی متغیر و غیر هدفمند

جوامع متغیر و غیر هدفمند اشاره به غیردائمی بودن و گذرا بودن بخشی از جوامع پیرامونی نوجوان دارند که این صفت، به طبع، قابلیت برنامه ریزی و سیاستگذاری داشتن این دسته از اجتماعات و محیط ها را دشوار می کند؛ علی رغم وجود این دشواری نمی توان از اهمیت آنها در شکل گیری شخصیت نوجوان چشم پوشید. اما آگاهی به وجود چنین جوامعی کمک می کند تا دانسته شود که چه منابعی بر شکل گیری شخصیت و مسیر زندگی نوجوان تاثیر گذارند. جامعه دوستان محلی و دوستان غیر از مدرسه بخشی از این دسته محسوب می شوند. همچنین به واسطه تفریحاتی که معمولاً نوجوان ها تجربه می کنند، جوامعی مثل باشگاه، کتابخانه، دوستان و سایر گروه های اینچینی نیز می توانند مرجع تأثیرگذاری بر مسائل نوجوان ذیل جوامع این دسته باشند.

۹- برخی آسیب های مرتبط با فرآیند مسئله یابی

اگرچه غنابخشی به حوزه مطالعاتی مسائل نوجوان به خودی خود امری مطلوب است، اما باید توجه داشت که تعریف مسئله در نسبت با سیاستگذاری اگر به درستی انجام نشود، می تواند گمراه کننده و یا حتی زیان بار باشد. از جمله مهم ترین عواملی که بر سازوکار مسئله یابی تاثیر می گذارند و در آن اختلال ایجاد می کنند، عبارتند از:

- رسانه زدگی در مسئله یابی
- رویکرد غیربومی به مسائل نوجوان
- عدم وزن دهی متناسب به مسائل نوجوان
- فقدان مطالعات میان رشته ای

در ادامه هر کدام از این موارد به طور خلاصه توضیح داده خواهد شد.

۹-۱- رسانه زدگی در مسئله یابی

نباید تصور کرد که نظام مسائل نوجوانان همان نظام مسائلی است که رسانه‌ها برجسته می‌کنند. اینکه چه مسائلی در رسانه برجسته می‌شود، لزوماً به این معنا نیست که آن مسائل از اهمیت و ضرورت برخوردارند. البته نمی‌توان حساب رسانه را از افکار عمومی جدا دانست و رسانه می‌تواند مسئله‌ای غیرمهم را به مسئله اول افکار عمومی تبدیل کند. اما اینکه مسئله‌ای توسط رسانه تبدیل به مسئله اول افکار عمومی شود، ضرورتاً به این معنا نیست که اولویت آن مسئله از اصالت برخوردار بوده است. برای مثال ممکن است رسانه به واسطه گستره تاثیر و نفوذی که دارد، مسئله ذائقه موسیقایی نوجوانان را به عنوان مسئله‌ای مهم و در اولویت معرفی کند؛ اما این مسئله یا درواقعیت نسبت به سایر مسائل نوجوان اهمیت چندانی نداشته باشد و یا علل مهم دیگری داشته باشد که باید مسئله اصلی از دل آن علل استخراج شوند. به طور خلاصه می‌توان گفت که رسانه زدگی در تعیین مسئله، چند آسیب دارد؛

(۱) به انحراف کشیدن مسئله

(۲) جابجایی اولویت‌ها

(۳) تشخیص اشتباه مسئله

(۴) تصویرسازی ناقص یا دروغین

برای نمونه مسئله کودک‌همسری، یک مسئله جعلی است که رسانه‌ها سعی دارند به آن ضریب بدهند و عمدتاً هم بهره‌برداری سیاسی از آن دارند. منظور این نیست که کودک‌همسری مسئله مهمی نیست و یا نباید درباره آن تدابیری اندیشیده شود، بلکه مسئله آن است که در بین مجموعه مسائل نوجوان، مسئله کودک‌همسری جایگاه چندانی ندارد و مسائل بسیار مهمتری وجود دارند که باید مورد توجه قرار گیرند؛ یا یکی دیگر از مسائلی که بسیار در پژوهش‌ها انعکاس یافته و در رسانه‌ها نیز وجود داشته، مسئله نظام قضایی و روال دادرسی کودکان و نوجوانان است که عمدتاً نوجوانان زیر سن قانونی شامل این مسئله می‌شوند. پس یکی از آسیب‌های کلیدی در استخراج نظام مسائل در هر موضوعی از جمله نوجوان، آن است که صورت مسئله از رسانه‌ها دریافت شود. محیط‌های جستجوی دانشگاهی عمدتاً به منابع خبری اینترنت مراجعه می‌کنند و نگاهی به رسانه‌های موجود نیز نشان می‌دهد که حداقل مسائل ایران به طور عمیق در اینترنت مورد پرداخت قرار نمی‌گیرند. عمدتاً خبرگزاری‌ها و برخی رسانه‌ها هستند که محتواهایی را تولید کرده‌اند و منبع تغذیه اساتید دانشگاه نیز عمدتاً مطالب همین رسانه‌ها بوده‌اند. آنها کمتر با جامعه ارتباط مستقیم دارند و به همین خاطر درک مستقیم و دقیقی از مسائل واقعی جامعه ندارند.

در حال حاضر ادبیاتی که در مواجهه با برخی مسائل وجود دارد، خود مشکل ساز است و عمدتاً این ادبیات هم توسط رسانه‌ها تولید و بازتولید می‌شود؛ ادبیاتی که سعی دارد همه چیز را تهدید تلقی کند و یا آسیب به حساب آورد. موضوعات را باید

چندوجهی بررسی کرد و الزاماً هم نباید تحت عنوان آسیب به آن ورود شود. وقتی صحبت از سواد اجتماعی می‌شود ربطی به آسیب‌ها ندارد. وقتی از سواد سلامت روان صحبت می‌شود، ربطی به آسیب‌ها ندارد. داشتن سواد اجتماعی، سواد سلامت روان، سواد فرهنگ استفاده از فضای مجازی یا سواد رسانه‌ای می‌تواند کمک به پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی کند. باید روی این مقولات چندوجهی کار کرد و آن‌ها را به صورت جزیره‌ای در نظر نداشت. (موسوی چلک، ۱۴۰۱)

اگر محتوایی که در اختیار نوجوان قرار می‌گیرد ناهمگون باشد تأثیرات منفی با خود به همراه داشت. یک مرکز جامع باید متولی تولید محتوا در این حوزه باشد که متناسب با شرایط فرهنگی و خواست نوجوان عمل کند و نظارت بر این عرصه داشته باشد. روش‌های انتخابی نیز باید متناسب نوجوانان و جوانان و برای ایشان جذاب باشد. باید رویکرد ایجابی را بر رویکرد سلبی غالب کنیم. با توجه به اینکه در حوزه آسیب‌ها، برخوردها سلبی است و اصولاً رویکرد خیلی ایجابی نیست؛ لذا برنامه‌ها و روش‌های انتخابی ما جامعیت لازم را ندارد و محتوایی که منتشر می‌شود نیز قابل قبول نیست.

۹-۲- رویکرد غیربومی به مسائل نوجوان

مشکل مهمی که درباره شناسایی نظام مسائل نوجوان وجود دارد، ماهیت نظام دانشگاهی کشور و مسیر نامشخص سیاستگذاری علمی آن است. نظام دانشگاهی کشور اولاً غالباً نگاه پیشینی به مسائل ندارد و صرفاً براساس آنچه در گذشته اتفاق افتاده، مسئله مورد مطالعه خود را مشخص می‌کند، بنابراین به خودی خود جنبه پیشگیرانه و جنبه سیاستگذارانه آن بسیار نحیف و ضعیف است و در این باره مطالعات مستقیم زیادی صورت نمی‌گیرد. نظام دانشگاهی کشور از مطالعات خارجی بسیار تأثیر پذیرفته است؛ به طوری که مسائل مورد تمرکزش عمدتاً ترجمه‌ای از مسائل جوامع دیگر هستند بی آن که بین آنها و مسائل جامعه ایران و میزان نیاز و زاویه پرداخت به موضوع، نسبت سنجی صورت گیرد. می‌توان گفت بدون در نظر گرفتن مطالعات خارجی، بیشتر مطالعات انجام شده در بستر نظام دانشگاهی کشور چندان حرف قابل عرضه‌ای برای گفتن ندارند. این مسئله خود پیامدهای بعدی را به دنبال داشته است که عدم وزن دهی متناسب به مسائل نوجوان مهم‌ترین آنها است.

۹-۳- عدم وزن دهی متناسب به مسائل نوجوان

یکی از معضلات پژوهش و سیاستگذاری درباره نوجوان عدم وزن دهی متناسب و درست به نظام مسائل مستخرج است. مشخص نیست که در حال حاضر بین ابعاد اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و روانشناختی مسائل مرتبط با نوجوان کدام حوزه و کدام دسته از مسائل اولویت دارند. برای نمونه حجم قابل توجهی از پژوهش‌های انجام شده درباره نوجوان ناظر بر ابعاد روانشناختی نوجوان هستند. درست است که ابعاد روانشناختی ابعاد بسیار مهمی هستند و باید مورد مطالعه قرار گیرند، اما

برای نمونه سایر ابعاد نظیر جامعه‌پذیری سیاسی، ابعاد اقتصادی نوجوان و ابعاد تربیتی و خانوادگی وی به طور مستقل چندان مورد مطالعه قرار نگرفته‌اند. همچنین نظام دانشگاهی ممکن است به اهمیت مسئله نوجوان و جایگاه آن در سیاستگذاری پی نبرده باشد و بخشی از ناچیز بودن حجم مطالعات در این حوزه به همین خاطر باشد. به بیان دیگر، مطالعات انجام شده درباره نوجوان بیشتر در سطح فردی متوقف مانده‌اند و تحقیقات چندانی در این زمینه انجام نشده است که از نگاه یک سیاستگذار چگونه باید به نوجوان نگرست و در سطح حکمرانی، چه نظام مسائلی در ارتباط با افراد نوجوان می‌توان استخراج نمود.

۹-۴- فقدان مطالعات میان رشته‌ای

ضرورت همگرایی و هم افزایی محققان در رشته‌های مختلف: شاید فقدان مطالعات میان‌رشته‌ای در ایران یکی از مهم‌ترین دلایل نوع نگرش جامعه به مسائل نوجوانان و مواجهه غیرصحيح با آنها باشد؛ نگرش میان رشته‌ای به این معنا است که میان مطالعات جامعه‌شناسان، روان‌پزشکان، معلمان یا مربیان و حقوق‌دانان هماهنگی، ارتباط و انسجام وجود داشته باشد. پژوهشگران و متخصصان باید در کنار هم برای مسائل نوجوانان تصمیم بگیرند. به نظر می‌رسد نوجوان در ایران، قشری ناشناخته است که هنگام کاوش و پایش نیز با پیش‌زمینه‌های خاصی روبه‌رو شده است. شاید او دغدغه هویت را نداشته ولی در پژوهش‌های آکادمیک همواره به پرسش‌هایی به این موضوع پاسخ داده است. مواجهه با نوجوان به نظام خاصی از سؤالات نیاز دارد که این بی‌طرفی در تئوری‌هایی همچون گراند تئوری نیز مورد تأکید واقع شده است. به نظر می‌رسد نوجوان امروز، آگاهی لازم و نظام مسائل مختص به خود را به دست نیاورده و در فقدان آنها، رفتار متفاوتی از نسل‌های پیشین بروز داده و در صدد هویت‌یابی برآمده است.

شیوه مواجهه با علم غربی درباره نوجوان: منبع مهم موجود مطالعات درباره نوجوان، دانش روان‌شناسی نوجوان است. آنچه در دانش غرب درباره روان‌شناسی نوجوان و کودک وجود دارد، محصول تأملات و عقل تجربی بشر است. باید از دانش غرب استفاده کرد و نباید انگ و برچسب به این دیدگاه‌ها زده شود؛ بلکه باید بررسی شود که چه مطالبی را عنوان کرده‌اند و سپس به اندازه اعتبار علمی و تناسبشان با مسائل بومی، می‌توان از آنها استفاده کرد. در کنار این دو باید تجربیات بومی نیز مورد استفاده قرار گیرند. تجربه‌نگاری در خانواده‌ها و معلمان نخبه‌ای که با نوجوانان مواجه هستند مفید خواهد بود. باید توجه داشت در مواجهه با مسائل نوجوان به هیچ وجه نمی‌توان به یک یا چند راهکار معین و کلیشه‌ای رسید و بر آنها اصرار کرد؛ بلکه باید سبدي از راهکارها ارائه شود و نهایتاً افرادی که برنامه‌های کودک و نوجوان را تهیه می‌کنند، بتوانند موقعیت نوجوان را تشخیص داده و از آن سبد، پیشنهاداتی را که با مطالعه به دست آمده است انتخاب کنند. (ذوعلم، ۱۴۰۱)

۱۰- مختصات نظام آگاهی جمعی

شکل گیری ادراک نوجوان: علی رغم آن که نظام آگاهی جمعی یک بر نظام مسائل نوجوانانی که در آن جامعه زندگی می کنند، بسیار تأثیرگذار است، به نظر می رسد که کمتر به این موضوع توجه شده است. برای نمونه، شکل گیری درک نوجوان از مفاهیم بنیادین و مهمی مثل زندگی، مرگ، موفقیت، معنویت، آرامش، خوشبختی و سایر مفاهیم این چنینی تأثیر بسزایی در ادامه زندگی او دارد. اما این مفاهیم ضرورتاً مفاهیمی نیستند که صرفاً از طریق مطالعه یا کتاب ها به دست آیند. بلکه عوامل متعددی نظیر فیلم ها، تربیت خانوادگی، رسانه های رسمی و غیررسمی و شبکه های اجتماعی، محیط های متداول زندگی روزمره نظیر خیابان، اجتماعات، خویشاوندان و سایر موارد از این دست می توانند بر آن تأثیرگذار باشند.

مرگ آگاهی؛ نمونه ای از یک درک بنیادین: برای روشن شدن موضوع بالا می توان به عنوان مثال به مسئله مرگ آگاهی اشاره کرد. معنای مرگ در یک جامعه و کارکرد مرگ در آن جامعه، می تواند نظام مسائل نوجوان و شیوه برقراری ارتباط او با جامعه و با جهان را تحت تأثیر قرار دهد. برای مثال می توان عنوان کرد که مسئله خودکشی افرادی با سن پایین در ایران که عمدتاً شامل نوجوانان است، مرتبط با همین انعکاس مرگ در محیط های زندگی روزمره است. مرگ آگاهی به معنای درک افراد از چیستی و شیوه اندیشیدن و مواجهه شان با مرگ در جامعه ایران با مرگ آگاهی در جوامع دیگر متفاوت است و این موضوع ضرورتاً ارتباطی به جامعه ایران ندارد؛ بلکه مفاهیم در جوامع مختلف بنا به دلایل متعدد معانی متفاوتی می گیرند و به همین خاطر مواجهه با آنها نیز باید متناسب با این تفاوت باشد. ممکن است مرگ در جامعه ای معنای نیستی و تباهی داشته باشد و در جامعه ای دیگر موجب افتخار شمرده شود و یا... در هر صورت مجموعه عواملی که پیرامون نوجوان قرار دارند و باعث می شوند که او به مرگ فکر کند، در همه جا یکسان نیست. نوجوان در سنی قرار دارد که علی القاعده نیازی به فکر کردن درباره مرگ ندارد؛ اما به این دلیل که در محیط های پیرامونی اش اتفاقاتی رخ می دهد، باعث می شود که ذهنش درگیر مسئله مرگ شود. همچنین شیوه بازنمایی مرگ در رسانه ها و شبکه های اجتماعی به گونه ای است که نوجوان را به سوی تصویر معینی از مرگ سوق می دهد. (زندى، ۱۳۹۹)

علت انجام خودکشی در بین نوجوانان: پاسخ این سوال که چرا یک کودک و نوجوان به مسئله خودکشی فکر می کند، بیشتر از آن که در خود او جستجو شود، باید در جوامع پیرامونی او مورد کنکاش قرار گیرد. این که چه عواملی نوجوان را به سمت فکر کردن به مسئله مرگ و خودکشی می کشاند و چه منظومه های مفهومی وجود داشته که به تدریج مفهوم مرگ و مفهوم خودکشی و مفهوم انسداد و رهایی و مفهوم آزادی را در او شکل داده اند البته به شیوه ای نادرست. مرگ و مرگ آگاهی تنها یک نمونه از مواردی است که نظام آگاهی جمعی برای نوجوان رقم می زند. سایر مفاهیمی که مورد اشاره قرار گرفت هم جزو این مسائل هستند. در جدول زیر فهرستی از نمونه های این مفاهیم ارائه خواهد شد.

ضرورت شکل گیری نهادهای مهارت افزای جدید: نکته دیگری که پیش روی نوجوان قرار دارد، ناآگاهی از مناسبات اجتماعی جامعه ایران است؛ به ویژه در شرایط امروزی که فرهنگ ملت ها با سرعت و نفوذی بسیار بیشتر از گذشته در حال انتقال به یکدیگر است. کتاب های درسی به گونه ای طراحی نشده اند که یک نوجوان بتواند تمام مسائل و مهارت های مورد نیاز خود را در آنها یاد بگیرد. البته ممکن است چنین انتظاری از کتب درسی هم در واقع درست نباشد، اما مسئله آن است که نهادهایی به عنوان تأمین کننده این نیاز هنوز طراحی نشده اند و یا مورد استقبال قرار نگرفته اند. لازم است در مورد به وجود آمدن نهادهای متمرکز و تخصصی برای نوجوانان نیز تدابیری صورت گیرد.

برخی مفاهیم کلیدی متأثر از نظام آگاهی جمعی		
مرگ	زندگی	موفقیت
مشارکت	خودکشی	اعتراض
استقلال	تصمیم گیری	آینده
انتخاب	سیاست	دین و مذهب
رفاه	شهرت	محبوبیت
الگو	ارزش	تغییر
برنامه ریزی	تاریخ	گذشته
علاقه مندی	جنس مخالف	ازدواج
پدر و مادر	دوست	خانواده
شغل	تلاش	آزادی
جبر و اختیار	اخلاق	جهان بینی
ایدئولوژی	سرنوشت	تقدیر
تکامل	رشد	معنویت
انتقاد	لذت	جنسیت
نیاز جنسی	جامعه	رسانه
معنای زندگی	هدف زندگی	پوچی
آگاهی	یادگیری	نظم
قانون	خودآگاهی	مشورت

ضرورت شناسایی مفاهیم کلیدی بومی در نظام ادراکی نوجوان: لازم به ذکر است که مفاهیم کلیدی که در جدول بالا آمده اند، مفاهیمی کلی و اساسی هستند که عموماً در هر جامعه ای جزو دغدغه های فکری و بنیادین نوجوانان به شمار می روند. اما علاوه بر این مفاهیم، مفاهیم کلیدی دیگری نیز وجود دارد که در هر جامعه ای به طور جد گانه و در نسبت با ارزش

های آن جامعه تعریف می شود. برای مثال، در جامعه ایران، مفاهیم کلیدی مرتبط با انقلاب اسلامی، دین اسلام، سیاست ایرانی و اسلامی، ارزش های فرهنگی بومی و ... باید به عنوان مفاهیم کلیدی بومی استخراج و مورد مطالعه قرار گیرند. پس اگر قرار باشد بر نوجوان اثرگذاری صورت گیرد و یا به مسیرهای مطلوبی هدایت شود، باید درک او و نقاط مهم در شکل گیری تعریف او از مفاهیم کلیدی که بخشی از آنها مورد اشاره قرار گرفت، مورد مطالعه و بررسی قرار گیرند.

مواجهه نوجوان با سوالات بنیادین: مقطع نوجوانی حساسیت زیادی دارد و شکل گیری برخی از انگاره ها و برداشت ها در نوجوان منجر به اثرگذاری بر کل زندگی او می شود. نوجوان در این مقطع به برداشتی نسبت به پدر، مادر، جامعه، دین، ملیت و مقولات دیگر می رسد که خیلی مؤثر و ریشه ای است. نوع نگاه و جهان بینی، بی هدفی و پوچ گرایی از مهم ترین مسائل امروز نوجوان است. او باید به میزانی از آگاهی برسد که سؤال هایی نظیر: «که چه بشود؟ درس بخوانم که چه؟ کار کنم که چه شود؟» را از جهت استفهام انکاری گونه از دیگران نپرسد.

نقش فرهنگ در ادراک از مفاهیم بنیادین: به نظر می رسد نقش فرهنگ در مسئله شناسی نوجوان ایرانی قابل توجه است؛ درحالی که بیشتر اوقات راهکارهای ارائه شده از جنس فرهنگ نبوده و وجوه انتظامی، اقتصادی یا غیرفرهنگی در آنها غالب است. بازگشت به فرهنگ و بررسی رویکرد نهادهای ذی ربط امر نوجوان، مقدمه مسئله شناسی نوجوان ایرانی به حساب می آید؛ توجه به پرسش هایی از این دست: آیا نوجوانی در ایران یک ارزش است؟ آیا نهادهای ذی ربط تلاشی برای شناساندن ابعاد این دوره به نوجوانان یا خانواده هایشان دارند؟ ضمیر ناخودآگاه ایرانیان چه رویکردی به دوره نوجوانی دارد؟ آیا اعضای یک خانواده از داشتن یک فرد نوجوان در کانون خود احساس خوبی دارند؟ (ابراهیمی، ۱۴۰۱)

۱۱- جامعه پذیری سیاسی نوجوان

مفهوم جامعه پذیری سیاسی: مسئله دیگر در ارتباط با نوجوان مسئله جامعه‌پذیری سیاسی است که در ایران نیز بسیار حائز اهمیت است و علیرغم اهمیتی که دارد کمتر به آن پرداخته شده است. جامعه‌پذیری سیاسی به معنای شکل‌گیری مجموعه‌ای از باورها و اعتقادات سیاسی است که کنش سیاسی افراد را شکل می‌دهد. سن جامعه‌پذیری سیاسی، عمدتاً از نوجوانی شروع می‌شود و گرچه زمینه‌های آن از کودکی باید فراهم شود، اما به طور مشخص در سن نوجوانی پایه‌های جامعه‌پذیری سیاسی باید فراهم شود.

نظام سیاسی جمهوری اسلامی بر مبنای انقلاب اسلامی و ارزش‌های پایه‌ریزی شده است و در چارچوب نظام سیاسی جمهوری اسلامی هر فرد که به سن بلوغ می‌رسد باید درک اولیه‌ای از مسائل سیاسی داشته باشد و مشارکت خود را در فرآیندهای سیاسی به اثبات برساند. این مسئله هم برای خود نوجوان و خود جامعه مفید است و هم برای سیاست‌گذاران نظام سیاسی.

شکل‌گیری ادراک نوجوان از مسائل سیاسی: مختصات ادراکی نوجوان از اتفاقات و رویدادهای سیاسی بسیار اهمیت دارد. اهمیت این مسئله برای نوجوان این است که هر فرد از این سن در خود احساس مسئولیت نسبت به جامعه و مسائل آن می‌کند و می‌تواند در تعیین سرنوشت خود از طریق فرآیندهای مردم‌سالارانه شرکت کند. اما برای نظام سیاسی نیز مشارکت بالا می‌تواند یک امتیاز ویژه محسوب شود و به میزانی که جامعه‌پذیری سیاسی در افراد بویژه در نوجوانان صورت گیرد، مشارکت آنها نیز بالاتر خواهد بود و طرح‌واره‌های سیاسی جامعه شکل‌های مشخص‌تر و منظم‌تری پیدا خواهند کرد.

اهمیت جامعه‌پذیری سیاسی در ایران: در حال حاضر به نظر می‌رسد که مسئله جامعه‌پذیری سیاسی چندان مورد توجه سیاست‌گذاران قرار ندارد. برای نمونه کتاب‌های درسی آموزش و پرورش چندان به طور علمی مسئله جامعه‌پذیری سیاسی را دنبال نمی‌کنند و جز مطالبی پراکنده در آنها نمی‌توان در این باره چیزی را در آن پیدا کرد. درحالی که جامعه‌پذیری سیاسی دربرگیرنده فرآیندهای دقیق و عمیقی است که باید هم به صورت فکری و هم به صورت عینی در نوجوان شکل بگیرند.

جامعه‌پذیری سیاسی و تغییرات نسلی: نگاهی به تغییرات نسلی جمهوری اسلامی در دهه‌های گذشته، به ویژه دهه‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی نشان می‌دهد که تغییرات نسلی بسیار عمیق و قابل توجه بوده است، به طوری که هر نسل از نوجوانان با نسل قبل خود کاملاً متفاوت بوده اند؛ اما نکته‌ای که قابل مشاهده است، این است که ارزش‌های سیاسی در نسل‌های نزدیک‌تر به پیروزی انقلاب عمیق‌تر بوده و به مرور از اهمیت این ارزش‌ها برای نسل‌های بعدی کاسته شده است که این مسئله البته بسیار طبیعی است. زیرا نسل‌های نزدیک به وقوع انقلاب، تجربه‌های عینی مرتبط با انقلاب را داشته‌اند، اما نسل‌های بعدی چندان مواجهه مستقیمی با رویدادهای سیاسی و انقلاب نداشته‌اند و درکی هم که از این مسائل دارند، عمدتاً

درکی است که از رسانه‌ها به دست آورده‌اند. یعنی درکی هدفمند و جهت‌مند و در عین حال درکی نسبتاً غیرواقعی. زیرا تعداد رسانه‌های مغرض و رسانه‌های سیاست‌زده بسیار بیشتر از رسانه‌ها منصف است.

ادراک نوجوانان از وقایع مهم سیاسی: برای نمونه نوجوانان از برخی رویدادهای سیاسی تاریخ ساز نظیر آشوب‌های ۷۸، مناظره‌های انتخاباتی و اتفاقات ۸۸، راهپیمایی‌های تاریخ ساز و رویدادهای متاخر درک غیر مستقیم دارند؛ زیرا در زمانی که این رویدادها اتفاق افتاده‌اند متولدین این دهه سن چندانی نداشته‌اند. همچنین نوجوانان امروز کمتر با نسل‌های پیشین و نسل‌هایی که در انقلاب یا در جنگ حضور داشته‌اند از نزدیک مرتبط بوده‌اند؛ به همین خاطر عمده‌تأ درک خود را از اتفاقات سیاسی و اجتماعی از طریق رسانه‌ها و تحلیل‌های با واسطه به دست می‌آورند. بنابراین یک پرسش کلیدی پیش روی جمهوری اسلامی و سیاست‌گذارانش آن است که چگونه می‌توان نسل فعلی را نسبت به ارزش‌های انقلاب اسلامی حساس‌تر و علاقمندتر کرد.

تغییر ارزش‌های سیاسی در نگاه نسل‌های جدید: همچنین در حالی که متولدین دهه‌های نزدیک به انقلاب به دلایل مختلف نسبت به سیاست و حاکمیت خوش بین بوده‌اند و از طریق آزمون و خطا توانسته‌اند ذهنیتی از حاکمیت به دست آورند، نوجوانان امروز به جهت تولید محتوای گسترده در زمینه مسائل سیاسی به ویژه انتقادات سیاسی کمتر فرصت تجربه مستقیم داشته‌اند و از همین روی عمده‌تأ از نتایجی که رسانه‌ها در اختیار آنها قرار می‌دهند، استفاده می‌کنند. همچنین ارتباط نوجوانان با انقلاب، ارزش‌های انقلابی، نمادها و ارکان انقلاب نیز غیرمستقیم و با واسطه بوده است. ضمن اینکه آنها ذهنیت مشترک جمعی و حتی زمینه‌های تربیت خانوادگی متفاوتی دارند و شرایط به گونه‌ای نبوده که از ابتدا ارزش‌های فرهنگی و انقلابی را در خانواده بپذیرند. به همین جهت درکی که از انقلابیون و رهبران سیاسی انقلاب دارند نیز کاملاً متفاوت از دهه‌های پیشین است. در حالی که برخی موضوعات سیاسی برای متولدین دهه‌های پیشین جایگاه مقدسی به حساب می‌آید، نوجوانان به سبب عدم برخورداری از حافظه مشترک تاریخی چندان دلیلی برای مقدس شمردن مسائلی که قبلاً توسط دیگران مقدس شمرده می‌شدند، ندارند.

ذهنیت آفرینی برای مشارکت سیاسی: به نظر می‌رسد نوجوانان امروز از نظر شرایط سنی در ابتدای راه مشارکت سیاسی قرار دارند و به همین خاطر می‌توان روی مشارکت سیاسی آنها تأثیر گذاشته و میزان آن را افزایش داد؛ این در حالی است که این موضوع برای متولدین دهه‌های ۶۰ و ۷۰ شاید به دشواری قابل تغییر باشد، زیرا متولدین این نسل‌ها دارای تجارب متعدد سیاسی بوده‌اند و معمولاً بر اساس تجربه و آنچه در مشاهده دیده‌اند تصمیم می‌گیرند؛ اما نوجوانان امروز که متولدان دهه ۹۰ و پیرامون آن هستند، بیشتر بر اساس ذهنیتی که برای آنها از طریق رسانه‌ها آفریده می‌شود تصمیم می‌گیرند و بنابراین می‌توان این ذهنیت را تغییر داد.

۱۲- طراحی سبد محصول ویژه نوجوان

اقتصاد نوجوان: یکی دیگر از مسائلی که معمولاً در خانواده‌ها چندان مورد توجه قرار نمی‌گیرد و سیاستگذاران نیز به آن توجهی نداشته‌اند، اقتصاد نوجوان است؛ اینکه سبد خرید نوجوان در یک خانواده باید چه محصولاتی را دربر گیرد؟ آیا اصلاً نوجوان به عنوان یک شخص مستقل در خانواده دارای ماهیتی مستقل است و برای آن برنامه‌ریزی‌های مستقلی صورت می‌گیرد و یا اینکه تصور خانواده از کودک، نوجوان و جوان تقریباً مشابه است و یا حتی ممکن است تصور دقیقی نداشته باشد؟ (ناصریان، ۱۳۹۹)

الگوهای مصرف: یک جنبه سیاستگذارانه در مورد نوجوان آن است که سبد خرید مستقلی برای نوجوان طراحی شود و اقتصاد نوجوان مورد مطالعه قرار گیرد. همچنین نوجوان به واسطه سن مهمی که در آن قرار دارد از نظر تغذیه‌ای و از نظر سلامتی باید مورد توجه قرار گیرد. غذاهایی که نوجوانان مصرف می‌کنند به واسطه این که پایه سلامت جسمی و روانی آنها را به وجود می‌آورند باید یک تغذیه برنامه‌ریزی شده باشد. این در حالی است که رژیم غذایی در ایران چندان مورد توجه سیاستگذاران قرار ندارد و اکثر خانواده‌ها رژیم غذایی سالمی ندارند. براساس گزارش‌های که ارائه شده، برخی کالاهای اساسی نظیر تخم‌مرغ، لبنیات و مواد پروتئینی در ایران نسبت به سایر کشورهای جهان و نسبت به استاندارد که مشخص شده بسیار کمتر است. علت این مسئله هم بیش از این که ناشی از توان اقتصادی خانواده‌ها باشد، به دلیل ناآگاهی از رژیم غذایی درست و محصولات غذایی مفید است. به نظر می‌رسد در این رابطه لازم است فرهنگ‌سازی دقیقی صورت گیرد که نوجوان هم به عنوان بخشی از جامعه هدف در حیطه این موضوع قرار می‌گیرد.

۱۳- مسئله فاصله سنی در سیاست گذاری نوجوان

شکاف‌های میان نوجوان و سیاستگذار: یکی از چالش‌های دیگری که درباره نوجوان وجود دارد، فاصله سنی سیاستگذاران برای نوجوان با خود نوجوان است. به این معنا که افرادی که عمدتاً نقش سیاستگذاری را برعهده دارند، اولاً درک درستی از نوجوان در شرایط امروز جامعه ندارند و ثانیاً بر مبنای تصویری که خود از نوجوانی خود داشته‌اند، نوجوان را می‌شناسند. این شکاف معنایی و شکاف ذهنی و شکاف تجربی، مانع از آن می‌شود که سیاستگذار درک درست و دقیقی از نوجوان وجود داشته باشد. به نظر می‌رسد که برای پرکردن این درک لازم است از خود نوجوانان استفاده شود و می‌توان فرآیندهایی را طراحی کرد که سیاستگذاران به طور مستقیم و یا با چند واسطه، نظام مسائل نوجوانان را از خود آنان دریافت کنند.

نوجوانی که امروزه از تلفن هوشمند استفاده می کند با بزرگسالی که از همین تلفن استفاده می کند کاملاً متفاوت است و کارکرد تلفن هوشمند و به طور کلی هر کدام از ابزارهای تکنولوژی و حتی کارکرد شبکه اجتماعی برای نوجوان با کارکرد برای سایر سنین بویژه بزرگسالان کاملاً متفاوت است.

فاصله سنی نوجوان و سیاستگذار: فاصله سنی سیاستگذاران نوجوان با خود نوجوان از یک سو منجر به عدم درک صحیح از مسائل مرتبط با او می شود و از سوی دیگر تغییر در اولویت های مسائل و موضوعات در نسبت با نوجوان را به دنبال دارد؛ به طوری که برخی مسائل در زمانه نوجوان ممکن است اهمیت چندانی نداشته اند در حالی که از دید اطرافیان و سیاستگذاران ممکن است به عنوان مسائل مهم تشخیص داده شوند. برای مثال، مسئله آگاهی شغلی و درک نوجوان از مفهوم آینده از این دست است؛ در ایران به واسطه عدم ثبات اقتصادی و کوتاه مدت بودن دوره های سیاستگذاری و همچنین عمیق بودن تغییرات نسلی، جایگاه های اجتماعی به سرعت تغییر پیدا می کنند. برای نمونه تحصیلات که در دوره های گذشته دارای کارکردهایی بوده، امروزه این کارکردها مورد تغییر قرار گرفته اند. ویا داشتن شغل و مهارت های شغلی در گذشته با حال حاضر یکسان نبوده است. الگوهای اشتغال در گذشته با الگوهای اشتغال در حال حاضر بسیار متفاوت بوده اند. این تغییرات آنقدر سریع و عمیق بوده اند که حتی خانواده ها نیز فرصت نمی کنند نسبت به آنها فرزندان نوجوان خود را آگاه کنند.

۱۴- نوجوان و مسئله والدگری

تحمیل ارزش ها از سوی والدین: مسئله ارتباط والدین با نوجوان و شیوه والدگری آنها از اهمیت زیادی برخوردار است؛ پدر و مادران به واسطه شکست ها و موفقیت هایی که خود در زندگی داشته اند و درکی که از نوجوانی و جوانی خود و شیوه های انتخاب خود بین مسائل مختلف داشته اند، بر فرزندان خود و به ویژه نوجوانان، تأثیرگذاری مشخصی را انجام می دهند. یعنی ضرورتاً آنچه را که خود فکر می کنند درست است و یا نادرست بر کودکان و نوجوانان خود تحمیل می کنند. در حالی که لزوماً آنچه که پدران و مادران تجربه کرده اند و موفقیت را در آن جسته اند، ممکن است برای نوجوانان به واسطه تغییرات زمانی و روانی و ارزشی و فرهنگی در حال حاضر صدق نکند.

پایین بودن سطح ارتباطی میان نوجوان و والدین: برخی آمارها از پایین بودن میزان گفتگوی مستقیم میان والدین و فرزندان شان حاکی هستند که نشان می دهد میزان ارتباط والدین با فرزندان بسیار کم است و در حقیقت ارتباطی این وسط شکل نمی گیرد چه برسد به اینکه بخواهند هر دو طرف به درک مشترکی از مسائل برسند. این درحالی است که جنس توقعات نسل نوجوانان امروز هم با جنس توقعات نوجوانان دهه های گذشته متفاوت است.

کاهش احساس تعلق و وابستگی به فضای اجتماعی و خانواده: مسئله مهم دیگر، کاهش احساس تعلق و وابستگی به فضای اجتماعی و خانواده است. اتصال به خانواده یا اجتماع منجر به کاهش آسیب‌های پیرامونی می‌شود. این یک گزاره ثابت شده نزد برخی کارشناسان است. نوجوان به میزانی که به خانواده متصل شده، به اندازه‌ای که آنان را مورد اعتماد قرار داده و از سوی آن‌ها دوست داشته شده، به همین میزان نیز مورد پذیرش واقع می‌شود. او ورود به جامعه را تمرین نکرده و در این مسیر دچار خطاهایی نیز شده است. او راه و روش ورود به این دنیا را از مسیرهای گوناگون می‌گیرد. رسانه‌های مختلف خارجی یا داخلی، فضای مجازی، جمع دوستان و... اطلاعات مختلفی درباره همزیستی اجتماعی به او داده‌اند، اما نوجوان با رسانه یا مسیری احساس قربت می‌کند که اطلاعاتی نزدیک‌تر به سلیقه او ارائه کرده و امیال او را مورد توجه قرار داده است؛ پس با چنین تریبونی احساس نزدیکی یا تعلق کرده و داده‌های مورد نیاز را از آن می‌گیرد. مسئله تعلق در نوجوانان اولویت مهمی است که در این راستا باید به آن توجه داشت. (ابراهیمی، ۱۴۰۱)

آسیب‌های نگاه کنترل‌گرا به نوجوان: سرمایه و منبع آگاهی و اثرگذاری در میان همین نسل و همین قشر است؛ در بسیاری از کشورها نیز به همین مسائل و سخنان توجه شده و مراتب سیاست‌گذاری بر اساس همین داده‌ها طی می‌شود؛ اما نگاه رایج بر مبنای تئوری کنترل اجتماعی بوده و سیاست‌گذاران در ایران همواره در پی یک ناظر بیرونی برای کنترل و رد این سخنان، امیال و... بوده‌اند. نوجوان تا زمانی که تجربه ناقصی درباره مسائلش در چنته نداشته باشد، راهنمایی و هدایت بزرگ‌سال را نمی‌پذیرد؛ مدارس کشورهای مختلف تمرین‌های زیادی در راستای این تجربه ترتیب داده و نتایج خوبی نیز از آن گرفته‌اند. آگاهی کنشگر زمانی منجر به نتایج مفید خواهد بود که در کنار تجربه مربی و با زبان کنشگر ارائه شود. روابط از پیش تعیین شده و نگاه تهدیدمحور به نوجوان، او را از پیشرفت و آگاهی دور نگه می‌دارد.

باید از پدری که خود را صاحب اختیار مطلق فرزندانش می‌داند، پرسید که تا چه زمانی قادر به حفظ این کنترل بر فرزندان است؟ باید او را آگاه کرد که کنترل دائمی فرزندان غیرممکن است. همین رویکرد درباره وضعیت اجتماعی و اقشاری همچون نوجوان نیز صادق است. محدودیت و کنترل منجر به اصلاح رفتارهای اجتماعی نوجوانان نخواهد شد، بلکه تمرین حضور مداوم و مؤثر در اجتماع، برقراری ارتباط با همسالان و مواردی از این دست، رفتار اجتماعی نوجوان را اصلاح می‌کند. (ابراهیمی، ۱۴۰۱)

تمام تلاش سیاست‌گذاران و دلسوزان نوجوان باید این باشد که والدین و جامعه را آگاه کنند تا از دوران نوجوانی نترسند. این دوران بسیار جذاب است، اما متأسفانه در ذهن عموم بد جا افتاده است. ترس پدر و مادرها از دوران نوجوانی باعث می‌شود اجازه ندهند بچه‌هایشان دوران نوجوانی را تجربه کنند. والدین می‌خواهند مرتباً کنترل‌کننده باشند، به همین دلیل دوران نوجوانی طولانی می‌شود؛ درحالی‌که اگر این مسیر به‌درستی پیش برود، نوجوان این مسیر را راحت‌تر طی می‌کند. (محمدی نسب، ۱۴۰۱)

چالش های استقلال خواهی نوجوان با کنترل گرایی والدین: برای نوجوان، مستقل بودن، داشتن تجربه های جدید و کنجکاوی درباره دنیای ناشناخته اهمیت زیادی دارد؛ اما در طرف دیگر نیز والدین مضطربی وجود دارند که می ترسند این فضا را به او بدهند، لذا به او اجازه رهایی نمی دهند. نوجوان می خواهد مستقل شود، ولی والدین او برعکس، رهایی را خواسته یا ناخواسته از او می گیرند؛ این مسئله ارتباطی هم به والدین دهه های پنجاه و شصت و هشتاد ندارد؛ تعارضات میان نوجوانان و والدین همواره بوده و هست. استقلال نوجوان برایش یک دغدغه است، او در این مسیر نیاز به حامی دارد، ولی والدین جرئت این کار را ندارند و در این وضعیت بین نوجوان و والدین چالش به وجود می آید؛ این وضعیت خطرناک است. تحقیقات نشان می دهد آنچه می تواند تسهیلگر باشد و نوجوانان را به سلامت از این دوران عبور دهد، رابطه با کیفیت و مطلوب نوجوان با والدین است. در نسل های گذشته، بسیاری از ویژگی های نوجوانی سانسور می شد و نوجوانان جرئت بروز خود را نداشتند؛ در نتیجه سیستم فرزندپروری به سمت استبدادی شدن می رفت؛ نوجوانان به شدت پیرو خانواده بودند و مسیرهای متفاوتی طی نمی شد؛ به همین خاطر خانواده کنترل بیشتری داشت. امروز با توجه به اینکه پدر و مادر نوجوانان امروز همان نوجوانان دهه پنجاه و دهه شصت هستند، بر اساس تجربیات خود تصمیم گرفته اند کمی آزادی بیشتری به نوجوان بدهند؛ بر همین اساس، نوجوانان امروز راحت تر می توانند خود واقعی شان را بیرون بریزند. از این نظر مسئله ترسناک تر و پیچیده تر شده است و از نگاه بیرونی ممکن است این طور به نظر برسد که نمی توان آنها را کنترل کرد؛ اما وقتی با آنها ارتباط برقرار می شود، شباهت های زیادی بین والدین و فرزندان تشخیص داده می شود.

ضرورت فراهم بودن محیط شاد: یکی از چالش های مهم نوجوان، داشتن محیطی مؤثر و شاد در کنار بهره مندی از تفریحاتی است که انرژی شان را تخلیه کند. نوجوان به محیطی گرم و اثربخش نیاز دارد. وجود تفریح در خانواده ها، آن هم در حضور پدر و مادر منجر به تشکیل رابطه ای سرگرم کننده در فضای خانه می شود. بر اساس مطالعات انجام شده، اغلب نوجوانان جامعه هدف تحقیق از این موضوع ناراحت بوده اند که محیط خانه محیطی شاد نیست، هرکسی در دنیای خودش است و اصلاً چیزی به اسم خوش گذرانی وجود ندارد. برخی از آنها عنوان می کنند که پدر در خانه نیست ارتباط چندانی میان آنها وجود ندارد و دنیایی هم که از آن بتوان لذت برد، وجود ندارد. نیاز نوجوان به آزادی به معنای تجربه خودشان و پذیرش بدون قید و شرط بودن آن است. پدر و مادرها باید برای نوجوانان خود مشاورانی دل سوز و همراه باشند، نه والدینی مضطرب و بی قرار و کنترلگر. (محمدی نسب، ۱۴۰۱)

برخی نوجوانی را یک دوره اضطراب، نگرانی و دغدغه مندی نسبت به فرد می نامند. اما بهتر آن است که به این دوره به عنوان یک دوره گذار با تمام پیچیدگی های آن نگریسته شود. با این نگاه وقتی پدر و مادر ببینند پسر یا دخترشان در دوره نوجوانی یک باره تصمیمی می گیرد که کاری برخلاف عادت خانوادگی انجام دهد نگران نمی شوند. خانواده مجال می دهد نوجوان با حفظ حدودی که منجر به سقوط او نشود آن تجربه را داشته باشد. (ذوعلم، ۱۴۰۱)

دوگانه اقناع - تحمیل: در درجه اول به یک بازنگری در فرایند مدیریت مدارس نیاز وجود دارد که آن فضا، سازوکارها، فرایندها و ملاک‌ها یک مدل تربیتی شود، نه اینکه اداری باشد. باید کسانی که با نوجوانان مواجه می‌شوند برای این کار آموزش‌های ویژه ببینند. مسئله اصلی، مربیان نوجوانان (به معنای عام) هستند که شامل پدر، مادر، معلمین، تولیدکنندگان برنامه‌های کودک و نوجوان، مبلغین دینی و معلمین پرورشی مدارس است. کسانی که نوجوان را تربیت می‌کنند (خصوصاً خانواده‌ها) باید آموزش ببینند چطور با نوجوان تعامل کنند. هیچ کس اجازه ندارد عقیده خود را به نوجوان تحمیل کند؛ بلکه او باید به شیوه درست اقناع گردد. نوجوان باید خودش به آن عقیده دست یابد و این کار دشوار است و نیاز به حوصله و وقت گذاشتن دارد. (ذوعلم، ۱۴۰۱)

رابطه تحمیل و تزلزل شخصیت در نوجوان: نوجوان وارد فضا و عالم جدیدی شده، قالب‌ها را می‌شکند. نوجوانان معمولاً تقلید را در این دوره زیر سؤال می‌برند؛ مثلاً وقتی از کودک خواسته می‌شود که برخی امور دینی را انجام دهد، می‌پذیرد اما ولی نوجوان «چرا» های زیادی طرح می‌کند. بزرگ‌ترها این دوره را به رسمیت نمی‌شناسند و با نوجوان مانند کودک برخورد می‌کنند. این بزرگ‌ترین فشاری است که به نوجوان وارد می‌شود و باعث تشدید تزلزل و آشفتگی هویتی او می‌شود؛ نوجوان را در یک جاهایی در موضع انفعال می‌اندازد و او واکنش‌های نادرستی نشان می‌دهد. برای فهمیدن آغاز دوره نوجوانی باید فرزند مورد رصد قرار گیرد. کودکی که تمام هویت او تقلید و تکیه بر سایرین بود، تغییر کرده و این شروع دوره نوجوانی است. وقتی وارد این فضا می‌شود، هویتی در حد خود پیدا می‌کند و با این ویژگی‌ها هدفی دارد، حرکت به سمت هدف را آغاز می‌کند. (داستان پور، ۱۴۰۱)

نقش خانواده در سلامت روحی نوجوان: خانواده همچنین نقش بسزایی در سلامت روحی و یا افسردگی و سرخوردگی نوجوان دارد؛ علت بروز این اتفاق آن است که فرد به پدر و مادر خود نگاه می‌کند و وقتی می‌بیند که اعضای خانواده اش از موقعیتی که دارند (اقتصادی، شغلی، اجتماعی و...) راضی نیستند و مدام گلایه می‌کنند، تحت تاثیر قرار می‌گیرد. زمانی که پدر و مادر نسبت به آینده ناامید می‌شوند، این حس به نوجوان القا می‌شود که هیچ قاعده‌ای برای آینده وجود ندارد. حتی پدر و مادر که زمانی او را تشویق به درس خواندن می‌کردند، حالا دیگر به این موضوع امیدوار نیستند. در این شرایط اگر یک پدر فوق لیسانس به فرزندش بگوید درس بخوان تا موفق شوی، نمی‌تواند توجیه مناسبی برای این گفته اش پیدا کند.

قرارگیری کانون اعتماد در خانواده: در شرایط فعلی بخشی از نوجوانان به مربیان و دوستان خود بیشتر از پدر و مادرشان اعتماد دارند. آنها سوالاتی مانند «چه رشته‌ای بخوانم؟» «تئاتر را ادامه دهم یا نه؟» «ازدواج کنم یا نه؟» و... را ترجیح می‌دهند از کسانی غیر از خانواده خود پرسند؛ زیرا احساس می‌کنند که در محیط خانواده نمی‌توانند درک شوند. در جلب اعتماد نوجوانان، سازمان صداوسیما، وزارت ارشاد و کانون‌های فرهنگی، هنری و دینی باید بکوشند. (خودسیانی، ۱۴۰۱)

بالا رفتن سرعت تحولات محیطی: پدیده‌ای که در دهه‌های اخیر اتفاق افتاده و در طول تاریخ کمتر رخ داده، تحولات محیطی است. اگرچه همواره در طول تاریخ تحولات محیطی وجود داشته، اما این تحول بسیار کند و سطحی بوده است؛ لذا

همواره نوجوانان با پدر و مادر خود شباهت و هم‌زبانی زیادی داشته‌اند. نوجوان صد سال پیش همانند پدر خود بوده و همان منش و شخصیت و همان سبک زندگی و باور را داشت. در دوره جدید دلایل مختلفی همچون فناوری‌ها (به‌ویژه بحث اینترنت) سبب شده که تفاوت فهمی و معرفتی و سپس تفاوت‌های روانی و عاطفی بین بچه‌ها و پدر و مادر - که همان نسل قبل هستند - زیاد شود. در بسیاری از موارد دیگر نیز هم‌زبانی وجود ندارد و به همین دلیل گفت‌وگو اتفاق نمی‌افتد؛ این باعث می‌شود انتقال تجربه و دانش و مهارت والدین به فرزندان کم و کند باشد. اصلی‌ترین بحث امروز در زمینه والدین و نوجوان آن است که هم‌زبانی پدر و مادر با نوجوان وجود ندارد. بسیاری از مواقع فرزندان در خانه تنها هستند و اگرچه والدینشان حضور دارند، اما ارتباطی با آنها شکل نمی‌گیرد. (ادهم، ۱۴۰۱)

۱۵- ضرورت سیاستگذاری غیر متمرکز در امر نوجوان

ضرورت توجه به تنوعات فرهنگی بومی: آسیب دیگری که در ارتباط با سیاستگذاری نوجوان وجود دارد، سیاستگذاری متمرکز است. به این معنا که نوجوان در سطح کل کشور، به عنوان یک ماهیت ثابت و مشخص در نظر گرفته شود. در حالی که کشور ایران به واسطه تنوعات فرهنگی، قومی و جمعیتی، در هر منطقه دارای نظام ارزشی مشخصی است. بنابر این مفهوم نوجوان در یک استان با مفهوم نوجوان در استان دیگر متفاوت است. همچنین نظام مسائل نوجوان در یک استان با مسائل یک نوجوان در استان دیگر به واسطه تفاوت سبک زندگی و فرهنگ متفاوت است.

برای نمونه یک نوجوان در استان سیستان و بلوچستان با یک نوجوان در تهران و همچنین یک نوجوان در خوزستان و یا در شمال کشور ممکن است از نظر سبک زندگی و عملکرد، تفاوت‌های بسیاری داشته باشند. قرار نیست سیاستگذاری متمرکز برای نوجوان به همه اینها با یک چشم نگاه کند. به نظر می‌رسد که سیاستگذاری برای نوجوان، قبل از هر چیز نیاز به یک سنج و پایش عمیق از ویژگی‌های فرهنگی جوامع محلی در سطح کشور دارد. در برخی از استان‌ها ممکن است کار کردن و اشتغال به عنوان ارزش جمعی محسوب شود، در حالی که در برخی دیگر از جوامع تحصیلات و برخی دیگر ورزش ممکن است ارزش باشد. لازم است همچنین الگوهای اقتصادی و الگوهای فرهنگی استان‌ها شناسایی شوند. برای نمونه در برخی استان‌ها ممکن است شغل‌ها عمدتاً بر پایه کشاورزی باشند و در برخی دیگر بر پایه صنعتی و در برخی جوامع از نوع فرهنگی و تحصیلاتی. بنابراین سیاستگذاری‌های یکسان برای نوجوان در تمام جوامع مختلف، نمی‌تواند مثمر‌تر باشد.

آسیب‌های نگاه کل نگر به افراد: انتظار یکسان از افراد متفاوت و به کارگیری روشهای یکسان برای همه نوجوانان، یکی دیگر از آسیب‌های تربیت نوجوانان در نهاد آموزشی مدرسه است. یکی از بزرگ‌ترین خطاها در حیطه تربیت، هم رنگ سازی است. یکسان دیدن جامعه‌ی دانش‌آموزان و نوجوانان با یک دست کردن آنان، تفکری است که حتی اگر میسر هم باشد، مقبول نیست. عدم توجه به وسع دانش‌آموزان، چه در فهم تکلیف و چه در عمل به تکلیف، ضروری است که

باعث دل زدگی و انزجار آنان می شود. و روحیه حقیقت جویی را در نهاد نوجوانان خاموش می کند، تربیت واقعی آن است که مربی روحیه نقادی را در ذهن متربی زنده کرده، سبب شود تا فراگیر به هر چیزی یقین نکند. کاربرد روشهای سنتی، متربی را وادار می کند، قوانین سخت و تحمیلی را بی چون و چرا بپذیرد. در حالی که تعلیم و تربیت نمی تواند با آموزش یک سلسله نصایح اخلاقی قالبی و بی بنیاد به متربی، به سرمنزل مقصود برسد. اخلاق اسلامی و تربیت صحیح دینی مستلزم انتخاب و اختیار است. اخلاق و تربیت، به تنهایی و به طور انتزاعی به کار یادگیری و آموزش نمی آید و موضوعی است که از شوق همکاری «من های آزاد سر بر می آورد. از این رو آموزش و پرورش باید امکانات کاملی برای زندگی آینده دانش آموزان و کسب تجربه های اجتماعی آنان فراهم آورد. (نقوی، ۱۴۰۱)

در مسائل تربیتی، نمی توان به صورت یکپارچه و متمرکز و برای جمعیت بسیار زیادی سیاست تجویز کرد؛ بلکه بحث توجه به تفاوت های فردی اهمیت زیادی دارد. ممکن است نوجوانان در خانواده ای دوقلو باشند ولی نوع مواجهه با هریک از آنها باید تفاوت هایی داشته باشد. به هر حال درست است که بین نوجوانان اشتراکات زیادی وجود دارد، اما نقاط حساس تربیتی عمدتاً از تفاوت های میان آنها ناشی می شود. ممکن است درصد اشتراکات نودوپنج درصد باشد؛ ولی اگر همان پنج درصد تفاوت مورد توجه قرار نگیرد، احتمالاً نمی توان مواجهه ای اثربخش و مفید برای زمینه سازی یک تربیت مطلوب را صورت داد. (ذوعلم، ۱۴۰۱)

آسیب های سیاستگذاری متمرکز بر سبک زندگی: نه تنها سیاستگذاری متمرکز نمی تواند مفید باشد، بلکه حتی سبک زندگی مناطق را هم ممکن است تغییر دهد و الگوهای جمعیتی نامطلوبی را به بار آورد. یک نمونه از آن را می توان در مسئله مهاجرت های بی رویه و نادرست و مهاجرت های نامطلوب و اجباری مشاهده کرد. فضای فرهنگی، محیط جغرافیایی و محیط اجتماعی که نوجوان در آن زیست می کند در این نوع مواجهه بسیار مهم است. اگر بخواهیم یک کار ملی انجام دهیم، نباید مراکز استان های شناخته شده را ملاک قرار دهیم، باید کل کشور با تمام گستردگی مورد توجه باشد.

اهمیت سیاستگذاری غیرمتمرکز: به نظر می رسد شناخت درست و عمیقی از همه کشور در نخبگان، مشاوران و اساتید وجود ندارد، آنچه در این راستا تولید می شود متمرکز بر پایتخت است و تهرانی است؛ ایرانی نیست، تهرانی بودن آن هم به معنای عام و تمامی مناطق تهران نیست. احتمالاً به این دلیل که سیاستگذاری متمرکز ساده ترین کار است و شمار متخصصان مسائل مرتبط با نوجوان نیز نسبتاً قابل توجه نیست، این رویکرد معمولاً مورد توجه قرار می گیرد؛ در حالی که برای سیاستگذاری غیرمتمرکز باید فهرست بیش از هفتصد شهر ایران تهیه و مورد مطالعه قرار گیرد؛ سیاستگذار باید بتواند شرایط مختلف را در مناطق مختلف تصور کرده و برای آن ها راهکار و سیاست پیشنهاد دهد.

۱۶- اهمیت شناخت تاریخ برای نوجوان

ضرورت شناخت نوجوان از تاریخ: مسئله مهم دیگر که نوجوان جامعه ایرانی با آن سر و کار دارد، مسئله تاریخ است. این سؤال قابل اعتنا است که نوجوان ایرانی که در حال حاضر در جامعه ایران زندگی می کند تا چه اندازه تاریخ را می شناسد و تا چه اندازه لازم است که تاریخ را بشناسد. پرسش دیگری که پس از این پرسش طرح می شود آن است که آیا شناختی که در حال حاضر نوجوان ایرانی از تاریخ به دست می آورد، شناخت قابل اعتنا و دقیقی است؟ این شناخت از چه گذرگاه هایی به دست می آید؟ آیا کتب، فیلم ها، کارشناسان، رسانه ها و برنامه های تاریخی که تولید می شوند، در مجموع دید درستی از تاریخ را به نوجوان ارائه می کنند؟

نقش هویت ساز و هویت بخش تاریخ: نیازها و هدفهای پرداختن به تاریخ شاید برای بسیاری از نوجوانان مشخص نباشد؛ حتی شاید بتوان گفت که اهمیت تاریخ برای نوجوانان برای سیاستگذاران حوزه مسائل نوجوان نیز یا چندان روشن نیست و یا تنها سطحی از موضوع مورد پرداخت قرار می گیرد که عمدتاً ناظر به انتقال اطلاعات تاریخی است. در حالی که تاریخ برای نوجوان نقش هویت ساز و هویت بخش دارد و اتفاقات تاریخی تنها اتفاقاتی نیستند که در گذشته تمام شده باشند؛ بلکه امروز و فردا را نیز رقم می زنند و در این میان، مهم است که درک نوجوان از اتفاقات تاریخی چگونه شکل می گیرد و چه منابع روایی به ارائه روایت از تاریخ برای او می پردازند.

احساس ناخوشایند درس تاریخ و امتحان تاریخ در دوران دانش آموزی یکی از مسائل مشترک بین نوجوانان است و شاید بخش زیادی از دانش آموزان نوجوان حتی نتوانند درک کنند که این درس چه فایده ای دارد و چگونه باید با آن مواجه شوند. اهمیت فلسفه مطالعه تاریخ از یک سو و اهمیت فلسفه مطالعه تاریخ برای نوجوانان به طور خاص از سوی دیگر باید مورد توجه قرار گیرند؛ پرسش مهم در این رابطه آن است که ضرورت های مطالعه تاریخ برای نوجوان چیستند و تا چه اندازه واقعی اند؟ همچنین باید پرسید که آیا انتقال اطلاعات تاریخی به کودک و نوجوان، تنها از راه کتاب های درسی و آن هم به همان شیوه های سنتی امکان پذیر است یا راه های بهتری هم وجود دارد؟ آیا آموزش تاریخ - حتی در کتاب درسی - به یک شیوه یا چند شیوه شناخته شده محدود می شود؟ پس از شناخت همه ضرورت ها، آیا شیوه های نادرست انتقال تاریخ به نوجوانان شناسایی شده اند؟

آسیب های مداخله رسانه ها در شناخت نوجوان از تاریخ: نباید از نظر دور داشت که در خلاء پاسخ های دقیق و قانع کننده به این پرسش ها، این رسانه ها هستند که سعی می کنند با ارائه روایت های سطحی، ناکافی و گاه گمراه کننده و غیرواقعی، درک نوجوان از مسائل تاریخی را شکل دهند. به نظر می رسد نوجوان جامعه ایرانی هنوز درک درستی از رسانه و کارکرد آن ندارد؛ شاید افراد در سنین بالاتر به واسطه تجربیات متعددی که در طول این دو دهه از رسانه ها داشته اند، متوجه

شده باشند که ماهیت رسانه‌ها تا چه اندازه می‌تواند مثبت یا منفی باشد، اما فرد نوجوان ممکن است به واسطه عدم شناخت کافی از رسانه، هنوز نتواند به درک درستی از آن برسد و تحت تأثیر مطالب نادرست، تحریف‌شده، غیرواقعی و مضر قرار گیرد.

۱۷- اهمیت تولیدات هنری برای نوجوان

موجودیت مستقل نوجوان در آثار هنری: دوره نوجوانی دوره‌ای کاملاً مستقل است و دلایل خاصی هم برای آن وجود دارد. با توجه به اینکه کار فرهنگی، هنری و ادبی برای کودکان و نوجوانان در تاریخ ادبیات و فرهنگ ایران سابقه چندان طولانی ندارد و به دهه‌های اخیر برمی‌گردد، در آغاز مسیر چنین اقداماتی، عمدتاً تصور بر این بود که مخاطبان کودک و نوجوان را می‌توان در یک دسته جای داد؛ به همین خاطر نویسندگان، شاعران، فیلم‌سازان و اکثر فعالین فرهنگی و هنری، دو دوره کودکی و نوجوانی را به یک چشم می‌دیدند. هرچه گذشت بر استقلال دوره نوجوانی از دوره کودکی واقف شدند و برای تفکیک آثار این دو گروه تلاش‌هایی انجام شد. در ابتدا اگرچه تلاش‌ها کم بود، اما حداقل توانست این ذهنیت و این واقعیت را به منصفه ظهور برساند که باید به نوجوان به‌عنوان مخاطب مستقل نگاه کرد، نه کودکی که کمی به سن او افزوده شده است. (ابراهیمی، ۱۳۸۲)

یکی از مشکلات عمده در حوزه محصولات فرهنگی کودک یا نوجوان آن است که استقلال این رده از افراد به عنوان یک جامعه هدف مخاطب چندان مورد توجه قرار نمی‌گیرد. اغلب سیاست‌گذاران، معلمان، اساتید دانشگاه‌ها و افراد باتجربه، کار کودک و نوجوان را سکوی پرشی برای آینده‌شان می‌بینند. برای نمونه برخی معتقدند که یک سری آموزش‌های شاخه‌های هنری نظیر آموزش ساخت انیمیشن به بچه‌های زیر پانزده سال معنایی ندارد؛ با این استدلال نادرست که نوجوانان در این سن مخاطب انیمیشن‌ها هستند نه سازنده آن! محدودیت‌های این چنینی ناشی از غلبه یک نگاه نادرست در فضای تولید محصولات فرهنگی برای نوجوانان است که اتفاقاً قربانیان زیادی هم گرفته و می‌گیرد. افرادی که تجربه فیلم‌سازی دارند و مسیری را طی کرده‌اند، اندوخته لازم را برای ساخت انیمیشن دارند. انیمیشن امکانات بیشتری نسبت به فیلم‌سازی زنده در اختیار فیلم‌ساز می‌گذارد؛ او از این رهگذر می‌تواند تخیل خود را گسترش دهد. این کار خلاقیت بیشتری نیز ایجاد کرده و امکان تولید یک محصول بهتر را به کارگردان می‌دهد. از دیدگاه برخی کارشناسان، اهمیت برنامه‌سازی برای نوجوانان در ایران به قدری کم است که ساخت یک برنامه در گروه کودک و نوجوان تلویزیون شاید به اندازه نصف برآورد ساخت یک سریال هم نباشد. در این آثار، کارگردان، نویسنده، تصویربردار و همه عوامل همان عوامل سریال‌های ویژه بزرگسالان هستند. تصور غلط درباره بازیگران نوجوان منجر به چنین اتفاقی می‌شود.

پچیدگی‌های کار هنری برای نوجوان: مخاطب کودک دایره واژگانی محدودتری دارد. به خاطر اینکه کودک به سن بلوغ نرسیده، دایره مضمونی و جنس تخیل محدودتری دارد. مهم‌ترین دلیلی که باید بر اساس آن نوجوانی را یک مقطع

کاملاً مستقل دانست، همین است که نوجوانی مصادف با سنین بلوغ افراد است. کودکان در آستانه بلوغ چه از نظر جسمی و چه از نظر فکری کاملاً دگرگون می‌شوند؛ بنابراین، کار برای نوجوان به مراتب سخت‌تر و پیچیده‌تر از کار برای کودکان است. یکی از دلایل عدم اقبال صاحب‌نظران این حوزه همین پیچیدگی و سختی است؛ زیرا نوجوانی سنی است که فرد، بسیاری از خلق‌و‌خواهای کودکان خود را ناخودآگاه حفظ کرده است، ولو اینکه آن را انکار کند.

آسیب‌های مواجهه کودکان با نوجوان: امروز نوجوانان ما به علت اینکه یک‌باره از کودکی به بزرگ‌سالی پرتاب می‌شوند و ناشیانه می‌خواهند دقیقاً تقلیدی از فضاها و ارتباطات رایج بین بزرگ‌سالان داشته باشند، حتی در دوستی‌ها و رفاقت‌ها و تعاملات خود کاملاً مشابه بزرگ‌سالان رفتار می‌کنند؛ البته این ریشه در فطرت آنان ندارد و به همین دلیل اغلب ناگزیر به یأس مبتلا می‌شوند و در نهایت نیز این لذت‌ها آنان را ارضا نمی‌کند. او برای بزرگ شدن و بزرگ دیده شدن شتاب دارد؛ به همین دلیل به شدت در برابر آثار مشترک با کودک واکنش منفی نشان می‌دهد. این آثار احساس تحقیرشدگی به نوجوان می‌دهد و او آن‌ها را پس می‌زند. وقتی مخاطب نوجوان احساس کند با او صحبت می‌کنند، آن را پس می‌زند و پیام به مقصد نمی‌رسد. البته این شیوه مواجهه نوجوان با نوجوانی ضرورتاً به معنای آن نیست که کاملاً حق با او است؛ بلکه به هرحال بخشی از نیازهای نوجوان هنوز با نیازهای کودک مشترک هستند؛ بنابراین او نیاز به درکی همدلانه در این زمینه و کسب حمایت دارد نه اینکه مطلقاً بی‌چون و چرا خواسته‌هایش تایید شوند.

بیگانگی فعالان حوزه هنر با نوجوان امروز: نوجوان ایرانی امروز، با نوجوان نسل‌های گذشته متفاوت است و یکی از دلایل سکوت شاعران، نویسندگان و پدیدآورندگان آثار هنری نسبت به نوجوانان و کم‌رونق شدن این حوزه نیز همین است. فعالان هنری بزرگسال، احتیاج به فرصت دارند تا نوجوان جدید را بشناسند. مدرنیته و تبعات آن، فصل نوجوانی را از تقویم زندگی بشر حذف کرده و کودکان به خاطر اطلاعاتی که چه‌بسا نباید به سرعت و ناگهانی در معرض آن‌ها قرار گیرند، ناگهان از دوره کودکی به بزرگ‌سالی پرتاب می‌شوند. این رویکرد به این بحث واقع‌بینانه و انسانی است؛ یعنی برای اینکه بتوان فطرت و طبیعت زندگی را در بشر زنده نگاه داشت، ناگزیر باید از فصل‌های زندگی هم مراقبت نمود. وقتی نوجوانان سخن می‌گویند، اساتید فن در حوزه هنر، متحیرانه یکدیگر را نگاه می‌کنند؛ گویی این نوجوان را نمی‌شناسند. فرضیه‌هایی که پیش از این در ذهن افراد از نوجوان بوده، نیازمند بازنگری و بازتولید است.

ضرورت توجه به پویایی‌های زمانه در هنر نوجوان: به نظر می‌رسد امروز در حوزه نوجوان یک انفجار و گسست تاریخی وجود دارد و شاید باید از آن کمی فاصله گرفت تا بتوان بیشتر زوایای آن را جست‌وجو کرد. نمی‌توان برای نوجوان امروز به شیوه نوجوان دهه شصت شعر گفت؛ حتی اگر زبان مطلب کودکان نباشد، همین که مخاطب احساس کند این زبان با مقتضیات بزرگ‌سالی تفاوت دارد، احساس تحقیرشدگی به او دست می‌دهد و شعر را طرد می‌کند. کودکان اگر اهل مطالعه باشند، به محض گذراندن کودکی به سراغ آثار و نوشته‌های بزرگ‌سالان یا سینما یا هنر بزرگ‌سالان می‌روند؛ اگر هم اهل

مطالعه نباشند، ناخودآگاه یا خودآگاه به سمت تفریحات و علایق و آرزوهایی پرتاب می‌شوند که به طور طبیعی انسان باید در بزرگسالی به آن‌ها برسد. ضروری است همه روان‌شناسان، پژوهشگران حوزه اجتماعی، جامعه‌شناسان، فعالان حوزه هنر و ادبیات کودک، متولیان امور تعلیم و تربیت، معلمان و مربیان وارد شوند و هم‌اندیشی کنند تا چاره‌ای برای این بحران اندیشیده شود. (علاء، ۱۴۰۱)

تأسیس سینمای کودک و نوجوان: جای خالی سینمای کودک و نوجوان نیز در ایران بسیار احساس می‌شود. به طور خاص می‌توان پیشنهاد تأسیس سینماهایی ویژه کودک و نوجوان را ارائه کرد. طبیعتاً خانواده‌ها نسبت به سینما رفتن فرزندانشان به عنوان یک فرآیند آموزشی و فرهنگی اهمیت زیادی قائلند؛ اما در حال حاضر نه از نظر فیزیکی و نه از نظر نرم‌افزاری، سینمای کودک و نوجوان تعین پررنگی ندارد. می‌توان با در نظر گرفتن محیط‌هایی ویژه کودکان و نوجوانان و یا سینماهایی مخصوص کودک و نوجوان و یا تئاترهای ویژه کودک و نوجوان، مقدمات تولید محتوا در این باره را فراهم کرد. طبیعتاً با فراهم بودن چنین موقعیتی سازندگان آثار بیشتر به سمت تهیه آثاری مختص کودک و نوجوان روی خواهند آورد. همچنین اقتصاد هنر در عرصه کودک و نوجوان می‌تواند بسیار قابل توجه‌تر از اقتصاد هنر در عرصه بزرگسالان باشد که در حال حاضر این نیاز از سوی خانواده‌ها احساس می‌شود. البته مشکلات اقتصادی خانواده‌ها و گرانی‌ها باعث تغییر در سبد محصولات خانوار شده و جایگاه محصولات هنری در آن را تحت الشعاع خود قرار داده است؛ با این وجود نمی‌توان از اهمیت این حوزه و ضرورت پرداختن به آن فروگذار کرد.

شناسایی ظرفیت های اقتصاد هنر نوجوان: نگاه به کار فیلم‌سازی برای کودک و نوجوان در ایران یک نگاه فرمالیته است؛ درحالی‌که بیشترین درآمد در دنیا از کارهای کودک و نوجوان به دست می‌آید. پرفروش‌ترین رمان‌های حال حاضر دنیا، رمان‌های مخصوص نوجوان است که با تیراژهای میلیونی فروخته می‌شود. از ویژگی‌های مخاطب نوجوان این است که فرصت کتاب خواندن، فیلم دیدن و نمایش رفتن دارد اما مسئولین و سیاست‌گذاران به این موضوع توجه ندارند. (خودسیانی، ۱۴۰۱)

۱۸- حوزه نشر نوجوان

معضل ترجمه در حوزه آثار نوجوان: در حال حاضر بخش قابل توجهی از ادبیات نوجوان را کتاب‌های ترجمه‌ای تشکیل می‌دهند. این کتاب‌ها به دلیل نظام مسائل فکری و ارزشی و فرهنگی خاص خود، ذهن نوجوان جامعه ایرانی را مشابه با ذهن نوجوان جامعه غربی می‌کند. در حالی‌که شرایط زندگی نوجوان در ایران، با شرایط زندگی نوجوان در جامعه غربی متفاوت است. این مسئله برای نوجوان ایرانی نوعی تعارض و دوگانگی به وجود می‌آورد. در حالی‌که رمان‌ها و ادبیات غرب برای نوجوانی که در آنجا زندگی می‌کند ممکن است این دوگانگی را به وجود نیاورد، زیرا شرایط زندگی فیزیکی همراستا

با همان ادبیاتی است که از آن ارتزاق می‌کند، اما در ایران شرایط زندگی فیزیکی با شرایط ارزش‌های فرهنگی یکسان نیستند، به ویژه ارزش‌های از غرب وارد فرهنگ ایرانی شده باشد و این امر می‌تواند آسیب‌هایی را به دنبال داشته باشد. در ادامه خلاصه‌ای از وضعیت نشر در حوزه کودک و نوجوان با محوریت مشکل ترجمه زدگی در این حوزه خواهد آمد.

آمار^۲ ترجمه در حوزه نشر: در سال ۱۳۹۹-۱۴۰۰ مجموعاً ۴۱۶ کتاب ترجمه در حوزه ادبیات داستانی کودک و نوجوان به چاپ رسیده. این تعداد در سال ۱۳۹۸-۱۳۹۹، ۳۳۴ عنوان بوده است که نشان می‌دهد تعداد کتاب‌های ترجمه‌ای منتشر شده افزایش پیدا کرده است. از بین این تعداد؛ ۲۵۸ کتاب در ژانر فانتزی، ۱۲۸ کتاب در ژانر واقع‌گرا و ۳۳ کتاب در ژانر کهن و کلاسیک قرار دارند.

طبق گزارش‌ها از نظر کیفی از تعداد ۴۱۶ کتاب، ۰ عنوان ۵ ستاره برگزیده، ۱۱ عنوان ۵ ستاره بدون پیشنهاد برگزیده، ۳۴۳ عنوان ۴ ستاره، ۵۷ عنوان ۳ ستاره و ۵ عنوان خارج از فهرست تشخیص داده شده‌اند. از این آمار این گونه می‌توان نتیجه گرفت که با وجود افزایش حجم کتاب‌ها نسبت به سال قبل، تعداد کتاب‌های ۳ ستاره و خارج از فهرست کاهش و بالتبع تعداد کتاب‌های چهار ستاره افزایش چشمگیری داشته است. نکته‌ای که باید مورد توجه قرار گیرد کتاب‌های خوبی است که در زبان مبدا جزو ادبیات شاخص و مناسب مخاطب معرفی شده‌اند اما به دلیل ترجمه ضعیف در زبان مقصد جایگاه ۳ ستاره و گاه خارج از فهرست را کسب کرده‌اند.

سال گذشته (۱۳۹۸-۱۳۹۹) البته ۸ عنوان کتاب ۵ ستاره بدون پیشنهاد برگزیده وجود داشته که این تعداد در سال ۱۴۰۰ به صفر رسیده است. از مقایسه نمودار پراکندگی گروه‌های سنی کودک و نوجوان متوجه می‌شویم بیشترین تعداد کتاب برای گروه سنی ۱۰-۱۲ سال بوده و پس از آن گروه نوجوان بیشترین کتاب را داشته‌اند. مسئله بحران بیماری کرونا، نوجوان پر شور را خانه نشین کرد. توجه و رویارویی مترجمان در ترجمه آثاری برای این گروه سنی بسیار حائز اهمیت است و شایسته سپاس.

در سال گذشته (۱۳۹۸-۱۳۹۹) بیشترین کتاب برای گروه سنی ۷ تا ۹ و ۱۰ تا ۱۲ سال بوده است. کتاب‌های ۷ تا ۹ سال و ۱۳ تا ۱۵ و ۱۶ به بالا هم بیشتر از سال جاری بوده است. در سالی که گذشت ۳۸ درصد کتاب‌ها کپی‌رایت داشته‌اند. نشرهایی که بیشترین کپی‌رایت را رعایت کرده‌اند به ترتیب عبارتند از: باژ، پیک ادبیات، کانون پرورش فکری، گل‌آذین، هوپا، افق و ویژه نشر بوده‌اند. پرکارترین نشر، پرتقال و بعد با اختلاف زیادی نشر «هوپا» بوده است. بررسی ۴۱۶ عنوان کتاب داستان ترجمه سال ۱۳۹۹-۱۴۰۰ نشان می‌دهد که تعداد ۱۵۰ عنوان کتاب تصویری، ۱۸۰ عنوان کتاب مصور و ۸۶ عنوان کتاب بدون تصویر تشخیص داده شده‌اند.

ژانرهای حوزه نشر نوجوان: مهم‌ترین ژانرهای کتاب در حوزه نشر نوجوان عبارتند از:

- ژانر واقع گرا
- ژانر فانتزی
- ژانر کهن و کلاسیک

در ادامه این سه ژانر بر اساس کیفیت و مضمون توضیح داده می شوند.

ژانر واقع گرا

طبق بررسی ها در آثار منتشر شده کودک و نوجوان در سال ۱۳۹۹-۱۴۰۰، در گروه آثار واقع گرا به نسبت سال گذشته در تعداد عناوین کتاب های پنج ستاره و چهار ستاره افزایش و تعداد کمی از کتاب ها سه ستاره بوده اند و تنها یک اثر خارج از فهرست شورا شده است. از ۱۲۵ کتاب بررسی شده، ۶ کتاب ۵ ستاره و ۱۱۰ کتاب ۴ ستاره، ۸ کتاب ۳ ستاره و ۱ کتاب از فهرست شورا خارج شناخته شده است.

کیفیت: از مجموع ۱۲۵ کتاب واقع گرای ۱۴۰۰، ۱۱۶ اثر یعنی ۹۲٫۵٪ چهارستاره و پنج ستاره هستند و از این ۱۱۶ اثر ۱۱ اثر پیشنهاد شایسته تقدیر و برگزیده داشته اند که در طی بررسی ها به ۷ کتاب رسیده است. این آمار به این معناست که بالاتر از ۹۰ درصد آثار از کیفیت خوب و ارزشمندی برخوردار هستند. کیفیت آثار آنچنان بوده است که حتی تعداد زیادی از آثار پیشنهاد شایسته تقدیر و برگزیده امسال از میان کتاب های این ژانر که در واقع یک سوم کل کتاب های گروه هستند شده اند. از میان ۱۲۵ کتاب واقع گرای سال ۱۴۰۰، ۴۳ اثر چه در کشور خودشان و چه در ترجمه اثر به زبان های دیگر جایزه گرفته اند. این موضوع نمایانگر این نکته است که کتاب های واقع گرای امسال آثار ارزشمند و حتی گلچین شده از میان بهترین آثار جهانی هستند. همچنین ۲۷ اثر از ۱۲۵ اثر یعنی ۲۲٪ از آثار از زبانی به جز انگلیسی ترجمه شده اند. ۳۷ اثر از ۱۲۵ واقع گرا یعنی ۳۰ درصد آثار کپی رایت داشته اند.

تصویر: از نظر تصویرسازی در آثار واقعگرای منتشر شده در همین بازه زمانی هم می توان گفت فراوانی آثار تصویری برای کودکان سال های پیش از دبستان و سال های آغازین دبستان اتفاقی شگفت انگیز بوده است. نسبت به ۳ سال گذشته آمار کیفی و کمی کتاب های تصویری برای کودکان گروه سنی ذکر شده در ژانر واقع گرا رو به فزونی گذاشته. رقم بی سابقه ۲۵ کتاب از میان ۱۲۵ کتاب یعنی ۲۰٪ کتاب های واقع گرا در گروه های سنی (۵-۶ سال)، (۵-۶ سال)، (۷-۹ سال) و (۷-۹ سال) تصویری بوده اند. کتاب ها هم به لحاظ تصویری و هم به لحاظ متن جان کلام عمیق تر و تأثیرگذارتری داشته اند.

مضمون: مسئله دیگری که در کتاب های واقعگرای منتشر شده در سال گذشته به چشم می خورد این است که به نوعی برابری جنسیتی در کل کتاب ها به چشم می خورد. قهرمان های داستان به میزان مساوی پسر یا دختر بوده اند. اما از این تعداد شخصیت های اول پیشروی بیشتر چه برای ایجاد تشکک لهای اجتماعی مثل برابری خواهی یا دادخواهی اجتماعی، چه برای انگیزه دادن،

امید دادن یا پیشنهاد راه حل برای برون رفتن از بن بست به دوست، دوستان یا باقی اعضای گروه و خانواده از میان زنان و دختران بوده اند.

ادبیات واقعگرا به سبب ذات و زبان بی پیرایه فرصت و مجال بهتری برای گفتن از آسیب های درونی، بیرونی و مشکلات گاه تلخ و گاه شیرین کودکان و نوجوانان دارد؛ امسال تعداد آثار با درونمایه و دغدغه های اجتماعی همچون اعتراض به سانسور، اعتراض به کار کودکان و تبعات جنگ خاورمیانه در روان کودکان، تأثیر خرافه و تلاش برای نجات زندگی و همچنین تأثیر رسانه های مجازی به زندگی کودکانی که در جوامع سنتی زندگی می کنند، به نسبت سالهای پیش بیشتر شده است.

از نمونه موضوعاتی که در کتاب های ترجمه شده واقعگرا به آن ها پرداخته شده می توان به این موارد اشاره کرد: طعم خوش اعتراض، مبارزه مدنی در مقیاسی کوچک، آزاد فکر کردن در این کتاب را ممنوع کنید، مشارکت و پیگیری هدفی جمعی برای نجات، شناخت هستی و توجه به محیط زیست در گمشدگان، آگاه سازی اجتماعی از وضع کودکان کار در صنعت شکلات سازی افریقا و تلاش برای رهایی در تلخ تر از شیرین، اشاره به جنگ و تبعات آن در کودکان و همچنین هنر به مثابه درمان و عنصری تسکین دهنده همچون تمام شب دویدم، مسئولیت فردی و اجتماعی، حفظ امید در بدترین و سخت ترین شرایط، تلاش برای رهایی از ستم و تبعیض های جنسیتی در دخترانار، پرداختن به حقوق زال ها در افریقا در سیاه سفید، ایجاد تغییرات کوچک و ملموس در محله سکونت در دو کتاب ساکنین خیابان ۱۴۱ و باغ مخفی، مبارزه با نژادپرستی و اشاره به استثمار کارفرمایان سفید پوست در از سرزمین های انگور. علاوه بر این ها از موضوعات دیگری مثل تأثیر مادر بزرگها، پدر بزرگ ها و افراد کهنسال بر زندگی کودکان و نوجوانان، استعداد و نوجوانان، زمان و کودکی، کودکان تک سرپرست، بی سرپرست و بدسرپرست، پدران و فرزندان، کودکان کار، پناه به هنر و ادبیات برای یافتن دوباره خود، مرگ، سوگ و مواجهه با از دست دادن، کودکان مهاجر و پناهنده و ورزش موضوعات دیگر پررنگ در این کتاب ها بوده اند.

ژانر فانتزی

طبق گزارش شورای کتاب کودک که درواقع بر کتاب های کودک و نوجوان نظارت دارد، ایران از بین کتاب های منتشر شده در مدت زمان ۱۳۹۹-۱۴۰۰ از نظر کیفی از تعداد ۲۵۸ کتاب، ۵ عنوان پنج ستاره، ۲۱۵ عنوان چهار ستاره و ۳۵ عنوان سه ستاره و ۳ عنوان خارج از فهرست تشخیص داده شده اند. از این آمار این گونه نتیجه می گیریم که تعداد کتاب های سه ستاره و خارج از فهرست نسبت به سال گذشته کاهش داشته است.

کیفیت: رویکرد روانشناسی و ذهن آگاهی و روانشناسی معکوس، کتاب های تمثیلی و اسطوره ای، موضوعات به روز و جدید (پادآرمان شهر و دنیا های موازی)، سبک های جدید داستان نویسی از جمله کتاب های فراداستانی - کتاب های فانتزی مدرن و رئالیسم جادویی و ... از ویژگی های بارز کتاب های ترجمه شده ژانر فانتزی کودک و نوجوان در سال گذشته بوده اند.

مضمون: معضلات اجتماعی از جمله اشاره به جامعه ای دارای افراد فردگرا و اجتماع گریز، مسئله تبعیض طبقاتی، اهمیت رشد شخصیتی بچه‌ها در خانواده و اجتماع و نظارت و مدیریت صحیح در شکل گیری شناخت، زندگی های تک والدی در دنیای امروزی، کیفیت روابط انسانی در عصر حاضر (چه در خانواده و چه در محل کار)، روزمره‌گی‌ها و چالش‌ها و فرهنگ‌های حاکم بر مردمان شهری، تلاش در جهت هویت‌یابی و استقلال‌طلبی، جامعه دیکتاتوری و معضلات اجتماعی آن، موضوع محیط زیست، نگاه به تمدن و اثرات مخربش روی طبیعت بلوغ، دوستی، همدلی، استرس در کودکان، عزت نفس و شناخت سنت‌ها و فرهنگ‌های متفاوت موجود در دنیا از مضامینی است که در این کتاب‌ها به آن‌ها پرداخته شده است.

ژانر کهن و کلاسیک

گزارش شورای کتاب کودک درباره کتاب‌های ترجمه شده در سال ۱۳۹۹-۱۴۰۰ می‌گوید از بین ۴۱۶ کتاب بررسی شده ۳۳ عنوان کتاب کهن و کلاسیک بوده که معادل ۷,۹٪ از کل کتاب‌های گروه هستند.

کیفیت: در این رده اثر پنج ستاره وجود نداشته؛ ۱۸ اثر معادل ۵۴,۵٪، چهار ستاره، ۱۴ اثر معادل ۴۲,۴٪ سه ستاره شده‌اند و یک مورد هم خارج از فهرست شورا شناخته شده است. از ۱۲ عنوان کتاب‌های کلاسیک ۹ عنوان در ژانر واقع‌گرای کلاسیک و ۳ عنوان در ژانر فانتزی کلاسیک جا داشت. بیشترین فراوانی آثار کهن در گروه سنی ۹-۷ سال و آثار کلاسیک در گروه سنی ۱۵-۱۳ سال دیده می‌شود.

مضمون: موضوع و دورنمایه در آثار کهن و کلاسیک بیشتر پیرامون نبرد خیر و شر، خوبی و بدی، فقر و ثروت، شجاعت، عشق و تاثیراتش بر زندگی، احقاق حق مظلومان و ... دور می‌زند. از بین ۳۳ عنوان کهن و کلاسیک، ۲۵ عنوان آنها به صورت مجموعه ارایه شده‌اند و تنها ۸ کتاب تک جلدی داشته‌ایم؛ مجموعه ی ۸ جلدی دنیا خانه ی من است، مجموعه ی ۱۰ جلدی افسانه‌های مشهور چین، مجموعه ی ۷ جلدی شکسپیر خندان و مجموعه ی دو جلدی کتابخانه ی زیبای من. خوشبختانه در بین ۳۳ عنوان کتاب‌های کهن و کلاسیک ۱۱ عنوان (۳۳٪) حق مؤلف یا کپی رایت را رعایت کرده‌اند.

آسیب‌شناسی ترجمه در حوزه نشر کودک و نوجوان: با رویکرد آسیب شناسانه می‌توان موارد زیر را به عنوان

آسیب برای حوزه نشر کودک و نوجوان ذکر کرد:

- ساده انگاری در مواجهه با آثار کودک و نوجوان
- ترجمه‌های بی کیفیت به دلیل سود اقتصادی
- کیفیت پایین تصویرسازی در آثار داخلی
- نابسامانی حوزه مدیریت و نظارت محتوایی

- ائتلاف منابع در ترجمه های چندگانه
- فقدان نظارت رسمی بر محتوا
- نابسامانی در مدیریت انتخاب و ترجمه ژانر
- عدم احساس مسئله در حوزه نشر کودک و نوجوان
- کیفیت پایین ترجمه های انجام شده
- کمبود نویسنده در حوزه نوجوان
- کیفیت پایین ساختار محتوایی در کتاب های داخلی
- دسترسی آسان و گسترده به کتاب های خارجی

در ادامه هر کدام از این موارد به تفکیک توضیح داده خواهند شد.

ساده انگاری در مواجهه با آثار کودک و نوجوان: سرآغاز مشکلات ترجمه حوزه کودک و نوجوان از جایی است که دیدگاه ها و نظارت ها نسبت به این شاخه از ادبیات، تخصصی و حرفه ای نبوده، برخی گمان می کنند به دلیل اینکه واژه های ساده تری در آثار کودکان به کار رفته، ترجمه آن هم به مراتب ساده تر است، اما صرفاً دانستن یک زبان در این مسیر کافی نبوده و یک مترجم باید آشنایی کامل با روانشناسی کودک و نوجوان داشته باشد و لایه های مختلف فکری و فرهنگی منطقه خود را بشناسد تا ترجمه موفق حاصل شود.

ترجمه های بی کیفیت به دلیل سود اقتصادی: آثار ترجمه حوزه کودک و نوجوان این روزها افزایش بی حد و حصری داشته است. افزایشی که البته صرفاً کمی بوده است. انتشار حجم گسترده ای از نسخه های ترجمه که عموماً به وسیله مترجمان تازه کار و ناآشنا نسبت به معیارها و فاکتورهای ترجمه نظیر تسلط به زبان مبدا و مقصد، آشنایی با روانشناسی و جهان واژگان کودکان منتشر می شود. در این شرایط ناشران این حوزه نیز به دلایلی از جمله این که کتاب های ترجمه نسبت به کتاب های تالیفی کم هزینه بوده و سریع تر از کتاب های تالیفی به سرانجام می رسند، از ترجمه آثار و آن دسته از مترجمان تازه کار که حق الترجمة بسیار اندکی را دریافت می کنند حمایت و استقبال می کنند. در واقع سود ناشر در انتشار آثار ترجمه کودک و نوجوان توسط مترجمان تازه کار است و این موضوع باعث می شود که شاهد تعداد بالایی از آثار ترجمه ای بی کیفیت در این حوزه باشیم. تعداد بالای آثار ترجمه در بازار البته لزوماً هم منفی نیست و می تواند جنبه های مثبتی هم داشته باشد. نویسندگان انگلیسی زبان نسبت به نویسندگان فارسی زبان از جامعه آماری بیشتری برخوردارند و به دنبال آن تنوع ایده و محتوای بیشتری در این آثار وجود دارد، در نتیجه با آثار ترجمه بیشتری در بازار روبرو هستیم. جنبه مثبت این اتفاق این است که مخاطبان فرزندان و والدین آن ها در موضوعات و ژانرهای گوناگون به راحتی می توانند کتاب های ترجمه مفیدی را برای مطالعه انتخاب کنند.

کیفیت پایین تصویرسازی در آثار داخلی: درباره مقایسه کیفیت آثار خوب ترجمه و آثار تالیفی و میزان اقبال به آنها هم می‌توان گفت برخی از کتاب‌های ترجمه در شاخه ادبیات نوجوان در مقایسه با کتاب‌های تالیفی، تصویرسازی چشمگیرتری دارند و به همین خاطر توجه کودکان را به خوبی جلب میکنند، عموماً مترجمان حرفه‌ای در حوزه‌های مختلف، بهترین آثار هر کشور را برای ترجمه گزینش می‌کنند تا نمونه‌های خوبی به بازار ادبیات و نشر وارد شود، همین مسئله گاهی باعث می‌شود مخاطبان، کتاب‌های خارجی و ترجمه شده را در سطح بالاتری از کیفیت ارزیابی کنند، در حالی که در ادبیات ملت‌های گوناگون نیز کتاب‌های ضعیف و متوسط نیز عرضه می‌شود، اما مترجمان سعی می‌کنند با کیفیت‌ترین آثار را برای ترجمه انتخاب کنند. (نیکان پور، ۱۳۹۵) و (اعلمی، ۱۳۹۵) و (جمالی، ۱۳۹۴) و (امیر اینانلو، ۱۳۸۹) و (نیک طلب، ۱۳۹۵) و (صفاری، سمیرا، ۱۴۰۰)

نابسامانی حوزه مدیریت و نظارت محتوایی: مدیریت و نظارت بر آثار ترجمه تنها به معنای اعمال محدودیت‌ها و ممیزی‌ها نیست که البته این مسئله هم تاکنون از کیفیت مطلوبی برخوردار نبوده. ساماندهی به وضعیت کنونی ترجمه کتاب نوجوان بیش از هر مسئله‌ای نیازمند بررسی محتوایی و مدیریت ترجمه آثار است؛ چالش‌های اساسی که در زمینه ترجمه وجود دارد از عدم مدیریت و کافی نبودن ممیزی‌ها حکایت دارد، یکی از معضلات اساسی، انتشار ترجمه‌های گوناگون از یک اثر خارجی است که شاید اولین نسخه ترجمه آن با رعایت حق تکثیر همراه باشد (که البته همیشه هم اینگونه نیست چرا که ایران معاهده بین‌المللی حق تکثیر را نپذیرفته، ولی تعداد اندکی از ناشران این موضوع را رعایت می‌کنند)، اما پس از موفق واقع شدن آن نمونه ترجمه شده، دیگر ناشرها هم آن اثر را بدون رعایت حق تکثیر ترجمه می‌کنند و ما با نسخه‌های گوناگون ترجمه یک اثر از سوی نشرهای گوناگون در بازار مواجه می‌شویم که بسیاری از آن‌ها از نخستین نسخه ترجمه شده، کپی شده است و عملاً ناشران هیچ فعالیت و تلاش خاصی در زمینه ترجمه اثر انجام نداده‌اند. در ایران هیچ قانونی برای جلوگیری از چنین تقلب‌ها و رفتارهای غیرتخصصی تعریف نشده است. فعالیت ارشاد در زمینه نظارت تنها به اعمال ممیزی‌هایی محدود می‌شود که همه جانبه و کیفی نیست؛ در گام اول باید این را بدانیم که یکی از دلایل لزوم ترجمه در این شاخه آشنایی و درک کودکان از تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی است، کودکان از طریق مطالعه آثار ترجمه در معرض تعامل با جهان قرار می‌گیرند، اما برخی از محدودیت‌های وزارت ارشاد از این آشنایی، خواسته یا ناخواسته جلوگیری می‌کنند.

اتلاف منابع در ترجمه‌های چندگانه: یکی دیگر از معضلات و آسیب‌های ترجمه این است که گاهی اوقات به سبب عدم هماهنگی میان ناشران و از طرفی نبود کنترل، چند نشر گوناگون ترجمه یک اثر را آغاز می‌کنند بدون این که از این موازی کاری باخبر باشند؛ و مجدداً در این شرایط ترجمه‌های گوناگون از یک اثر به بازار تزریق می‌شود که به نحوی اتلاف سرمایه به حساب می‌آید؛ با توجه به موارد ذکر شده راه‌اندازی خانه ترجمه کودک و نوجوان به عنوانی مکانی برای تعامل ناشران و مدیریت آثار ترجمه تا حدودی می‌تواند از آسیب‌های این حوزه جلوگیری کند.

فقدان نظارت رسمی بر محتوا: فقدان نظارت رسمی بر محتوا و کیفیت کتاب‌های ترجمه کودک و نوجوان موجب انتشار بی‌رویه کتاب‌های زرد شده است، برخی از انتشارات کشور بدون هیچگونه ارزیابی و سنجشی با کسانی که تنها اندکی توانایی نویسندگی داشته باشند همکاری می‌کنند و ترجمه کتاب را به دست آن‌ها می‌سپارند. در سال‌های اخیر، تنوع قالب‌های ادبی در ادبیات کودک و نوجوان ریزش پیدا کرده است اکثر کتاب‌های ترجمه در گروه سنی ب و ج، در دو ژانر طنز و وحشت در بازار عرضه می‌شوند، برخی از کتاب‌های طنز به سمت شوخی‌های سطحی و تمسخر پیش رفته‌اند که برای کودکان جذاب است و ناشران با سوءاستفاده از علاقه کودکان، تنها کتاب‌های طنز و مصور را منتشر می‌کنند، این مسئله موجب می‌شود کودکان در امر کتابخوانی، تک بعدی رشد کرده و تصور آن‌ها از کتاب، تنها مطالب طنز سطحی باشد.

نابسامانی در مدیریت انتخاب و ترجمه ژانر: محتوای غالب آثار ترجمه حوزه کودک و به ویژه نوجوان در ژانر وحشت و هیجان در بازار ادبیات عرضه می‌شود؛ این ژانر از ادبیات هر چند تقویت قوه تخیل این گروه سنی را به دنبال خواهد داشت، اما افراطی‌گری ناشران در این شاخه با رسالت و هدف اصلی ترجمه آثار دیگر سرزمین‌ها مبتنی بر رشد جهان بینی، آشنایی با فرهنگ‌های جهانی و مهارت‌پروری، کاملاً در تعارض است.

عدم احساس مسئله در حوزه نشر نوجوان: نبود توجه ویژه نهادهای مربوطه نسبت به ادبیات نوجوان و وضعیت بازار و نشر این حوزه باعث می‌شود تا نویسندگان هم رغبت چندانی به تولید اثر نداشته باشند و آمار کتاب‌های تالیفی در شاخه ادبیات کودک و نوجوان، پایین باشد. اگر این نگاه مدیریتی و مسئولانه در نهادهای متولی وجود داشته باشد علاوه بر رغبت نویسندگان داخلی به تولید آثار بیشتر و بهتر، شاهد تعادل کمی و کیفی میان آثار ترجمه و تالیفی خواهیم بود.

کیفیت پایین ترجمه‌های انجام شده: بسیاری از کتاب‌های ترجمه‌ای که از معیارهای ترجمه به دورند و به نحوی ضعیف ارزیابی می‌شوند، موجب تقلیل ذائقه کتابخوانی کودکان و نوجوانان شده و به همین خاطر درک آن‌ها از ادبیات به اندازه سن‌شان نیست. به گفته یکی از مترجمان؛ یکی از کتاب‌های لوئیس ساکر که در سال ۱۳۹۲ ترجمه شده و از لحاظ ساختار و محتوا هم در سطح کیفی مطلوبی ارزیابی شده، در همان چاپ‌های نخستین ۶ میلیون خواننده داشته است؛ این کتاب برای گروه سنی ۷ تا ۹ سال نوشته شده بود. اما در ایران افراد ۱۵ تا ۱۸ سال از آن استقبال کردند. این یک فاجعه را در ادبیات نوجوان ایران روشن می‌کند مبنی بر اینکه در میان انبوهی از آثار ترجمه ضعیف نوجوان، عرضه یک اثر ترجمه موفق و بامحتوا در حوزه کودک برای نوجوانان جذاب ظاهر می‌شود در حالیکه نوجوان باید با نگرشی عمیق‌تر به دنبال آثاری قوی‌تر باشد.

کمبود نویسنده در حوزه نوجوان: در بررسی‌های جزئی و تخمینی وضعیت تعدد نویسندگان در سه شاخه خردسال، کودک و نوجوان قابل بررسی است. در بخش نوجوان با کمبود جدی نویسنده مواجه هستیم، در گروه سنی الف، ب، ج نسبتاً پراکندگی نویسنده وجود دارد، در دوره نوجوانی نیز اوضاع کمی مطلوب‌تر از گذشته به نظر می‌رسد چراکه ناشران برای رمان نوجوان اهتمام ویژه‌ای قائل‌اند و از طرفی جشنواره‌ها به این دست از رمان‌ها اقبال نشان می‌دهند. مسئله چالشی ترجمه آثار کودک و نوجوان همین غلبه کتاب‌های ترجمه بر آثار تالیفی و عدم تناسب برخی از آثار ترجمه با زیست فرهنگی جامعه است.

نسبت مطلوب میان آثار ترجمه به تألیفی حدود ۳۰ به ۷۰ است آن‌هم با رعایت هنجارهای ملی و بومی و ترجمه آثار برگزیده. اما اکنون به دلایلی به‌خصوص جنبه‌های مالی و بازرگانی این نسبت کاملاً وارونه است. از طرف دیگر برخی از مراکز کارشناسی و جشنواره‌ها نیز با انتخاب آثار ترجمه به‌عنوان آثار برگزیده به موج سیطره آمیز کتاب‌های ترجمه دامن می‌زنند.

کیفیت پایین ساختار محتوایی در کتاب‌های داخلی: بررسی کتاب‌های ترجمه و تالیفی نشان می‌دهد ضعف‌های ساختاری در کتاب‌های ترجمه کمتر دیده می‌شوند چرا که نویسندگان دیگر کشورها در نوشتن آثار از الگوهای مشخصی پیروی می‌کنند و بر اساس قواعد مشخص پیش می‌روند. پیروی از الگوهای نوشتن موجب می‌شود اثر از نقطه آغاز، میانه و پایان بندی اصولی تری بهره‌مند باشد، شخصیت پردازی و صحنه پردازی‌ها خلاقانه‌تر باشد و در نهایت خوانش آن اثر مخاطب را خسته نکند. همین اثر ممکن است از لحاظ محتوا هیچ مطلب خاصی را به مخاطب عرضه نکند، اما پیروی از الگوی‌های نوشتن این اثر را در پله بالاتری قرار می‌دهد. در ادبیات ترجمه حتی آن کتاب‌هایی که صرفاً قصد سرگرمی دارند از ساختار خوب و محکمی برخوردارند.

دسترسی آسان و گسترده به کتاب‌های خارجی: یکی از دلایل رغبت به انتشار آثار ترجمه در ایران، عدم پیوستن ایران به قانون کپی‌رایت است؛ به همین دلیل انتشار این دست از آثار در ایران ارزان‌تر از انتشار کتاب تألیفی برای ناشر تمام می‌شود. ناشر مجبور است برای کتاب تألیفی هزینه کند، اما برای کتاب‌های ترجمه شرایط این‌گونه نیست. مبلغی که برای کتاب تألیفی باید پردازند، بیشتر از حق‌الترجمه مترجمان است. از سوی دیگر، نوشتن یک رمان نوجوان چند ماه زمان می‌خواهد، اما کتاب ترجمه‌ای حاضر و آماده است؛ کتابی است که قبلاً در کشورهای دیگر منتشر شده و مخاطب خود را پیدا کرده است؛ در نتیجه ریسک انتشار آن نیز کمتر است.

عدم مرزبندی شفاف میان مخاطبین: کتاب‌های حوزه ادبیات نوجوان عمده‌تأ کتاب‌هایی هستند که بزرگسالان هم می‌توانند از آنها استفاده کنند، اما در داخل ناشران ایرانی آن را به عنوان رده سنی نوجوان معرفی می‌کنند و برای نوجوانان نیز ممکن است جذاب باشد. حوزه کتاب یکی از حوزه‌هایی است که کمتر مورد نفوذ خانواده‌ها قرار دارد و عمده خانواده‌ها صرفاً به مطالعه فرزندانشان اکتفا می‌کنند، فارغ از این که حساس باشند که چه محتوایی مورد مطالعه قرار گرفته است.

نوجوانان به واسطه آنکه در بلوغ سنی و رشد نسبی قرار گرفته‌اند، از کتاب‌های کودک چندان استفاده و لذتی نمی‌برند، چون میل به بزرگ شدن دارند و به همین خاطر سعی دارند خود را در جایگاه‌هایی قرار دهند که بزرگسالان و جوانان قرار می‌گیرند. آنها از کتاب‌های کودکان بیشتر فاصله می‌گیرند تا کتاب‌های جوانان. کتاب‌هایی که ویژه نسل جوان نوشته شده است، عمده‌تأ مورد استفاده نوجوانان نیز قرار می‌گیرد و این در حالی است که کتاب‌های منتشر شده در بازار، عمده‌تأ با برچسب کودک و نوجوان منتشر می‌شوند که این مسئله هم برای کودکان و هم برای نوجوانان آسیب دارد. پیشنهاداتی برای افزایش کیفیت ترجمه آثار داخلی در حوزه کودک و نوجوان می‌توان ارائه داد که برخی از آنها در جدول زیر قابل مطالعه هستند.

پیشنهادات	
۱	اجتناب از ترجمه های تکراری
۲	رعایت امانت داری در ذکر کتاب شناسی کامل آثار و ذکر نام تصویرگر و ویراستار
۳	پرهیز از ترجمه برخی مجموعه های کم بُنیه
۴	اشاره به اصل اثر در زمان بازنویسی از آثار کهن و کلاسیک
۵	پرداختن به ترجمه کتاب های طنز خوب. کتاب هایی با مفاهیم شناختی و با چاشنی طنز که سبب تفریح و شادی می شوند و لایه های پنهان و آشکار زندگی را در قالب طنز به خواننده تعلیم می دهند.
۶	استفاده از فونت مناسب با توجه به گروه سنی مخاطب و صحافی محکم و ماندگار
۷	پرهیز از خود سانسوری در ترجمه آثار، یا بهینه سازی تصاویر کتاب مبدأ، تا آن جا که امکان دارد
۸	اجتناب از اعمال سانسور پیش از مجوز تا حد امکان
۹	توجه به بحث مخاطب شناسی و کیفیت اثر ترجمه و نه به کمیت آثار
۱۰	استفاده از ویراستار و اهمیت دادن به نقش آنان
۱۱	پرداختن به ترجمه آثار از کشورهای دیگر و اقوام مختلف، به ویژه به آن هایی که کمتر مورد توجه بوده اند
۱۲	اشاره به نام و دریافت جایزه توسط نویسنده
۱۳	توجه به ترجمه از آثار کهن ملل گوناگون توجه کنند

۱۹- تصویر سازی از هویت اجتماعی نوجوان

هویت یابی نوجوانان: اگر با تسامح نوجوانی مترادف با دوره متوسطه اول امروز یا دوره راهنمایی دیروز دانسته شود و این سن، سن نوجوانی نامیده شود و بعد از آن دبیرستان نیز در محدوده سن جوانی به حساب آورده شود، یکی از مشکلات اصلی در این سن به خصوص در شرایط فعلی، بحث هویت یابی نوجوانان است؛ پاسخ به سؤال «من کیستم و چه کسی باید باشم». این تجلی در هدفمندی زندگی است؛ نوجوان وقتی در آستانه سن بلوغ قرار می گیرد بسیاری از آموزه های قبلی خود را زیر سؤال می برد. در بحث روان شناسی نوجوان و جوان به این نکته تأکید زیادی شده است؛ نوجوانی سن طغیان، آشوب و ایجاد سؤال است. در این سن سؤالات زیادی مطرح می شود و از اساسی ترین سؤالات این موارد هستند: برای چه زندگی می کنم؟ من چه کسی هستم؟ سؤالات سبک زندگی از جمله سؤالاتی است که در دوره نوجوانی مطرح می شود و اگر نوجوان ها پاسخ مناسبی برای این پرسش ها پیدا نکنند، این آسیب معرفتی، فکری و روانی در طول زندگی آن ها را رنج خواهد داد. (ادهم، ۱۴۰۱)

موجودیت رسانه ای مستقل نوجوان: یک پرسش قابل تأمل آن است که نوجوان به عنوان فردی متعین و مستقل، تا چه اندازه در رسانه‌های رسمی نمود دارد؟ آیا نوجوان می‌تواند اخبار مرتبط با مسائلی که خود مهم می‌داند را دنبال کند و در دسترس او قرار دارند؟ آیا چنین برنامه‌های خبری در رسانه‌های رسمی وجود دارند؟ آیا رسانه‌های رسمی نوجوان را به عنوان فردی مستقل برای خود تعریف کرده‌اند و به او هویت می‌بخشند؟ یا اینکه او را در سایر رده‌های سنی هضم کرده‌اند. این هضم کردن اگر باعث شود که نوجوان خود را به عنوان موجودی مستقل نبیند و احساس موجودیت نکند، چه بسا به نوعی سرخوردگی و احساس طردشدگی و نوعی احساس نادیده گرفتن منجر شود.

مسئله کیفی شدن ملاک‌های تشخیص نوجوانی: سن معیار اولیه‌ای برای رهایی فعالین این حوزه از آشفتگی است. بیشتر ملاک‌ها برای تشخیص نوجوانی کیفی است؛ اما وقتی ملاک‌ها کیفی می‌شوند، عمدتاً درگیری و آشفتگی به وجود می‌آید؛ پس با معیاری به نام سن، این مخاطب دسته‌بندی می‌شود. شاید مهم‌ترین پارامتر نوجوانی قرار گرفتن فرد در مرز کودکی و جوانی باشد. او از هویت کودکی خارج شده و به استقلال می‌رسد و از حالت صرفاً مقلد، در چارچوبی به نام خانه و پدر و مادر، خارج شود. بیشتر نوجوانان در فضایی قرار دارند که هویت خاصی نداشته و به دنبال تقلید هستند. نوجوان هویت خود را از بقیه می‌گیرد؛ این حالت را می‌توان تزلزل هویت نامید. مرز بین نوجوانی و جوانی پختگی است. در جوانی فرد به پختگی می‌رسد و تا حدی خود را پیدا می‌کند. در نوجوانی چنین نیست و به لحاظ هویتی دچار آشفتگی است؛ برخی از این آشفتگی‌ها منشأ درونی و برخی بیرونی دارند. (داستان پور، ۱۴۰۱)

سیاستگذاری بر حسب اشتراکات و افتراقات: ولی بحث تعهد، هیجان و... در دوره نوجوانی مهم است. در حوزه معرفتی، پسران نوجوان و دختران نوجوان وجوه اشتراک و افتراقی دارند؛ پسران و دختران نوجوان اشتراکاتی دارند و می‌توان روی این اشتراکات به صورت عمومی برنامه‌ریزی کرد و در وجوه افتراق برنامه‌های متفاوتی ترتیب داد. مسائلی نظیر اعتقادات، در حوزه مسائل مشترک قرار می‌گیرند؛ برای مثال در بحث توحید موضوع یکی است و محتوا در خصوص دختران و پسران یکسان است، اما به لحاظ روان‌شناختی تفاوت‌هایی میان آن‌ها وجود دارد؛ دخترها گرایش معنوی دارند و پسرها منطقی‌تر هستند. دختران از لحاظ عاطفی بیشتر باید مورد توجه باشند. کسی که بخواهد احساسات و عاطفه را به دختر نشان دهد باید تا حدی توجه، محبت و جنبه‌های عاطفی اش را درک کند. مدل تعامل با نوجوان پسر و دختر تفاوت‌های مهمی دارد. (داستان پور، ۱۴۰۱)

ضرورت مواجهه پیوستاری با مسئله تربیت نوجوان: تربیت یک فرایند به هم پیوسته است، پس نمی‌توان درباره تربیت نوجوان جدای از تربیت کودک بحث کرد. به طور عینی بخشی از کودکان که وارد مرحله نوجوانی می‌شوند، درکی از نوجوانی و جوانی ندارند؛ زیرا مسیرشان به درستی طی نشده است. نکته دیگر این است که دختران و پسران در دوره نوجوانی

در آستانه یک خودیابی جدید هستند؛ تمایل دارند خودشان فکر کنند و خودشان انتخاب کنند؛ پس نیاز دارند تا «خود» و «من» آنها به رسمیت شناخته شود. اگر فرایند تربیت درست انجام شود و این «من» به رسمیت شناخته شود و بخواهد فکر کند و تصمیم بگیرد، این «مسئله» به معنای آسیب نیست، بلکه اقتضای نوجوانی است که باید به درستی شناخته و پذیرفته شود و این اقتضا را مربی باید بپذیرد و درک کند. (ذوعلم، ۱۴۰۱)

سردرگمی سیاسی و اختلال هویتی: برخی سیاست‌های حاکمیت نظیر سیاست‌های خانواده، سیاست‌های فرهنگی، سیاست‌های رسانه‌ای و سیاست‌های جمعیتی نیز جامعه هدف مشخصی ندارند و عمدتاً مخاطبان گسترده‌ای را در بر می‌گیرند؛ به همین خاطر نسبت این سیاست‌ها با نوجوانان نامشخص و مبهم است و به تبع نه تنها برای او خاصیت هویت بخشی ندارند، بلکه فرآیند شکل‌گیری هویت او را نیز دچار اختلال می‌کنند. در نتیجه متولدین این دهه در مجموعه‌ای از تناقض‌ها، تضادها، تشویش‌ها و نگرانی‌ها به سر می‌برند که این فضا باعث می‌شود تا نتوانند هویت فردی و اجتماعی خود را به درستی کسب کنند. همچنین سیاست‌گذاری فرهنگی از جمله تولیدات فرهنگی صدا و سیما در ارتباط با رده‌های سنی متناظر با نوجوانان نامشخص است. معلوم نیست که چند درصد از برنامه‌ها مخاطبانی از کدام نسل‌ها دارند که باید روی این موضوع تأمل جدی صورت گیرد.

آینده مبهم و نامشخص بودن چارچوب هویت: از سوی دیگر باید این نکته را در نظر داشت که مشکلات فراوان اقتصادی و اجتماعی به‌ویژه تبعیض و فساد و بی‌عدالتی در نوجوانان نسل‌های گذشته به پررنگی امروز وجود نداشت. علی‌رغم شرایط پر از چالش در دهه‌های گذشته، سیاست‌های اقتصادی وضعیت را به گونه‌ای متوازن برای مردم پیش می‌برد و از رهگذر همین توازن، امکان اشتغال و نقش‌آفرینی اجتماعی برای همه یک‌سان بود. امروز ناامیدی نوجوانان و جوانان از فرصت‌های آینده قابل مشاهده است. بخش‌های قابل توجهی از دانش‌آموزان و دانشجویان با ناامیدی از آینده‌شان سخن می‌گویند؛ آن‌ها امیدی به آینده اشتغال و نقش‌آفرینی ندارند، از سرانجام تحصیل و اشتغال و زندگی‌شان خبر ندارند؛ پس برنامه‌ای برای آینده نداشته و دچار یأس می‌شوند. فراگیری ناامیدی در میان اقشار نوجوان و جوان، نتیجه مستقیم بی‌برنامگی، فساد اداری و اقتصادی است. نوجوانان امروز از وضعیت عمومی رنج می‌برند؛ آن‌ها اوضاع ایران را با دیگر کشورها مقایسه می‌کنند و از رهگذر همین قیاس دچار ناامیدی بیشتری می‌شوند. وضعیت امروز با سالیان گذشته تفاوت‌های زیادی کرده که نمی‌توان منکر جایگاه این تفاوت‌ها در وضعیت اقشار نوجوان و جوان شد. نااطمینانی از آینده یکی از مؤلفه‌هایی است که روی آن کار نشده است. نوجوانانی که برای آینده برنامه داشته باشند، هدفمند زندگی می‌کنند. کسی که می‌خواهد در کنکور رتبه یک را کسب کند، هدفمند زندگی می‌کند. نوجوانی که از کودکی رؤیای مکانیک شدن را در سر دارد، زندگی هدفمندی را در پیش می‌گیرد. نااطمینانی از آینده تأثیر بسیار زیادی در احساس بی‌هویتی در دوران نوجوانی دارد. (موسوی چلک، ۱۴۰۱)

۲۰- نوجوان و گروه های مرجع

ویژگی های نسل های گذشته نوجوانان ایرانی: از زاویه روان‌شناسی نوجوانان و پیرو بعضی از پژوهش‌های انجام شده، مهم‌ترین ویژگی اکثر نوجوانان دهه شصت وابسته بودن و پیرو بودن بوده است؛ آنچه رهبران، مدیران، بزرگان و بالادستان به آنها می‌گفتند، بدون چون و چرا می‌پذیرفتند. زندگی ساده‌ای داشته و تحت تأثیر شرایط ویژه کشور و سال‌های دفاع مقدس، روحیه ویژه‌ای در میانشان تقویت شده بود که همین روحیه منجر به تفاوت آن‌ها از نوجوانان امروز شده است. همین روحیه در سال‌های بعد دست‌مایه تولید آثار فرهنگی همچون فیلم و سریال‌هایی شد که نوجوانان این دوره را نوجوانانی متمایز از دیگر دوره‌ها نشان می‌داد. آنچه این نوجوانان و جوانان به عنوان هدف زندگی و الگوی زندگی اجتماعی در سر می‌پروراندند، تشکیل یک حکومت و جامعه شبیه به حکومت و جامعه دوران حضرت علی (ع) بود. این شاید مهم‌ترین سرفصل حرکت و ویژگی نوجوان دهه شصت از دیدگاه برخی باشد. (اکرمی، ۱۴۰۱)

با توجه به فضای فرهنگی قبل از پیروزی انقلاب از یک‌سو و همچنین فضای فرهنگی کشور در پاییز و زمستان ۱۳۵۷ از سوی دیگر، نوجوانان - که با عنوان بچه‌های راهنمایی و دبیرستان شناخته می‌شدند - از سوی جامعه به عنوان یک قشر مستقل و البته صاحب ایده یا عمل به رسمیت شناخته نمی‌شدند؛ اکثریت آن‌ها تابع رهبران و خصوصاً امام (ره) بودند؛ تمام حرف‌های ایشان را قبول کرده و هویت خود را به هویت بزرگان گره می‌زدند. نوجوان دهه شصت، دیدگاه‌های رهبران را می‌پذیرفت و در همین مسیر گام برمی‌داشت. پس از پیروزی انقلاب و با آغاز جنگ، این روحیه پیروی به مراتب تقویت شده و نوجوانان که در راستای آرمان‌های بزرگان شریک انقلاب شده بودند، در آن زمان به جبهه می‌رفتند و با جان خود الگوی ایده آلشان را یاری می‌کردند.

تغییر هویت پیرو به هویت مستقل: بعد از پایان جنگ و آغاز دوران سازندگی، برخی از ارزش‌های سال‌های آغازین جمهوری اسلامی مورد تردید گروه‌هایی واقع شدند؛ حتی برخی از مدیران و مسئولان وقت، این ارزش‌ها را به باد انتقاد گرفته و در سخنانشان بر لزوم تغییر آرمان‌های اجتماعی، فرهنگی و ایدئولوژیک تأکید می‌کردند. درست از همین دوران بود که لزوم ارتقای سطح زندگی، آن هم در نوع رفاه‌گونگی مورد توجه و تبلیغ قرار گرفت. نسل نوجوان در این دوران متوجه یک اختلاف میان این گفته‌ها و اعمال شد و به تدریج گروه‌های مرجع موجود مشروعیت خود را برای او از دست دادند و یا این مشروعیت بسیار کمرنگ شد. هرچه این اختلاف بیشتر شد، هویت این قشر نیز دستخوش تحول واقع شده و به همین سمت و سو گرایش پیدا کرد. نوجوان امروز چندان هویت پیروی ندارد؛ او آرمان‌ها، ایده‌آل‌ها و اهدافش را نه از رهبران و هم‌نسلان خود در اجتماع، بلکه از الگوی ذهنی خود برداشت کرده و در جهت نیل به آن می‌کوشد. در این مدل از الگوبرداری، منفعت هر فرد بر دیگران رجحان دارد. نوجوان دهه شصت به دنبال پذیرش گرفتن از دانشگاه‌های خارجی و مهاجرت نبود، این ایده در آن دوران مختص عده اندکی از اقشار بود که در آرمان‌ها قربانی با انقلاب نداشته و به خاطر همین دوری، اندیشه مهاجرت را در سر می‌پروراندند. اما عده زیادی از نوجوانان امروز، راه رسیدن به اهدافشان را در مهاجرت می‌جویند و حتی الگوهای

مطلوب خود را از آن سوی مرزها انتخاب می کنند. قشری از نوجوان امروز در دوره دبیرستان برنامه زندگی آینده را چیده و به محض ورودش به دانشگاه، پروژه مهاجرت را کلید می زند؛ نوجوانی که اندیشه، سبک زندگی و منش اجتماعی را خودش انتخاب کرده و در راستای تحقق آن از هیچ تلاشی فروگذار نمی کند و این نشان از یک تغییر مهم نسل در سالیان اخیر دارد. از جهتی روحیه پیرو داشتن مطلوب است و از جهت دیگری روحیه انتخابگر بودن نیز مثبت است. اگر شرایط اقتصادی و فرهنگی جامعه به صورتی باشد که نوجوان از فکر کردن به مسائلی همچون مهاجرت منصرف شود، مطلوب است؛ اما به نظر می رسد که عزمی برای شناختن این تغییرات وجود ندارد. در شورای عالی انقلاب فرهنگی، بارها و بارها بحث فرار مغزها طرح شده و برای شناختن ریشه ها و دلایل این معضل تلاش هایی صورت گرفته است؛ اما برخی از اعضای این مرجع بالادستی اهتمامی کافی به شناخت و حل بحران ندارند، آن ها در صدد چاره جویی نبوده یا نیستند؛ تعداد مبتلایان به این معضل را اندک شمرده و آن ها را نادیده می گیرند. بخش قابل توجهی از مدیران به تحولات نسل نوجوان نمی اندیشند و در این فکر نیستند که نوجوان دیروز که با شور و شغف راهی جبهه می شد، در راه تحقق آرمان هایش از جان می گذشت و برای ساختن ایران تلاش می کرد، امروز تا چه میزان روحیه اش به نوجوانان جدید منتقل شده است.

عدم وجود پیوند میان تحقیقات نوجوان و مراجع تصمیم ساز: پژوهشگران بسیاری در ایران، معضلات نوجوانان را مورد موشکافی قرار داده و عمری در راه شناخت ریشه های این مشکلات تلاش کرده اند؛ اما چنین پژوهشگرانی جایگاه مهمی در مراجع تصمیم ساز نداشته و ندارند، بسیاری از آن ها ماحصل تحقیقاتشان را در گوشه کتابخانه های شخصی نگه داشته و از محافل تأثیرگذار دور مانده اند. روحیه انتخابگر امروز در کنار روحیه الگوبرداری و البته ارزش های والای آن دوران، ترکیب مناسبی برای نسل نوجوان است؛ نسلی که در آرمان ها و اهداف اندیشیده و سپس آن را انتخاب می کند؛ این همان الگویی است که برای جامعه ایرانی مطلوب بوده و هست. البته چگونگی تقویت این الگو نیاز به بحث های مبسوطی در زمینه روان شناسی و جامعه شناسی دارد که پرداختن به این مباحث تفصیل می طلبد. (اکرمی، ۱۴۰۱)

فضای مجازی و گروه های مرجع جدید: برداشت غالب از ارتباط نوجوان و نسل های قبل در خانواده یا جامعه این است که ارتباط بین نسلی به درستی اتفاق نمی افتد. در گذشته باینکه خانواده ها پرجمعیت تر بودند، اما الگوی تربیتی متفاوت بود. در حال حاضر بیش از اینکه خانواده ها در تربیت نقش ایفا کنند، رسانه ها و گروه های همسالان هستند که در تربیت فرزند نقش دارند. بخشی از این رسانه ها می تواند فضای مجازی باشد که بعد از شبکه شاد به مراتب نگرانی بیشتر خواهد شد؛ چون حتی اگر مدیریت فضای مجازی قبل از کرونا امکان پذیر بود، در حال حاضر دیگر نمی توان فضای مجازی و حضور دانش آموزان در این فضا را به طور موثر مدیریت کرد. (مهدی زاده، ۱۳۹۱)

موضوع دیگر بحث تأثیرپذیری این گروه ها از فضای مجازی است. باید توجه داشت که فضای مجازی آسیب نیست، فضای مجازی عمدتاً فرصت است. فضای مجازی و دوره نوجوانی یکی از مسائل مهمی است که در حال حاضر کاملاً به حال خود رها شده است؛ نه برنامه مداخله ای وجود دارد و نه متن آموزشی تولید شده است. البته برای بزرگ سالان هم هیچ متن یا برنامه ای

تدوین و تولید نشده است، ولی مسئله اینجاست که گروه‌های سنی پایین‌تر تأثیر بیشتری از فضای مجازی می‌گیرند. فرض کنید گروه مرجع یک فرد، خواننده‌ای است که تصمیم می‌گیرد ساعت سه شب لایو بگذارد و این لایو را شصت هزار نفر می‌بینند؛ فضای مجازی تأثیر خود را می‌گذارد. گروه‌های مرجع طی این سال‌ها تغییر زیادی کرده‌اند و سلبریتی‌ها بیش از هر کسی تأثیرگذار هستند، سلبریتی‌ها و رفتار و عاداتشان به یکی از محورهای تربیتی نوجوان تبدیل شده است؛ باید دید که در مقابل، چه کاری برای به تعدیل رساندن و هدایت این تأثیرگذاری و تأثیرپذیری وجود دارد. (موسوی چلک، ۱۴۰۱)

۲۱- تحلیل نقادانه رویکردهای حاکم بر سیاستگذاری

مواجهه نقادانه با امر سیاستگذاری در حوزه نوجوان، ناظر به دو مسئله است؛ یکی اینکه چرا بخشی از اقدامات لازم تاکنون انجام نشده و حتی مورد توجه قرار نداشته است؛ و دوم آن که اقداماتی که تاکنون انجام شده، تا چه اندازه موثر و مفید بوده‌اند. در ادامه انتقاداتی که ذیل این دو مسئله به نگاه سیاستگذاری می‌توان وارد کرد، آمده است.

تغییر بازه سنی و فقدان نگاه کلان نگر: در سال ۱۳۹۷ با ابلاغ مصوبه شورای عالی جوانان کشور توسط وزیر ورزش و جوانان، بازه سن جوانی از «۱۵ تا ۲۹» سال به «۱۸ تا ۳۵» سال تغییر کرد. درخواست تغییر بازه سن جوانی، ابتدا از معاونت امور جوانان به شورای عالی جوانان ارسال شد و بعد از انجام فرایند قانونی، این درخواست در معاونت حقوقی ریاست جمهوری بررسی و پس از موافقت از سوی شورای عالی جوانان ابلاغ شد. در این مجال فرصت نیست تا به اهداف این مصوبه و چرایی چنین تغییری پرداخته شود؛ اما در هر صورت، آنچه می‌توان از این موضوع دریافت، پیامدهای فقدان نگاه‌های کلان در سیاست‌گذاری فرهنگی و اجتماعی کشور است که شاید این کاستی را نه به متولیان امور جوانان در سطح وزارتخانه و شورای عالی، بلکه به غفلتی که در کلیه ساختار فرهنگی کشور نسبت به امر «نوجوان» وجود دارد باید نسبت داد. طبیعتاً وقتی شروع جوانی در توافقات رسمی کشور از ۱۵ به ۱۸ سال تغییر کند، بدان معناست که پیش از این سن را باید به نوجوانی ملحق کرد و قطعاً نیازمند استدلال و اثبات نیست که این دوره سنی، نه از توجهات گسترده به کودک بهره‌برده و نه از مزایای جوانی چیزی عایدش شده است.

تجویزهای مشترک برای افراد غیرهمسان: نوجوانی مقطعی از عمر افراد است که به نظر می‌رسد نه در سطح سیاست‌گذاری، نه قانون‌گذاری، نه برنامه‌ریزی و نه حتی نهادسازی التفاتی به آن وجود ندارد و شوربختانه از سوی برخی متولیان امر، این دوره با کودکی جمع بسته می‌شود و هر نسخه‌ای را که به کودکان تجویز می‌کنند، برای نوجوان نیز تعمیم می‌دهند. درست است که اولین و مهم‌ترین عامل مؤثر در شکل‌گیری شخصیت و ویژگی‌های رفتاری همچنین تغییرات و تحولات دوران نوجوانی، خانواده است؛ اما دوران نوجوانی مرحله‌ای از چرخه زندگی فردی است که در آن نوجوان تحولات همه‌جانبه جسمانی، شناختی، اخلاقی، رفتاری و غیره را تجربه می‌کند و از همین روست

که ضرورت نگاه کلان در سیاست گذاری فرهنگی و اجتماعی کشور قابل توجه است. مشکلات ناشی از افزایش سن نوجوانی برای حل برخی از چالش های نظام حکمرانی در زمینه جوانان - که البته شاید ناخواسته اما با غفلت همراه بود- زمانی دوچندان خواهد شد که فقدان متولی در حوزه نوجوان به عنوان معضلی اساسی شناخته شود.

۲۱-۱- نگاه حداقلی به مسائل نوجوان

منظور از نگاه حداقلی به مسائل نوجوان، عدم مواجهه کلان و بلند مدت با مسائل نوجوان است نگاه حداقلی به نوجوان چگونه سیاست گذاری می کند که اولاً نقطه مطلوبی برای نوجوان تراز در نظر نمی گیرد و ثانیاً مسائل نوجوان را معمولاً در مسائل اقتصادی و مادی خلاصه می کند. نگاهی به قوانینی که تاکنون درباره نوجوان به تصویب رسیده اند نشان می دهد که این قوانین بیشتر از آن که در چشم اندازی سیاستگذارانه تدوین و به تصویب برسند، در چشم اندازی منفعلانه و غیرپیشگیرانه در نظر گرفته شده اند و جنبه پسینی داشته اند. اگرچه تصویب قوانینی برای کاهش مشکلات و آسیب های موجود به خودی خود امری مثبت تلقی می شود، اما آنچه از سیاستگذار مورد انتظار است، مواجهه ایجابی و پیشینی با مسائل نوجوان است که بتواند ضمن پیشگیری از بروز آسیب های مرتبط با وی، مسیرهای مطلوبی را برای او رقم بزند. در زیر دو نمونه از قوانینی که ارتباط پررنگی با نوجوان دارند، برای نمونه مورد بررسی قرار گرفته اند تا صدق سطور بالا روشن گردد.

قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست (۱۳۹۲): در این قانون شرایط درخواست کنندگان سرپرستی کودکان و نوجوانان تعیین شده است. همچنین مشخص شده که سپردن سرپرستی کدام افراد موضوع این قانون است. این قانون ۳۷ ماده دارد که در مجموع تنها به مسئله سرپرستی کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست اختصاص یافته است. به موجب قانون حمایت از کودکان بی سرپرست و بدسرپرست متقاضی تحت ضوابط و شرایط خاصی می تواند کودکان بی سرپرست و بدسرپرست را سرپرستی کند، بدون آنکه آثار ناشی از قرابت نسبی از قبیل ارث و... بین آنها ایجاد شود و تنها با حکم قانون رابطه مالی آنها تنظیم می گردد. در موارد خاصی نیز این رابطه منحل می گردد و آثاری بر این انحلال بار خواهد شد. میتوان گفت براساس قانون حمایت از کودکان بی سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲ و نوآوریهای آن امر واگذاری سرپرستی سرعت خواهد گرفت.

قانون حمایت از اطفال و نوجوانان (۱۳۹۹): این قانون آخرین قانون در راستای حمایت از اطفال و نوجوانان است که ضمن به روز رسانی و برطرف کردن قوانین مشابه مصوب در سال های ۸۱ و ۸۷، اضافاتی نیز داشته است و به دلیل ارتقای قوانین، آنها را ملغی نموده است. هم در راستای حمایت از اطفال و نوجوانان در برابر ارتکاب جرم دیگران بوده و هم شرایط رسیدگی به احکام اطفال و نوجوانان مرتکب جرم را مشخص کرده است. بحث مطالعاتی قانون مورد بحث در سال ۱۳۸۳ آغاز

و تا مراحل تدوین و تصویب آن حدود ۴ تا ۵ سال طول کشید. این قانون ۵۱ ماده و ۱۵ تبصره دارد و تمام آنها برای حمایت از افراد زیر ۱۸ سال در نظر گرفته شده است. مهم ترین آسیب های مورد توجه در این قانون عبارتند از:

- بی توجهی و سهل انگاری والدین در انجام تکالیفی که در قبال کودکان خود موظف به انجام آن هستند؛
- سوء رفتار به معنای هر گونه فعل و ترک فعل عمدی که سلامت اخلاقی و اجتماعی طفل را مورد آسیب قرار دهد
- بهره کشی اقتصادی که بر اساس مقررات بین الملل و قانون کار ایران کار برای افراد زیر ۱۵ سال ممنوع است و به افراد ۱۵ تا ۱۸ سال را تحت شرایط خاص اجازه داده شده است؛
- خرید و فروش کودکان که از آن با عنوان معامله کودک یاد می شود؛
- فحشا و هرزه نگاری؛
- بازماندن طفل و نوجوان از تحصیل؛
- طرد شدن کودک و طفل از سوی خانواده؛
- کم توانی جسمی و روانی کودکان زیر ۱۸ سال یا اختلال هویت جنسیتی؛
- بزهکاری کودکان که بر اساس این قانون، افرادی که مرتکب بزهکاری می شوند و زیر ۱۸ سال هستند به عنوان وضعیت مخاطره آمیز که نباید با آنها رفتار کیفری شود، مورد توجه قرار گرفته اند
- خطر شدید و قریب الوقوع برای سلامت جسمی و روانی کودک؛ به این معنی که کودکی که در معرض خطر جسمی، روانی و اجتماعی و... قرار گیرد با عنوان وضعیت مخاطره آمیز تعریف می شود و دستگاه های مختلف نیز در این خصوص وظایفی دارند.

همان گونه که این دو نمونه نشان می دهد، اولاً نوجوانانی که مخاطب این قانون هستند، دامنه خاصی از نوجوانان را دربرمی گیرند و ثانیاً این قوانین بیشتر جنبه حمایتی و پسینی دارند و تاثیر پیشینی چندانی بر شخصیت نوجوان و کیفیت دوره نوجوانی برای نوجوانان ندارند. (قاسمی، ۱۳۹۹)

۲-۲۱- معضل بروکراتیزه شدن نهادهای اجتماعی

معضل فرآیندهای تربیتی بخشنامه محور: یکی از معضلاتی که نهاد سیاستگذاری امروز با آن مواجه است، بروکراتیزه شدن نهادهای اجتماعی است؛ به این معنا که نهادهای فرهنگی و اجتماعی دخیل در امر تربیت نوجوان، جنبه اداری و ساختاری پیدا کرده اند و بیش از آنکه متکی بر انسان ها و شخصیت آنها باشند، به مجموعه ای از فرایندها، قوانین، رویه ها و ساختارها اتکا دارند. در چنین شرایطی این فرایندها به جای آن که انسان ساز باشند، انسان سوز خواهند بود. ضرورت سیاستگذاری و غیرمتمرکز درباره نوجوان که در بخش های پیشین توضیح داده شد، ریشه در همین موضوع دارد.

پرسش اساسی آن است که اگر ادارات یا سازمان ها نباشند، چگونه باید با جمعیت بالا در کشور مواجه شد و برای آنها برنامه هایی را اجرا کرد؟ پاسخ آن است که تا حد امکان نهادهای غیرمتمرکز در سطوح بومی و محلی باید به وجود آیند و در عین حال جنبه سازمانی و اداری نداشته باشند؛ بلکه مردم نهاد باشند. در این صورت می توان امیدوار بود که فرایندهای فرهنگی و تربیتی بتوانند موثر واقع شوند.

عدم درک ظرفیت ها و پیچیدگی های وجودی نوجوان: زمانی که مقوله های فرهنگی، جنبه سازمانی و بروکراتیک پیدا کنند، آنگاه ظرفیت ها و پیچیدگی های شخصیت نوجوان درک نخواهد شد و در عوض مجموعه ای از بخشنامه ها و قوانین مورد استناد قرار خواهند گرفت. طبیعی است که در چنین شرایطی تمام نوجوانان به یک چشم دیده خواهند شد و این مسئله مانع از موثر واقع شدن آموزه های تربیتی خواهد بود. باید تاکید کرد که امر تربیت امری جمعی و گروهی نیست؛ یک مربی کارآمد تلاش نمی کند تا برای مجموعه زیادی از افراد اقدامات شبیه به هم و یکسان را تجویز کند؛ بلکه برعکس، سعی می کند تا حد امکان تفاوت ها را کشف کند و آنها را مورد توجه قرار دهد. امروزه نهادهای فرهنگی از نظر کمی گسترش پیدا کرده اند، اما از نظر کیفی دستاورد چندانی نداشته اند. بسیاری از ارزش هایی که در مبارزات منتهی به پیروزی انقلاب اسلامی از سوی افراد و مبارزه مطرح می شدند، امروزه در قالب سازمان ها و ادارات دیده شده اند و برای آنها بخشنامه های زیادی صادر شده و بودجه های کلانی هم در نظر گرفته شده است، اما تقریباً یک وفاق کلی وجود دارد که این سازمان ها نسبت به بودجه و امکاناتی که صرف کرده اند، نتوانسته اند تاثیر گذار باشند.

مشکل حاکم بودن نگاه سازمانی به مقوله های فرهنگی: به نظر می رسد اصل این مشکل نه به تعداد سازمان بستگی دارد و نه به سیاست هایی که در این سازمان ها طراحی و اجرا می شوند؛ بلکه مشکل اصلی؛ نفس نگاه سازمانی داشتن به مسائل فرهنگی و اجتماعی است. به عنوان یک مثال ساده می توان به مقایسه نقش مسجد با نهادهای بروکراتیک اشاره کرد و اینکه چرا با وجود گسترش کمی نهادهای مدرن، همچنان مساجد اهمیت زیادی دارند و باید به آنها توجه شود. مقایسه نهاد مسجد با نهادهای بروکراتیکی مثل کانون های فرهنگی، فرهنگسراها و سازمانهای فرهنگی با وظایف متنوع نشان می دهد که بسیاری از ظرفیت های تربیتی نهاد مسجد در نهادهای بروکراتیک وجود ندارد؛ زیرا آنچه در نهاد مسجد برجسته است افراد و مربیان هستند، اما در سایر نهادهای بروکراتیک صرفاً مجموعه ای از برنامه ها وجود دارند که ممکن است نگاه تربیت محور فردی بر آن حاکم باشد یا نباشد.

۲۱-۳- عدم استقلال نوجوان در امر سیاست گذاری

جای خالی نوجوان در قوانین: برای بررسی زمینه ها و پتانسیل های موجود در حوزه نوجوان باید قوانین و مصوبات این موضوع را به درستی شناخت. به نظر می رسد که در قوانین مصوب با رویکرد اجتماعی، نوجوان به عنوان فردی مستقل، مورد توجه نیست و از منظر قانون گذار دارای ویژگی های مستقل شناخته نشده است. با در نظر گرفتن مراحل رشد، می توان دریافت

که طبقه‌بندی این مراحل بدون دلیل صورت نگرفته است. وقتی یک تقسیم‌بندی مانند پیش دبستان، کودکی، نوجوانی، جوانی، میان‌سالی، کهن‌سالی و پیری انجام شده، از هر مقطع، انتظاری وجود دارد؛ لذا این تقسیم‌بندی به دلیل ویژگی‌های مهم‌تری است که هریک از این مراحل رشد نسبت به قبل یا بعد می‌تواند داشته باشد؛ بر این اساس، می‌توان گفت حوزه نوجوانی باید به صورت مستقیم مورد توجه قرار گیرد. شاید بخشی از مشکلات فعلی به نادیده گرفتن همین حوزه نوجوانان برگردد. (موسوی چلک، ۱۴۰۱)

نگاهی به برخی مصادیق: در این باره می‌توان چند مصداق را بیان نمود؛ در ایران بیشتر در خصوص کودکی و جوانی گفت‌وگو می‌شود؛ دلیلش هم این است بخش عمده تعریفی که از کودک داریم، نوجوان را نیز پوشش می‌دهد. ایران پیمان‌نامه جهانی کودک را پذیرفته و کلیه افراد زیر ۱۸ سال را کودک اطلاق می‌کند. نام قانون حمایت از کودکان و نوجوانان، در ابتدا قانون حمایت از کودکان بوده است. در سال ۸۱ که این قانون در مجلس تصویب شد، به واسطه بحث شرعی طفل و نوجوان، نام آن را به قانون حمایت از کودک و نوجوان تغییر دادند، ولی منظور همان کودک زیر ۱۸ سال بود؛ لذا هیچ ویژگی دیگری در قانون افزوده نشده است و اگر واژه نوجوان در نام قانون اضافه نمی‌شد، هیچ تفاوتی در قانون ایجاد نمی‌کرد؛ یا برای مثال، قانون کار، بچه‌های پانزده تا هیجده سال را کارگر نوجوان قلمداد کرده است. نام قانون اخیری که بعد از شانزده سال در اردیبهشت امسال تصویب و در خردادماه ابلاغ شد، «قانون حمایت از کودکان و نوجوانان» بود و بعد به‌عنوان «قانون حمایت از اطفال و نوجوانان» تغییر یافت. واژه طفل جایگزین واژه کودک شد تا تمایز ایجاد شود.

در مجازات‌های موجود در قانون مدنی و آیین دادرسی کیفری به‌نوعی تمایز بین کودک و نوجوان وجود دارد. اما این ادبیات متفاوت، به دلیل ویژگی نوجوان نبوده است. بلکه به این دلیل که قصد بر پذیرش تعریف یونیسف به‌عنوان تعریف کودک وجود نداشته و تعریف شرعی از طفل مورد توجه بوده، مبنای همان تعریف شرعی قرار گرفته است. در باقی قوانین هم به طور مشخص این موضوع در نظر گرفته نشده و نوجوان برجسته نیست. تلفیق دوره نوجوانی با دوره کودکی و جوانی باعث شده در این حوزه غفلت صورت بگیرد؛ نتیجه این غفلت هم به برنامه‌ریزی‌ها، الگوهای تربیتی و سبک آموزش برمی‌گردد که الزاماً نیازهای یک نوجوان همانند یک کودک یا جوان نیست.

وجه دیگر این بحث به ساختار اجرایی کشور برمی‌گردد؛ اگرچه بحث شد که نگاه بروکراتیک به مسائل نوجوان نگاه درستی نیست، اما در همین شرایط کنونی که فعلاً همین نگاه حاکم است، باز هم نوجوان جای مستقلی در ساختارهای اجرایی ندارد. برای مثال، در بهزیستی دفتر امور کودکان مربوط به افراد زیر هیجده سال است و یا آموزش و پرورش در ساختار اداری خود هیچ جایگاهی برای نوجوان ندارد. گفت‌وگوهای چندجانبه و آن هم از منظر اجتماعی، با موضوع نوجوان کمتر ترتیب داده شده است. شاید اگر درباره نوجوانی همایش‌هایی تخصصی برگزار شود، مسیر رسیدگی بیشتر به این موضوع فراهم شود.

جمع بندی مباحث طرح شده

با توجه به اینکه پژوهش حاضر در دو بخش اصلی «مرور مطالعات انجام شده» و «شناسایی چالش های حوزه نوجوان» انجام شده، خلاصه مباحث نیز به دو دسته تقسیم می شوند و به ترتیب ذیل دو عنوان «جمع بندی مباحث طرح شده» و «نظام مسائل مستخرج» آورده می شوند.

کلان موضوع	موضوع فرعی
۱	بخش اول پژوهش: فراترکیب
چارچوب روشی	فراترکیب روشی برای تحلیلی مطالعات کیفی است و با استفاده از آن می توان پژوهش هایی را که در یک حوزه مشترک انجام شده اند، مورد تحلیل قرار داد و از مطالعه مشترک مسائل خردتر، به مسائل کلان تر رسید.
	بخش دوم پژوهش: دلفی
	برای پوشش دادن حیطه های کمتر مورد توجه قرار گرفته در مطالعات و در عین بسیار مهم، از روش دلفی در کنار روش فراترکیب برای روشمند نمودن شیوه بهره گیری از نظرات کارشناسان نیز استفاده شده است.
۲	مقالات علمی و پژوهشی
بررسی محتواهای چهارگانه	پایان نامه های دانشگاهی
	کتاب های منتشر شده
	نشریات و مطبوعات
۳	اشتراکات با پژوهش های ایرانی:
تصویر نوجوان در پژوهش های خارجی	<ul style="list-style-type: none"> • رویکرد پسینی • چالش های مفهومی و سردرگمی در تعاریف
	افتراقات با پژوهش های ایرانی:
	<ul style="list-style-type: none"> • فاصله میان پژوهش و سیاستگذاری • مواجهه با نوجوان به عنوان موجودی مادی

۴	مهم ترین موضوعات نوجوان در پایان نامه ها در طول ۱۰ سال اخیر	علوم ورزشی (۱۵۳) / روانشناسی تربیتی (۱۴۰) / روانشناسی عمومی (۱۴۰) / ادبیات فارسی (۱۲۷) / روانشناسی بالینی (۱۰۱) / حقوق (۶۲) / آموزش و پرورش (۵۷)
۵	تفکیک پژوهش های دانشگاهی درباره نوجوان برحسب مقطع	کارشناسی ارشد (۳۴۳۷) دکتری (۲۵۷) سایر (۲)
۶	مهم ترین موضوعات نوجوان در مقالات در طول یک سال اخیر (۱۴۰۰-۱۳۹۹)	میان رشته ای (۹۲) / ادبیات و زبانها (۵۸) / علوم اجتماعی (۴۹) / علوم تربیتی (۴۲) / تربیت بدنی (۳۶) / حقوق (۲۰) / حوزه سلامت (۱۸) / فقه و اصول (۱۵) / روانشناسی (۱۳) / دانش آموزان (۲۳) / پرخاشگری (۸) / عزت نفس (۸) / اضطراب (۷) / آموزش (۷)
۷	مهم ترین مسائل مورد توجه در مقالات علمی- پژوهشی و پایان نامه ها	حقوق، مفاهیم اولیه، محیط اجتماعی، فیزیولوژی، خود آسیب رسانی، بزهکاری، فلسفه برای نوجوان، مسائل دختران، هنر، ابعاد رفتاری، هویت، فضای مجازی، رفتار جنسی، اضطراب و ارتباط والدین و نوجوان
۸	مهم ترین مسائل نوجوانان در دوران کرونا	تجربه زیسته نوجوانان از شیوع بیماری کرونا تجربه زیسته نوجوانان از قرنطینه خانگی تغذیه کودکان و نوجوانان در دوران قرنطینه در کرونا تعارضات عمده نوجوانان ایرانی با والدین در پاندمی اختلالات تغذیه ای و زیستی نوجوانان در پاندمی تأثیر تعطیلی مدارس ناشی از کرونا بر نوجوانان اثرات کرونا بر افزایش ارتباط نوجوانان با فضای مجازی آموزش مجازی و چالش های آن برای دانش آموزان تغییرات رفتارهای نوجوانان در دوران کرونا
۹	آمار حوزه نشر نوجوان در دوران کرونا	آثار ویژه نوجوان (۵۷ جلد) آثار دارای مخاطبان مشترک با نوجوان در حوزه سیاستگذاری (۴۵ جلد) آثار دارای مخاطبان مشترک با نوجوان در حوزه آموزش، سلامت و پزشکی (۵۰ جلد)

۱۰	کتابخانه ملی دیجیتال در حوزه کودک و نوجوان	دارای ۲۳ هزار و ۳۸۱ کتاب تمام متن و ۵۷ کتاب گویا برای گروه سنی ۷ تا ۱۴ سال
۱۱	دو گونه مسئله شناسی درباره نوجوان	مسئله شناسی زمانمند: <ul style="list-style-type: none"> • پیشینی • پسینی مسئله شناسی غیرزمانمند: <ul style="list-style-type: none"> • مسئله شناسی از دیدگاه نوجوان • مسئله شناسی از دیدگاه غیرنوجوان
۱۲	واژه شناسی نوجوان	Teenager: تنها ناظر به سن فرد است و به بازه سنی ۱۳-۱۹ سالگی اطلاق می شود. Adolescent: اصطلاحی علمی است که به دوره رشد قبل از بزرگسالی اشاره دارد و ضرورتاً در سن خلاصه نمی شود و جنبه روانی نوجوانی را نشان می دهد. عبارت «کودک و نوجوان» ترجمه ای است از عبارت انگلیسی «Child & Adolescent» و هم خود عبارت و هم ادبیات پژوهشی و به تبع، سیاستگذاری درباره آن در ایران تا اندازه زیادی دنباله رو آنچه در خارج از ایران اتفاق افتاده، بوده است.
۱۳	تقسیم بندی دوره های نوجوانی	پیش نوجوانی نوجوانی اولیه نوجوانی میانی نوجوانی پایانی
۱۴	دیدگاه سازمان بهداشت جهانی درباره نوجوان	بر اساس تعریف سازمان بهداشت جهانی نوجوان فردی بین بازه سنی ۱۰ تا ۱۹ سال تعریف شده است. بنابراین، اکثریت قابل توجهی از نوجوانان در تعریف سنی «کودک» که توسط کنوانسیون حقوق کودک ارائه شده، نیز قرار می گیرند. بر اساس تعریف این کنوانسیون، کودک به کسی گفته می شود که زیر ۱۸ سال سن دارد؛ پس تعریف WHO از «نوجوان» با تعریف کنوانسیون حقوق کودک از «کودک» تداخل دارد و به همین خاطر مرز مشخصی میان آنها در تعریف و به تبع در سیاستگذاری وجود ندارد
۱۵		تغییرات جسمانی

تغییرات سیستم عصبی	مولفه های مهم در تعیین	
تغییرات روانی و اجتماعی	سن نوجوانی از دیدگاه سازمان بهداشت جهانی	
استناد به مطالعات و پژوهش ها	گذرگاه های مسئله یابی	۱۶
مسئله یابی و تحقیق میدانی	نوجوان	
سنجش دیدگاه نوجوان		
جوامع پیرامونی ثابت و هدفمند		
جوامع پیرامونی متغیر و هدفمند		
در سال ۱۳۹۹-۱۴۰۰ مجموعاً ۴۱۶ کتاب ترجمه در حوزه ادبیات داستانی کودک و نوجوان به چاپ رسیده. این تعداد در سال ۱۳۹۸-۱۳۹۹، ۳۳۴ عنوان بوده است که نشان می دهد تعداد کتاب های ترجمه ای منتشر شده افزایش پیدا کرده است. از بین این تعداد؛ ۲۵۸ کتاب در ژانر فانتزی، ۱۲۸ کتاب در ژانر واقع گرا و ۳۳ کتاب در ژانر کهن و کلاسیک قرار دارند.	آمار ترجمه کتب ویژه نوجوان در حوزه نشر	۱۷
ژانر واقع گرا	ژانرهای حوزه نشر	۱۸
ژانر فانتزی	نوجوان	
ژانر کهن و کلاسیک		

نظام مسائل مستخرج

با توجه به مجموع آنچه در متن پژوهش مورد بحث قرار گرفت می توان نکات مستخرج از آن را که در جدول زیر آمده، در امر مطالعات تکمیلی، سیاستگذاری و اجرا مورد توجه قرار داد.

کلان مسئله		چالش ها
۱	مسائل مهم نوجوان در دوران کرونا	تعارضات عمده نوجوانان ایرانی با والدین در پاندمی
		اثرات کرونا بر افزایش ارتباط نوجوانان با فضای مجازی
		تغییرات رفتارهای نوجوانان در دوران کرونا
۲	نشریات و مطبوعات حوزه نوجوان	عدم اطلاع رسانی درباره نشریات کودک و نوجوان
		بی توجهی کودکان و نوجوانان به نشریات و توجه بیش از حد به سایر رسانه های جمعی
		گسترش رسانه های الکترونیک و کم رنگ شدن نقش مطبوعات
		تعطیلی برخی نشریات نوجوان
		عدم تطبیق محتوای برخی نشریات با ماهیت نوجوانی
		غیرمتخصص بودن روزنامه نگاران حوزه مطبوعات نوجوان
۳	ناکارآمدی پژوهش های انجام شده در حوزه نوجوان در عرصه سیاستگذاری	محدودیت افق پژوهش
		عدم وزن دهی مشخص به مسئله در بین نظام مسائل موجود
		ابهام در نسبت پژوهش و سیاستگذاری
		تنوع روش شناختی پژوهش های انجام شده
		عدم برقراری نسبت مشخص میان سیاستگذاری و اجرا
۴	چالش های مفهومی مرتبط با نوجوان	ابهام در تعریف مفاهیم بنیادین
		ادغام نوجوانی و جوانی
		مشکل تعیین غیربومی تعریف نوجوانی
۵	مشکل تعریف رده سنی نوجوان	مسئله تفاوت سن نوجوانی در کشورهای مختلف
		چالش برانگیز بودن دیدگاه سازمان بهداشت جهانی
		چالش های نظام رده بندی سنی

۶	بازتاب چالش های مفهومی در حکمرانی	مشکل تعریف پارامترها بر اساس نظام غیربومی سلطه رژیم های سنجش بین المللی
۷	دو حوزه اساسی مسائل نوجوان از دیدگاه نوجوانان (پیمایش ۱۴۰۰)	تحصیل اقتصاد
۸	مهم ترین مسائل نوجوان از دیدگاه نوجوانان در حوزه تحصیل (پیمایش ۱۴۰۰)	اصلاح و تقویت نظام آموزشی برنامه دولت برای نوجوانان و جوانان کنکور و آزمون های ورودی دانشگاه ها آموزش مجازی در دوران کرونا
۹	مهم ترین مسائل نوجوان از دیدگاه نوجوانان در حوزه اقتصاد (پیمایش ۱۴۰۰)	برنامه برای بهبود وضعیت اقتصادی و معیشتی جلوگیری از رانت و مبارزه با مفسدین اقتصادی حمایت از اقشار کم درآمد
۱۰	برخی آسیب های مرتبط با فرآیند مسئله یابی	رسانه زدگی در مسئله یابی رویکرد غیربومی به مسائل نوجوان عدم وزن دهی متناسب به مسائل نوجوان فقدان مطالعات میان رشته ای
۱۱	آسیب های رسانه زدگی در مسئله یابی	به انحراف کشیدن مسئله جابجایی اولویت ها تشخیص اشتباه مسئله تصویرسازی ناقص یا دروغین
۱۲	جامعه پذیری سیاسی نوجوان	عدم درک درست از مفهوم جامعه پذیری سیاسی عدم توجه به شکل گیری ادراک نوجوان از مسائل سیاسی عدم درک درست از اهمیت جامعه پذیری سیاسی در ایران عدم توجه به مطابقت جامعه پذیری سیاسی با تغییرات نسلی

		عدم شکل گیری صحیح ادراک نوجوانان از وقایع مهم سیاسی
		عدم توجه به تغییر ارزش های سیاسی در نگاه نسل های جدید
		عدم ذهنیت آفرینی پویا برای مشارکت سیاسی نوجوانان
۱۳	شکاف های میان نوجوان و سیاستگذار در عرصه سیاست گذاری نوجوان	شکاف معنایی میان نوجوان و سیاستگذار
		شکاف ذهنی میان نوجوان و سیاستگذار
		شکاف تجربی میان نوجوان و سیاستگذار
		شکاف ارزشی میان نوجوان و سیاستگذار
		فاصله سنی نوجوان و سیاستگذار
۱۴	نوجوان و مسئله والدگری	تحمیل ارزش ها از سوی والدین
		پایین بودن سطح ارتباطی میان نوجوان و والدین
		کاهش احساس تعلق و وابستگی به فضای اجتماعی و خانواده
		آسیب های نگاه کنترلگرا به نوجوان
		چالش های استقلال خواهی نوجوان با کنترل گرایی والدین
		فراهم نبودن محیط شاد در خانواده
		دوگانه اقناع - تحمیل از سوی خانواده
		رابطه تحمیل و تزلزل شخصیت در نوجوان
		عدم درک اهمیت نقش خانواده در سلامت روحی نوجوان
		قرارگیری کانون اعتماد در خانواده
		بالا رفتن سرعت تحولات محیطی
۱۵	سیاستگذاری متمرکز / غیر متمرکز در امر نوجوان	عدم توجه به تنوعات فرهنگی بومی
		آسیب های نگاه کل نگر به افراد
		آسیب های سیاستگذاری متمرکز بر سبک زندگی
		عدم توجه به اهمیت سیاستگذاری غیرمتمرکز
		عدم تفکیک میان حوزه های متمرکز و غیرمتمرکز سیاستگذاری
۱۶		عدم درک درست از ضرورت شناخت نوجوان از تاریخ

	سیاستگذاری در حوزه تاریخ برای نوجوان	عدم توجه به نقش هویت ساز و هویت بخش تاریخ برای نوجوان
		آسیب های مداخله رسانه ها در شناخت نوجوان از تاریخ
۱۷	سیاستگذاری در حوزه هنر برای نوجوان	موجودیت مستقل نوجوان در آثار هنری
		عدم درک پیچیدگی های کار هنری برای نوجوان
		عدم توجه به آسیب های مواجهه کودکان با نوجوان
		بیگانگی فعالان حوزه هنر با ویژگی های نوجوان امروز
		عدم توجه به پویایی های زمانه در هنر نوجوان
		فقدان نهادها و مراکز فرهنگی ویژه نوجوان
		عدم توجه و عدم شناسایی ظرفیت های اقتصادی هنر نوجوان
		ساده انگاری در مواجهه با آثار نوجوان
۱۸	چالش های حوزه نشر نوجوان	ترجمه های بی کیفیت به دلیل سود اقتصادی
		کیفیت پایین تصویرسازی در آثار داخلی
		نابسامانی حوزه مدیریت و نظارت محتوایی
		اتلاف منابع در ترجمه های چندگانه
		فقدان نظارت رسمی بر محتوا
		نابسامانی در مدیریت انتخاب و ترجمه ژانر
		عدم احساس مسئله در حوزه نشر نوجوان
		کیفیت پایین ترجمه های انجام شده
		کمبود نویسندگان در حوزه نوجوان
		کیفیت پایین ساختار محتوایی در کتاب های داخلی
		دسترسی آسان و گسترده به کتاب های خارجی
		عدم درک درست از فرآیندهای هویت یابی نوجوانان
		عدم طراحی موجودیت رسانه ای مستقل نوجوان
۱۹	تصویرسازی از هویت اجتماعی نوجوان	مسئله کیفی شدن ملاک های تشخیص نوجوانی
		سیاستگذاری بر حسب اشتراکات و افتراقات جنسیتی

		عدم مواجهه پیوستاری سنی با مسئله تربیت نوجوان
		سردرگمی سیاستی و اختلال هویتی
		آینده مبهم و نامشخص بودن چارچوب هویت
		سیاستگذاری براساس ویژگی های نسل های گذشته نوجوانان ایرانی
۲۰	نوجوان و گروه های مرجع	عدم توجه به مسئله تغییر هویت پیرو به هویت مستقل در نوجوان
		عدم وجود پیوند میان تحقیقات نوجوان و مراجع تصمیم ساز
		چالش فضای مجازی و گروه های مرجع جدید
		تغییر بازه سنی و فقدان نگاه کلان نگر
۲۱	برخی نقدهای وارد بر رویکردهای سیاستگذاری	تجویزهای مشترک برای افراد غیرهمسان
		نگاه حداقلی، غیرپیشگیرانه و پسینی به مسائل نوجوان
		معضل فرآیندهای تربیتی بخشنامه محور
		عدم درک ظرافت ها و پیچیدگی های وجودی نوجوان
		مشکل حاکم بودن نگاه سازمانی به مقوله های فرهنگی
		جای خالی نوجوان در قوانین و سندهای سیاستی

برخی سوالات پیشنهادی برای پژوهش های تکمیلی

- روند انجام مطالعات نوجوان برحسب دهه های مختلف چه تغییراتی داشته است؟
- در هر کدام از سال ها، پنجه ها و دهه های گذشته نوجوانان با کدام مسائل بیشتر مواجه بوده اند؟
- مهم ترین روندهای رسانه ای مرتبط با نوجوان در ایران و جهان کدام بوده اند؟
- چرا آمار انجام مطالعات در چند سال اخیر روند کاهشی داشته است؟
- چرا برخی موضوعات در برخی سال ها بیشتر مورد توجه قرار گرفته اند و در برخی سال ها کمتر؟
- چرا موضوع نوجوان در مقطع کارشناسی ارشد بسیار بیشتر از مقطع دکتری مورد توجه محققان قرار داشته است؟
- چرا در برخی رشته ها تعداد مقالات، رساله و پایان نامه های انجام شده درباره نوجوان بیشتر بوده است؟ آیا این بیشتر بودن ناظر به اهمیت مسئله بوده یا عوامل دیگری (نظیر تعداد زیاد دانشجو یا رشته) موثر بوده است؟

منابع

الف) کتاب

- احمد پناهی، علی و داود حسینی، ۱۳۸۹، با دخترم: ویژه والدین و مربیان دختران نوجوان، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- احمد پناهی، علی، ۱۳۸۸، شکفتن سهم توس: راهکارهای عملی برای موفقیت و بالندگی پسران نوجوان، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- احمدی دارانی، امیر، ۱۳۸۸، شناخت نوجوانان و کلیدهای طلایی برخورد با مشکلات آنان، تهران: ورا دانش.
- استواری، محمدحسین، ۱۳۹۶، نوجوانی، تهران: موجک.
- اصغریان جویباری، علی اصغر، ۱۳۷۸، شناخت نوجوان و مسائل آن، تهران: فتح.
- اصلانی، ابراهیم، ۱۳۸۸، نوجوانی: روان شناسی نوجوانی برای والدین و مربیان، تهران: مدرسه.
- افروز، غلامعلی، ۱۳۸۵، مباحثی در: روانشناسی و تربیت کودکان و نوجوانان، تهران: انجمن اولیاء و مربیان.
- بنویدی، هاجر، ۱۳۹۲، ویژگیها و نیازهای نوجوانان، تهران: گوهر دانش.
- جعفری نیا، محمدرضا، ۱۳۹۶، نوجوان من، و همه دنیای او...: بررسی تحلیلی روانشناختی نوجوانان در عرصه های مختلف زندگی: ویژگی ها، نیازها، واکنشها و...: قم: شایستگان.
- جهانگرد، یدالله، ۱۳۸۶، نحوه رفتار والدین با فرزندان، تهران: انجمن اولیاء و مربیان.
- خرمی، محمد و یاسر محمد نیا، ۱۳۹۲، نوجوانی، بجنورد: آذرین مهر.
- سادات، محمدعلی، ۱۳۷۴، رفتار والدین با فرزندان، تهران: انجمن اولیا و مربیان.
- ساداتیان، سیدحسن و دیگران، ۱۳۹۶، نوجوان و جوان کیست و بدنبال چیست، تهران: با هدف.
- سهرابی محمدرضا و ثریا سهرابی، ۱۳۷۷، دوران شکفتگی (راهنمای بلوغ دختران نوجوان)، تهران: انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی.
- سهرابی محمدرضا و ثریا سهرابی، ۱۳۸۶، دوران شکفتگی (راهنمای بلوغ پسران نوجوان)، تهران: انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی.
- شرفی، محمدرضا، ۱۳۹۱، دنیای نوجوان، تهران: منادی تربیت.
- قائمی، علی، ۱۳۷۰، خانواده و مسائل نوجوانان و جوانان، قم: شفق.
- کاظمی، علی اصغر، ۱۳۸۸، دختران حوا (ویژه دوران بلوغ دختران)، قم: ابتکار دانش.

- لطف آبادی، حسین، ۱۳۸۰، روانشناسی رشد (۲)، نوجوانی، جوانی و بزرگسالی، تهران: سمت.
- نوابی نژاد، شکوه، ۱۳۶۷، رفتارهای بهنجار و ناهنجار کودکان و نوجوانان و راههای پیشگیری و درمان ناهنجاریها، تهران: ابتکار.

(ب) مقاله

- ابراهیمی (شاهد)، جعفر، ۱۳۸۲، فردایی دیگر: از مسائل جامعه عقب مانده ایم، ادبیات کودکان و نوجوان و نویسندگان برآمده از انقلاب گفتگو و مصاحبه، سوره اندیشه، شماره ۳، صص ۶ تا ۱۱.
- ابراهیمی، مارال، ۱۴۰۰، تعلل ورزی تحصیلی و بهزیستی روانشناختی نوجوانان دختر براساس میزان اعتیاد اینترنتی، فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، شماره ۴۵، صص ۵ تا ۲۲.
- ابروین، هوشنگ، ۱۴۰۰، واکاوی چالش های حقوقی شبهات ناظر به رشد نوجوانان در قانون مجازات اسلامی، تحقیقات حقوقی، شماره ۹۳، صص ۳۰۳ تا ۳۲۴.
- ابهرزنجانی، فرناز، ۱۴۰۰، مقایسه اعتیاد به اینترنت در نوجوانان دختر و پسر و ارتباط آن با تیپ های شخصیتی و افسردگی، پیشرفت های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، شماره ۴۰، صص ۲۰۴ تا ۲۱۹.
- احمدی، عبدالجواد، ۱۳۹۵، رابطه عملکرد خانواده با مسوولیت پذیری و رشد اجتماعی نوجوانان، همایش ملی روان شناسی مدرسه.
- احمدیان، سمیرا، ۱۴۰۰، وظایف والدین در پیشگیری از انحرافات اطفال و نوجوانان از دیدگاه فقهی و حقوقی، دیدگاه های حقوق قضایی، شماره ۹۵، صص ۶۵ تا ۸۴.
- استاد رحیمی، احمد، ۱۴۰۰، نقش الگوهای ارتباطی خانواده و فرهنگ مدرسه در گرایش به اعتیاد در دانش آموزان، اعتیاد پژوهی، شماره ۵۹، صص ۲۷۵ تا ۲۹۲.
- استواری، شهلا، ۱۴۰۰، سبک فرزندپروری والدین و بهداشت روانی دانش آموزان، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۶۸، صص ۳۶۳ تا ۳۷۱.
- اسدی، سیده سمیه، ۱۴۰۰، رابطه امنیت دلبستگی با بد تنظیمی هیجانی نوجوانان: نقش میانجی توانایی ذهنی سازی، رویش روان شناسی، شماره ۶۹، صص ۸۵ تا ۹۶.
- اعتمادی فرد، سید مهدی، ۱۴۰۰، نگرش به بدن: تفاوت یا تعارض نسلی (مطالعه نگرش نسلی بدن مندی نوجوانان در شهر تهران)، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره دهم، شماره ۲، صص ۴۷۵ تا ۴۹۷.
- طالبی، سحر، ۱۳۹۹، ارائه مدلی تجربی از شرایط برساننده کنش جمعی محله ای، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره نهم، شماره ۴، صص ۸۰۳ تا ۸۲۶.
- اعلمی، مجید، ۱۳۹۵، تصویرسازی، امروز در ایران چه جایگاهی دارد؟، سخنرانی.

- اقتصادی، فائزه، ۱۳۹۴، رسالت خانواده و مدرسه در تربیت جنسیتی نوجوانان، دومین کنفرانس ملی نگاهی نو به تحول و نوآوری در آموزش.
- اکبرنژاد، غلامرضا، ۱۴۰۰، شیوه های ترغیب و جذب کودکان و نوجوانان به نماز با محوریت خانواده و مدرسه، مطالعات راهبردی علوم انسانی و اسلامی، شماره ۳۳، صص ۱ تا ۲۲.
- اکبری، لیلا، ۱۳۹۹، پیش بینی آشفته گی روانی بر اساس سبک های هویت میان نوجوانان، روانشناسی و علوم رفتاری ایران، شماره ۲۳ (جلد چهارم)، صص ۱۱۴ تا ۱۱۹.
- آهنگر قربانی، زهره، ۱۴۰۰، رابطه خلاقیت و هوش هیجانی با میانجی گری شوخ طبعی در نوجوانان، رویش روان شناسی، شماره ۶۹، صص ۲۷۳ تا ۲۸۲.
- بابایی زارچ، قاسم، ۱۳۹۹، بررسی موانع انگیزشی ورزش کودکان و نوجوانان: یک پژوهش کیفی، پژوهش در مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی، شماره ۳۶، صص ۶۴ تا ۷۹.
- باقری، ناصر، ۱۳۹۹، تربیت جنسی کودکان توسط والدین، دانش انتظامی چهارمحال و بختیاری، شماره ۳۲، صص ۲۷ تا ۴۲.
- براتی، مجید، ۱۳۹۹، نقش رسانه ها بر قصد مصرف سیگار در نوجوانان: یک مرور نظام مند و فراتحلیل مجله آموزش و سلامت جامعه، دوره ۷، شماره ۴.
- بنی مهد رانکوهی، نرگس، ۱۴۰۰، اهمیت نقش والدین در سلامت روان نوجوانان در هنگام استفاده از فضای مجازی، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۵۹، صص ۳۱۶ تا ۳۲۸.
- بهرامی، شهاب، ۱۴۰۰، تاثیر مسئولیت اجتماعی دبیران ورزش بر بهینه سازی اوقات فراغت و پیشگیری از آسیب های اجتماعی دانش آموزان، فصلنامه مدیریت و چشم انداز آموزش، دوره ۳، شماره ۳.
- بهنامی فرد، فایزه، ۱۳۹۷، بررسی میزان تاثیر گذاری عوامل محیطی بر افزایش فعالیت دختران و پسران نوجوان در فضاهای شهری مطالعه موردی: خیابان آزادی کرج، مطالعات شهری، شماره ۲۷، صص ۱۷ تا ۲۶.
- پاک سیرت، فاطمه، ۱۳۹۹، دادسرا و دادگاه در پیشگیری از جرایم اطفال و نوجوانان، فقه و حقوق نوین، سال اول، شماره ۳.
- پرتوی، لطیف، ۱۴۰۰، بروز رفتارهای پرخطر با تأکید بر کیفیت زندگی در میان نوجوانان و جوانان، رفاع اجتماعی، دوره ۲۱، شماره ۸۱، صص ۱۹۵ تا ۲۴۰.
- پرزور، پرویز، ۱۴۰۰، تدوین الگوی روان درمانی یکپارچه نگر مبتنی بر آموزه های دینی- روان شناختی با رویکرد اسلامی و ارزیابی اثربخشی آن بر کاهش گرایش به رفتارهای پرخطر در نوجوانان، اعتیادپژوهی، دوره ۱۵، شماره ۶۰، صص ۹۷ تا ۱۱۶.

- پوران، علی زاده، ۱۴۰۰، بررسی محتوایی داستان‌های گروه سنی «د» از جهت تطبیق با مهارت‌ها و مولفه‌های تفکر فلسفی لیپمن، مطالعات و تحقیقات ادبی، شماره ۲۱، صص ۱۱۹ تا ۱۴۵.
- پوربختیار، حسین، ۱۳۷۲، نوجوانان، مسئولیت مربیان و خانواده، تربیت، شماره ۸۲.
- پورعیسی، حمید؛ جعفری، احمد، ۱۴۰۰، تحلیل جایگاه نهاد مشاوره در رویه قضایی دادگاه‌های اطفال و نوجوانان و اهمیت نظریه‌های مشورتی در تصمیم‌گیری قضات دادگاه، دادرسی، شماره ۱۴۸، صص ۳۳ تا ۳۷.
- ترکارانی، مجتبی، ۱۳۹۹، زیست بزهکارانه: بررسی فرایند بزهکارشدن نوجوانان در محلات کم‌برخوردار شهر خرم‌آباد، پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، شماره ۲۵.
- تقی زاده زانوقی، مرتضی، ۱۳۹۹، نوآوری‌های ماهوی و شکلی قانون جدید حمایت از اطفال و نوجوانان، فقه و حقوق نوین سال اول، شماره ۳.
- تمیزی، نوشین، ۱۴۰۰، ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه سرمایه روان‌شناختی در نوجوانان تیزهوش دختر و پسر، خانواده درمانی کاربردی، دوره دوم، شماره ۳، صص ۵۱ تا ۶۸.
- ثالث موید، رضا، ۱۳۹۹، عوامل اجتماعی رفتارهای وندالیستی نوجوانان؛ مورد مطالعه: دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر گرگان، مطالعات کاربردی در علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی، سال سوم، شماره ۱۳، صص ۸۷ تا ۹۶.
- جعفرپور، محبوبه، ۱۴۰۰، اثرات بلوغ در نوجوانان، مطالعات راهبردی علوم انسانی و اسلامی، شماره ۳۳، صص ۹۳ تا ۱۰۴.
- جلالی، مریم، ۱۳۹۰، دو مفهوم بنیادین: کودکی و ادبیات کودک و نوجوان، نشریه کتاب ماه کودک و نوجوان، شماره ۶، پیاپی ۱۶۲.
- جلالی، یوسف، ۱۴۰۰، هویت نوجوانان پسر ایرانی در بستر کلان‌روایت زندگی آن‌ها: یک مطالعه کیفی، روانشناسی و روانپزشکی شناخت، سال هشتم، شماره ۵، صص ۱۴ تا ۲۶.
- جلالیان، عسکر، ۱۳۹۹، ضرورت تشکیل پلیس ویژه اطفال و نوجوانان در نظام قضایی ایران، حقوق کودک، شماره ۷، صص ۱۲۷ تا ۱۴۵.
- جمشیدی عینی، صدیقه، ۱۴۰۰، مطالعه تطبیقی ورزش مدارس کشورهای فنلاند، دانمارک، آلمان، بریتانیا، ایالات متحده آمریکا و ایران، پژوهش در ورزش، شماره ۲۴، صص ۴۸ تا ۷۵.
- جوهری فرد، معصومه، ۱۴۰۰، بررسی مدل علی گرایش به رفتار پرخطر نوجوانان بر اساس باورهای فراشناختی و سبک‌های هویت با میانجی‌گری افکار منفی تکرار شونده و تاب‌آوری، فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، شماره ۴۷، صص ۱۶۱ تا ۱۹۴.

- جوهری، محسن، ۱۴۰۰، مقایسه ویژگی شخصیتی و سبک دلبستگی و رفتار پرخطر در نوجوانان عادی و دارای اختلال سلوک، روان شناسی کاربردی، شماره ۶۰، ۱۵۸ تا ۱۷۸.
- چابکی، سید عزیز، ۱۴۰۰، تدوین مدل ساختاری رابطه هیجان خواهی با اعتیاد به اینترنت نوجوانان؛ نقش میانجی توانمندی خود، روانشناسی و روانپزشکی شناخت، سال هشتم، شماره ۴، صص ۷۶ تا ۸۴.
- حافظی، اکرم، ۱۴۰۰، تبیین و بررسی نوع و میزان و چگونگی معنویات و باورهای معنوی در تربیت کودکان و نوجوانان، رویکردی نو در علوم تربیتی، شماره ۹، صص ۹۰ تا ۹۹.
- حسین خانی، هادی، ۱۳۹۰، نگاهی به تحولات دوران نوجوانی (جسمی، جنسی، شناختی و اخلاقی)، معرفت ۱۳۸۵، شماره ۱۰۴.
- حسینی بافقی، نگار، ۱۴۰۰، دنیای دانش آموزان دبیرستانی شهرستان یزد در شبکه های اجتماعی مجازی: یک پژوهش کیفی، نشریه جامعه، فرهنگ، رسانه، شماره ۳۸.
- حسینی، ماه صنم، ۱۴۰۰، نقش مدارس در جلوگیری از چاقی دانش آموزان، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۶۴، صص ۲۱۹ تا ۲۳۰.
- حکیم آرا، محمدعلی، ۱۳۸۸، معرفی کتاب: روانشناسی رسانه؛ با تاکید بر تلویزیون، کودک و نوجوان معرفی و نقد، رسانه های دیداری و شنیداری، شماره ۱۰، صص ۱۱۷ تا ۱۲۴.
- حمیده، گرگی، ۱۴۰۰، بررسی و نقد بومی سازی آموزش فلسفه به کودکان و نوجوانان: مطالعه تطبیقی دو رمان کودک فیلسوف، لیلا و لیزا، کودکی در مدرسه، آموزش پژوهی، شماره ۲۸، صص ۱ تا ۲۰.
- خانی، سهیلا، ۱۴۰۰، اثر بخشی ذهن آگاهی بر مثبت اندیشی و افزایش اعتماد به نفس در نوجوانان، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۶۱، صص ۳۶۷ تا ۳۷۳.
- خزایی، سارا، ۱۴۰۰، مطالعه کیفی بر ساخت هویت بدنی نوجوانان؛ دختران دبیرستانی شهرستان بروجرد، جامعه شناسی کاربردی، سال سی و دوم، شماره ۱ (پیاپی ۸۱).
- خلج آبادی فراهانی، فریده، ۱۴۰۰، عوامل ساختاری زمینه ساز مصرف پورنوگرافی در اینترنت در بین جوانان شهر تهران؛ یک مطالعه کیفی، مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، شماره ۵۱، صص ۳۵ تا ۷۰.
- خوشنویس، علیرضا، ۱۳۹۱، عروسک بی رقیب سینمای ایران؛ درباره «کلاه قرمزی» و جایگاهش در سینمای کودک و نوجوان معرفی و نقد، سوره اندیشه، شماره ۶۲ و ۶۳، صص از ۱۵ تا ۱۵.
- دماري، بهزاد، ۱۴۰۰، چالش های سلامت جنسی ایران و فرصت های بهبود آن از دیدگاه سیاست گزاران و صاحب نظران، دوره ۲۷، شماره ۲، جلد ۲۷، شماره ۲، صص ۲۳۳-۲۱۶.

- رامز، فاطمه، ۱۴۰۰، ناهنجاری‌های اسکلتی، عظامی مرتبط با اضافه وزن و چاقی در کودکان و نوجوانان، رشد آموزش تربیت بدنی، شماره ۷۴، صص ۵۱ تا ۵۳.
- رجایی هرندی، فاطمه، ۱۴۰۰، نقش فعالیت‌های فرهنگی، هنری و ادبی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان بر غنی سازی یادگیری محتوای برنامه درسی دوره ابتدایی، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۶۵، صص ۱۲۷ تا ۱۴۰.
- رجبی دهکی، علی، ۱۳۹۹، اثربخشی آموزش مهارت های زندگی بر گرایش به رفتارهای پرخطر و انسجام شخصی دانش آموزان پسر متوسطه اول، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، دوره ششم، شماره ۴، صص ۶۷ تا ۸۰.
- رحیمی، سمیه، ۱۴۰۰، ضرورت بازنگری در سرفصل درس ادبیات کودکان و نوجوانان (رشته آموزش ابتدایی)، پژوهش در آموزش زبان و ادبیات فارسی، شماره ۷، صص ۳۹ تا ۵۱.
- رشید، خسرو، ۱۳۹۴، رفتارهای پرخطر در بین دانش آموزان نوجوان دختر و پسر شهر تهران، رفاه اجتماعی، شماره ۵۷، صص ۳۱ تا ۵۶.
- رهبر کرباسدهی، ابراهیم، ۱۴۰۰، تأثیر تعطیلی مدارس ناشی از کرونا ویروس ۲۰۱۹ بر کودکان و نوجوانان، توسعه آموزش، دوره دوازدهم، شماره ۳، (ویژه نامه)، صص ۴۷۵ تا ۴۷۸.
- رهبرپور، محمدرضاسادات الحسینی، ۱۴۰۰، پاسخ‌های نظام سیاست جنایی ایران در پیشگیری از بزهکاری کودکان کار و خیابانی، رهیافت پیشگیری از جرم، دوره چهارم، شماره ۴.
- رهگذر، حسن، ۱۴۰۰، رابطه اعتیاد به اینترنت نوجوانان شهر شیراز با سازگاری اجتماعی، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، دوره هفتم، شماره ۲، صص ۳۷۹ تا ۳۸۹.
- زارعی، مریم، ۱۳۹۹، تغذیه کودکان و نوجوانان در دوران قرنطینه خانگی در بیماری کووید ۱۹، رشد آموزش تربیت بدنی، شماره ۷۱، صص ۱۳ تا ۱۴.
- زمانی، مینا، ۱۴۰۰، اثربخشی طرحواره درمانی بر کیفیت زندگی دختران نوجوان دارای اختلال شخصیت مرزی، خانواده درمانی کاربردی، دوره دوم، شماره ۳، صص ۲۵۲ تا ۲۷۴.
- زنجابیر، امیر حسین، ۱۴۰۰، نگاهی انتقادی به کتاب ادبیات کودک در ایران: درس‌نامه دانشگاهی، پژوهش نامه انتقادی متون و برنامه های علوم انسانی، شماره ۹۷، صص ۳۵۷ تا ۳۸۶.
- زندی، سعید، ۱۳۹۹، پیامدهای مرگ آگاهی در زندگی نوجوانان: یک مطالعه کیفی، پژوهش های مشاوره، جلد ۱۹، شماره ۷۶.

- سام مهر، وحید، ۱۴۰۱، بررسی مقایسه‌ای اثربخشی درمان شناختی رفتاری و هیپنوتراپی بر بهبود مهارت‌های تنظیم هیجانی و مهارت‌های ارتباطی نوجوانان دارای اختلال نافرمانی مقابله‌ای، روانشناسی و روانپزشکی شناخت، سال نهم، شماره ۱، صص ۵۸ تا ۷۲.
- سجادیان، سیده نسرین، ۱۴۰۰، شناسایی و واکاوی عوامل سازنده و موثر بر رشد خودباوری در نوجوانان عضو کانون‌های پرورش فکری کودکان و نوجوانان، تعالی مشاوره و روان درمانی، شماره ۳۹، صص ۱۳ تا ۲۵.
- سعدی پور، اسماعیل، ۱۳۹۲، بررسی اثرات اینترنت بر خانواده های ایرانی دارای فرزند نوجوان، پژوهش های ارتباطی، شماره ۷۶، صص ۱۴۳ تا ۱۷۰.
- سعدی پور، اسماعیل، ۱۳۹۳، بررسی تأثیر جنبه های منفی شبکه های اجتماعی و روابط آن لاین بر دانش آموزان نوجوان با تأکید بر زورگویی سایبری، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره سوم، شماره ۴، صص ۵۸۵ تا ۶۰۲.
- سلیمی، سیدحسین، ۱۳۸۸، گرایش های شغلی فرزندان نوجوان کارکنان، روانشناسی نظامی، شماره ۱، صص ۴۳ تا ۵۲.
- سمیعی، فاطمه، ۱۴۰۰، جایگاه شغل پزشکی در آرزوهای شغلی کودکان و نوجوانان، راهبردهای آموزش در علوم پزشکی (راهبردهای آموزشی)، دوره چهاردهم، شماره ۵، صص ۲۸۷ تا ۲۹۲.
- سونا بهلکه، بی بی، ۱۴۰۰، بررسی مروری سبک های هویتی با رابطه والدی، فرزندى کودکان و نوجوانان، پیشرفت های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، شماره ۴۰، صص ۱۴۶ تا ۱۶۵.
- سهرابی، فرامرز، ۱۴۰۰، نقش حمایت اجتماعی ادراک شده و سبک‌های مقابله‌ای در پیش‌بینی پرخاشگری و آسیب‌پذیری در برابر استرس کرونا در نوجوانان، مطالعات روان شناختی، دوره هفدهم، شماره ۶۸، صص ۱۵۴ تا ۱۷۶.
- سیدآبادی، علی اصغر، ۱۳۹۲، مسئله‌ای به نام رمان کودک و نوجوان سر، پژوهش نامه ادبیات کودک و نوجوان، شماره ۵۹، صص ۲ تا ۴.
- سیدآبادی، علی اصغر، ۱۳۹۱، آیا شعر نوجوان خوانده می شود؟ پژوهش نامه ادبیات کودک و نوجوان، شماره ۵۳، صص ۲ تا ۴.
- شادی، شاه ناصری، ۱۳۸۳، بررسی الگوی واژگانی در تعاملات کلامی دختران نوجوان، مجموعه مقالات دانشگاه علامه طباطبائی، شماره ۱۸۶، صص ۱۹۱ تا ۱۹۶.
- شباهنگ، رضا، ۱۴۰۰، مقایسه اعتبار منبع و گسستگی فرا اجتماعی در سطوح بالا و پایین تعامل فرا اجتماعی نوجوانان با افراد مشهور مورد علاقه شان، دوفصلنامه روانشناسی فرهنگی، دوره ۵، شماره ۲.

- صادقی نیارکی، علیرضا، ۱۴۰۰، جهل حکمی و جهل موضوعی در جرایم موجب حدود و قصاص نوجوانان، فصلنامه اندیشه حقوقی، دوره ۲، شماره ۶.
- صادقی، سالار، ۱۴۰۰، بررسی آرای حضوری و غیابی صادره از دادگاه اطفال و نوجوانان: رفع ابهامات، دوره ۴، شماره ۱۲، صص ۹۵ تا ۱۱۴.
- صباحی گراغانی، معین، ۱۴۰۰، آثار و ضمانت اجرای فقهی حقوقی ازدواج کودکان، فقه و حقوق معاصر، سال هفتم، شماره ۱۷، صص ۵۳ تا ۷۱.
- صفارپور، افسانه، ۱۴۰۰، نقش میانجی شفقت به خود در رابطه بین سبکهای هویت و رفتارهای خودآسیب‌رسان نوجوانان، رویش روان‌شناسی، شماره ۶۵، صص ۱۹۷ تا ۲۰۸.
- صفاری، سمیرا، ۱۴۰۰، پژوهشی پیرامون عوامل موثر در انتخاب قطع کتاب تصویری کودک و نوجوان در ایران(بر اساس معیارهای مریان)، جلوه هنر، شماره ۳۰، صص ۴۸ تا ۵۶.
- طارمیان، فرهاد، ۱۳۸۷، اثربخشی برنامه آموزش مهارت های زندگی به منظور پیشگیری از مصرف مواد مخدر در دانش آموزان دوره راهنمایی، مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی زنجان، دوره ۱۶، شماره ۶۵، صص ۷۷ تا ۸۷.
- طاهرزاده قهفرخی، سجاد، ۱۴۰۰، بررسی تغییرات مختلف جسمانی، شناختی و اجتماعی دوره نوجوانی از دیدگاه‌های مختلف و مشکلات و اختلالات روانی این دوره، پیشرفت های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، شماره ۴۳، صص ۱ تا ۲۶.
- طاهری خوشدونی، صدیقه، ۱۴۰۰، بررسی تاثیر درمان فراشناخت (MCT) بر افزایش عزت نفس و کاهش علایم خودآسیبی در نوجوانان بزهکار، راهبردهای نو در روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۱۲، صص ۶۲ تا ۷۳.
- طهماسب زاده شیخلار، ۱۴۰۰، مطالعه فرایند تربیت جنسی نوجوانان ایرانی: نظریه داده بنیاد، پژوهش های برنامه درسی، دوره یازدهم، شماره ۲، صص ۱۲۶ تا ۱۵۳.
- طهماسبی پور، نجف، ۱۴۰۰، پیش بینی ابعاد هویت یابی دختران بر اساس عزت نفس و ابعاد تصویر بدنی آنها، زن و جامعه، سال دوازدهم، شماره ۲، صص ۷۰ تا ۷۶.
- عبدزاده، سیما، ۱۳۹۹، نقش واسطه‌ای آشفستگی روان‌شناختی در رابطه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و تنظیم هیجان منفی با گرایش به رفتارهای پرخطر در دانش آموزان، اعتیاد پژوهی، شماره ۵۸، صص ۱۴۳ تا ۱۷۰.
- غفرانی، محمد، ۱۳۵۸، تربیت نوجوان در مکتب اسلام: مشکلات عاطفی نوجوان، پیوند دی، شماره ۳.
- غلامی حسنارودی، مطهره، ۱۴۰۰، نقش میانجیگر عزت نفس در رابطه بین عملکرد خانواده با نشانه‌های اختلال خوردن در نوجوانان در دوران قرنطینه خانگی ناشی از ویروس کرونا، خانواده درمانی کاربردی، دوره دوم، شماره ۵، صص ۵۶ تا ۷۳.

- غلامی، سمیه، ۱۳۹۹، چالش‌های زندگی اجتماعی نوجوانان با هویت اجتماعی خود به‌عنوان عضوی از کمیته امداد، پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، دوره دهم، شماره ۴۰، صص ۷۵ تا ۹۶.
- غلامی، منظر، ۱۴۰۰، نقش آموزش و پرورش در مقابله با آسیب‌های فضای مجازی با تأکید بر شبکه‌های اجتماعی، پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، شماره ۴۰، صص ۲۴۹ تا ۲۶۱.
- غلامی، یونس، ۱۴۰۱، ارزیابی اثرات شیوع کرونا و ویروس بر توسعه‌ی بازی‌های اندرویدی و شرایط سیاست، گذاری اجتماعی شهروندان در پسا کرونا (نمونه موردی: شهر اراک)، سیاست گذاری محیط شهری، شماره ۵ صص ۳۴ تا ۴۴.
- فاطمه، حسینی، ۱۴۰۰، نقش فعالیت بدنی در پیشگیری از چاقی کودکان و نوجوانان، رشد آموزش تربیت بدنی، شماره ۷۴، صص ۳۰ تا ۳۳.
- فتحی، کبری، ۱۳۹۹، تأثیرات منفی طلاق و فروپاشی خانواده بر افت تحصیلی فرزندان در مقطع ابتدایی، رهیافت‌های نوین در مطالعات اسلامی، سال دوم، شماره ۵.
- فرامرزی فر، مستانه، ۱۴۰۰، بررسی دیدگاه روانشناختی شخصیتی اعتیاد به اینترنت و فضای مجازی بین دانش‌آموزان دختر، رهیافت‌های نوین در مطالعات اسلامی، شماره ۸، صص ۳۷۳ تا ۴۰۶.
- فردی، امیر حسین، ۱۳۷۶، مطبوعات کودک و نوجوان: روزنامه‌نگاری یا ادبیات (پیش درآمدی بر یک گفتگو و مصاحبه، پژوهش‌نامه ادبیات کودک و نوجوان، شماره ۸، صص ۲۷ تا ۲۸.
- فلاح، صادق، ۱۴۰۰، بررسی ترس از جاماندن و افسردگی در میان نوجوانان دارای اعتیاد به تلفن همراه هوشمند، در معرض خطر و عادی، رویش روان‌شناسی، سال ۱۰، شماره ۶، (شماره پیاپی ۶۳).
- فیض‌اللهی، علی، ۱۴۰۰، واکاوی دلایل، زمینه‌ها و پیامدهای مصرف مواد مخدر در بین نوجوانان (مورد مطالعه نوجوانان شهر ایلام)، اعتیاد پژوهی، شماره ۶۲، صص ۱۴۱ تا ۱۶۵.
- قادری، فرزاد، ۱۳۹۹، نقش مثبت بازی‌های رایانه‌ای در تحول، بهزیستی روانشناختی و عملکردهای اجرایی کودکان و نوجوانان، رویش روان‌شناسی، شماره ۵۶، صص ۱۳۹ تا ۱۴۸.
- قاسمی، اعظم، ۱۴۰۰، اثربخشی رفتاردرمانی عقلانی-هیجانی (REBT) بر سیستم‌های فعال ساز/ بازدارنده رفتاری (BAS/BIS)، رفتارهای پرخطر جنسی و اجتناب تجربی در نوجوانان دارای سابقه فرار از خانه، رویش روان‌شناسی، شماره ۶۹، صص ۲۶۱ تا ۲۷۲.
- قاسمی، امین‌الله، ۱۴۰۰، تأثیر شبکه‌های مجازی در راستای انحرافات و آسیب‌های اجتماعی نوجوانان، رهیافت‌های نوین در مطالعات اسلامی، سال سوم، شماره ۷،

- قاسمی، راضیه، ۱۳۹۹، ارزیابی وضعیت مخاطره آمیز اطفال و نوجوانان و تکالیف نهادهای حاکمیتی در قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹، مطالعات پلیس زن، شماره ۳۵، صص ۲۱۹ تا ۲۳۸.
- قایمی، علی، ۱۳۷۸، تربیت شخصیت نوجوان، پیوند، شماره ۲۴۲، صص ۲۵ تا ۳۱.
- قایدامینی هارونی، عباس، ۱۴۰۰، رابطه وابستگی تلفن همراه با هویت فرهنگی نوجوانان دختر ۱۲ تا ۱۸ سال تهران (مطالعه موردی: مناطق ۱ تا ۵ شهر تهران)، مطالعات رهبری فرهنگی، صص ۳ تا ۲۵.
- قربانی ابراهیمی، نوریه، ۱۳۹۶، بررسی و تحلیل محتوای ادبی مطبوعات کودک و نوجوان ایران و بلاروس: رده‌بندی و مشخصات اخلاقی، معنوی، علوم خبری، شماره ۲۴، صص ۱۹۳ تا ۲۱۲.
- قره‌داغی، علی، ۱۴۰۰، مطالعه کیفی احساس گناه و شرم انتقال‌یافته از والدین به نوجوانان پسر دارای سابقه خودزنی، دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، شماره ۸۴، صص ۱۰۱ تا ۱۱۴.
- قمری گیوی، حسین، ۱۴۰۰، مقایسه الگوهای ارتباطی، خودکارآمدی و جرئت‌ورزی در دختران نوجوان با رفتار خودزنی و رفتار عادی، مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، دوره ۱۹، شماره ۳ - شماره پیاپی ۶۸، صص ۱۸۵ تا ۲۱۲.
- کاشفی خوانساری، سید علی، ۱۳۸۲، نگاهی به نشر کتاب‌های تئوریک و تحقیقی ادبیات کودک و نوجوان در سال ۱۳۸۲.
- کتاب ماه کودک و نوجوان، شماره ۷۹، صص ۱۰۱ تا ۱۰۵.
- کرمانی، علی رضا، ۱۳۸۲، سیاست‌گذاری‌های فرهنگی در ایران، واقعیت‌ها و مشکلات (با تأکید بر کتاب کودک و نوجوان)، پژوهش‌نامه ادبیات کودک و نوجوان، شماره ۳۵، صص ۳۷ تا ۵۱.
- کریمی، فریبا، ۱۴۰۰، بررسی رفتار آسیب به خود متأثر از وضعیت ذهنی سازی و روابط خانوادگی در نوجوانان دختر ۱۴ تا ۱۸ ساله دبیرستانی (پژوهش کیفی)، دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، شماره ۸۵، صص ۴۷ تا ۶۱.
- کسمایی، الهه، ۱۳۹۹، فرهنگ سازی تلویزیونی با تأکید بر جایگاه هنر برای کودکان و نوجوانان، مورد شناسی شبکه بهارستان تاجیکستان، مطالعات هنر اسلامی، شماره ۳۹، صص ۳۵۳ تا ۳۶۶.
- گلی زاده، زهرا، ۱۴۰۰، پیامدهای روانشناختی اپیدمی کووید، ۱۹ در کودکان و نوجوانان، روانشناسی و علوم رفتاری ایران، شماره ۲۶ (جلد دوم)، صص ۶۷ تا ۷۵.
- گودرزی دهریزی، محمد، ۱۳۹۵، شعر در بوته نقد؛ نشست شعر کودک و نوجوان در نمایشگاه کتاب، نقد کتاب کودک و نوجوان تهران، شماره ۹، صص ۱۵۱ تا ۱۶۰.
- گودینی، علی اکبر، ۱۴۰۰، مقایسه تاثیر مشاوره گروهی مبتنی بر رفتار درمانی دیالکتیک و فراشناخت درمانی بر کاهش پرخاشگری نوجوانان پسر فرزند طلاق، پژوهش‌های مشاوره، شماره ۸۰، ۷۸ تا ۱۰۵.

- لطفی، حنا، ۱۴۰۰، بررسی علل فرار نوجوانان از خانواده، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۵۷، صص ۴۰۵ تا ۴۲۱.
- محبت بهار، سحر، ۱۴۰۰، اعتیاد به گوشی هوشمند در نوجوانان: تدوین پروتکل روان درمانی مبتنی بر رویکرد شناختی، رفتاری و اثربخشی آن بر نظم جویی هیجانی و احساس تنهایی، دوره ۱۳، شماره ۱، شماره پیاپی ۴۹، صص ۲۳-۳۴.
- محقق، جواد، ۱۳۸۵، نشست تخصصی: نقش مطبوعات کودک و نوجوان در نظام آموزشی معرفی و نقد، کتاب ماه کودک و نوجوان، شماره ۱۰۶.
- محمدزاده، مصطفی، ۱۴۰۰، بررسی ویژگی های روانسنجی ابزار سواد بدنی ادراک شده (PPLI) در نوجوانان ایرانی، علوم روانشناختی، شماره ۱۰۲، صص ۸۶۱ تا ۸۶۸.
- محمدکوره پز، حسین، ۱۴۰۰، ابتکار عمل های کاربست برنامه های ترمیمی در محاکم کیفری اطفال و نوجوانان تهران، پژوهش حقوق کیفری، سال نهم، شماره ۳۵.
- محمودیان، فاطمه، ۱۴۰۰، ارزیابی عوامل تاثیرگذار بر پرورش خلاقیت در دانش آموزان ایران، آنالیز ۵۰ ساله (۱۳۵۰، ۱۴۰۰)، مطالعات راهبردی علوم انسانی و اسلامی، شماره ۴۰، صص ۱۲۳ تا ۱۵۴.
- مختارنیا، ایرج، ۱۴۰۰، تعارضات عمده نوجوانان ایرانی با والدین در پاندمی کووید ۱۹، خانواده پژوهی، شماره ۶۷، صص ۳۸۵ تا ۴۰۶.
- مشایخ، مهسا، ۱۴۰۰، چرایی عزت نفس در کودکان و نوجوانان و راه های تقویت آن، پیشرفت های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، شماره ۳۴، صص ۵۸ تا ۶۹.
- مظفری، نظیر، ۱۴۰۰، شیوع شناسی و کارکردهای رفتارهای خودآسیب رسان در نوجوانان شهر سمنان، روانشناسی و روانپزشکی شناخت، سال هشتم، شماره ۴، صص ۱۱۱ تا ۱۲۳.
- معروفی، روناک، ۱۴۰۰، ارائه مدل پیش بینی پرخاشگری در نوجوانان پسر بر اساس الگوهای ارتباطی، تمایز یافتگی و انسجام خانوادگی با نقش واسطه ای تاب آوری، خانواده درمانی کاربردی، دوره دوم، شماره ۴، صص ۷۱ تا ۹۴.
- ممیز، احمد رضا، ۱۴۰۰، نقش سیاست گذاری آموزشی در تغییر آگاهی و نگرش (درک خطر) نوجوانان و جوانان در پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر، اعتیاد پژوهی، سال پانزدهم، شماره ۶۱.
- مهربان، مهتاب، ۱۴۰۰، ارائه الگوی سواد رسانه ای برای دختران نوجوان کاربر اینستاگرام، تحقیقات فرهنگی ایران، شماره ۵۳، صص ۱۴۷ تا ۱۶۷.
- میرجهانیان، نوشین، ۱۴۰۱، تدوین مدل مفهومی گذران اوقات فراغت با نقش واسطه گری انطباق پذیری بالای مسیر شغلی در نوجوانان، فرهنگ مشاوره و روان درمانی، شماره ۴۹، صص ۹۵ تا ۱۳۰.

- میرکمالی، علیرضا، ۱۴۰۰، خطر گرایش به بزهکاری در فرزندان دارای والد زندانی با تأکید بر اختلال در کارکرد جامعه پذیری خانواده، رهیافت پیشگیری از جرم، دوره چهارم، شماره ۳.
- میرکیانی، محمد، ۱۳۷۸، راه دشوار معرفی کتاب کودک و نوجوان، کتاب ماه کودک و نوجوان، شماره ۲۳.
- میرگل، احمد، ۱۴۰۱، بررسی تاثیر سبک های تربیتی والدین بر التزام عملی به اعتقادات مذهبی نوجوانان، پویش در آموزش علوم انسانی، دوره هفتم، شماره ۲۶، صص ۵۹ تا ۶۸.
- ناصریان، اصغر، ۱۳۹۹، بررسی نقش نوجوانان در فرآیند تصمیم گیری خرید خانواده، کنفرانس بین المللی و ملی مطالعات مدیریت، حسابداری و حقوق؛ دوره ۳.
- ناطقی، محبوبه، ۱۴۰۰، اثربخشی درمان شناختی رفتاری بر تکانشگری نوجوانان دارای اعتیاد به مواد مخدر، ایده های نوین روانشناسی، شماره ۱۵، صص ۱ تا ۸.
- نریمیسایی، فریده، ۱۴۰۱، مقایسه اثربخشی آموزش ایمن سازی در برابر استرس و آموزش خودشفقت ورزی بر میزان گرایش به خودارضایی و هرزه نگاری اینترنتی در دانش آموزان پسر مقطع متوسطه دوم، رویش روان شناسی مهر، شماره ۶۴، صص ۱۷۵ تا ۱۸۷.
- نظیف، سارا، ۱۳۹۹، بازنمایی پسا ساختاری مفهوم کودکی در برنامه های کودک و نوجوان تلویزیون جمهوری اسلامی ایران دهه هشتاد، رسانه های دیداری و شنیداری، شماره ۳۵، صص ۵۹ تا ۸۵.
- نقوی، سید حسین، ۱۴۰۰، آسیب شناسی نهادهای آموزشی در تربیت نوجوانان از منظر احادیث، مطالعات حدیث پژوهی، دوره ۶، شماره ۱۲ - شماره پیاپی ۱۲، صص ۸۶ تا ۱۰۶.
- نوروزی، معصومه، ۱۴۰۰، تاثیر شبکه های پیام رسان مجازی بر سبک کاربردی متن و نظام نوشتاری دانش آموزان نوجوان پسر ایرانی دوره اول متوسطه، جستارهای زبانی، شماره ۶۶، صص ۲۳۷ تا ۲۶۹.
- نیک طلب، بابک، ۱۳۹۵، نقد تصویرسازی کتاب های کودک و نوجوان، نقد کتاب کودک و نوجوان، شماره ۹، صص ۱۱۹ تا ۱۲۴.
- هاشمی گلپایگانی، فاطمه، ۱۴۰۱، ویژگی های روان سنجی مقیاس تجربه شرم و احساس گناه در نوجوانان شهر تهران، علوم روانشناختی، شماره ۱۰۹، صص ۵۸ تا ۷۰.
- هزار جریبی، جعفر، ۱۳۹۳، بررسی نیازها، علایق و اولویت های دختران نوجوان شهر تهران، برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۱۸، صص ۶۳ تا ۱۰۸.
- یعقوبی دوست، محمود، ۱۳۹۰، بررسی جامعه شناختی عوامل مؤثر خشونت خانوادگی نسبت به دختران نوجوان (مورد مطالعه: دبیرستان های دخترانه شهر اهواز)، زن و مطالعات خانواده، شماره ۱۴، صص ۱۴۳ تا ۱۷۲.

پ) پایان نامه

- اسعدی، مریم السادات، ۱۳۹۴، بررسی و تحلیل پیشه‌ها و مشاغل در آثار کودک و نوجوان معاصر، دانشگاه پیام نور استان یزد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- افشارمقدم، فاطمه، ۱۳۷۹، بررسی افسردگی در دختران نوجوان دبیرستانهای عادی دخترانه شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۷۸، ۷۹، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید بهشتی.
- اقبالی، پرویز، ۱۳۸۹، مطالعه تصویر سازی سه بعدی کتاب های داستانی کودک و نوجوان در ایران، دانشگاه شاهد، دانشکده هنر.
- امامی پور، سوزان، ۱۳۹۱، رابطه تعامل مادر، فرزند و تعامل پدر، فرزند با هویت یابی دختران نوجوان دبیرستانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- امیر اینانلو، معصومه، ۱۳۸۹، بررسی تصویر سازی دینی کودک و نوجوان دهه ۷۰ و ۸۰ ایران، دانشگاه الزهراء، دانشکده هنر.
- برادر، رویا، ۱۳۸۶، سنجش ملاک‌های ارزشیابی وب سایت‌های مجلات الکترونیکی پیوسته کودک و نوجوان در ایران، دانشگاه الزهراء، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- برجعلی، احمد، ۱۳۹۰، آموزش مادر، نوجوان مبتنی بر سبک دلبستگی ایمن برای کاهش میزان افسردگی دختران نوجوان دبیرستانی شهر تهران در سال تحصیلی ۸۹-۹۰، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- البرزی، محبوبه، ۱۳۹۲، کارنامه ی توصیفی تحلیلی مقاله های پژوهشنامه ادبیات کودک و نوجوان، دانشگاه شیراز، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- ییگ‌زاده، خلیل، ۱۳۹۳، تحلیل ژانر مستند داستانی کودک و نوجوان در آثار احمد دهقان، دانشگاه رازی، کرمانشاه، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- پدرام، نگار، ۱۳۸۹، بررسی مسائل و چالشهای مطبوعات کودک و نوجوان، کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی.
- پیرانی، منصور، ۱۳۸۹، بررسی جایگاه هویت ملی و دینی در شعر کودک و نوجوان، دانشگاه پیام نور استان قزوین، دانشکده علوم انسانی.
- جمالی، عاطفه، ۱۳۹۴، نشانه شناسی لایه ای تصویر روی جلد مجموعه ی برگزیده «رمان نوجوان امروز» (انتشارات کانون پرورش فکری کودک و نوجوان)، دانشگاه هرمزگان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

- چشمه، اکرم، ۱۳۸۹، تحلیل جنسیتی مسئولیت پذیری نوجوانان و رابطه آن با شیوه های جامعه پذیری در خانواده (منطقه ۱۵ تهران)، کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهراء.
- حاج بابایی، حسین، ۱۳۸۴، مقایسه عملکرد خانواده های دختران نوجوان بزهکار و غیر بزهکار، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- حسامپور، سعید، ۱۳۹۲، کتاب شناسی توصیفی تحلیلی ادبیات کودک و نوجوان ایران از ۱۳۰۰ تا ۱۳۷۰، دانشگاه شیراز، دانشکده زبان و ادبیات فارسی.
- حسینی شکیب، فاطمه، سارا، ۱۳۹۳، تعیین ویژگی های روانشناسانه عناصر فیلم نامه انیمیشن برای مخاطب نوجوان، دانشگاه هنر، دانشکده سینما و تئاتر.
- خانیکی، هادی، صفورا چریکی، ۱۳۹۵، آسیب شناسی سیاستگذاریهای رسانه ای در برنامه های ویژه کودک و نوجوان، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده مدیریت و حسابداری.
- خانیکی، هادی، ۱۳۸۷، بررسی ویژگی های روزنامه نگاری تخصصی کودک و نوجوان از دیدگاه متخصصان، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم اجتماعی.
- خسرونژاد، مرتضی، علیرضا، ۱۳۹۵، تحلیل فلسفی تربیتی فیلمهای کودک و نوجوان از دیدگاه اگزیستانسیالیسم، دانشگاه شیراز، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- داودی مازندرانی، محمدعلی، ۱۳۹۵، تأثیر کژ کارکردهای نظام آموزش و پرورش بر بزهکاری اطفال و نوجوانان، کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق علیه السلام، دانشکده معارف اسلامی و حقوق.
- داودی، محمد، ۱۳۹۵، شیوه های فرزند پروری در مقطع نوجوانی از دیدگاه اسلام و روانشناسی، سایر دستگاههای اجرایی، دانشگاه جامعه المصطفی العالمیه، پژوهشکده علوم اسلامی.
- ذاکر، باقر ثنایی، ۱۳۸۰، بررسی عملکرد خانواده های دارای دختر نوجوان فراری و خانواده های دارای دختر نوجوان عادی، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- ذبیح نیا، آسیه، ۱۳۹۶، بررسی و تحلیل ساختار داستان های علمی کودک و نوجوان، دانشگاه پیام نور استان یزد، مرکز پیام نور تفت.
- رحمتی، محمدمهدی، ۱۳۹۱، رابطه سرمایه اجتماعی خانواده و مشارکت ورزشی دانش آموزان نوجوان، دانشگاه گیلان، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی.
- رنجبر، ابراهیم، ۱۳۹۴، بررسی و تحلیل تاثیر دفاع مقدس بر روی ادبیات کودک و نوجوان، دانشگاه محقق اردبیلی، دانشکده ادبیات و زبانهای خارجی.

- ستاری، رضا، ۱۳۹۵، آسیب شناسی شعر نوجوان بعد از انقلاب (گروه سنی د و ه)، دانشگاه مازندران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- سلاجقه، پروین، ۱۳۹۱، اسطوره پردازی در ادبیات نوجوان (دهه ی هشتاد)، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی، دانشکده ادبیات.
- سیف، علی اکبر، ۱۳۸۷، میزان انطباق محتوای برنامه های تلویزیونی کودک و نوجوان با اصول روانشناسی تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- شجری، رضا، ۱۳۹۵، جریان شناسی شعر کودک و نوجوان ایران، دانشگاه کاشان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- شموسی، حسین، ۱۳۹۹، طراحی معماری فرهنگسرای کودک و نوجوان شهر اهواز، کارشناسی ناپیوسته، موسسه آموزش عالی جهاد دانشگاهی خوزستان، دانشکده معماری و عمران.
- شیخ مونس، حوریه، ۱۳۹۰، بررسی مضمون و محتوای جنگ در شعر کودک و نوجوان ۱۳۶۰ تا ۱۳۸۰، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده ادبیات و زبانهای خارجی.
- صادق زاده، مرضیه، ۱۳۸۵، بررسی مدل فرایند و محتوای خانواده در خصوص خود گسستگی نوجوان، دانشگاه شیراز.
- صفری، جهانگیر، ۱۳۸۸، بررسی جلوه های دفاع مقدس در ادبیات کودک و نوجوان، دانشگاه شهرکرد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- صمدی، منصور، ۱۳۸۹، شیوه های تصمیم گیری مصرف کنندگان نوجوان و تاثیر عوامل اجتماعی بر آنها، دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی.
- طاهری، قدرت اله، ۱۳۹۰، تصویر روستا در شعر کودک و نوجوان پس از انقلاب اسلامی، دانشگاه پیام نور، دانشکده پیام نور استان قزوین، دانشکده علوم انسانی.
- طیبی، زهرا، ۱۳۹۵، بررسی سه وجهی (نوجوان، والدین، معلم) اثربخشی آموزش مهارت های حل مسئله بر بهبود مهارت های ارتباطی و پرخاشگری نوجوانان، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- عباس حری، ربابه، ۱۳۷۵، طرح پیشنهادی ایجاد مرکز ارجاعی اطلاع رسانی کودک و نوجوان در شهر تهران، دانشگاه تهران، دانشکده علوم.
- عزیززاده خیاط، ناصر، ۱۳۹۵، بررسی بحران هویت در رمان های نوجوان دهه های هفتاد و هشتاد، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- عزیززاده خیاط، ناصر، ۱۳۹۵، بررسی بحران هویت در رمان های نوجوان دهه های هفتاد و هشتاد، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

- فتحی، ابراهیم، ۱۳۹۶، بازنمایی مولفه‌های توسعه پایدار در برنامه‌های کودک و نوجوان شبکه دوم سیما، سایر دستگاه‌های اجرایی، دانشگاه صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، دانشکده صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.
- فتحی، ابراهیم، ۱۳۹۶، بازنمایی مولفه‌های توسعه پایدار در برنامه‌های کودک و نوجوان شبکه دوم سیما، دانشگاه صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، دانشکده صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.
- فتی، لادن، ۱۳۸۷، تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر هوش هیجانی دختران نوجوان، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- فرخ نیا، مهین دخت، ۱۳۹۲، بررسی داستان‌های بلند کودک و نوجوان دفاع مقدس، دانشگاه شهید باهنر کرمان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- فقیه ملک مرزبان، نسرین، ۱۳۹۶، جریان‌شناسی رمانهای حوزه دفاع مقدس مختص نوجوان از ابتدای سالهای ۱۳۸۰ تا پایان سال ۱۳۸۹، دانشگاه الزهرا (س)، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- قبری هاشم آبادی، بهرامعلی، ۱۳۹۱، بررسی تأثیر گروه‌درمانی معنوی - مذهبی بر نوع هویت‌یابی نوجوان، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- کاتب، فاطمه، ۱۳۹۵، بررسی تصاویر عینی و ذهنی در شعر نوجوان، دانشگاه الزهرا (س).
- کدخدایی، مریم، ۱۳۹۸، بررسی اثربخشی آموزش خودآگاهی بر رفتار پرخاشگرانه و سازگاری اجتماعی دختران نوجوان، کارشناسی ارشد ناپیوسته، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مبارکه
- گرانمایه پور، علی، ۱۳۸۹، بررسی مسائل و چالشهای مطبوعات کودک و نوجوان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی.
- لعل‌علیزاده، محسن، ۱۳۹۵، تأثیر خودشیفتگی در نوجوانان بزهکار و غیر بزهکار در گرایش به ارتکاب جرم، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود، دانشکده حقوق.
- محمدزاده، حسن، ۱۳۸۵، تأثیر بازیهای رایانه‌ای بر پرخاشگری و انگیزتگی نوجوان پسر، دانشگاه ارومیه.
- مسعودی، امید علی، ۱۳۹۴، تحلیل محتوای پیام‌های دینی مجلات کودک و نوجوان (مطالعه موردی سروش کودکان، نبات، رشد نوجوان و سلام بچه‌ها)، دانشگاه سوره، دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی.
- ملانظر، حسین، ۱۳۹۴، راهبردهای ممیزی در داستان‌های کودک و نوجوان از انگلیسی به فارسی، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- ملکیان، نازنین، ۱۳۹۵، تأثیر استفاده از شبکه‌های مجازی موبایلی (تلگرام، اینستاگرام و...) بر سبک زندگی نوجوان ۱۵ تا ۱۸ ساله ساکن منطقه ۱۴ تهران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق، قیام دشت، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

- مهدی زاده، سید محمد، ۱۳۹۱، الگوسازی رسانه ای از چهره های ورزشی و تاثیر آن بر مخاطبان جوان و نوجوان، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم اجتماعی.
- مهرداد، جعفر، ۱۳۸۵، معماری اطلاعات از چشم انداز کودکان و نوجوانان: بررسی سایت های فارسی کودکان و نوجوان در وب، دانشگاه شیراز.
- مهران پور، محمد، ۱۳۴۷، بررسی نوجوان از نظر جنسی و تغییرات روانی آن، تهران، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران.
- میرخانی، عزت السادات، ۱۳۹۰، تاثیر مادری در شکل گیری هویت دینی دختران نوجوان، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.
- ندائی فرد، احمد، ۱۳۹۵، طراحی محصولی برای اصلاح الگوی صرف صبحانه در نوجوانان، دانشگاه الزهرا (س)، دانشکده هنر و معماری.
- نظری، علی محمد، ۱۳۸۹، بررسی تاثیر برنامه آموزش مهارت های زندگی بر تعارضات والد نوجوان، دانشگاه تربیت معلم، تهران، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- نظری، علی محمد، ۱۳۹۱، بررسی تاثیر آموزش برنامه غنی سازی ارتباط بر کاهش تعارضات والد، نوجوان، دانشگاه تربیت معلم، تهران، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- نیکان پور، اکبر، ۱۳۹۵، تصویرسازی جراید و نشریات برای کودکان و نوجوانان در دوران معاصر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده هنر و معماری.

ت) مصاحبه شوندگان

- ذوعلم، علی، ۱۴۰۱، گفتگو با پژوهشگران. حجه الاسلام علی ذوعلم متولد سال ۱۳۳۴ در اصفهان است. وی مشاور وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و بیش از دو سال نیز به عنوان رایزن فرهنگی فعالیت داشته وی دوره ای نیز به عنوان رئیس سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش مشغول فعالیت بوده است.
- ابراهیمی، مرضیه، ۱۴۰۱، گفتگو با پژوهشگران. مرضیه ابراهیمی، عضو هیئت علمی گروه جامعه شناسی دانشگاه شهید بهشتی و پژوهشگر مطالعات جامعه شناسی است. ابراهیمی تحصیلات خود را در مقطع دکترا و رشته مسائل اجتماعی ایران در دانشگاه تهران به پایان رسانده و تألیفات متعددی در این حوزه دارد. تألیف کتب خشونت های اجتماعی در استان البرز و جوانان، دین داری هویت اسلامی-ایرانی از جمله فعالیت های اوست.

• **هاشمی، سیدجواد، ۱۴۰۱، گفتگو با پژوهشگران.**

سید جواد هاشمی، زاده ۲۷ دی ماه ۱۳۴۴ در تهران، هنرپیشه، کارگردان، نویسنده و مجری ایرانی است؛ یک چهره آشنا برای دوستداران فیلم و سریال. وی تحصیلاتش را در رشته کارگردانی در دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران به پایان رساند و پس از آن نخستین کار جدی‌اش در تئاتر را با عنوان حج ابراهیم حج عاشورا در سال ۱۳۵۸ ترتیب داد. تولید سرود و آهنگ‌های انقلابی، ایفای نقش در فیلم‌ها و سریال‌های دفاع مقدس مهم‌ترین شاخه‌های فعالیت هنری هاشمی بوده است.

• **محمدی نسب، حمیده، ۱۴۰۱، گفتگو با پژوهشگران.**

دکتر حمیده محمدی‌نسب روان‌شناس حوزه کودک و نوجوان، مشاور، نویسنده کتاب‌های داستانی برای کودکان در راستای ارتقا سلامت روان و کیفیت زندگی است. وی طراح مفهومی و سناریونویس بازی‌های موبایلی برای کودکان و نوجوانان است. پروژه‌ای که وی در راستای استفاده از ظرفیت‌های فضای مجازی برای ارتباط نوجوان با خانواده‌ها اجرا کرده یکی از اقدامات قالب توجه در این زمینه است.

• **داستان پور، محمد، ۱۴۰۱، گفتگو با پژوهشگران.**

حجه‌الاسلام محمد داستان‌پور، فعال فرهنگی، مدرس حوزه و دانشگاه که سالیانی چند است به فعالیت در حوزه نوجوان روی آورده، با استقبال خوبی از سوی مخاطبان‌ش در استان اصفهان مواجه شده است. داستان‌پور صاحب چند جلد کتاب در حوزه مسائل نوجوانان است و البته همایش‌های مهم آموزشی و تربیتی در این حوزه برگزار می‌کند؛ «من و خدا» عنوان آخرین اثر او در این زمینه است.

• **خودسیانی، علی، ۱۴۰۱، گفتگو با پژوهشگران.**

علی خودسیانی، زاده یکم مهر ۱۳۴۹، در سبک از توابع فریدونشهر اصفهان است. او در مقطع کارشناسی، رشته کارگردانی نمایش دانشکده سینما و تئاتر تحصیل کرده و فعالیت حرفه‌ای وی در زمینه نویسندگی از سال ۱۳۷۰ با نمایشنامه‌نویسی آغاز شده است. نوعی دیگر، دنیای شیرین، دنیای شیرین دریا، نی‌نی‌مون، توپ گرد، تولدی دیگر و نیمکت از آشناترین آثار تلویزیونی وی برای نوجوانان و جوانان دهه شصت است. خودسیانی که این روزها در فرهنگسرای ایمانشهر پرند به تدریس مشغول است، در یک روز گرم پایان شهریور، پذیرای ما در یکی از کلاس‌های فرهنگسرا شد.

• **اکرمی، سید کاظم، ۱۴۰۱، گفتگو با پژوهشگران.**

سید کاظم اکرمی، متولد ۱۳۱۹ در همدان، نماینده دوره اول مجلس شورای اسلامی از شهرستان بهار و کبودرآهنگ از استان همدان و سپس وزیر آموزش و پرورش کابینه مهندس موسوی بود. سید کاظم اکرمی پس از طی دوران مسئولیتش در آموزش و پرورش، سراغ امور دانشگاه رفت و اکنون سال‌های نسبتاً زیادی است که در دانشگاه ارشد مشغول به فعالیت است.

• **علا، افشین، ۱۴۰۱، گفتگو با پژوهشگران.**

افشین علا متولد ۱۳۳۸ در شهرستان نور، شاعر و نویسنده‌ای نام آشنا برای نوجوانان ایرانی است. علا از کودکی شعر می‌سرود و اولین مشوقش مادرش بود. محمود کیانوش، قیصر امین‌پور و بیوک ملکی از راهنمایان و همراهان او در این عرصه بودند. کیهان بچه‌ها، سروش نوجوان و روزنامه آفتابگردان از جمله ثمرات فعالیت مطبوعاتی علا برای کودکان و نوجوانان است.

• نوید ادهم، مهدی، ۱۴۰۱، گفتگو با پژوهشگران.

مهدی نوید ادهم یک نام آشنا برای اهالی آموزش و پرورش است. وی اکنون دبیر کمیسیون توسعه آموزش قرآن کشور است و پیش از این مسئولیت‌های گوناگونی از جمله دبیرکلی شورای عالی آموزش و پرورش، مسئولیت کمیته فرهنگی جهاد سازندگی استان تهران، کارشناس تربیت معلم تهران، کارشناس مسئول آموزش ضمن خدمت، مدیرکل فرهنگی-هنری وزارت آموزش و پرورش، معاون برنامه‌ریزی و امور مشارکت‌های سازمان نوسازی مدارس کشور، معاون برنامه‌ریزی و پشتیبانی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی درسی، مشاور وزیر و رئیس ستاد اعتلا و هماهنگی دروس دینی، قرآن و عربی در دولت اصلاحات و مشارکت در طراحی، برنامه‌ریزی و اجرای پروژه ICT در آموزش و پرورش در کارنامه اجرایی و مسئولیت‌های نوید ادهم است.

ث) منابع خارجی

- Clayborne ZM, 2019, Systematic Review And Meta-Analysis: Adolescent Depression And Long-Term Psychosocial Outcomes. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry. Jan;58(1):72-79.
- Kroger, Jane, 2010, Identity Status Change During Adolescence And Young Adulthood: A Meta-Analysis, Journal Of Adolescence, Volume 33, Issue 5, Pages 683-698.
- Branje, Susan, 2021, Dynamics Of Identity Development In Adolescence: A Decade In Review, Journal Of Research On Adolescence, Volume31, Issue4, Pages 908-927.
- Franklin, Cynthia, 1997, "Effectiveness Of Prevention Programs For Adolescent Pregnancy: A Meta-Analysis." Journal Of Marriage And Family, Vol. 59, No. 3, Pp. 551-67.
- Racine N, 2021, Global Prevalence Of Depressive And Anxiety Symptoms In Children And Adolescents During COVID-19: A Meta-Analysis. JAMA Pediatr.175(11):1142-1150.
- Ivie EJ, 2020, A Meta-Analysis Of The Association Between Adolescent Social Media Use And Depressive Symptoms. J Affect Disord. 1;275:165-174.
- Detullio, David, 2022, Adolescent Aggression And Suicidality: A Meta-Analysis, Aggression And Violent Behavior, Volume 64.
- Skeen S, 2019, Adolescent Mental Health Program Components And Behavior Risk Reduction: A Meta-Analysis. Pediatrics.

- Wang, X., 2022, Systematic Review And Meta-Analysis Of The Effects Of Exercise On Depression In Adolescents. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health* 16, 16.
- Oberste Max, 2020, Physical Activity For The Treatment Of Adolescent Depression: A Systematic Review And Meta-Analysis, *Frontiers In Physiology*, VOLUME 11.
- Polanczyk GV, 2015, Annual Research Review: A Meta-Analysis Of The Worldwide Prevalence Of Mental Disorders In Children And Adolescents. *J Child Psychol Psychiatry*.
- Gupta M, 2022, Long COVID In Children And Adolescents. *Prim Care Companion CNS Disord*;24(2).
- Alice Wickersham, 2020, Systematic Review And Meta-Analysis: The Association Between Child And Adolescent Depression And Later Educational Attainment, Volume 7093, Issue 1, Pages A1-A12.
- Desiree W. Murray, 2022, Meta-Analysis Of Early Adolescent Self-Regulation Interventions: Moderation By Intervention And Outcome Type.
- Reitsema, A. M, 2022, Emotion Dynamics In Children And Adolescents: A Meta-Analytic And Descriptive Review. *Emotion*, 22(2), 374–396.
- Wahyuningsih, Hepi, 2020, Parental Marital Quality And Adolescent Psychological Well-Being: A Meta-Analysis, *Cogent Psychology*, 7:1.
- Pugliese, J., & Tinsley, B, 2007, Parental Socialization Of Child And Adolescent Physical Activity: A Meta-Analysis. *Journal Of Family Psychology*, 21(3), 331–343.
- Malinchoc, Michael, 1996, Teenagers' Part-Time Employment And Their Work-Related Attitudes And Aspirations, *Journal Of Clinical Psychology*, Volume 52, Issue 3.
- Ernestine H, 2009, What I Think You See Is What You Get: Influence Of Prejudice On Assimilation To Negative Meta-Stereotypes Among Dutch Moroccan Teenagers, *European Journal Of Social Psychology*, Volume 39, Issue 5.
- Marsh, I.C., 2018, A. Self-Compassion And Psychological Distress In Adolescents—A Meta-Analysis. *Mindfulness* 9, 1011–1027.
- Roker, Debi, 2002, Innovations In Parenting Support: An Evaluation Of The YMCA's 'Parenting Teenagers' Initiative, *Children & Society*, Volume 16, Issue 3.
- Large, Andrew, 2005, Children, Teenagers, And The Web, *Annual Review Of Information Science And Technology*, Volume 39, Issue 1.
- Barling, Julian, 1998, Teenagers' Part-Time Employment And Their Work-Related Attitudes And Aspirations, *Journal Of Organizational Behavior*, Volume 19, Issue 2.

- Murnane, Richard J, 2000, How Important Are The Cognitive Skills Of Teenagers In Predicting Subsequent Earnings? Journal Of Policy Analysis And Management, Volume 19, Issue 4.
- Piacentini, Maria, 2004, Symbolic Consumption In Teenagers' Clothing Choices, Journal Of Consumer Behaviour, Volume 3, Issue 3 (2004).
- Olsen, Svein Ottar, 2004, Preference-Based Segmentation: A Study Of Meal Preferences Among Norwegian Teenagers, Journal Of Consumer Behaviour, Volume 3, Issue 3.
- Karlsson, P, 1999, Cutaneous Malignant Melanoma In Swedish Children And Teenagers 1973–1992: A Clinico-Pathological Study Of 130 Cases, International Journal Of Cancer, Volume 80, Issue 5.
- Vennemann, Mechthild, 2004, Headache Prevalence In Teenagers In The Region Of Vorpommern, Biometrical Journal, Volume 46, Issue Supplement 1.
- Bhugra, Dinesh, 2003, Eating Disorders In Teenagers In East London: A Survey, European Eating Disorders Review, Volume 11, Issue 1.
- Denise E. Agosto, 2006, Toward A Model Of The Everyday Life Information Needs Of Urban Teenagers, Part 1: Theoretical Model, Journal Of The American Society For Information Science And Technology, Volume 57, Issue 10 & 11.